

ΙΩΑΝΝΟΥ ΚΑΜΠΑΝΑ

**ΙΣΤΟΡΙΑ
ΤΗΣ ΒΥΖΑΝΤΙΝΗΣ
ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΑΣ**

Ε' ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ

(Και 1^{ου} έτους Συνδιδασκαλίας Ε' και ΣΤ')

ΕΓΚΕΚΡΙΜΕΝΗ

(Απόφασις Υπουργείου Παιδείας 51584/15-6-1950)

ΕΚΔΟΣΙΣ ΝΕΑ

(1954)

ΕΚΔΟΣΕΙΣ: ΚΑΜΠΑΝΑ
ΑΘΗΝΑΙ (ΟΔΟΣ ΛΕΚΚΑ 25)

Πᾶν γνήσιον ἀντίτυπον φέρει τὴν ὑπογραφήν τοῦ συγγραφέως.

Μακρυγιάννης

ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΒΥΖΑΝΤΙΝΗΣ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΑΣ (325 — 1453 μ. Χ.)

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ

ΡΩΜΑΪΚΗ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΑ & ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΣΜΟΣ

1. Τὸ Ρωμαϊκὸ κράτος

Κατὰ τὴν παράδοσι, ἐπάνω στὸν Παλατινο λόφο ποὺ εὐρίσκεται κοντὰ στὸ μεγάλο ποτάμι τῆς Ἰταλίας, τὸν Τίβερι, ἐκτίσθησαν τὸ 753 π. Χ. οἱ πρῶτες καλύβες ἑνὸς μικροῦ χωριοῦ. Μὲ τὸν καιρὸν οἱ καλύβες ἔγιναν σπίτια καὶ τὸ χωριὸ ἐμεγάλωσε. Κατόπιν κατέβηκε ἀπὸ τὸ λόφο, ἀπλώθηκε στὸν πλούσιον κάμπο καὶ ἔγινε ὁμορφη καὶ ξακουστὴ πολιτεία, ἡ **Ρώμη**. Οἱ κάτοικοι τῆς μεγάλης αὐτῆς πολιτείας ἦσαν ἐργατικοί, εἶχαν καλοὺς ἄρχοντες καὶ τοὺς ἐσέβονταν. Τὸ πιὸ σπουδαῖο ὅμως ἦταν ποὺ ἀγαποῦσαν ὑπερβολικὰ τὴν πατρίδα τους.

Πρῶτα - πρῶτα ἄρχισαν ἐπιδρομὲς κατὰ τῆς γειτονικῆς τους χώρας ποὺ ἐλεγόταν Λάτιο, ὅπου κατώρθωσαν νὰ τὴν καταλάβουν. Μὲ τὸν ἴδιον τρόπο, ὕστερα, ἔγιναν κύριοι τῆς Μέσης καὶ τῆς Βορείου Ἰταλίας. Κατόπιν ἐστράφηκαν κατὰ τῆς Νοτίου Ἰταλίας ὅπου ἤκμαζαν τότε σπουδαῖες ἑλληνικὲς πόλεις, ὅπως ὁ Τάρας, τὸ Ρήγιο κ. ἄ. Τέλος τὸ 278 π. Χ. κατέλαβαν καὶ τὴ Νότια Ἰταλία μὲ τὴ Σικελία καὶ ἀπλώσαν τὸ κράτος τους σ' ὅλη τὴ σημερινὴ Ἰταλία.

Μὰ οἱ Ρωμαῖοι—ἔτσι ἐλέγονταν οἱ κάτοικοι τῆς πολιτείας—δὲν ἐσταμάτησαν ὡς ἐδῶ. Μὲ συνεχεῖς πολέμους ποὺ διήρκεσαν ὡς τὰ τέλη τοῦ 2ου αἰῶνα π. Χ. ἔγιναν κύριοι τῆς Βορείου Ἀφρικῆς, μεγάλου μέρους τῆς Ἰσπανίας, τῆς Γαλλίας, μέρους τῆς Γερμανίας, τῆς Βαλκανικῆς χερσονήσου ἀπὸ τὸ Δούναβι καὶ κάτω, τῆς Μικρῆς Ἀσίας, τῆς

Συρίας καὶ τῆς Παλαιστίνης. Ἡ χώρα μας, ἀφοῦ ἐπολέμησε μὲ γενναϊότητα, ὑποδουλώθηκε καὶ αὐτὴ στους Ῥωμαίους μετὰ τὴν κατάληψιν τῆς Κορίνθου, τὸ 146 π. Χ.

Ἔτσι οἱ Ῥωμαῖοι ἔγιναν κύριοι ὅλου τοῦ τότε γνωστοῦ κόσμου γύρω στὴ Μεσόγειο καὶ τὸ Ῥωμαϊκὸ κράτος ἀπλωνόταν ἀπὸ τὸν Ἀτλαντικὸ ὡς τὸν Εὐφράτη καὶ ἀπὸ τὴ Βόρειο θάλασσα ὡς τὴ Σαχάρα καὶ τοὺς καταρράκτες τοῦ Νείλου.

ΕΡΓΑΣΙΕΣ: 1) Θυρῶλοι γὰρ τὴν ἴδρουν τῆς Ρώμης καὶ τὸ Λάτιο (πληροφορίες. 2) Πληροφορίες γὰρ τὶς ἑλλν. ἀποικίες στὴν Ν. Ἰταλία. 3) Διαβάσετε στὸ ἀναγνωστικὸ τὸ κεφάλαιον «Τὸ Γενναῖο Ἑλληνόπουλον». 4) Δεῖξτε στὸ χάρτη τὴν ἔκτασιν τοῦ Ῥωμ. κράτους. 5) Ἐλεύθερες ἐργασίες, κρίσεις, ἀπορίες, ἰχνογράφους κυριωτέρου ἐπεισοδίου. 6) Γραπτὴ ἐργασία: «Ἀγάπη πρὸς τὴν πατρίδα»

2. Ἐπίδρασις τοῦ ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ στοὺς Ῥωμαίους

Ἐνῶ οἱ Ῥωμαῖοι εἶχαν τόσα πλεονεκτήματα—ἦσαν δηλαδὴ γενναῖοι, νομοταγεῖς καὶ διοικουσαν καλὰ τοὺ λαοὺς—ὑστεροῦσαν πολὺ στὰ γράμματα καὶ τὶς τέχνες. Μόλις ὅμως ἐμπῆκαν στὴν Ἑλλάδα ἐγνώρισαν καὶ τὸ πολιτισμὸν τῆς ποὺ εἶχε πολὺ προοδεύσει. Οἱ ἑλληνικὲς πόλεις μὲ τὶς κομψὰς οἰκοδομὰς, μὲ τὶς πλατεῖες καὶ τὰ λαμπρὰ θεάτρα, οἱ ἀγῶνες ποὺ ἐγίνονταν στὰ στάδια, τὸ ντύσιμο τῶν κατοίκων, ἡ γλῶσσα τους, ἡ φιλοσοφία καὶ γενικὰ ἡ ἀνετη καὶ εὐκόλη ζωὴ τους, ὅλα αὐτὰ, ἔκαμαν μεγάλη ἐντύπωσιν στους Ῥωμαίους καὶ εἶδαν πὼς οἱ Ἕλληνες ἦσαν ἀνώτεροι ἀπ' αὐτούς. Καὶ ὅπως ἦταν φυσικὸ ἀγάπησαν τὸν πολιτισμὸν τῶν Ἑλλήνων καὶ ἄρχισαν νὰ τοὺς μιμοῦνται.

Στὴ διαδόσιν τοῦ ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ ἐβοήθησαν πολὺ καὶ μερικοὶ Ἕλληνες μορφωμένοι—φιλόσοφοι, ρήτορες, καλλιτέχνες—ποὺ μετὰ τὴν ὑποδούλωσιν τῆς Ἑλλάδος ἐπῆγαν στὴ Ρώμην νὰ εὑρουν καλύτερη τύχην. Ἐκεῖ λοιπὸν ἀνοίξαν σχολεῖα καὶ ἐδίδασκαν στοὺς Ῥωμαίους ἑλληνικὰ γράμματα. Τόση σημασία ἔδιναν, ὥστε ἔθεωροῦσαν τιμητικὸν γι αὐτοὺς νὰ μιλοῦν καὶ νὰ γράφουν ἑλληνικά. Οἱ πλούσιοι ἔπαιρναν στὰ σπίτια τους Ἕλληνες διδασκάλους καὶ ἐμάθαιναν τὰ παιδιὰ τους γράμματα. Κατόπιν τὰ ἔστελναν νὰ σπουδάσουν στὶς σχολὰς τῆς Ἀθήνας, τῆς Ἀλεξάνδρειας, τῆς Ρόδου καὶ ἄλλων πόλεων, ὅπου ἐδίδασκαν σπουδαῖοι Ἕλληνες φιλόσοφοι καὶ ρήτορες. Ἐπειτα ἀπὸ μερικὰ χρόνια ὅλοι σχεδὸν οἱ Ῥωμαῖοι ἐμιλοῦσαν ἑλληνικὰ καὶ ἐκτίζονταν στὶς μεγάλας πόλεις ὡραῖες οἰκοδομὰς, κομψὰ θεάτρα, γυμναστήρια, ἱππόδρομοι, λουτρά, ὑδραγωγεῖα καὶ ἄλλα σύμφωνα μὲ τὴν ἑλ-

ληνική τέχνη.

Ἔτσι ὁ ἑλληνικὸς πολιτισμὸς διαδόθηκε στὶς χῶρες ποὺ κατεῖχαν οἱ Ῥωμαῖοι κι οἱ Ἕλληνες ἐγίνονταν δασκάλοι ὄλων τῶν λαῶν. Δί-
καια λοιπὸν ἕνας σοφὸς Ῥωμαῖος εἶπε τότε : «Οἱ Ῥωμαῖοι ὑποδούλω-
σαν τοὺς Ἕλληνες μὲ τὰ ὄπλα κι οἱ Ἕλληνες ὑποδούλωσαν τοὺς Ῥω-
μαίους μὲ τὸ πνεῦμα καὶ τὸν πολιτισμὸ τους».

ΕΡΓΑΣΙΕΣ : 1) Φέρετε πληροφορίες γιὰ τὸν πολιτισμὸ τῶν Ἑλλήνων
πρὶν ὑποδουλωθῶν στοὺς Ῥωμαίους. 2) Φέρετε εἰκόνες τῶν σπουδαιότερων
μνημείων τῆς Ῥώμης. 3) Ἀνακρινώσεις, ἀπορίες κλπ. 4) Γραπτὴ ἐργασία : «Ὁ
ἀρχαῖος ἑλληνικὸς πολιτισμὸς».

3. Εἰδωλολατρεία καὶ Χριστιανισμὸς

Ὅπως οἱ ἀρχαῖοι πρόγονοί μας, ἔτσι κι οἱ Ῥωμαῖοι ἐπίστευαν
σὲ πολλοὺς θεοὺς καὶ διατηροῦσαν εἰδωλολατρικὸς ναοὺς. Τὴ θρη-
σκεία ὅμως αὐτὴ οἱ Ἕλληνες φιλόσοφοι δὲν τὴν εὑρίσκαν σωστὴ καὶ
σιγὰ - σιγὰ καταργήθηκε μὰ δὲν ἠμπόρεσαν νὰ τὴν ἀντικαταστήσουν
μὲ ἄλλη θρησκεία, πὶὸ καλή. Οἱ Ἕλληνες δὲν ἐπίστευαν πιά σὲ κανένα
θεὸ κι ἔγιναν ἄπιστοι. Ἔτσι οἱ Ῥωμαῖοι μαζί μὲ τὸν πολιτισμὸ ἐκλη-
ρονόμησάν ἀπὸ τοὺς Ἕλληνες κι ἕνα κακό, τὴν ἀπιστία. Μὲ τὴν κα-
τάργησι λοιπὸν τῆς παλιᾶς εἰδωλολατρικῆς θρησκείας τὰ μαντεῖα ἔκλει-
σαν κι οἱ ναοὶ ἔμειναν ἔρημοι γιὰτὶ οἱ ἄνθρωποι ἔπαυσαν νὰ πη-
γαίνουν ἐκεῖ καὶ νὰ κάνουν θυσίες. Οἱ τάξεις τῶν μορφωμένων δὲν
ἐνδιαφέρονταν πιά γιὰ τὰ θρησκευτικὰ ζητήματα κι ἐζητοῦσαν ἀνα-
κούφισι στὶς διάφορες φιλοσοφικὲς θεωρίες ποὺ ἐπικρατοῦσαν τότε.
Ἀντίθετα ὁ λαὸς ἀσχολεῖτο μὲ τὶς προλήψεις καὶ τὶς ἀνόητες θρη-
σκευτικὲς διδασκαλίες τῶν ἀνατολικῶν λαῶν. Γι αὐτὸ ὁ κόσμος εὐρι-
σκόταν τότε σὲ μεγάλη κοινωνικὴ ἀθλιότητα καὶ παραλυσία.

Ἡ σκοτεινὴ αὐτὴ κατάστασις ἐκράτησε πολλὰ χρόνια ὥσπου ἐπὶ
αὐτοκράτορος Αὐγούστου, ἐγεννήθηκε ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς, ὁ ὁποῖος
ἐκήρυξε τὴ νέα θρησκεία ποὺ ἀπ' αὐτὸν ὀνομάσθηκε **Χριστιανισμὸς**.

Ὁ Χριστὸς ἐδίδαξε ὅτι οἱ ἄνθρωποι σὰν παιδιὰ τοῦ Θεοῦ πρέπει
νὰ εἶναι ἀγαπημένοι καὶ νὰ βοηθῆ ὁ ἕνας τὸν ἄλλον. Ἐδίδασκε ἀκόμη
νὰ κινῶμε καλὰ πράξεις, νὰ μὴ θυμῶνουμε καὶ νὰ συγχωροῦμε τὰ
σφάλματα τῶν ἄλλων, ὡς κι αὐτοὺς τοὺς ἐχθροὺς μας γιὰτὶ μόνο
τότε θὰ συγχωρηθοῦμε κι ἐμεῖς ἀπὸ τὸν ἐπουράνιο Πατέρα μας.
Ὅταν μᾶς εὐρίσκουν ἀτυχήματα νὰ μὴ βαρυγκωμοῦμε γιὰτὶ ἡ ζωὴ
ποὺ περνοῦμε εἶναι πρόσκαιρη. Ἀληθινὴ ζωὴ εἶναι ἡ «μέλλουσα»
ποὺ εἶναι αἰώνια. Ἐκεῖ θὰ εὔρουν ἀνάπανσι καὶ χαρὰ οἱ βασανισμέ-
νες καὶ κατατρεγμένες ὑπάρξεις καὶ γι αὐτὲς εἶναι φυλαγμένη καλὴ

θέσις στη Βασιλεία τῶν οὐρανῶν.

Αὐτὰ κι ἄλλα πολλὰ ἐδίδαξε ὁ Χριστὸς κι οἱ ἄνθρωποι τ' ἀκουγαν μ' ἀνακούφισι. Ὅλη ἡ διδασκαλία του εὐρίσκεται στὸ Εὐαγγέλιον, τὸ ὅποιο πρέπει νὰ εἶναι τὸ ἐγκόλπιο κάθε ἀληθινοῦ χριστιανοῦ.

ΕΡΓΑΣΙΕΣ: 1) Νὰ εὑρετε τὴ διαφορὰ μεταξύ εἰδωλολατρικῆς καὶ χριστιανικῆς θρησκείας. 2) Περισσότερες πληροφορίες γιὰ τὴ διδασκαλία τοῦ Χριστοῦ. 3) Ἐλεύθερες ἐργασίες κλπ.

4. Διάδοσις τοῦ Χριστιανισμοῦ

Ἡ ἐμφάνισις τῆς διδασκαλίας τοῦ Χριστοῦ γιὰ πρώτη φορὰ στὴν Ἰουδαία, μὴ Ρωμαϊκῆ ἐπαρχία βυθισμένη ὅπως καὶ ὅλο τὸ Ρωμαϊκὸ κράτος στὸ σκοτάδι τῆς ἀπιστίας καὶ τῆς ἐκλύσεως τῶν ἠθῶν, ἐνεθάρρυνε τοὺς ἀπογοητευμένους κατοίκους της. Ἐγέννησε μέσα τους τὴν ἐλπίδα γιὰ τὴ σωτηρία κι ἡ ψυχὴ τους ἐπλημμύρισε ἀπὸ τὸ φῶς τῆς νέας θρησκείας, ποὺ τὴν ἔβλεπαν καλύτερη ἀπὸ τὴν παλιά. Ἔτσι οἱ πιστοὶ τοῦ χριστιανικοῦ κηρύγματος ἄρχισαν νὰ πληθύνουν καὶ ἡ διάδοσις τοῦ Χριστιανισμοῦ ἀπλώθηκε μὲ ταχύτητα σ' ὅλη τὴ χώρα. Ὅλοι οἱ πτωχοὶ καὶ δυστυχισμένοι Ἑβραῖοι, ὅλοι οἱ πάσχοντες ἀπὸ ἀνίατα νοσήματα, εὐρισκαν ἀνακούφισι ἀπὸ τὸ κήρυγμα τοῦ Εὐαγγελίου. Κατόπιν ἀκολούθησαν τὸ Χριστιανισμὸ οἱ πλούσιοι κι οἱ μορφωμένοι οἱ ὅποιοι ἐξοῦσαν κι ἐμόρφωναν τὰ παιδιά τους σύμφωνα μὲ τὸ πνεῦμα τῆς διδασκαλίας τοῦ Θεανθρώπου. Μόνο οἱ ἱερεῖς τῶν Ἑβραίων, ἐπειδὴ ἐξημιώνονταν ἀπὸ τὸ Χριστιανισμὸ, ἐφθόνησαν τὸ Χριστὸ καὶ τὸν ἐσταύρωσαν.

Μετὰ τὴν Πεντηκοστή, ὅπως γνωρίζομε ἀπὸ τὴν Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία, τὸ ἔργον τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ συνέχισαν οἱ δώδεκα μαθηταὶ του κι διέδωσαν τὴ θρησκεία μας σ' ὅλο τὸν τότε γνωστὸ κόσμον. Γι' αὐτὸ ὀνομάσθησαν **Ἀπόστολοι**. Στὴ διάδοσι τοῦ Χριστιανισμοῦ ἐβοήθησε πολὺ ἡ ἑλληνικὴ γλῶσσα, γιὰτὶ μόνον αὐτὴ ἦταν κατάλληλη νὰ προσδιορίσῃ στὴν ἐντέλεια τὰ ὑψηλὰ νοήματα τῆς διδασκαλίας τοῦ Θεανθρώπου. Εὐτυχῶς χάρις στὸ Μεγάλον Ἀλέξανδρον καὶ τοὺς διαδόχους του, σ' ὅλη τὴν Ἀνατολὴ ἐπικρατοῦσε τότε ἡ δική μας γλῶσσα. Τὸ ἐμπόριο καὶ ὅλες οἱ συναλλαγές ἀπὸ τὴ μιὰ ἄκρη τοῦ Ρωμαϊκοῦ κράτους ὡς τὴν ἄλλη, ἐγίνονταν στὴν ἑλληνικὴ. Ὅλα λοιπὸν εἶχαν ἐτοιμασθῆ κατὰ τέτοιο τρόπο ὥστε καὶ τὸ Ἅγιον Πνεῦμα νὰ ὁμιλήσῃ στὴν ἑλληνικὴ. Αὐτὸ ἐφώτισε τοὺς ἀποστόλους καὶ τοὺς ἔδωκε θάρρος νὰ σκορπισθοῦν στὰ πέρατα τῆς γῆς κι ἐδίδασκαν, πάντοτε στὴν ἑλληνικὴ γλῶσσα.

Ὅφείλομε ὅμως νὰ παραδεχθοῦμε καὶ τὴ μεγάλη ἀλήθεια, ὅτι στὸ

θρίαμβο τοῦ Χριστιανισμοῦ ἐβοήθησε κι ἡ Ρωμαϊκὴ κυριαρχία, ποὺ συνέπεσε μὲ τὴν ἐνανθρώπιση τοῦ «Σωτῆρος». Ὁ λόγος εἶναι ὅτι μ' αὐτὴν καταργήθηκαν τὰ σύνορα τῶν κρατῶν κι οἱ δρόμοι ἦσαν παντοῦ ἀνοικτοὶ γιὰ τοὺς ἀποστόλους. Δὲν ἐχρειάζονταν δηλαδὴ διαβατήρια νὰ περάσουν ἀπὸ τὸ ἓνα κράτος στὸ ἄλλο, ὅπως γίνεται σήμερα.

Γιὰ τοὺς παραπάνω λόγους οἱ ἀπόστολοι, μὲ τὴ δύναμι πάντοτε τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, κατώρθωσαν νὰ ἰδρῦσουν σὲ πολλὰ μέρη χριστιανικὲς ἐκκλησίες, δηλαδὴ τοπικὲς ἐνώσεις ὄλων τῶν χριστιανῶν ποὺ εἶχαν πιστεύσει στὸ Χριστό.

ΕΡΓΑΣΙΕΣ : 1) Περισσότερα ἀπὸ τὴ διάδοσι τοῦ Χριστιανισμοῦ ἀπὸ τὴν Ἐκκλησίαν. Ἱστορία. 2) Γιατί οἱ ἱερεῖς τῶν Ἑβραίων ἐξημιώνονταν ἀπὸ τὸ Χριστιανισμό ; 3) Ἐλεύθερες ἐργασίες, ἀπορίες, εἰκόνας.

5. Πρῶτες ἐκκλησίες

Οἱ πρῶτοι χριστιανοὶ πιστοὶ στὴ διδαχὴ τοῦ Κυρίου «ἀγαπᾶτε ἀλλήλους» ἐξοῦσαν βίο ἡσυχῆ καὶ ἦσαν μεταξύ τους πολὺ ἀγαπημένοι. Τὸ βραδύ ποὺ ἐπέστρεφαν ἀπὸ τὶς ἐργασίες τους, συγκεντρώνονταν στὰ εὐρύχωρα οἰκήματα τῶν χριστιανῶν, ἀκουαν ἐκεῖ τὸ κήρυγμα τῶν ἀποστόλων, προσεύχονταν κι ἐκοινωνοῦσαν τ' ἄχραντα μυστήρια. Ἐπειτα διαιρεμένοι σὲ ομάδες, ἐκάθονταν σὲ κοινὰ συσσίτια ποὺ ὠργάνωνταν μὲ χρήματα τοῦ ἀποστολικοῦ ταμείου καὶ μετὰ τὸ φαγητὸ ἐψαλλαν χριστιανικὰ ἄσματα μὲ ἱερὸ ἐνθουσιασμό.

Μοναδικὸ γνῶρισμα τῶν πρώτων χριστιανῶν ἦταν ἡ ἀπέραντη καλωσύνη τους. Πολλοὶ ἀπ' αὐτοὺς ἐπωλοῦσαν τὴν περιουσίαν τους καὶ μὲ τὰ χρήματα ποὺ ἐπαιρναν ἐβοηθοῦσαν τὶς χήρες, τὰ ὄρφανὰ καὶ ἄλλους ποὺ εἶχαν ἀνάγκη. Οἱ ἄλλοι ἄνθρωποι — Ἰουδαῖοι καὶ εἰδωλόλατρες — βλέποντας τὴν ἀπλότητα τῆς ζωῆς τῶν χριστιανῶν, τὴ μεγάλη ἀγάπη καὶ ἀλληλεγγύη ποὺ εἶχαν μεταξύ τους, ἐθαύμαζαν κι ἐγίνονταν κι αὐτοὶ χριστιανοί. Μὲ τὸν τρόπο τοῦτο οἱ χριστιανοὶ διαρκῶς ἐγίνονταν περισσότεροι.

Στὴν ἀρχὴ χριστιανικὲς ἐκκλησίες ἰδρῦθηκαν στὰ Ἱεροσόλυμα, στὴν Ἀντιόχεια, στὴν Ἄμασσο καὶ ἀργότερα σὲ πολλὰς πόλεις τῆς Μ. Ἀσίας καὶ τῆς Εὐρώπης. Ἡ ἐκκλησία κάθε πόλεως ἦταν ἀνεξάρτητη καὶ τὴ διηύθυναν οἱ **πρεσβύτεροι** (ἱερεῖς) ποὺ ἔκαναν τὶς ἱερὰς τελετὰς κι ἐδίδασκαν. Βοηθοὶ τοὺς ἦσαν οἱ **διάκονοι**. Στὶς μεγάλας πόλεις ἓνας ἀπὸ τοὺς πρεσβυτέρους ἐκλεγόταν πρόεδρος τῆς χριστιανικῆς κοινότητος καὶ τὸν ἔλεγαν **ἐπίσκοπο**. Ἡ ἐκκλησία κάθε τόπου ἦταν ἀνεξάρτητη ἀλλ' ὅλες εὐρίσκονταν σὲ στενὴ ἐπικοινωνία κι εἶχαν

κοινή πίστι στο Χριστό.

ΕΡΓΑΣΙΕΣ: 1) Περισσότερες πληροφορίες για τις πρώτες χριστιανικές εκκλησίες. 2) Ανακοινώσεις, απορίες, ιχνογράφησης εικόνων κτλ.

6. Απόστολος Παῦλος

Ἀπὸ τοὺς ἀποστόλους οἱ Ἰουδαῖοι ἔμαθαν πὼς ἦρθε ὁ Μεσσίας πού εἶχαν προείπει οἱ προφῆτες. Οἱ ἀπόστολοι ὅμως εἶχαν τὴν ἀντίληψη ὅτι γιὰ νὰ γίνῃ κανεὶς χριστιανὸς πρέπει νὰ εἶναι Ἰουδαῖος. Τὴ στενὴ αὐτὴ ἀντίληψη ἔρριξε ὁ ἀπόστολος Παῦλος πού εἶχε μεγάλη μόρφωση. Δίνοντας λοιπὸν ὁ Παῦλος εὐρύτερο νόημα στὸ Χριστιανισμό, ἐδίδασκε ὅτι δὲν πρέπει νὰ γίνεται διάκρισις ἂν ἓνας πού θέλει νὰ γίνῃ χριστιανός, εἶναι Ἰουδαῖος ἢ Ἕλληνας, δοῦλος ἢ ἐλεύθερος, ἄνδρας ἢ γυναῖκα γιατί ὅλοι οἱ ἄνθρωποι μπροστὰ στὸ Θεὸ εἶναι ἴσοι μεταξύ τους κι ἔχουν τὰ ἴδια δικαιώματα. Μὲ τὸ κήρυγμα τοῦ Παύλου πού εἶχε στηριχθῆ στὶς ἀρχὲς τῆς ἰσότητος, τῆς ἐλευθερίας, τῆς ἀγάπης πρὸς τὸν πλησίον, τῆς ἀθανασίας τῆς ψυχῆς κτλ., ἔσπασαν πιά τὰ ἐμπόδια κι ὁ Χριστιανισμὸς διαδόθηκε σ' ὅλα τὰ ἔθνη χωρὶς καμμιά ἐξαίρεσι. Γι αὐτὸ καὶ πολὺ σωστὰ ὁ Παῦλος ὠνομάσθηκε **ἀπόστολος τῶν ἐθνῶν**.

Ὅπως γνωρίζομε ἀπὸ τὴν Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία, ὁ Παῦλος ἐλεγόταν πρῶτα Σαοῦλ κι ἦταν φανατικὸς Ἰουδαῖος. Ἐνῶ κάποτε ἐπήγαινε μὲ συνοδεία ἀπὸ τὰ Ἱεροσόλυμα στὴ Λαμασκὸ νὰ διαλύσῃ τὴ χριστιανικὴ ἐκκλησία πού εἶχε ἰδρυθῆ ἐκεῖ, στὸ δρόμο μιὰ δυνατὴ λάμψις τὸν ἐθάμπωσε κι ἔπεσε κάτω. Τὴ στιγμὴ ἐκείνη ἄκουσε ἀπὸ τὸν οὐρανὸ μιὰ δυνατὴ φωνὴ νὰ τοῦ λέῃ: «Σαοῦλ, Σαοῦλ γιατί μὲ καταδιώκεις; Εἶναι πολὺ σκληρὸ σ' εἶσένα νὰ κλωτσᾷς ἐπάνω στὰ καρδιά». Ἦταν ἡ φωνὴ τοῦ Κυρίου!

Τὸ θαῦμα αὐτὸ ἔκανε τὸν Παῦλο ν' ἀλλάξῃ γνώμη. Ἔτσι ἀπὸ φοβερὸς διώκτης, ἔγινε θερμὸς ὑποστηρικτὴς καὶ τολμηρὸς ἀπόστολος τῆς νέας θρησκείας. Μὲ πρωτοφανῆ ζῆλο καὶ ἀλύγιστο θάρρος ἐδίδασκε πρῶτα στὴν Παλαιστίνῃ, ἔπειτα στὴ Μ. Ἀσία, ἐπέρασε στὴ Μακεδονία κι ἀπὸ κεῖ κατέβηκε στὴ Ἀθήνα. Ἡ Ἀθήνα τότε—στὰ 50 μ. Χ.—μολονότι ἦταν ὑποδουλωμένη στοὺς Ρωμαίους, διατηροῦσε ἀκόμη τὴν παλιὰ τῆς δόξα. Στὶς περίφημες σχολές τῆς ἐδίδασκαν διάφοροι σοφοὶ καὶ ρήτορες κι εὐρίσκονταν σὲ καλὴ κατάστασι, ἡ Ἀκρόπολις καὶ τ' ἄλλα ἀριστουργήματα τῆς ἀρχαίας ἐλληνικῆς τέχνης πού βλέπομε σήμερα ἐρειπωμένα. Σὰν ξένος πού ἦταν ὁ Παῦλος, ἐγύριζε μόνος καὶ ἐθαύμαζε τὴν ὁμορφὴ πολιτεία!

Τοῦ ἐφάνηκε ὅμως παράξενο πού ἔβλεπε σὲ πολλὰ μέρη βωμοὺς

πνεύτικων θεῶν κι ἀπ' αὐτὸ κατάλαβε ὅτι οἱ κάτοικοι ἦσαν εἰδωλόλα-
τρος. Ἰδιαίτερη ὅμως ἐντύπωσι τοῦ ἔκαμε ἓνας ἀπὸ τοὺς βωμοὺς ποὺ
εἶχαν γράφει ἐπάνω : «*Στὸν ἀγνωστο Θεὸ*».

Οἱ Ἀθηναῖοι σὰν μορφωμένοι ποὺ ἦσαν, ἀπὸ συζήτησι μὲ τὸν
Παῦλο, δὲν ἄργησαν νὰ καταλάβουν ὅτι κάτι τὸ καινούργιο τοὺς
ἔφερεν. Τὸν ἐκάλεσαν λοιπὸν στὸν Ἄρειο Πάγο, ποὺ ἦταν τὸ ἐπίσημο
βῆμα τους νὰ τοὺς ἀναπτύξῃ τὴ νέα θρησκεία. Ἐκεῖ ὁ Παῦλος, προ-
στὰ σὲ πολλοὺς Ἀθηναίους, ἐκήρυξε τὸ μόνον ἀληθινὸ Θεὸ καὶ ἐπί-

*Εἰκ. 1. Ὁ Ἀπόστολος Παῦλος κηρύσσει τὸν ἀληθινὸ Θεὸ ἀπὸ τοῦ
βήματος τοῦ Ἀρείου Πάγου. Στὸ βάθος ἀριστερά, διακρίνεται τὸ χάλκινο
ἀγαλμα τῆς Ἀθηνᾶς ἐπάνω σὴν Ἀκρόπολι*

στευσαν πολλοί. Πρῶτος ποὺ ἐβαπτίσθηκε ἦταν ὁ Διονύσιος Ἄρειο-
παγίτης καὶ μιὰ γυναίκα πολὺ μορφωμένη, ἡ Δάμαρις.

Κατόπιν ὁ Παῦλος ἐπῆγε στὴν Κόρινθο—μιὰ ἀπὸ τὶς μεγαλύ-
τερες τότε καὶ πλουσιώτερες πόλεις τῆς Ἑλλάδος—ὅπου ἔμεινε δύο
χρόνια. Ἀπὸ ἐκεῖ ἐγύρισε καὶ σ' ἄλλα μέρη κι ἴδρυσε ἐκκλησίες. Τέ-
λος στὸ διωγμὸ ἐπὶ Νέρωνος εὐρέθηκε στὴ Ρώμη ὅπου ἔμαρτύρησε,
τὸ 67 μ. Χ. Τὴν ἴδια ἡμέρα ἔμαρτύρησε στὴ Ρώμη κι ὁ ἀπόστολος
Πέτρος ποὺ ἔτυχε κι αὐτὸς νὰ εὐρεθῇ ἐκεῖ.

ΕΡΓΑΣΙΕΣ : 1) Πληροφορίες καὶ εἰκόνες μνημείων τῆς Ἀθῆνας κατὰ
τὸ 50 μ. Χ. 2) Πληροφορίες γιὰ τὸ μαρτυρικὸ θάνατο Πέτρου καὶ Παύλου.
3) Ἐλεύθερες ἐργασίες κ.τ.λ.

7. Διωγοὶ Χριστιανῶν

“Όταν πρωτοφάνηκε ὁ Χριστιανισμός, οἱ Ρωμαῖοι δὲν τὸν ἐπρόσεξαν γιατί ἐνόμισαν πὸς εἶναι κάποια αἵρεσις τῆς Ἰουδαϊκῆς θρησκείας. Ἄμα ὅμως εἶδαν πὸς οἱ χριστιανοὶ ὄλο κι ἐπλήθυναν κι ἐμαζεύονταν σ’ ἀπόκρυφα μέρη νὰ λατρεύουν τὸν Θεό, αὐτὸ ἐκίνησε τὴν ὑποψία τους. Ἐνόμισαν δηλαδὴ πὸς ἐκεῖ ἐσχεδιαζόταν καμμία ἐπανάστασις κατὰ τοῦ Ρωμαϊκοῦ κράτους. Ἐπειδὴ τὴν ἐποχὴ ἐκείνη συνέπεσε νὰ γίνουν πολλῆς θεομηνίας καὶ δυστυχήματα—σεισμοί, πυρκαϊῆς, ἀρρώστειες κ. ἄ.—οἱ εἰδωλολάτρεις πού ἐγύρευαν ἀφορμὴ, διέδιδαν στὸν ἀμόρφωτο ὄγλο ὅτι ὄλ’ αὐτὰ τὰ ἔστελναν οἱ θεοὶ ἐπειδὴ ἦσαν θυμωμένοι κατὰ τῶν χριστιανῶν.

Γιὰ τοὺς παραπάνω λοιπὸν λόγους οἱ αὐτοκράτορες ἔδωκαν διαταγὴ νὰ διωθοῦν οἱ χριστιανοί. Πρῶτος διωγμὸς ἐκηρύχθηκε ἐπὶ αὐτοκράτορος **Νέρωνος**, ἀπὸ τὸ 64 ὠς τὸ 67 μ. Χ. Ὁ αἰμοβόρος καὶ σκληρὸς αὐτὸς ἡγεμὼν θέλοντας νὰ λάβῃ μιὰν ἰδέα πὸς καιόταν ἢ Τροία, ὅταν τὴν ἔκαιαν οἱ Ἕλληνες γιὰ νὰ συνθέσῃ ποίημα ἢ γιὰ νὰ ξανακτίσῃ ὠραιότερη τὴν πρωτεύουσά του, ὅπως λένε ἄλλοι, διέταξε νὰ βάλουν πυρκαϊὰ κι ἐκάηκε τὸ μεγαλύτερο τμῆμα, ἢ φτωχότερη συνοικία. Κατὰ τὴν ὥρα τῆς πυρκαϊᾶς ὁ Νέρων, ἀπὸ τ’ ἀνάκτορά του, ἀπελάμβανε τὸ τραγικὸ θέαμα τῆς καιομένης πόλεως.

Ὁ λαὸς πού ἐγνώριζε τὰ κακοῦργα ἔνστικτα τοῦ αὐτοκράτορος, ἀμέσως τὸν ὑποπεύθηκε ὡς αἴτιο τῆς μεγάλης καταστροφῆς κι ἦταν ἔτοιμος νὰ ἐπαναστατήσῃ. Ὁ Νέρων τότε γιὰ ν’ ἀποφύγῃ τὴν δεγῆ τοῦ λαοῦ διέδωσε πὸς τὴν πυρκαϊὰ τὴν ἔβαλαν οἱ χριστιανοὶ νὰ καοῦν οἱ εἰδωλολατρικοὶ ναοὶ καὶ νὰ κτίσουν ἰδικούς των. Μὲ εἰδικούς λοιπὸν νόμους ἐκήρυξε ἄγριο διωγμὸ κατὰ τῶν χριστιανῶν οἱ ὅποιοι ὑπέφεραν τὰ τρομερώτερα βασανιστήρια : Τοὺς ἔδεσαν ἀλύπητα, τοὺς ἐσταύρωναν, τοὺς ἔρριχναν στὰ θηριοτροφεῖα καὶ τοὺς κατασπάραζαν τ’ ἄγρια θηρία, τοὺς ἔρριχναν στ’ ἀσβεστοκάμνα καὶ ἄλλα πολλὰ. Κατὰ τὸ διωγμὸ, ἐπὶ Νέρωνος, ἐμαρτύρησαν στὴ Ρώμη κι οἱ δυὸ κορυφαῖοι ἀπόστολοι : Πέτρος καὶ Παῦλος.

Οἱ διωγμοὶ ἐσυνεχίσθησαν κι ἐπὶ ἄλλων αὐτοκρατόρων, ὅπως ἐπὶ Δομιτιανοῦ, Τραϊανοῦ, Ἀδριανοῦ, Ἀντωνίνου, Μάρκου Αἰθρηλίου κ. ἄ. Τελευταῖος ἦταν ἐπὶ Διοκλητιανοῦ ὁ ὅποιος, τὸ 303 μ. Χ., διέταξε τὸ μεγαλύτερο διωγμὸ κατὰ τοῦ χριστιανικοῦ στοιχείου. Ἐπὶ Διοκλητιανοῦ ἐμαρτύρησαν ὁ Ἅγιος Γεώργιος κι ὁ Ἅγιος Δημήτριος.

Τὰ μαρτύρια τῶν διωγμῶν ὑπέφεραν οἱ χριστιανοὶ μὲ ἀλύγιστο θάρρος καὶ ἀφάνταστη ὑπομονή. Κι ὄχι μόνον οἱ ἄνδρες ἀλλὰ κι οἱ

γυναίκες, οί γέροι καί τὰ παιδιά. Ὅλοι αὐτοί—γνωστοί καί ἄγνωστοί—μέ τὸ αἷμα τους ἐστερέωσαν τῇ θρησκείᾳ τοῦ Ναζωραίου καὶ λέγονται **Μάρτυρες** τῆς Ἐκκλησίας.

2. Ἀπὸ τ' ἀνάγκορά του ὁ Νέρων ἀπολαμβάνει τὸ θέαμα τῆς καιομένης πόλεως.

Τέλος οἱ διωγμοὶ ἔπαυσαν ὅταν ἔγινε αὐτοκράτωρ ὁ Μέγας Κωνσταντῖνος ἀλλὰ γι αὐτὸν στὸ ἐπόμενο μάθημα.

ΕΡΓΑΣΙΕΣ: 1) Φέρετε περισσότερες πληροφορίες γιὰ τοὺς διωγμοὺς τῶν χριστιανῶν ἀπὸ τὴν Ἐκκλησιαστικὴ σας Ἱστορία. 2) Μελετήσετε τὸ βιβλίον «*Quo vadis*» ὅπου περιγράφεται μὲ λεπτομέρεια ἡ πυρκαϊὰ τῆς Ρώμης καὶ τὰ μαρτύρια τῶν χριστιανῶν, ἐπὶ Νέρωνος. 3) Περισσότερα γιὰ τὸ μαρτυρικὸ θάνατο τοῦ Ἁγ. Γεωργίου καὶ Ἁγ. Δημητρίου. 4) Ἐπανάληψις ὕλης πρώτου κεφαλαίου, διάφορες ἀπορίες, εἰκόνες. 5) Πῦρτε τώρα ἕνα ἰδιαίτερο τετράδιο ἱστορίας καὶ καταχωρήσετε σ' αὐτὸ τὰ κυριώτερα ἱστορικὰ πρόσωπα τοῦ πρώτου κεφαλαίου μὲ λίγες σημειώσεις γιὰ τὸ καθένα, ὅσες πρέπει. Ἀπὸ τὸ μέσο τοῦ ἰδίου τετραδίου κάνετε χρονολογικὸ πῖνακα τῶν σπουδαιοτέρων γεγονότων τοῦ κεφαλαίου. 6) Γραπτὴ ἐργασία: «Οἱ μάρτυρες τῆς θρησκείας μας».

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ

ΕΠΙΚΡΑΤΗΣΙΣ ΤΟΥ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΣΜΟΥ

8. Μέγας Κωνσταντῖνος

(306 — 337)

Ἐνῶ ἀκόμη συνεχίζονταν οἱ διωγμοὶ τῶν χριστιανῶν, τὸ Ρωμαῖ-
κὸ κράτος, γιὰ νὰ διοικῆται καλύτερα, εἶχε διαιρεθῆ σὲ τέσσερα μέρη
μὲ ἰδιαίτερο αὐτοκράτορα. Ἐνας ἀπ' αὐτοὺς ἦταν κι ὁ Κωνσταντῖνος
ὁ Χλωρὸς ποὺ διοικοῦσε τὸ δυτικὸ μέρος, δηλαδὴ τὴ σημερινὴ Γαλ-
καὶ τὴν Ἰσπανία. Ἀμα ἐπέθανε ὁ Χλωρὸς τὸν διαδέχθηκε ὁ γιὸς
του, Κωνσταντῖνος κι αὐτός, ποὺ εἶχε γεννηθῆ τὸ 228 μ. Χ. στὴ
Νύσσα τῆς Σερβίας.

Οἱ τρεῖς ὅμως ἄλλοι αὐτοκράτορες δὲν ἀνεγνώριζαν τὸν Κωνσταν-
τῖνο ὡς αὐτοκράτορα καὶ τοῦ ἐκήρυξαν τὸν πόλεμο.

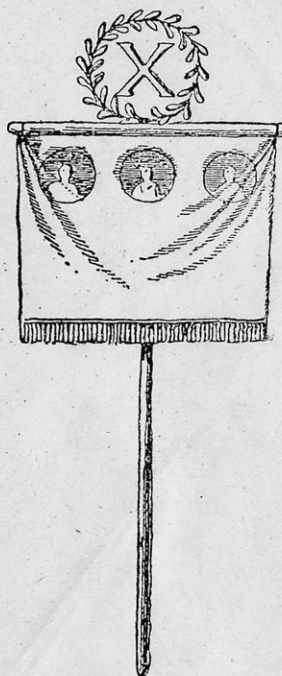
Ἔτσι, τὸ 312, ὁ Κωνσταντῖνος ἀναγκάσθηκε νὰ ἐκστρατεύσῃ
κατὰ τοῦ Μαξέντιου, ἐνὸς ἀπὸ τοὺς τρεῖς ἄλλους, ποὺ εἶχε ἔδρα τὴ
Ρώμη. Ὁ Κωνσταντῖνος—γενναῖος καὶ δαιμόνιος στρατηγός—εἶχε
μάθει ἀπὸ τὴ μητέρα του τὴν Ἑλένη, ποὺ ἦταν χριστιανή, τὴ διά-
δοσι τοῦ Χριστιανισμοῦ κι ἐσκέφθηκε νὰ πάρῃ τοὺς χριστιανούς μὲ τὸ
μέρος του. Φθάνοντας στὰ σημερινὰ σύνορα Γαλλίας—Ἰταλίας,
ἔμαθε πὺς ὁ Μαξέντιος εἶχε συγκεντρώσει στὴ Βόρειο Ἰταλία τετρα-
πλάσιες δυνάμεις κι ἐδίσταζε νὰ προχωρήσῃ. Προχώρησε ὅμως ὁ Μα-
ξέντιος καὶ τὸν ἀνάγκασε νὰ δεχθῆ τὴ μάχη. Τὴν παραμονὴ τῆς μά-
χης, ἐνῶ ἦταν ἡμέρα, ὁ Κωνσταντῖνος εἶδε στὸν οὐρανὸ ἓνα φωτεινὸ
σταυρὸ καὶ γύρω τὴν ἐπιγραφή: «**Ἐν τούτῳ νίκα**». Δηλαδὴ μ' αὐ-
τὸν (τὸν σταυρὸ) νὰ νικάς. Ὅπως ἦταν φυσικὸ, τὸ φωτεινὸ σταυρὸ
εἶδε κι ὁ στρατὸς κι ἐθαύμαζε.

Τὸ βράδυ τῆς ἴδιας ἡμέρας ὁ Κωνσταντῖνος εἶδε στὸν ὕπνο του
τὸ Χριστό, ὁ ὁποῖος τοῦ εἶπε νὰ κατασκευάσῃ μιὰ σημαία μὲ τὸ ση-
μεῖο ποὺ εἶδε στὸν οὐρανὸ καὶ μ' αὐτὴν θὰ ἐνικοῦσε τοὺς ἐχθρούς
του. Πράγματι τὸ πρῶτ' ὁ Κωνσταντῖνος ἔδωσε ὁδηγίες κι ἐγένε ἡ
σημαία. Ἦταν μὲ κόκκινο ὕφασμα τετράγωνο, στολισμένον μὲ πολύτι-
μα πετράδια καὶ στὸ ἐπάνω μέρος, μέσα στὸ κυκλικὸ χρυσὸ στεφάνι,

είχε τὸ μιονόγραμμα τοῦ Χριστοῦ (εἰκ. 3) Ἡ πρώτη αὐτὴ χριστιανικὴ σημαία, ὀνομάσθηκε **λάβαρα**.

Ἄμα ὁ Κωνσταντῖνος παρουσίασε τὸ λάβαρο στὸ στρατό, ὅλοι ἐνθουσιάστηκαν καὶ ἐθεωροῦσαν βεβαίαι τὴ νίκη. Πολλοὶ μάλιστα ἐκεῖ ἦσαν χριστιανοὶ καὶ ἐδόξαζαν τ' ὄνομα τοῦ Χριστοῦ γιὰ τὸ μεγάλο θαῦμα. Κατόπιν ὁ Κωνσταντῖνος ἐπικεφαλῆς τοῦ στρατοῦ του ἐπετέθη κατὰ τοῦ Μαξέντιου, τὸν ἐνίκησε καὶ τὸν ἀνάγκασε νὰ ὑποχωρήσει νοτιώτερα. Σὲ νέα μεγάλη μάχη ποὺ ἐγίνε κοντὰ στὴ Μουλβία γέφυρα, ἐνικήθηκε πάλι ὁ Μαξέντιος, ἔπεσε στὸ ποτάμι καὶ ἐπνίγηκε. Μετὰ τὴ νίκη ὁ Κωνσταντῖνος ἐμπῆκε στὴ Ρώμη καὶ τοῦ ἔγινε μεγάλη ὑποδοχή.

Τὸν ἴδιο χρόνον ὁ σύμμαχος τοῦ Κωνσταντῖνου Λικίνιος, ἐνίκησε κοντὰ στὴν Ἀνδριανούπουλι, τὸ Μαξιμίνο καὶ ἔμεινε κύριος στὴν Ἀνατολή. Τότε ὁ Κωνσταντῖνος γιὰ νὰ δυναμώσῃ τοὺς δεσμούς του μετὰ τὸ Λικίνιο, τοῦ ἔδωσε γιὰ γυναῖκα τὴν ἀδελφή του. Ὅστος ὁ συμμαχία δὲν ἐκράτησε πολὺ. Ἐπειτα περὶ τοῦ ἀπὸ ἓνα χρόνον ἤρθαν σὲ πόλεμον, ἐνικήθηκε ὁ Λικίνιος καὶ ὁ Κωνσταντῖνος ἔμεινε ὁ μόνος αὐτοκράτωρ σ' ὅλο τὸ Ρωμαϊκὸ κράτος.

Εἰκ. 3. Τὸ λάβαρο

ΕΡΓΑΣΙΕΣ: 1) Δείξετε στὸ χάρτη τὴν ἔκτασι τοῦ Ρωμαϊκοῦ κράτους. 2) Σχεδιάσατε τὸ λάβαρο καὶ χρωματίσαί το, ὅπως τὸ φαντάζεσθε. 3) Περισσότερες πληροφορίες γιὰ τὸν Κωνσταντῖνον, ἐντυπώσεις, ἀπορίες.

9. Ὁ Κωνσταντῖνος προστάτης τοῦ Χριστιανισμοῦ

Ὅταν ἀποκαταστάθηκε ἡσυχία στὸ κράτος, ὁ Κωνσταντῖνος δὲν ἄργησε νὰ ἐννοήσῃ ὅτι τὴν ἐπικράτησί του ὀφείλει στὴ βοήθεια τοῦ Χριστοῦ. Ἐλαμψε τότε στὴν ψυχὴ του τὸ φῶς τῆς νέας θρησκείας.

κι ἀπεφάσισε νὰ ὑποστηρίξῃ τὸ Χριστιανισμόν. Τὸν Ἰανουάριον λοιπὸν τοῦ 313 μ. Χ. ὑπέγραψαν μὲ τὸ Λικίνιον—ἀκόμη δὲν εἶχαν διαφωνήσῃ—τὸ ἱστορικὸν διάταγμα στὰ Μεδιόλανα, μὲ τὸ ὁποῖον ἀπαγορεύονταν οἱ διωγμοὶ κι οἱ λαοὶ ἦσαν ἐλεύθεροὶ ν' ἀκολουθοῦν ὅποια θρησκεία ἤθελαν. Ἀργότερα πού ὁ Κωνσταντῖνος ἔμεινε μόνος διέκρινε πᾶ ὀλοκάθαρον ὅτι ὁ Χριστιανισμὸς ὄχι μόνον πρέπει ν' ἀφεθῆ ἐλεύθερος ἀλλὰ καὶ πρέπει νὰ ὑποστηριχθῆ γιὰ νὰ ἐφαρμώσῃ τὴ νέα του διδασκαλία. Ἐδῶκε λοιπὸν στοὺς χριστιανούς τὰ πολιτικὰ δικαιώματα πού ὡς τότε τοὺς εἶχαν ἀφαιρεθῆ. Ἔτσι ἠμποροῦσαν τώρα νὰ διορίζωνται σὲ δημόσιες θέσεις καὶ νὰ καταλαμβάνουν μεγάλα ἀξιώματα μέσα στὸ κράτος. Ἐπειδὴ δὲ ὁ Κωνσταντῖνος ἐπίστευε ὅτι μὲ τὴ νέα θρησκεία ἦταν δυνατὸ ν' ἀναμορφωθῆ ἡ κοινωνία καὶ νὰ διατηρηθῆ τὸ ἀπέραντον κράτος του, μὲ νεότερα διατάγματα ὥρισε τὴν Κυριακὴ ἀργία κι ἀνεγνώρισε τὸ Χριστιανισμὸ ὡς ἐπίσημη θρησκεία τοῦ Ρωμαϊκοῦ κράτους.

Ἐπειδὴ ὅμως ἡ Ρώμη ἦταν μεγάλο κέντρο εἰδωλολατρείας κι ἦταν δύσκολο νὰ προοδεύσῃ ἐκεῖ ὁ Χριστιανισμὸς, ἀπεφάσισε νὰ κἀμῃ ἄλλη πρωτεύουσα πού νὰ γίνῃ ὀλοκάθαρη χριστιανικὴ πόλις. Ἐδιάλεξε λοιπὸν τὸ Βυζάντιον πού εἶχε τὴ σπουδαιότερη στρατηγικὴ θέσιν τοῦ κόσμου ἐπειδὴ εἶναι ἀνάμεσα στὴν Εὐρώπην καὶ τὴν Ἀσίαν. Ἀπ' ἐκεῖ θὰ ἠμποροῦσε νὰ παρακολουθῆ τοὺς βαρβάρους λαοὺς πού κατοικοῦσαν τότε στὴν περιοχὴ τοῦ Δούναβη καὶ τοῦ Εὐφράτη καὶ θὰ τοὺς ἐνικοῦσε εὐκολώτερα. Ἐπειτα, στοὺς πρόποδες τῶν μαγευτικῶν λόφων τοῦ Βυζαντίου ἀπλώνεται ὁ Κεράτιος κόλπος, μεγάλο καὶ ἀσφαλισμένο λιμάνι. Στὴ θέσιν λοιπὸν αὐτὴ ὁ Κωνσταντῖνος ἔκτισε τὴ νέα πρωτεύουσά του καὶ τὴν ὠνόμασε Νέα Ρώμη ἀλλ' ὁ λαὸς τῆς ἔδῶκε τ' ὄνομα **Κωνσταντινούπολις**.

Τότε ἐγκατεστάθησαν ἐκεῖ τὰ ὑπουργεῖα, οἱ εὐγενεῖς κτλ. κι ἄρχισαν νὰ κτίζονται παλάτια, λαμπρὲς οἰκοδομές, ἀγορές, πλατεῖες ἵπποδρόμια, λουτρὰ κι ἐστολίσθη με σπουδαῖα ἔργα τέχνης. Πολλὰ πάλι χρήματα ἐξοδεύθησαν γιὰ ναοὺς. Πιὸ περίφημοι ἀπ' αὐτοὺς ἦσαν: ὁ ναὸς τῆς Ἁγίας Σοφίας καὶ τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων.

Ἡ μεταφορὰ τῆς πρωτεύουσας τοῦ Ρωμαϊκοῦ κράτους—τὸ ὁποῖο πολὺ σύντομα θὰ ὀνομασθῆ Βυζαντινὸν—στὴν Κωνσταντινούπολιν ἐπέτρεψε νὰ ζήσῃ τοῦτο στὴν ἀνατολὴ χίλια περίπου χρόνια καὶ τὸ σπουδαιότερον: Νὰ εὐεργετήσῃ τοὺς λαοὺς μὲ τὸν πολιτισμὸν του καὶ νὰ προφυλάξῃ τὴν Εὐρώπην ἐπὶ αἰῶνες ἀπὸ τὴν καταστροφὴν. Χωρὶς τὸ Βυζάντιον πού ἐκυριαρχοῦσε μὲ τὴ λογοτεχνίαν καὶ τὴν καλλι-

Εικ. 4. Ο ΜΕΓΑΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ

τεχνία του, ἡ Ἀνθρωπότης δὲ θὰ ἔβλεπε ἀργότερα ἐποχὴ τῆς Ἀναγεννήσεως. Νὰ γιατί ὁ 4ος μ. Χ. αἰὼν ἔγινε μεγάλος σταθμὸς στὴν Παγκόσμιον Ἱστορίαν.

ΕΡΓΑΣΙΕΣ: 1) Παρατηρήσετε στὸ μεγάλο χάριτι τοῦ σχολείου σας τὴν Κωνσταντινούπολι καὶ δικαιολογήσετε τὴ στρατηγικὴ τῆς Θεοῦ. 2) Διαβάσετε στὸ ἀναγνωστικὸ σας τὸ κεφάλαιον «ΤΟ ΒΥΖΑΝΤΙΟ» καὶ κάνετε τὶς παρατηρήσεις σας. 3) Γιατί ὁ 4ος αἰὼν μ. Χ. εἶναι μεγάλος σταθμὸς στὴν Ἱστορίαν. 4) Περισσότερες πληροφορίες γιὰ τὸ ἔργο τοῦ Μεγ. Κωνῆνου ἀπὸ ἄλλα βιβλία. 5) Διάφορες ἐντυπώσεις, ἀπορίες, εἰκόνες.

10. Αἵρεσις τοῦ Ἀρείου

Μὲ τὴν ὑποστήριξι τοῦ Κωνσταντίνου ὁ Χριστιανισμὸς ἐπεκράτησε πιά ὀριστικὰ καὶ δὲν εἶχε κανένα κίνδυνον ἀπὸ τοὺς εἰδωλολάτρους. Τότε ὅμως παρουσιάσθησαν μερικοὶ μορφωμένοι χριστιανοὶ μὲ διαφορετικὴ γνώμη γιὰ σπουδαῖα θρησκευτικὰ ζητήματα καὶ παρερμήνευαν τὴν Ἀγίαν Γραφή. Μὲ τὸν τρόπο αὐτὸ ἐδημιουργήθησαν μεγάλα προσκόμματα στὴ διάδοσι τῶν ἀρχῶν τοῦ Εὐαγγελίου καὶ οἱ χριστιανοὶ δὲν ἤξεραν πού εὐρίσκεται ἡ ἀλήθεια. Οἱ διάφορες αὐτὲς παρερμηνεῖες τῶν δογμάτων τῆς θρησκείας μας ὠνομάσθησαν αἵρέσεις καὶ οἱ ὁπαδοὶ τούτων *αἵρετικοί*.

Πρώτη καὶ σπουδαιότερη αἵρεσις ἦταν τοῦ Ἀρείου, πού ἦταν ἱερέας στὴν Ἀλεξάνδρεια. Αὐτὸς ἐδίδασκεν ὅτι ὁ Χριστὸς δὲν εἶναι ὁμοούσιος—ἀπὸ τὴν ἴδια δηλαδὴ οὐσία— μὲ τὸν Πατέρα, ἀλλὰ τὸ τελευταῖον ἀπὸ τὰ κτίσματά του. Κι ἐπειδὴ ὁ Ἀρειος ἦταν μορφωμένος καὶ ρήτωρ, ἡ διδασκαλία του διαδόθηκε ταχύτατα σ' ὅλη τὴν Ἀνατολὴ καὶ προκάλεσε σοβαρὸ κίνδυνον στοὺς κόλπους τῆς Ἐκκλησίας.

Τέλος γιὰ νὰ σταματήσῃ ἡ ἀνωμαλία αὐτή, ὁ Κωνσταντῖνος ἐκάλεσε γιὰ τὴν 20 Μαΐου τοῦ 325 μ. Χ. ὅλους τοὺς ἐπισκόπους τῆς αὐτοκρατορίας σὲ Σύνοδο, ἡ ὁποία θὰ ἐγινόταν στὴν Νίκαια τῆς Βιθυνίας. Ἐκεῖ συγκεντρώθηκαν 318 πατέρες τῆς Ἐκκλησίας ἀπ' ὅλη τὴν Οἰκουμένη—δηλαδὴ τὸν τότε γνωστὸ κόσμον—καὶ ἡ Σύνοδος ἐκεῖνη ὠνομάσθηκε: **Ἀ' Οἰκουμενικὴ Σύνοδος**. Τὴν ἑναρξί τῶν ἐργασιῶν ἐκίρηνεν ὁ ἴδιος ὁ αὐτοκράτωρ, ὁ ὁποῖος ἐσύστησε στὰ μέλη τῆς Συνόδου νὰ συζητήσουν τὰ θέματα μὲ ὁμόνοια καὶ ἀγάπη γιὰ νὰ εὐρεθῇ ἡ ἀλήθεια κατὰ τὸ χριστιανικὸ πνεῦμα. Κατόπιν ἐμίλησαν οἱ ἐπίσκοποι ἕνας—ἕνας μὲ τὴ σειρά, ὅπως γίνεται στὰ συνέδρια καὶ εἶπε ὁ καθένας ἐλεύθερα τὴ γνώμη του. Ἀπ' ὅλους διακρίθηκε ὁ Μέγας

Ἄθανάσιος ὁ ὁποῖος, μὲ θαυμαστή εὐγλωττία ἔρριξε ἓνα - ἓνα ὅλα τὰ ἐπιχειρήματα τοῦ Ἀρείου. Στὸ τέλος ἡ Σύνοδος κατεδίκασε τὴν αἵρεσι καὶ παραδέχθηκε ὅτι ὁ Χριστὸς εἶναι ὁμοούσιος μὲ τὸν Πατέρα. Γιὰ νὰ πιστοποιηθῇ δὲ ἡ ἀπόφασις τῆς Συνόδου, συνέταξαν τὰ ὀκτὼ πρῶτα ἄρθρα τοῦ Συμβόλου τῆς πίστεως.

Ἀφοῦ ἐτελείωσαν οἱ ἐργασίες τῆς Συνόδου, ὁ Κωνσταντῖνος στὸν ἀποχαιρετιστήριό λόγο του συνέστησε στοὺς ἐπισκόπους νὰ ἐργασθοῦν μὲ μεγαλύτερη πίστι γιὰ τὴν ἐπικράτησι τῶν ἀρχῶν τοῦ Εὐαγγελίου καὶ ὁ καθένας ἀνεχώρησε γιὰ τὴν ἐπαρχία του.

ΕΡΓΑΣΙΕΣ : 1) Περισσότερες πληροφορίες γιὰ τὴν Α΄ Οἰκουμενικὴ Σύνοδο. 2) Ἀντιγράψατε καὶ μάθετε τὰ ὀκτὼ πρῶτα ἄρθρα τοῦ Συμβόλου τῆς Πίστεως. 3) Ἐλεύθερες ἐργασίες, ἀπορίες κ.λ.π.

11. Τὸ ἔργο τοῦ Κωνσταντίνου

Ὁ Κωνσταντῖνος ὠφέλησε πολὺ τὴν ἀνθρωπότητα καὶ ἡ βασιλεία του ἔχει μεγάλη θέση στὴν παγκόσμιον ἱστορία. Μὲ τὴν προστασία του ὁ Χριστιανισμὸς ἐθριάμβευσε σ' ὅλους τοὺς πολιτισμένους λαοὺς καὶ ἄλλαξε τὴν ὄψιν τοῦ κόσμου. Ἡ μεταβολὴ αὐτὴ ὀφείλεται στὸ ὅτι οἱ σχέσεις μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων ἀκολούθησαν τὰ κηρύγματα τοῦ Εὐαγγελίου. Πολὺν πάλι ἐβοήθησε τὸ Χριστιανισμὸ καὶ τὸν ἑλληνικὸ πολιτισμὸ ἡ μεταφορὰ τῆς πρωτεύουσας τοῦ Ρωμαϊκοῦ κράτους στὴν Κωνσταντινούπολι. Δηλαδή ἀνάμεσα σὲ χώρες ἑλληνικές. Ἔτσι ἰδρύθηκε στὴν Ἀνατολὴ ἓνα νέο καὶ μεγάλο κράτος χριστιανικὸ καὶ τὸ ἑλληνικὸ ἔθνος μας, ποὺ εἶχε πέσει στὴν ἀφάνεια ἀπὸ τὴ Ρωμαϊκὴ κυριαρχία, ἀρχισε νὰ ξαναζῇ. Ἐπειδὴ ἡ πρωτεύουσα τοῦ νέου αὐτοῦ κράτους ἦταν τὸ παλιὸ Βυζάντιο, ὠνομάστηκε : **Βυζαντινὴ Αὐτοκρατορία.**

Ἡ Βυζαντινὴ λοιπὸν αὐτοκρατορία, μὲ κέντρο τὴν Κωνσταντινούπολι, ἔπαιξε μεγάλο ρόλο στὴν τύχη τοῦ κόσμου γιὰτὶ ἔσωσε τὸ Χριστιανισμὸ καὶ ἐδημιούργησε νέο πολιτισμὸ, τὸ δεῦτερο ἑλληνικὸ πολιτισμὸ. Τὸ 337, ἐνῶ ὁ Κωνσταντῖνος ἐτοιμαζόταν νὰ ἐκστρατεύσῃ κατὰ τῶν Περσῶν, ἀσθένησε. Τότε ἐβαπτίσθη χριστιανός, κατόπιν ἐπέθανε καὶ ἐνταφιάσθηκε στὸ ναὸ τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων.

Ἡ Ἱστορία τιμώντας τὸ ἔργό του, τὸν ὠνόμασε «Μέγαν» καὶ ἡ Ἐκκλησία Ἅγιο καὶ Ἰσαπόστολο. Ἡ μνήμη τοῦ Κωνσταντίνου καὶ

τῆς μητέρας του, τῆς Ἁγίας Ἑλένης, εορτάζεται στίς 21 Μαΐου, ἡμέρα τοῦ θανάτου του.

ΕΡΓΑΣΙΕΣ : 1) Ἐμπορεῖτε νά φαντασθῆτε ποιά θά ἦταν ἡ κατάσταση στὸν κόσμο ἂν δὲν ἐρχόταν ὁ Μέγας Κωνσταντῖνος ; 2) Ἀναφέρετε τὶς ὑπηρεσίες πού προσέφερερ στὸ Χριστιανισμὸ καὶ τὸν Ἑλληνισμὸ. 3) Πληροφορίες γιὰ τὴν Ἁγία Ἑλένη, ἐντυπώσεις, ἀπορίες κ.λ.π.

12. Μεγάλη μετανάστευσις τῶν λαῶν

Πρὶν πεθάνῃ ὁ Μέγας Κωνσταντῖνος, ἐμοίρασε τὸ κράτος στούς τρεῖς γιουούς του, ἀλλὰ κανεῖς δὲν ἦταν ἄξιος νά διατηρήσῃ τὸ κράτος πού ἀνέλαβε νά διοικήσῃ. Γι αὐτὸ ἄρχισαν γρήγορα ἐμφύλιοι πόλεμοι καὶ ἐξοντώθηκε ὅλη ἡ βασιλικὴ οἰκογένεια. Ἄπ' ὅλους τοὺς συγγενεῖς τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου ἐσώθηκε μόνον ὁ ἀνεψιός του Ἰουλιανός. Αὐτός, ἅμα ἔγινε αὐτοκράτωρ ὑπεστήριξε τὴν εἰδωλολατρικὴ θρησκεία, χωρὶς βέβαια ἀποτέλεσμα γιὰ τὸ Χριστιανισμὸ εἶχε βαθιὲς ρίζες καὶ ὠνομάσθηκε **Ἰουλιανὸς ὁ Παραβάτης**. Κατὰ τὰ ἄλλα ὁ Ἰουλιανὸς ἀνεδείχθηκε ἄριστος αὐτοκράτωρ γιὰ τὴν ἰκανότητά του καὶ πολὺ μορφωμένος. Τοῦτον διαδέχθηκαν μερικοὶ ἀνίκανοὶ αὐτοκράτορες καὶ τὸ κράτος ἔχανε πιά τὴ δύναμί του.

Οἱ Βησιγότθοι—γερμανικὸς λαὸς—πού δὲν ἔπαιναν νά κάνουν ἐπιδρομές, βλέποντας τὴν ἀδυναμίαν τοῦ Ρωμαϊκοῦ κράτους εἶχαν εἰσβάλλει ὡς τὸ Δούναβι καὶ ἐδημιουργήθηκε μεγάλη ἀναστάσις. Τὴ μετὰκίνηση αὐτὴ τῶν γερμανικῶν λαῶν ἡ ἱστορία ὀνομάζει **«Μεγάλη μετανάστευσις τῶν λαῶν»**. Ἀργότερα οἱ Βησιγότθοι, μὴ μπορῶντας ν' ἀνθῆξουν στὸ χεῖμαρο τῶν Οὐννων, μιᾶς ἄγριας ἀσιατικῆς φυλῆς πού εἶχε εἰσβάλλει ἀπὸ τὴ Νότιο Ρωσία στὴ περιοχὴ τοῦ Δούναβι, ἐμπῆκαν τρομαγμένοι στὸ Ρωμαϊκὸ κράτος, κάτω ἀπὸ τὸ Δούναβι. Ὁ αὐτοκράτωρ τοὺς ἐπέτρεψε νά ἐγκατασταθοῦν ἐκεῖ ἀλλ' ἐκεῖνοι παραβίασαν ἀργότερα τὴ συμφωνία καὶ ἤρθαν σὲ πόλεμο μὲ τὸ Ρωμαϊκὸ στρατό. Στὴ μεγάλη μάχη πού ἔγινε κοντὰ στὴν Ἀνδριανούπολι (9 Αὐγούστου τοῦ 378), ἐνίκησαν οἱ Βησιγότθοι καὶ κατόπιν ἀπλώθηκαν στὴ Μακεδονία καὶ στὴ Νότιο Ἑλλάδα. Ὁ κίνδυνος γιὰ τὴν αὐτοκρατορία ἦταν τότε μεγάλος. Εὐτυχῶς τὸν Ἰανουάριον τοῦ 397 ἔγινε αὐτοκράτωρ τοῦ Ρωμαϊκοῦ κράτους ἕνας ἰκανώτατος στρατηγός, ὁ Θεοδόσιος.

ΕΡΓΑΣΙΕΣ : 1) Περισσότερες πληροφορίες γιὰ τὸν Ἰουλιανὸ ἀπὸ τὴν Ἑκκλησιαστικὴ Ἱστορία. 2) Πληροφορίες γιὰ τοὺς Βησιγότθους καὶ τοὺς Οὐννους. 3) Ἀτίλας. 4) Ἐλευθέρους ἐργασίες, ἀπορίες, εἰκόνες.

13. Μέγας Θεοδοσίος

Ὁ Θεοδοσίος, γιὸς ὁμωνύμου στρατηγοῦ ἀπὸ τὴν Ἰσπανία, εἶχε δεῖξει μεγάλη δρασί στὴ Δύσι καὶ στὴ Βόρειο Ἀφρική. Μόλις ἐγκαταστάθηκε στὴν Κωνσταντινούπολι ὡς αὐτοκράτωρ τοῦ Ἀνατ. κράτους, ἄρχισε τὸν ἀγῶνα κατὰ τῶν Βησιγότθων, ποὺ εἶχαν ἀφηνιάσει, ἄλλοτε μὲ πόλεμο κι ἄλλοτε μὲ τὴν πολιτικὴ γιατί, ὅπως φαίνεται, ὁ στρατὸς του εἶχε τρομοκρατηθῆ. Τέλος, ἔπειτα ἀπὸ τέσσερα χρόνια, οἱ Βησιγότθοι ὑποτάχθηκαν κι ἔγιναν ὑπῆκοοι τοῦ κράτους του.

Τὸν καιρὸ ποὺ ὁ Θεοδοσίος ἦταν ἀπασχολημένος μὲ τοὺς Βησιγότθους, στὴ Δύσι ὁ συγκλητικὸς Μάξιμος ἀνέτρεψε τοὺς ἀδελφοὺς αὐτοκράτορες Γρατιανὸ καὶ Οὐαλεντιανὸ Β΄ κι ἔγινεν αὐτὸς αὐτοκράτωρ. Ὁ Θεοδοσίος ἦταν τότε στὴ Θεσσαλονίκη. Μόλις ἔμαθε τὰ νέα τῆς Δύσεως, ἐπέρασε μὲ στρατὸ στὴν Ἰταλία, ἐνίκησε τὸ Μάξιμο καὶ τὸν ἐφόνευσε. Κατόπιν ἀποκατέστησε τὴν τάξι καὶ στὴ Δύσι κι ἔγινε κύριος ὅλου τοῦ Ρωμαϊκοῦ κράτους.

Ἄν καὶ ἦταν ἀβάπτιστος ὁ Θεοδοσίος, ὑποστήριξε τοὺς χριστιανούς κι ἐφρόντισε ν' ἀνορθώσῃ τὴν Ὁρθοδοξία στὴν Κωνσταντινούπολι, ὅπου ὁ ἀρειανισμὸς εἶχε γίνῃ τότε παντοδύναμος. Μόλις λοιπὸν ἐγύρῃσεν ἐκεῖ, ἀπεμάκρυνε τὸν ἀρειανὸ ἐπίσκοπο κι ἔβαλε στὴ θέσι του τὸ Γρηγόριο Θεολόγο. Τότε ἐφάνηκε μιὰ νέα αἵρεσις, τοῦ Μακεδόνιου. Αὐτὸς πάλι ἐδίδασκεν ὅτι τὸ Ἅγιο πνεῦμα δὲν εἶναι ὁμοούσιο μὲ τὸν Πατέρα καὶ τὸν Υἱὸ κι ἐδημιουργήθηκαν νέες ἀνομαλίες. Ὁ Θεοδοσίος ἐκάλεσε τότε τὸν ἀνώτερο κλῆρο σὲ Σύνοδο στὴν Κωνσταντινούπολι, τὸ 381 κι ἔλαβαν μέρος ὡς 250 μέλη. Ἡ Σύνοδος ἐκεῖνη, ποὺ λέγεται **Β' Οἰκουμενικὴ Σύνοδος**, ἀφοῦ ἐπεκύρωσε τὴν ἐκλογὴ τοῦ Γρηγορίου ὡς ἐπισκόπου, κατέδίκασε τὴν αἵρεσι τοῦ Μακεδόνιου καὶ συμπλήρωσε τὸ Σύμβολο τῆς Πίστεως.

Γιὰ νὰ στερεώσῃ ὁ Θεοδοσίος τὸ Χριστιανισμὸ μὲ διάταγμά του, τοῦ 392, κατόργησε ὅλες τὶς ἄλλες θρησκείες κι ἀνεγνώρισε μιὰ μόνο, τὸ Χριστιανισμὸ. Οἱ ναοὶ τότε τῶν εἰδωλολατρῶν ἐκλείσθηκαν, οἱ θυσίαι ἀπαγορεύθηκαν, οἱ Ὀλυμπιακοὶ ἀγῶνες καταργήθηκαν, ἐκλείσει δὲ καὶ τὸ Μαντεῖο τῶν Δελφῶν. Στὸ διωγμὸ αὐτὸ τῶν εἰδωλολατρῶν ἔπαιρνε μέρος κι ὁ στρατὸς κι ἐχυνόταν πολὺ αἷμα. Δυστυχῶς ἀπὸ τὸ πολὺ μῖσος οἱ ἀμόρφωτοι χριστιανοὶ καὶ ἰδίως οἱ μοναχοί, ἐγκορέμιζαν τοὺς ἀρχαίους ναοὺς, κατέστρεφαν τ' ἀγάλματα κι ἄλλα σπουδαῖα ἔργα τέχνης κι ἔτσι ἐξημίωσαν πολὺ τὸν ἀρχαῖο πολιτισμὸ. Ὡστόσο π' αὐτηρὰ μέτρα τοῦ Θεοδοσίου ὠφέλησαν τὸ Χριστιανισμὸ, γιατί

περιορίστηκε πολὺ ἡ εἰδωλολατρεία καὶ ἐπεκράτησε σ' ὅλο τὸ κράτος ἢ Ὁρθόδοξη πίστις.

✓ Πρὶν πεθάνῃ ὁ Θεοδόσιος, ἐμοίρασε τὸ Ρωμαϊκὸν κράτος στοὺς δύο γιουὺς του, τὸν Ἀρχάδιο καὶ τὸν Ὀνώριο. Ὁ Ἀρχάδιος, ποὺ ἦταν μεγαλύτερος ἐπῆρε τὸ Ἀνατολικὸν κράτος καὶ ὁ Ὀνώριος τὸ Δυτικόν. Λίγον καιρὸ ἀπὸ τότε, ὁ Θεοδόσιος ἐπέθανε στὰ Μεδιόλανα τὸ 395 καὶ γιὰ τὰ ἔργα του ὠνομάσθηκε Μέγας. Ἐκατὸ περίπου χρόνια ἀπὸ τότε, τὸ Δυτικὸν κράτος δὲν ἠμπόρεσε νὰ νικήσῃ τοὺς βαρβάρους λαοὺς (Γερμανοί, Φράγκοι, Βάνδαλοι κ. ἄ.), ποὺ εἶχαν εἰσχωρήσει σ' αὐτὸ καὶ διαλύθηκε. Ἀπὸ τὴ διάλυσι τοῦ Δυτικοῦ Ρωμαϊκοῦ κράτους ἔγιναν τότε νέοι λαοί, οἱ Ἰταλοί, οἱ Γερμανοί, οἱ Γάλλοι, οἱ Ἄγγλοι κ. ἄ. καὶ ἔτσι μὲ τὸν καιρὸ ἰδρῦθησαν τὰ σημερινὰ κράτη τῆς Δυτ. Εὐρώπης. ✓ Ἀντίθετα τὸ Ἀνατολικὸν κράτος παρ' ὅλες τὶς συμφορὰς ποὺ ἔπαθε ἀπὸ τὴ μετανάστευσι τῶν λαῶν, γιὰ λόγους ποὺ θὰ μάθωμε ἀπ' ἐδῶ καὶ πέρα, διατηρήθηκε ἐπάνω ἀπὸ χίλια χρόνια— ὥσπου δηλ. ὑπετάγη στοὺς Τούρκους—καὶ ἐδοξάσθηκε.

ΕΡΓΑΣΙΕΣ: 1) Τ' αὐστηρὰ μέτρα τοῦ Θεοδοσίου κατὰ τῶν εἰδωλολατρῶν ἦσαν σύμφωνα μὲ τὴ χριστιανικὴ θρησκεία; 2) Συγκρίνετε τὸ Μεγ. Κωνσταντῖνο μὲ τὸ Θεοδόσιον καὶ κάνετε τὶς παρατηρήσεις σας. 3) Περισσότερες πληροφορίες γιὰ τὴ Β' Οἰκουμενικὴ Σύνοδο. 4) Ἐκάμε καλὰ ὁ Θεοδόσιος ποὺ ἔκλεισε τὸ Μαντεῖο τῶν Δελφῶν καὶ γιατί; 5) Ἐπανάληψις δευτέρου κεφαλαίου, διάφορες ἀπορίες, εἰκόνες. 6) Στὸ τετράδιον τῆς Ἱστορίας καταχωρήσετε τὰ σπουδαιότερα ἱστορικὰ πρόσωπα καὶ τὸ χρονολογικὸν πῖνακα τοῦ κεφαλαίου.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΤΟ

Η ΔΥΝΑΜΙΣ ΤΟΥ ΙΟΥΣΤΙΝΙΑΝΟΥ

14. Ἀνατολικὸ Ρωμαϊκὸ κράτος

Τὸ Ἀνατολικὸ κράτος, ἂν καὶ εἶχε τὴν πρωτεύουσά του μακριὰ ἀπὸ τὴ Ρώμη, ἔξακολουθοῦσε νὰ λέγεται Ρωμαϊκὸ κράτος ἐπειδὴ ἡ διοικήσεις καὶ ὁ στρατὸς ἦσαν Ρωμαϊκά. Ὅλα δὲ τὰ ἐπίσημα ἔγγραφα τοῦ κράτους ἐγράφονταν στὴ Λατινικὴ γλῶσσα καὶ οἱ αὐτοκράτορες ἦσαν Ρωμαῖοι.

Παρ' ὅλα αὐτὰ τὸ κράτος στὴν πραγματικότητα ἦταν ἑλληνικὸ, γιὰτὶ οἱ χώρες ποὺ περιελάμβανε ἀπὸ τὸ Δούναβι καὶ κάτω, ἦσαν ἑλληνικές. Ἐπίσης ἑλληνικὲς ἦσαν καὶ ἡ Μικρὰ Ἀσία μὲ τὴ Συρία, τὴν Παλαιστίνη καὶ τὴν Αἴγυπτο ἀπὸ τὶς κατακτήσεις τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου καὶ τῶν διαδόχων του, οἱ ὁποῖοι εἶχαν ἰδρύσει ἐκεῖ μεγάλα ἑλληνικὰ κράτη (βασίλειο τῆς Συρίας, τῆς Αἰγύπτου κτλ.). Στὴ διάδοσι τῆς ἑλληνικῆς γλῶσσας ἐβοήθησε πολὺ ἡ χριστιανικὴ θρησκεία, ποὺ ἐδιδασκόταν στὴν ἑλληνικὴ καὶ ὅλα τὰ ἐκκλησιαστικὰ βιβλία ἦσαν γραμμένα στὴ γλῶσσα μας. Στὴν Ἀλεξάνδρεια, τὴν Ἀντιόχεια καὶ τὴν Κωνσταντινούπολι, ἀρχηγοὶ τῆς Ἐκκλησίας ἦσαν οἱ Πατριάρχες, οἱ ὁποῖοι εἶχαν στίς διαταγές τους πολλοὺς ἐπισκόπους καὶ πλῆθος ἀπὸ κατώτερους κληρικούς. Ἀκόμη σ' ὅλες τὶς μεγάλες πόλεις εἶχαν γίνει λαμπρὲς ἐκκλησίες, οἱ δὲ πιστοὶ ἔτρεχαν ἐκεῖ κατὰ χιλιάδες νὰ προσευχηθοῦν καὶ ν' ἀκούσουν τοὺς περίφημους ἱεροκήρυκες τῆς ἐποχῆς τους.

Γιὰ ὅλους λοιπὸν τοὺς παραπάνω λόγους, οἱ Ρωμαῖοι ἐσεβάσθησαν τὸν πολιτισμὸ τῆς Ἀνατολῆς καὶ τὴ γλῶσσα μας. Καὶ ὅπως ἦταν ἐπόμενο, τὸ Ἀνατολικὸ κράτος σιγὰ - σιγὰ ἄρχισε νὰ χάνη τὴ Ρωμαϊκὴ καταγωγή του καὶ νὰ ἐξελληνίζεται.

Στὸ τέλος ἔγινε ἐντελῶς ἑλληνικὸ μ' ἐπίσημη πιά γλῶσσα τὴν ἑλληνικὴ καὶ ἔμεινε στὴν Ἱστορία μὲ τ' ὄνομα: **Ἑλληνικὴ Βυζαντινὴ αὐτοκρατορία.**

15. Ἑλληνικὴ παιδεία

Κατὰ τὴν ἐποχὴ τῆς Βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας ἡ ἑλληνικὴ παιδεία προώδευσε σημαντικὰ γιὰτὶ ἐπροστάτευαν καὶ αὐτὴν, ὅπως καὶ

τὴ θρησκεία, οἱ αὐτοκράτορες. Οἱ ἱερεῖς καὶ οἱ μοναχοὶ ἐδίδασκαν τότε τὰ παιδιὰ μέσα στὶς ἐκκλησίες καὶ στὰ μοναστήρια ἀνάγνωσι καὶ γραφή, γιὰ νὰ ἤμποροῦν νὰ διαβάζουν τὰ ἱερὰ βιβλία. Μὰ κι ἡ βαθύτερη μόρφωσις ἦταν ἐξαπλωμένη σ' ὅλα τὰ στρώματα καὶ πολλοὶ ἐμελετοῦσαν τοὺς ἀρχαίους Ἑλληνες συγγραφεῖς καὶ ἀντιλοῦσαν ἀπὸ ἐκεῖ τ' ἀγαθὰ τῆς σοφίας. Τὴ μόρφωσι αὐτὴ ἔδιναν οἱ φιλοσοφικὲς σχολὲς καὶ ἄλλα ἀνώτερα σχολεῖα. Τέτοια ἦσαν σὲ πολλὲς πόλεις τῆς αὐτοκρατορίας, ὅπως στὴν Ἀθήνα, στὴν Ἀλεξάνδρεια, στὴ Βηρυττό, στὴ Γάζα, στὴν Ἀντιόχεια καὶ πρὸ παντὸς στὴν Κωνσταντινούπολι, ἡ ὁποία εἶχε γίνει τότε τὸ μεγαλύτερο πνευματικὸ κέντρο. Ἐκεῖ ὁ αὐτοκράτωρ Θεοδόσιος ὁ Β', τὸ 425, ἴδρυσεν ἕνα ἀξιόλογο σχολεῖο, κάτι σὰν τὰ σημερινὰ Πανεπιστήμια καὶ τὸ ὠνόμασαν **Πανδιδασκῆριον**. Γιὰ τὴν ἴδρυσί του πολὺ ἐβοήθησαν τὸν αὐτοκράτορα, ἡ ἀδελφή του Πουλχερία καὶ ἡ γυναῖκα του Ἀθηναΐδα, κόρη τοῦ Ἀθηναίου φιλοσόφου Λεόντιου. Πρὶν ἢ Ἀθηναΐδα γίνει αὐτοκράτειρα, ἐβαπτίσθη καὶ ὠνομάσθηκε Εὐδοκία.

Στὸ Πανδιδασκῆριον λοιπὸν τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἐδίδασκαν περὶ τοὺς 30 καθηγηταί, ἀπὸ τοὺς πιὸ σοφοὺς τῆς ἐποχῆς ἐκείνης. Ἀπ' αὐτοὺς 10 ἐδίδασκαν ἑλληνικὴ ρητορικὴ καὶ φιλοσοφία.

Στὰ παραπάνω ἀνώτερα ἐκπαιδευτήρια ἐσπούδασαν μεγάλοι φιλόσοφοι καὶ θαυμαστοὶ ἀνώτεροι κληρικοὶ. Ὅλοι αὐτοί, ἰδίως οἱ τελευταῖοι, ἀντιλοῦσαν ἀπὸ τὴν ἑλληνικὴ σοφία ἀξιόλογα ἐπιχειρήματα νὰ καταπολεμοῦν τοὺς αἰρετικούς, ποὺ ἦσαν ἐχθροὶ τῆς χριστιανικῆς Ὁρθοδοξίας.

ΕΡΓΑΣΙΕΣ: 1) Ν' ἀναπτύξετε τίς μεγάλες ὠφέλειες, ποὺ εἶχε ἡ πατριδαμας ἀπὸ τὴ μεταβολὴ τοῦ Ἀνατολικοῦ Ρωμαϊκοῦ κράτους σὲ ἑλληνικὴ αὐτοκρατορία. 2) Συγκρίνετε τὰ τότε σχολεῖα, μέσα στὶς ἐκκλησίες καὶ τὰ μοναστήρια μὲ τὰ σημερινὰ. 3) Νὰ φέρετε περισσότερες πληροφορίες γιὰ τὴν Εὐδοκία καὶ τὴν Πουλχερία. 4) Ἐντυπώσεις κλπ.

16. Πατέρες καὶ Διδάσκαλοι τῆς Ἐκκλησίας

Στὶς μεγάλες φιλοσοφικὲς σχολὲς ἐφοίτησαν καὶ μερικοὶ ἄνδρες, ποὺ ἔγιναν ἀργότερα ἀνώτεροι κληρικοὶ καὶ ἐφωτίσθησαν μὲ τὸ Ἅγιον Πνεῦμα. Οἱ ἄνδρες αὐτοὶ μὲ τὴ διδασκαλία καὶ τὰ συγγράμματά τους ἐστερέωσαν τίς ἀποφάσεις τῶν συνόδων καὶ ἐπολέμησαν τοὺς αἰρετικούς. Ἦσαν δὲ ὅλοι μεγάλοι ἐκκλησιαστικοὶ ρήτορες, φημισμένοι γιὰ τὴν ἀγιότητα τοῦ βίου των καὶ ὠνομάσθησαν Πατέρες καὶ Διδάσκαλοι τῆς Ἐκκλησίας. Σπουδαιότεροι ἀπ' αὐτοὺς ἦσαν: ὁ Μέγας Ἀθανάσιος.

σιος, ὁ Μέγας Βασίλειος, ὁ Γρηγόριος ὁ Θεολόγος καὶ ὁ Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος.

Μέγας Ἀθανάσιος. Ἐγεννήθηκε στὴν Ἀλεξάνδρεια ἀπὸ γονεῖς χριστιανούς, οἱ ὁποῖοι τοῦ ἔδωκαν μεγάλη μόρφωσι καὶ διακρίθηκε στὴν Α΄ Οἰκουμενικῇ Σύνοδο. Ὄταν ἐχάρησε ὁ μητροπολιτικὸς θρόνος τῆς Ἀλεξανδρείας, ἔγινεν αὐτὸς Μητροπολίτης—ἦταν τότε 30 χρονῶν—καὶ διηύθυνε τὴ Μητρόπολι ἐκείνη 45 χρόνια. Κατὰ τὸ διάστημα ὅμως αὐτὸ ἐξωρίστηκε πέντε φορὲς ἀπὸ τοὺς Ἀρειανοὺς αὐτοκράτορες Ἰουλιανὸ καὶ Οὐάλλεντο. Μολαταῦτα εἶτε στὸ θρόνο εὐρισκόταν ὁ Ἀθανάσιος εἶτε στὴν ἐξορία, δὲν ἔπαυε νὰ πολεμᾷ τοὺς αἰρετικούς καὶ ἦταν ἀμειλίχτος ἐχθρὸς τους. Στὸ τέλος, ἀπὸ τὰ πολλὰ βάσανα ἐπέθανε στὴν Ἀλεξάνδρεια. Ἐπειδὴ ὁ Ἀθανάσιος ἀγωνίσθηκε νὰ ἐπικρατήσῃ ἡ ὀρθῆ διδασκαλία τῆς Ἐκκλησίας, ὠνομάσθηκε **«Μέγας καὶ στυλὸς τῆς Ὁρθοδοξίας».**

Μέγας Βασίλειος. Ὁ Βασίλειος ἐγεννήθηκε στὴν Καισάρεια τῆς Καππαδοκίας καὶ ἐσπούδασε στὴ φιλοσοφικῇ σχολῇ Ἀθηνῶν, ὅπου ἐγνωρίσθηκε μὲ τὸ Γρηγόριο καὶ ἔγιναν φίλοι. Ἀργότερα ἔγινεν ἐπίσκοπος στὴν πατρίδα του, τὴν Καισάρεια. Ἐκεῖ διακρίθηκε ὄχι μόνον ὡς ἐκκλησιαστικὸς ρήτωρ ἀλλὰ καὶ ὡς ἀληθινὸς τύπος ἐπισκόπου, πατέρας ὄλων, φίλος τῶν πτωχῶν καὶ ἀνεξάντλητος σ' ἐλεημοσύνας. Ἀκολουθώντας τὸ παράδειγμα τῶν πρώτων Χριστιανῶν ὁ Βασίλειος, ἐπώλησε τὴν περιουσίαν του. Κατόπιν μὲ τὰ χρήματα αὐτὰ καὶ ἄλλες δωρεὰς ἔκτισε τὸ περίφημον πτωχοκομεῖο, τὴ **«Βασιλειάδα»** πού, καθὼς λέγεται, ἔμοιαζε μὲ πολιτεία. Τὸ ἴδρυμα αὐτὸ ἦταν ξενώνας καὶ ἐκεῖ εὐρισκαν ἄσυλο οἱ πτωχοὶ καὶ οἱ ἄρρωστοι.

Καὶ ὁ Βασίλειος ἐπολέμησε τὸν Ἀρειανισμό καὶ μάλιστα μὲ θάρρος ἀλύγιστο. Περίφημη ἔμεινεν ἡ ἀπάντησις πού ἔδωκε στὸν ἀπεσταλμένο τοῦ αὐτοκράτορος, τὸ Μόδεστο, πού ἠθέλησε νὰ τὸν κάμῃ μὲ τὴ βία ν' ἀσπασθῇ τὸν Ἀρειανισμό. Στὸ τέλος ὁ Βασίλειος, ἀπὸ τοὺς πολλοὺς κόπους καὶ τὶς στερήσεις ἀπέθανε τὴν 1 Ἰανουαρίου τοῦ 379, σὲ ἡλικία 50 χρονῶν καὶ γιὰ τὸ ἔργο του ὠνομάσθηκε **«Μέγας».**

Γρηγόριος ὁ Θεολόγος. Ὁ Γρηγόριος εἶχε πατρίδα τὴν Νανζιανζὸ τῆς Καππαδοκίας καὶ ὅταν ἐμεγάλωσε ἐσπούδασε μὲ τὸ Βασίλειο στὴν Ἀθήνα. Ἀμα ἐτελείωσε τὶς σπουδὲς του καὶ ἐγύρισε στὴν Νανζιανζὸ, ἐχειροτονήθηκε παπᾶς ἀπὸ τὸν πατέρα του, πού ἦταν ἐπίσκοπος. Κατόπιν σὲ πολλὰ μέρη ἐζήτησαν τὸ Γρηγόριο γιὰ ἐπίσκοπο, ἐπειδὴ ἦταν καλὸς ρήτωρ, ἀλλ' ἐκεῖνος δὲν ἤθελε νὰ ἐγκαταλείψῃ τὴν

ἐνορία του. Τὴν ἐποχὴ ἐκείνη στὴν Κωνσταντινούπολι εἶχε πολὺ προοδεύσει ὁ Ἀρειανισμὸς κι ἀπὸ τοὺς ναοὺς τῆς μόνο ὁ ναὸς τῶν Ἀγίων Ἀποστόλων εἶχε μείνει στοὺς Ὁρθοδόξους. Οἱ Ὁρθόδοξοι ἐκάλεσαν τότε τὸ Γρηγόριο στὴν Κωνσταντινούπολι νὰ ἐπαναφέρει, μὲ τὴ διδασκαλία του, τοὺς Ἀρειανοὺς στοὺς κόλπους τῆς Ὁρθοδοξίας. Ὁ Γρηγόριος ἀπεδέχθη τὴν πρόσκλησι καὶ ἐπῆγε. Ἀπὸ τὸν ἄμβωνα τοῦ ναοῦ τῶν Ἀγίων Ἀποστόλων ἐκήρυξε τοὺς πέντε περιφημοὺς λόγους του, μὲ τοὺς ὁποίους ἀπέδειξε τὴν θεότητα τοῦ Χριστοῦ καὶ ὠνομάσθηκε γι' αὐτὸ **Θεολόγος**.

Ἀργότερα συναντοῦμε τὸ Γρηγόριο ἐπίσκοπο τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Στὴ Β' Οἰκουμενικῇ Σύνοδο ἦταν πρόεδρος καὶ μὲ τὰ σοφὰ ἐπιχειρήματά του ἀπεστόμωσε τοὺς αἵρετικούς. Ὡς ἐπίσκοπος ἐργάσθηκε πολὺ καὶ κατώρθωσε νὰ θριαμβεύσῃ ἡ Ὁρθοδοξία. Ἀλλ' ὁ Γρηγόριος εἶχε μαλακὸ καὶ ἥσυχο χαρακτῆρα καὶ δὲν ἀγαποῦσε τ' ἀξιώματα. Ἐπειτα τοῦ ἄρresαν ἡ ἡσυχία, ἡ προσευχὴ, ἡ μελέτη κι ὁ μοναχικὸς βίος. Γι' αὐτὸ, ἅμα εἶδε πὼς τὰ πράγματα τῆς Ἐκκλησίας πᾶνε καλά, παραιτήθηκε ἀπὸ ἐπίσκοπος, ἐγύρισε στὴν πατρίδα του κι ἔμεινε σ' ἓνα ἐξοχικὸ τοῦ κτήμα. Ἐκεῖ ἔγραψε πολλὰ βιβλία καὶ τέλος ἀπέθανε, τὸ 391.

Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος. Ὁ Ἰωάννης καταγόταν ἀπὸ τὴν Ἀντιόχεια καὶ ἐφοίτησε στὴν σχολὴ τοῦ Λιβάνιου. Κατόπιν ἐχειροτονήθηκε παπᾶς στὴν Ἀντιόχεια κι ἐκεῖ ἐκήρυτε τὸ λόγο τοῦ Θεοῦ. Ἐπειδὴ ὁ Ἰωάννης ἦταν καλὰ μελετημένος κι εἶχε τὸ χάρισμα νὰ μιλῇ μὲ γλυκύτητα, τὰ πλήθη τῶν πιστῶν συνωθοῦντο στὶς Ἐκκλησίες ν' ἀκούσουν τὰ κηρύγματά του. Ὁ λόγος του ἐγοήτευε τοὺς χριστιανοὺς σὰν νὰ ἐβγαίνει ἀπὸ τὸ στόμα του χρυσάφι καὶ γι' αὐτὸ ὠνομάσθηκε **Χρυσόστομος**. Πολλοὶ τὸν παρομοίαζαν μὲ τὸν ἀρχαῖο ρήτορα Δημοσθένη.

Ἀργότερα ὁ Ἰωάννης διετέλεσε ἐπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως, ὑπεστήριξε κι αὐτὸς ὅπως ὁ Βασίλειος μὲ θάρρος τὴν Ὁρθοδοξία κι ἴδρυνε διάφορα φιλανθρωπικὰ ἰδρύματα. Ἐπίσης μεγάλη προσπάθεια κατέβαλε νὰ ἐξυψώσῃ τὸν κληρο, πού τὸν ἠθέλε μορφωμένο γιὰ νὰ ἀνταποκρίνεται στὶς ἀπαιτήσεις τῆς Ἐκκλησίας. Τέλος, ἐπειδὴ ἀπὸ τὸν ἄμβωνα ἤλεγχε τὴν πολυτέλεια καὶ κατέκρινε τὴν αὐτοκράτειρα Εὐδοξία, ἐξωρίσθηκε δυὸ φορὲς καὶ ἀπέθανε ἐξόριστος στὴν Ἀρμενία, τὸ 407 μ. Χ. Ἦταν τότε 60 χρονῶν.

Ὁ Μέγας Βασίλειος, ὁ Γρηγόριος ὁ Θεολόγος καὶ ὁ Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος ἦσαν οἱ μεγαλύτεροι Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας καὶ λέγονται «*Τρεῖς Ἱεράρχαι*».

ΕΡΓΑΣΙΕΣ : 1) Περισσότερα γιὰ τὴ δρᾶσι τῶν Τριῶν Ἱεραρχῶν ἀπὸ τὴν Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία. 2) Ἀπορίες. 3) Θέμα : «Ἡ συμβολὴ τῶν Τριῶν Ἱεραρχῶν στὴν ἑλληνικὴ παιδεία».

17. Ἰουστινιανὸς (527—565)

Ἡ Βυζαντικὴ αὐτοκρατορία ἔφθασε σὲ μεγάλη ἀκμὴ τὸν καιρὸ πού ἦταν αὐτοκράτωρ ὁ Ἰουστινιανός. Αὐτὸς διαδέχθηκε τὸ θεῖο του Ἰουστινινο πού τοῦ εἶχε δώσει καλὴ ἀνατροφή. Ὁ Ἰουστινιανὸς ἦταν ἐξαιρετὸς ἄνθρωπος μὲ σπάνια χαρίσματα, σωματικὰ καὶ ψυχικὰ καὶ εἶχε ἀποκτήσει μεγάλη πείρα στὰ πράγματα τοῦ κράτους. Ὅταν ἔγινε αὐτοκράτωρ—ἦταν τότε 45 χρονῶν—ἐργαζόταν πολὺ καὶ ἐκοιμόταν πολὺ λίγο. Γι' αὐτὸ ὠνομάσθηκε καὶ «ἀκοίμητος». Ἡ μεγάλη του ἀντοχὴ καὶ

Εἰκ. 5. Ὁ Ἰουστινιανὸς καὶ ἡ ἀκολουθία του

ἡ ἐργατικότης τὸν ἔκαναν πολὺ συγκεντρωτικὸ καὶ ἐνήμερο σὲ ὅλα. Ἐξήταξε μὲ λεπτομέρεια ὅλα τὰ ζητήματα, παρακολουθοῦσε τίς δίκες καὶ ἐδέχετο σὲ ἀκρόασι ὅλον τὸν κόσμον. Ἐπειδὴ εἶχε περιορισθῆ πρὸ

πολὺ στὸ γραφεῖο του, δὲν εἶχε τὴν πείρα τοῦ πολέμου, εἶχε ὅμως θαυμαστὴ ἱκανότητα νὰ ἐκλέγη τὰ κατάλληλα πρόσωπα στὴν κατάλληλη θέσι. Δίκαια λοιπὸν λέγεται ὅτι «ἡ βασιλεία τοῦ Ἰουστινιανοῦ εἶναι περίοδος μεγάλων ὀνομάτων καὶ μεγάλων κατορθωμάτων».

Ἐπιπλέον ὅμως νὰ παραδεχθῶμε ὅτι στὴν ὅλη προσπάθεια τοῦ Ἰουστινιανοῦ ν' ἀνορθώσῃ τὸ κράτος του, πολὺ ἐβοήθησε ἡ γυναῖκα του Θεοδώρα ἡ ὁποία εἶχε ἐξαιρετικὴ εἴφρυνά καὶ ἰσχυρὴ θέλησι. Ἄν καὶ καταγόταν ἀπὸ πτωχὴ καὶ ταπεινὴ οἰκογένεια—ἦταν κόρη ἀρχοτροφου, ἴσως ἐνὸς Ἀκακίου ἀπὸ τὴν Κύπρον καὶ χορεύτρια στὸ θέατρο μὲ τὶς ἀδελφές της—τὰ σπάνια προτερήματα ποὺ εἶχε, ἔκαμαν τὸν Ἰουστινιανὸ νὰ τὴν πάρῃ γυναῖκα του καὶ ἐγένε πολὺτιμος σύμβουλος καὶ σύμβουλος του.

Ἐπιπλέον τοῦ Ἰουστινιανοῦ μόλις ἦρθε στὰ πράγματα, ἦταν νὰ ἐπανιδρύσῃ τὴν ἀρχαία Ῥωμαϊκὴ αὐτοκρατορία. Πρῶτα ὅμως ἐφρόντισε νὰ τακτοποιήσῃ τὰ ἐσωτερικὰ ζητήματα τοῦ κράτους καὶ ἔδειξε μεγάλο ἐνδιαφέρον γιὰ τὴ χριστιανικὴ θρησκεία. Γιὰ νὰ ἐξαφανίσῃ τελείως τὴν εἰδωλολατρεία, ἔκλεισε ὅλες τὶς σχολὰς ποὺ ἦταν κέντρα τῆς ἀρχαίας θρησκείας—περίφημη ἦταν ἡ σχολὴ τῶν Ἀθηνῶν—καὶ ἀνάγκασε τοὺς εἰδωλολάτρες νὰ γίνουν χριστιανοὶ μὲ τὴ βία.

ΕΡΓΑΣΙΕΣ: 1) Ἦταν ἀξίος γι' αὐτοκράτωρ ὁ Ἰουστινιανὸς καὶ γιατί; 2) Πληροφορίες γιὰ τὴ σχολὴ τῶν Ἀθηνῶν καὶ τὴ δρᾶσι της. 3) Ἐλευθερές ἐργασίες, ἀπορίες.

18. Στάσις τοῦ Νίκα

Εὐρισκόμεθα στὶς ἀρχές τοῦ 532. Στὶς 13 Ἰανουαρίου ὁ Ἰουστινιανὸς εἶχε πάει στὸ ἵπποδρόμιο, νὰ παρακολουθήσῃ τοὺς ἀγῶνες. Τὴν ἐποχὴ ἐκείνη ἐγίνονταν στὴν Κωνσταντινούπολι ἀρματοδρομίες καὶ παρὰβγαιναν δυὸ ἀμαξία. Ὁ ὀδηγὸς τοῦ ἐνὸς ἀμαξιοῦ ἐφοροῦσε πράσινα ροῦχα καὶ ὁ ἄλλος γαλάζια. Οἱ θεατὲς εἶχαν καὶ αὐτοὶ διαιρεθῆναι σὲ δυὸ μερίδες, ποὺ διακρίνονταν ἀπὸ τὸ χρῶμα τοῦ ἀρματοδρόμου: σὲ **Πράσινους** καὶ **Γαλάζιους** ἢ **Βενετούς**. Μὲ τὸν καιρὸ οἱ μερίδες ἐγίναν κόμματα καὶ ἀνακατεῦνταν στὴν πολιτικὴ. Οἱ Πράσινοι ποὺ φαίνεται νὰ ἦσαν μισητοὶ στὴ Θεοδώρα, ἐζήτησαν ἀπὸ τὸν Ἰουστινιανὸ νὰ παύσῃ ὠρισμένους ὑπουργούς του. Ἐπειδὴ ἡ αἰτήσις τους δὲν ἐγένε δεκτὴ, ἐπανεστάτησαν καὶ ἄγνωστο πῶς, κατόρθωσαν νὰ ἐνωθοῦν μὲ τοὺς Γαλάζιους. Ὅλοι τότε ἐσκορπίσθησαν στὴν πόλι καὶ ἐξεσήκωσαν τὸ λαὸ σ' ἐπανάστασι. Ὁ φανατισμένος ὄχλος ἔβαλε φωτιὰ στὴ βουλή καὶ ἀπὸ τὸν ἀέρα ἡ φωτιὰ ἀπλώθηκε

καὶ κήκε μέρος ἀπὸ τὴν πόλι. Ἐκάρκε μάλιστα κὶ ὁ γαὺς τῆς Ἁγίας Σοφίας, πὺ εἶχε γίνε ἐπὶ Μεγάλου Κωνσταντίνου.

Μέσα ἀπὸ τὶς φλόγες καὶ τὸν πάταγο τῶν σπιτιῶν πὺ ἔπεφταν, ἀκούονταν παντοῦ οἱ κραυγῆς τοῦ ἐπαναστατημένου ὄχλου «**νίκα, νίκα**», γιὰτὶ αὐτὴ τῆ λέξι εἶχαν γιὰ σύνθημα οἱ ἐπαναστάτες. Γι αὐτὸ ἡ στάσις ἐκείνη ὠνομάσθηκε στὴν ἱστορία: «**Στάσις τοῦ Νίκα**». Ἐπὶ τέσσερες ἡμέρες ἡ πόλις ἦταν στὴ διάθεσι τῶν ἐπαναστατῶν. Ὁ Ἰουστινιανός, ἡ Θεοδώρα, ὁ Βελισσάριος κὶ ἄλλοι ἀξιωματοῦχοι τοῦ κράτους, ἦσαν κλεισμένοι στὸ παλάτι καὶ δὲν ἤξεραν τὶ νὰ κάμουν. Τῆ νύκτα τοῦ Σαββάτου πρὸς τὴν Κυριακὴ—ἦταν 18 Ἰανουαρίου—ὁ Ἰουστινιανὸς φοβισμένος ἀπὸ τὴν κατάστασι, ἐκάλεσε τοὺς συνεργάτες του καὶ τοὺς εἶπε πὺς ἀπεφάσισε νὰ φύγη ἀπὸ τὴν Κωνσταντινούπολι. Στὴν κρίσιμη αὐτὴ στιγμὴ ἐσηκώθηκε ἡ Θεοδώρα

Εἰκ. 6. Ὁ Βελισσάριος λαμβάνει ἐντολὴ νὰ καταστείλῃ τὴ στάσι.

καὶ τοῦ εἶπε αὐτὰ τὰ λόγια, πὺ ἔμειναν ἀθάνατα στὴν ἱστορία: «Κὶ ἂν ἡ φυγὴ εἶναι ὁ μόνος τρόπος νὰ σωθοῦμε, πάλι πρέπει νὰ μείνωμε γιὰτὶ ὁ ἄνθρωπος ἐγεννήθηκε γιὰ νὰ πεθάνῃ». Καὶ συνεχίζοντας τοῦ ὑπενθύμισε τὸ ἀρχαῖο λόγιο: «Κάλλιον ἐντάφιον εἶναι ἢ βασιλεία». Δηλαδὴ καλύτερα εἶναι νὰ πεθάνῃ κανεὶς βασιλιάς. Στὰ θαρροῦλεα

αὐτὰ λόγια ὁ Ἰουστινιανὸς δὲν ἐτόλμησε νὰ φέρῃ ἀντίρρηση. Ἀποφασίσθηκε λοιπὸν νὰ μείνουν καὶ διέταξε τὸ Βελισσάριο καὶ τοὺς ἄλλους ἀνώτερους ἀξιωματικούς, ποὺ ἦσαν ἐκεῖ, νὰ καταστείλουν τὴν ἐπανάστασι μ' ὁποιαδήποτε θυσία.

Τὸ πρῶτὴ τῆς Κυριακῆς οἱ ἐπαναστάτες ἐμαζεύθησαν ἔξω ἀπὸ τὸ σπῆτι τοῦ Ὑπατίου, ποὺ τὸν εἶχαν ἀνακηρύξει αὐτοκράτορα. Ἐκεῖ σὲ λίγο ἐφθασαν καὶ οἱ βουλευτές, ποὺ ἀντιπολιτεύονταν τὸν Ἰουστινιανό. Κατόπιν ὁ ὄχλος μὲ ἀρχηγὸ τὸν Ὑπάτιο ἐχύθηκε στοὺς δρόμους. Πολλοὶ τότε ἐπρότειναν νὰ τραβήξουν γιὰ τὸ παλάτι. Ἄν ἐγίνονταν αὐτὸ ἡ βασιλικὴ φρουρά, ποὺ εἶχε δειλιάσει, θ' ἀνοίγε τις πόρτες, θὰ ἔπιαναν τὸν Ἰουστινιανὸ καὶ ἡ ἐπανάστασις θὰ ἐπικρατοῦσε. Εὐτυχῶς ὅμως γι αὐτὸν ὁ Ὑπάτιος μὲ τοὺς βουλευτὲς ἔκαμαν τὸ σφάλμα νὰ ὀδηγήσουν τὸν ὄχλο στὸν Ἰππόδρομο. Μόλις ὅμως ἐμπῆκαν στὸν ἀπλόχωρο Ἰππόδρομο, ὁ Βελισσάριος τοὺς ἐκύκλωσε μὲ γυμνασμένους καὶ πιστοὺς στρατιῶτες. Τὸ πλῆθος ἀπὸ τὸ συνωπισμὸ ἔπαθε πανικὸ καὶ ὁ στρατὸς ἔσφαζε ἀλύπητα. Ἐσφάγηκαν ὡς 30.000 ἄνθρωποι. Ἔτσι ὁ Βελισσάριος κατώρθωσε νὰ σβῆσῃ τὴν ἐπανάστασι καὶ ὁ Ἰουστινιανὸς ἔμεινε αὐτοκράτορ.

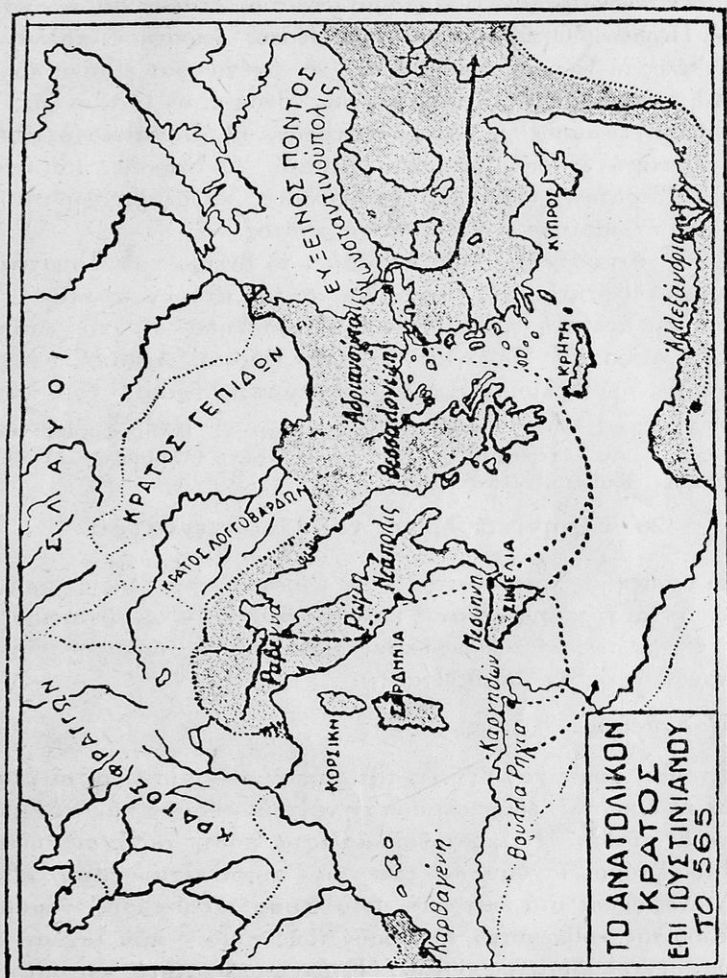
ΕΡΓΑΣΙΕΣ: 1) Ἠμποροῦσε νὰ κατασταλῇ ἡ ἐπανάστασις χωρὶς ἀνθρωποσφαγή; 2) Ζωγραφίσετε εἰκόνες ἀπὸ ἐπεισόδια τοῦ μαθήματος. 3) Ἐλεύθερες ἐργασίες, ἀπορίες κλπ.

19. Πόλεμοι τοῦ Ἰουστινιανοῦ

Ἀφοῦ ὁ Ἰουστινιανὸς ἠσύχασε ἀπὸ τὴ στάσι τοῦ Νίκα καὶ ἀσφαλίσθη ἀπὸ τοὺς Πέρσες μὲ εἰρήνη τὸ 532, ἔβαλε σὲ ἐνέργεια τὸ πολιτικὸ του πρόγραμμα νὰ ἐπανιδρύσῃ τὴν Ἀρχαία Ρωμαϊκὴ αὐτοκρατορία. Πρῶτα—πρῶτα ἔστειλε τὸ Βελισσάριο μὲ στρατὸ τὴν Ἀφρικὴ νὰ ὑποτάξῃ μία ἄγρια φυλὴ, τοὺς Βανδάλους. Σκληρὲς μάχες ἔγιναν τότε στὴν περιοχὴ τῆς Τύνιδας μεταξὺ Ἑλλήνων καὶ Βανδάλων. Στὸ τέλος ὁ Βελισσάριος διέλυσε τὸ Βανδαλικὸ στρατὸ, ποὺ εἶχε πάρει στὴν Ἀφρικὴ τὴ θέσι τῶν Καρχηδονίων καὶ ἔφερε τὸ βασιλιά τους Γελίμερο αἰχμάλωτο στὴν Κωνσταντινούπολι, τὸ 533. Γιὰ ν' ἀσφαλισθῇ ἡ περιοχὴ αὐτὴ ἀπὸ τοὺς ἰθαγενεῖς τοῦ ἐσωτερικοῦ τῆς Ἀφρικῆς, ὁ Ἰουστινιανὸς ἔκαμε ἀργότερα μεγάλα ὀχυρωματικὰ ἔργα. Ἐρεῖπια ἀπ' αὐτὰ σώζονται σήμερα στὴν Τύνιδα καὶ στὴν Ἀλγερία.

Ἐπειτα ὁ Ἰουστινιανὸς ἔστειλε τὸ Βελισσάριο νὰ ὑποτάξῃ ἕναν ἄλλο λαὸ ἄγριο καὶ πολεμικὸ, τοὺς Ὀστρογότθους, ποὺ εἶχαν καταλάβει τὴν Ἰταλία. Ὁ Βελισσάριος κατάλαβε πρῶτα τὴ Σικελία ποὺ

υπήρχαν πολλοί Έλληνες και κατόπιν επέρασε στην Ίταλία. Έπειτα από σκληρές μάχες, που έκρατήσαν πολὺν καιρό, ἐνίκησε τοὺς ἐχθρούς του και ἐμπῆκε νικητῆς στή Ρώμη, στὰ τέλη τοῦ 536.

Εἰκ. 7. Τὸ Ἀνατολικὸ κράτος ἐπὶ Ἰουστινιανῷ

Ἄμα ὁμως οἱ Πέρσες εἶδαν πὼς ὁ Βελισσάριος, πὺ πολὺ τὸν ἐφοβόταν, εἶχε ἀπασχοληθῆ με τὸ στρατό του στήν Ίταλία, παρέβη

σαν την «*αἰωνία εἰρήνη*» πού εἶχαν ὑπογράψει κι ἄρχισαν τὸν πόλεμο κατὰ τοῦ Βυζαντινοῦ κράτους. Ἐμπήκαν μάλιστα εὐκόλα στὴ Συρία κι ἔκαμαν μεγάλη ζημιὰ στὸν τόπο. Ὁ Ἰουστινιανὸς ἀναγκάσθηκε τότε ν' ἀνακαλέσῃ τὸ Βελισσάριο ἀπὸ τὴν Ἰταλία καὶ τὸν ἔστειλε κατὰ τῶν Περσῶν. Ὁ πόλεμος μὲ τοὺς Πέρσες ἐκράτησε πολλὰ χρόνια. Στὸ τέλος οἱ Πέρσες ἐνικήθησαν κι ὑπέγραψαν εἰρήνη τὸ 562.

Ἐνῶ συνέχιζόταν ὁ πόλεμος μὲ τοὺς Πέρσες, οἱ Γότθοι τῆς Ἰταλίας εὐρῆκαν εὐκαιρία κι ἐπαναστάτησαν. Ὁ Ἰουστινιανὸς ἔστειλε ἐκεῖ τὸ στρατηγὸ Ναρσῆ μὲ πολὺ στρατό. Ὁ Ναρσῆς, πού ἦταν κι αὐτὸς ἄξιος στρατηγός, ἐνίκησε τοὺς Γότθους, κατάλαβε ὅλη τὴν Ἰταλία καὶ τὴν προσάρτησε στὸ Βυζαντινὸ κράτος.

Μὲ τίς κατακτήσεις πού ἐμάθαμε, τὸ ὄνειρο τοῦ Ἰουστινιανοῦ ἔγινε πραγματικότητα. Ἡ Βυζαντινὴ αὐτοκρατορία κατεῖχε τώρα, ἐκτὸς ἀπὸ τὴν ἀνατολή, τὴ Βαλκανικὴ Χερσόνησο ὡς τὸ Δούναβη, τὴν Ἰταλία, μέρος τῆς Ἰσπανίας καὶ τὴ Βόρειο Ἀφρικὴ, ὅπως δείχνει ὁ χάρτης τοῦ βιβλίου. Ἦταν ἡ μεγαλύτερη δύναμις τοῦ κόσμου.

ΕΡΓΑΣΙΕΣ: 1) Τύνις, Ἀλγέρια (Γεωγραφία). 2) Πληροφορίες γιὰ τοὺς Βανδάλους καὶ τοὺς Ὀστρογότθους. 3) Αἰωνία εἰρήνη (πληροφορίες). 4) Ελεύθερες ἐργασίες, ἀπορίες, εἰκόνες.

20. Εἰρηνικὰ ἔργα τοῦ Ἰουστινιανοῦ

Στὸ διάστημα πού οἱ στρατηγοὶ ἐπολεμοῦσαν τοὺς ἐχθροὺς τοῦ κράτους, ὁ Ἰουστινιανὸς ἔκανε καὶ μεγάλα εἰρηνικὰ ἔργα πού ἐλάμπρυναν τὴ βασιλεία του κι ἀφήκαν τ' ὄνομά του ἀθάνατο στὴν ἱστορία. Σπουδαιότερα ἀπ' αὐτὰ εἶναι :

α) Ἡ Νομοθεσία.

Οἱ νόμοι, πού εἶχαν βγῆ ὡς τότε, ἦσαν σκορπισμένοι σὲ διάφορα βιβλία κι οἱ δικαστὲς ἐδυσκολεύονταν νὰ τοὺς εὑροῦν καὶ νὰ δικάσουν σύμφωνα μ' αὐτούς. Ἐπικρατοῦσε μάλιστα τόση σύγχυσις, ὥστε δὲν ἤξεραν ποιοὶ νόμοι ἴσχυαν ὡς τότε καὶ ποιοὶ εἶχαν καταργηθῆ. Ὁ Ἰουστινιανὸς ὥρισε μιὰ ἐπιτροπὴ ἀπὸ τοὺς καλύτερους νομομαθεῖς μὲ πρόεδρο τὸν Τριβωνιανὸ νὰ βροῦν τοὺς νόμους πού ἴσχυαν καὶ νὰ τοὺς γράφουν σὲ ἰδιαίτερα βιβλία. Ἡ ἐπιτροπὴ αὐτὴ ἐργάσθηκε ἔξι χρόνια. Ἐτακτοποίησε λοιπὸν ὅλους τοὺς νόμους κι ἔφτιασε στὴ Λατινικὴ γλῶσσα τὴ νέα Νομοθεσία, τὸ περίφημο *Ρωμαϊκὸ ἀσικὸ δίκαιο*. Ἐπειδὴ τότε λίγοι ἤξεραν Λατινικά, γρήγορα ἡ Νομοθεσία μεταφράσθηκε στὴν ἑλληνικὴ γλῶσσα. Ἔτσι οἱ δικαστὲς ἡμοοροῦσαν

να εϋρίσκουν πιό εϋκολα τούς νόμους πού ἤθελαν κι ἔκαναν καλὰ τὴ δουλειά τους. Τὸ ἔργο αὐτὸ ἦταν πολὺ χρήσιμο καὶ γιὰ τούς νέους πού ἐσπουδάζαν νομικά.

Ἡ Νομοθεσία τοῦ Ἰουστινιανοῦ εἶναι ἀθάνατο ἔργο καὶ τὴ μεταχειρίζονται ἀκόμη σ' ὅλα τὰ δικαστήρια τοῦ κόσμου.

β) *Ἡ Ἁγία Σοφία.*

Μεγαλύτερο ἔργο τοῦ Ἰουστινιανοῦ εἶναι ὁ ναὸς τῆς Ἁγίας Σο-

Εἰκ. 8. Ἐξωτερικὴ ὄψις τῆς Ἁγίας Σοφίας, ὅπως εἶναι σήμερα.

φίας. Τὸ ναὸ αὐτό, ὅπως ἐμάθαμε, τὸν κατασκεύασε γιὰ πρώτη φορὰ ὁ Μέγας Κωνσταντῖνος καὶ τὸν ἐτελειοποίησε τὸ παιδί του Κώνστας. Ἀμα ἐξωρίσθηκε ὁ Χρυσόστομος, ἐκάηκε ἀπὸ τὸ λαὸ καὶ πάλι ξανακτίσθηκε. Στὴ Στάσι τοῦ Νίκα ἐκάηκε γιὰ δεύτηρη φορὰ. Ὁ Ἰουστινιανὸς ἀπεφάσισε νὰ ξανακτίσῃ τὸ ναὸ τῆς Ἁγίας Σοφίας ἀλλ' αὐτὴ

τῆ φορὰ νὰ γίνῃ ὁ μεγαλοπρεπέστατος ναὸς τοῦ κόσμου. Τὸ ἔργο ἀνέθεσε στοὺς δυὸ φημισμένους ἀρχιτέκτονες Ἀνθέμιο καὶ Ἰσίδωρο. Ἀφοῦ λοιπὸν ἐτοιμάσθηκε ὁ χῶρος καὶ μεταφέρθηκαν ἀπὸ τὴς ἐπαρχίας τὰ καλύτερα ὕλικά ποὺ ὑπῆρχαν, ἄρχισε ἡ ἀνοικοδόμησις. Ἐκεῖ ἐργάσθηκαν οἱ καλύτεροι τεχνίτες τῆς αὐτοκρατορίας καὶ ὡς δέκα χιλιάδες ἐργάτες. Τὴς ἐργασίας συχνὰ ἐπέβλεπε καὶ ὁ ἴδιος ὁ αὐτοκράτωρ καὶ ἔδινε ὁδηγίαις. Ὑστερα ἀπὸ ἕξι χρόνια ὁ ναὸς ἦταν ἐτοιμος.

Ἡ μεγαλοπρέπεια τῆς Ἀγίας Σοφίας περνάει τὰ ὅρια τῆς φαντασίας τοῦ ἀνθρώπου. Μὲ τόση τέχνη εἶχε γίνεи, ὥστε στὰ ἐγκαίνια ὁ Ἰουστινιανὸς ἀπὸ τὸ μεγάλο ἐνθουσιασμό του ἀνεφώνησε: «**Νενίκηκά σε Σολομῶν**». Ἦθελε μ' αὐτὸ νὰ εἰπῆ ὅτι ὁ ναὸς του ἔγινε καλύτερος ἀπὸ τὸ ναὸ τοῦ Σολομῶντος στὰ Ἱεροσόλυμα, στὴν τέχνη καὶ στὸν πλοῦτο.

Στὸ πέρασμα τῶν χρόνων ἡ Ἀγία Σοφία ὑμνήθηκε ἀπὸ τοὺς ποιητῆς καὶ παραδόθηκε μὲ τὰ δημοτικὰ μας τραγούδια στοὺς θρούλους. Ἐγνώρισε ὅλους τοὺς θρηιάμβους καὶ τὴς δόξαις τοῦ ἔθνους μας ἀλλά... καὶ τὰ ἀτυχήματά του. Κάτω ἀπὸ τοὺς ὀλόφωτους θόλους τῆς κλείνονται τὰ ὄνειρα τῆς πολύπαθης φυλῆς μας. Ἡ ψυχὴ τοῦ Ἑλληνισμοῦ, τὸ ὑψηλὸ νόημα τῆς θρησκείας μας.

Ἀπὸ τοῦ 1453 ἡ Ἀγία Σοφία ἔγινε τζαμί. Τώρα ὁμως τελευταῖα οἱ Τοῦρκοι, ἀπὸ μεγάλο σεβασμὸ στὸ ἀθάνατο αὐτὸ μνημεῖο, τὴν ἔκαμαν *μουσεῖο Βυζαντινῆς τέχνης* καὶ φροντίζουν γιὰ τὴ συντήρησίν τῆς.

β) Ἄλλα ἔργα τοῦ Ἰουστινιανοῦ.

Ὁ Ἰουστινιανὸς ἔκαμε καὶ ἄλλους ναοὺς στὴν Κωνσταντινούπολι, στὴν Ἐφεσο, στὰ Ἱεροσόλυμα καὶ σ' ἄλλα μέρη τῆς ἀπέραντης αὐτοκρατορίας του. Ἀκόμη ἴδρυνε σχολεῖα, λουτρά, ξενῶνες, νοσοκομεῖα, ὑδραγωγεῖα, μεγάλες γέφυρες καὶ ἄλλα ἔργα πολιτισμοῦ. Σπουδαῖα πάλι εἶναι τὰ μεγάλα ὀχρωματικὰ ἔργα, ποὺ ἔκανε ὁ Ἰουστινιανὸς σ' ὅλα τὰ σύνορα καὶ ἀσφάλισε τὸ κράτος ἀπὸ τοὺς ἐχθρούς.

Ἀλλὰ τὰ ἔργα τοῦ Ἰουστινιανοῦ δὲν ἔχουν τέλος. Ὁ ἴδιος ἐφρόντισε γιὰ τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ ἐμπορίου, τῆς βιομηχανίας καὶ οἱ ἄνθρωποι τότε ἐπλούτισαν. Ἡ Κωνσταντινούπολις εἶχε γίνεи κέντρο παγκοσμίου ἐμπορίου. Ἔτσι ἐβελτιώθηκαν πολὺ καὶ τὰ οἰκονομικὰ τοῦ κράτους καὶ ἠμπόρεσε ν' ἀνταποκριθῆ στὰ τεράστια ἔξοδα ποὺ εἶχε. Ἡ οἰκονομικὴ ἀνασυγκρότησις τοῦ κράτους ὀφείλεται ἰδίως στὸν ὑπουργὸ τῶν Οἰκονομικῶν *Ἰωάννη Καππαδόκη*, ποὺ ἦταν ἰκανώτατος οἰκο-

νομολόγος καὶ πρακτικὸς πολιτικός.

Ἐπὶ Ἰουστινιανοῦ ἔγινε στὸ κράτος ἡ καλλιέργεια τῆς μετάξης πὺν ἦταν τότε γνωστὴ μόνο στὴν Κίνα. Ἐπειδὴ οἱ Κινέζοι ἀπαγόρευαν αὐστηρὰ τὴν ἐξαγωγή σπόρου μεταξοσκώληκα ἀπὸ τὴν πατρίδα τους, ὁ Ἰουστινιανὸς ἔστειλε στὴν Κίνα δυὸ Ἑλληνες ἱεραποστόλους. Ἐκεῖνοι ἐπῆγαν στὸν προορισμὸ τους, ἔκρυψαν στὰ ραβδιά τους σπόρο μεταξοσκώληκα, τὸν ἔφεραν στὴν Κωνσταντινούπολι καὶ ἐδίδαξαν πῶς βγαίνει τὸ μετάξι. Ἡ καλλιέργεια τοῦ μεταξιοῦ ἔγινε γρήγορα γνωστὴ σ' ὅλο τὸ κράτος καὶ ἄφηνε πολλὰ κέρδη γιὰ τὰ μεταξωτὰ ὑφάσματα τότε ἦσαν πανάκριβα. Πολλὲς πόλεις καὶ ἐδῶ στὴν Ἑλλάδα, ὅπως ἡ Πάτρα, ἡ Κόρινθος, ἡ Θήβα καὶ ἄλλες ἀπέκτησαν τότε ἐργοστάσια μεταξουργίας καὶ ἐπλούτισαν.

Ἐδῶ τελειώνει ἡ ἱστορία τοῦ Ἰουστινιανοῦ. Τὰ τόσα ἔργα του, πὺν ἀναφέραμε, πολεμικὰ καὶ εἰρηνικὰ καὶ ἄλλα πολλὰ πὺν μένου ἀγνωστα, γιὰ τὸν δὲν εἶναι εὐκόλο νὰ γραφοῦν καὶ ἰδιαίτερα ἡ συμβολὴ του γιὰ τὴν ἐξέλιξι τοῦ πολιτισμοῦ τῆς ἀνθρωπότητος, ὅλ' αὐτὰ, τὸν ἔκαμαν ἀθάνατο. Ἡ βασιλεία τοῦ Ἰουστινιανοῦ θεωρεῖται ἡ λαμπρότερη ἀπ' ὅσες ἀναφέρει ἡ ἱστορία στὸ πέρασμα τῶν αἰώνων.

ΕΡΓΑΣΙΕΣ : 1) Τὰ εἰρηνικὰ ἔργα τοῦ Ἰουστινιανοῦ ὠφέλησαν τὴν ἀνθρωπότητα καὶ πῶς ; 2) Ναὸς τοῦ Σολομῶντος καὶ Ἁγία Σοφία (πληροφορίες καὶ εἰκόνες). Ἐπανάληψις τρίτου κεφαλαίου, διάφορες ἀπορίες, εἰκόνες, ἐλεύθερες ἐργασίες. 4) Τὰ ἱστορικὰ πρόσωπα καὶ ὁ χρονολογικὸς πίνακας τοῦ κεφαλαίου.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΕΤΑΡΤΟ

ΗΡΑΚΛΕΙΟΣ ΚΑΙ ΑΡΑΒΕΣ

21. Ἐκστρατεία κατὰ τῶν Περσῶν

Οἱ διάδοχοι τοῦ Ἰουστινιανοῦ ἐφάνηκαν ἀνίκανοι ὄχι μόνο νὰ συνεχίσουν τὸ ἔργο του, ἀλλὰ οὔτε κἂν νὰ διατηρήσουν τὴν ἐνότητα τοῦ κράτους γιατί εἶχαν ν' ἀντιμετωπίσουν πολλοὺς καὶ ἰσχυροὺς ἐχθροὺς : Πρῶτοι οἱ **Λογγοβάρδοι** ἢ **Λομβαρδοί**, λαὸς βάρβαρος, ἔφυγαν ἀπὸ τὴν περιοχὴ τοῦ Δούναβη, ὅπου εἶχαν ἐγκατασταθῆ ἐπὶ Ἰουστινιανοῦ, κατέλαβαν τὴ Βόρειο Ἰταλία καὶ ἴδρυσαν τὸ Λομβαρδικὸ κράτος.

Κατόπιν οἱ **Ἀβαροι**, λαὸς Μογγολικῆς καταγωγῆς, πολὺ βάρβαρος καὶ ἄγριος, πού εἶχε ἔλθει ἀπὸ τὴν Ἀσία, ἐγκατεστάθησαν στὴν περιοχὴ τοῦ Δούναβη, πού ἦσαν πρῶτα οἱ Λογγοβάρδοι. Ἀφοῦ ὑπέταξαν τοὺς γύρω λαοὺς, ἴδρυσαν μεγάλο κράτος, πού ἔφθανε ἀπὸ τὸν Εὐξείνιο Πόντο ὡς τὴν Οὐγγαρία. Ὁ βασιλεὺς τους ἐλεγόταν Χαγάνος.

Ἐπίφοβοι πάλι ἦσαν οἱ **Σλαῦοι**, πού κατοικοῦσαν τότε ἀπὸ τὴ σημερινὴ Πολωνία ὡς τὰ Οὐράλια ὄρη καὶ ἦσαν βοσκοὶ καὶ ἀγρότες. Ἐπὶ Ἰουστινιανοῦ μέρος ἀπὸ τοὺς Σλάβους κατέβηκε νοτιώτερα καὶ ἐγκατεστάθηκε κοντὰ στὸ Δούναβη. Ὡστόσο οἱ Σλάβοι δὲν ἦσαν ὠργανωμένοι καὶ πολεμικὸς λαός, ὅπως οἱ Γότθοι καὶ οἱ Οὐννοι. Γι αὐτὸ δὲν κατόρθωσαν νὰ ἰδρῦσουν δικό τους κράτος καὶ ἦσαν ὑπόδουλοι στους ἄλλους ἰσχυροὺς λαοὺς.

Τέλος στ' ἀνατολικά σύνορα ἦταν ἄλλος ἐχθρὸς οἱ **Πέρσες**. Αὐτούς, ὅπως ἐμάθαμε, τοὺς εἶχε κατακτήσει ὁ Μέγας Ἀλέξανδρος ἀλλὰ τὸ 250 μ. Χ. εἶχαν γίνει πάλι ἰσχυρὸ κράτος. Ἐπειδὴ οἱ Πέρσες ἦσαν κάπως πολιτισμένοι, εἶχαν καλὴ διοίκησι καὶ ἰσχυρὸ στρατό, ἔγιναν οἱ πρὸ ἐπικίνδυνοι ἐχθροὶ τοῦ Βυζαντινοῦ κράτους.

Σ' αὐτὴ τὴ κατάστασι εὐρισκόταν τὸ Βυζαντινὸ κράτος, ὅταν τὸ 610 ἔγινε αὐτοκράτωρ ὁ Ἡράκλειος. Τότε μάλιστα οἱ Πέρσες ἐπροχώρησαν καὶ κατέλαβαν τὴ Συρία καὶ τὴν Παλαιστίνη. Μόλις ἐμπῆκαν στὰ Ἱεροσόλυμα δὲν ἔφθανε πού τὰ ἐληλάτησαν, παρὰ ἐπῆραν τὸν Τίμιο Σταυρὸ καὶ τὸν ἐπῆγαν στὴν πρωτεύουσα τοῦ κράτους τῶν Ἀλλοῦ πάλι περσικὸς στρατὸς ἐμπῆκε στὴ Μ. Ἀσία, ἔφθασε ὡς τὴ Χαλκηδόνα ἀντίκρου στὴν Κωνσταντινούπολι καὶ ἀπειλοῦσε σοβαρὰ τὴ

πρωτεύουσα.

Ὁ κίνδυνος αὐτὸς ἔφερε τὸν Ἡράκλειο σὲ δύσκολη θέσι γιατί οὔτε γυμνασμένο στρατὸ εἶχε καὶ τὰ ταμεῖα τοῦ κράτους, ἀπὸ τὴν κακοδιοίκησι τῶν προκατόχων του, ἦσαν ἀδειανά. Λέγεται πὺς ἐσκέφθηκε νὰ πάη στὴν Καρχηδόνα νὰ τὴν κάνη πρωτεύουσα τοῦ Κράτους του, ἀλλὰ τὸν ἐμπόδισε ὁ Πατριάρχης Σέργιος. Ἔτσι ἀπεφάσισε νὰ μείνῃ στὴν Κωνσταντινούπολι. Ἐπεδόθηκε λοιπὸν μὲ γογγυρο ρυθμὸ νὰ ὀργανώσῃ τὸ κράτος γιὰ τὴν ἀμυνα. Ἐπειδὴ, ὅπως εἶπαμε, ἔλειπαν τὰ χρήματα, ὁ Σέργιος ἔθεσε στὴ διάθεσι τοῦ αὐτοκράτορα ὄλους τοὺς θησαυροὺς τῶν ναῶν καὶ τῶν μοναστηριῶν, ἔκοψε χρήματα κι ὠργάνωσε στρατό. Γιὰ νὰ φανατίσῃ ὁ Ἡράκλειος τὸ στρατὸ του, ἐξήγησε ὅτι ὁ πόλεμος αὐτὸς ἦταν θρησκευτικὸς νὰ πάρουν πάλι τὸν τίμιο Σταυρὸ ἀπὸ τοὺς Πέρσες. Κι ἦταν κατάλληλος νὰ θερμαίνῃ τὰ πλήθη ὁ Ἡράκλειος, γιατί δὲν ἦταν μόνο πιστὸς καὶ φανατικὸς χριστιανός, ἀλλὰ καὶ δυνατὸς ψυχολόγος. Μαζί του εἶχε πάντοτε τὴν εἰκόνα τῆς Παναγίας.

Πρὶν ἐκστρατεῦσαι ὁ Ἡράκλειος κατὰ τῶν Περσῶν, ἔπρεπε ν' ἀσφαλίσῃ τὰ νῶτα του. Γι' αὐτὸ ἔκαμε εἰρήνη μὲ τοὺς Σλαῦους κι ἐπέτρεψε σὲ μερικὸς ἀπ' αὐτούς, τοὺς Σέρβους, νὰ ἐγκατασταθοῦν στὴ σημερινὴ Σερβία. Ἄλλη εἰρήνη πάλι ἔκαμε μὲ τοὺς Ἀβάρους.

Ἀφοῦ ὄλα πιὰ ἦταν ἔτοιμα, ἀφῆκε στὴν Κωνσταντινούπολι ἀντιπροσώπους του τὸ Πατριάρχῃ Σέργιο καὶ τὸν πρωθυπουργὸ Βῶνο. Κατόπιν φορῶντας ἀπλᾶ φορέματα, σὰ στρατιώτης τοῦ Χριστοῦ, ἐπῆγε στὸ ναὸ τῆς Ἀγίας Σοφίας, ἐγονάτισε μπροστὰ στὴν εἰκόνα τῆς Παναγίας καὶ μὲ δάκρυα τὴν παρεκάλεσε νὰ τὸν βοηθήσῃ. Ὑστερα, ἐνῶ ἀκολουθοῦσαν πίσω του ὁ Πατριάρχης μὲ τὸ λαό, ἐπῆγε στὴν παραλία, ἐμπῆκε σ' ἓνα ἀπὸ τὰ πλοῖα τοῦ στόλου καὶ μὲ τὴν εὐχὴ ὄλων ἔφυγε μὲ τὸ στρατό του. Ἦταν ἀνοιξίς τοῦ 622.

Ὁ Ἡράκλειος δὲν ἐπῆγε νὰ κτυπήσῃ τοὺς Πέρσες, ποὺ ἦσαν ἀντίκρου στὴ Χαλκηδόνα παρ' ἀποβιβάσθηκε στὴν Κιλικία νὰ τοὺς κτυπήσῃ ἀπὸ πίσω. Ὅπως ὑπελόγιζε ὁ Ἡράκλειος ἔτσι κι ἐγίνε. Μόλις ἐβγήκε στὴν Κιλικία καὶ προχώρησε στὸ ἐσωτερικὸ τῆς χώρας, οἱ Πέρσες, ποὺ ἦσαν στὴ Χαλκηδόνα, γιὰ νὰ μὴν αἰχμαλωτισθοῦν, ὑπεχώρησαν. Στὸ τέλος ἐνικήθησαν κι ἀδειασαν ὅλη τὴ Μ. Ἀσία.

ΕΡΓΑΣΙΕΣ : 1) Συναντήσαμε ἀλλοῦ τοὺς Πέρσες καὶ τί γνωρίζετε γι' αὐτούς ; (πληροφορίες). 2) Περισσότερες πληροφορίες γιὰ τὸν Ἡράκλειο. 3) Ζωγραφίσετε εἰκόνες ἀπὸ τὰ κυριώτερα ἐπεισόδια. 4) Ἐλεύθερες ἐργασίες, ἐντυπώσεις, ἀπορίες.

22. Οἱ Ἄβαραι πολιορκοῦν τὴν Κων)πολι

Ἐνῶ ὁ Ἡράκλειος, σὺν ἄλλοις Ἀλέξανδρος, ἐμπῆκε ἀπὸ τὸ μέρος τῆς Ἀρμενίας στὴν Περσία, ὁ βασιλεὺς τῶν Περσῶν Χοσρόης γιὰ νὰ δημιουργήσῃ ἀντιπερισπασμὸν, συνεννοήθηκε μὲ τοὺς Ἀβάρους καὶ ἐπολιορκήσαν τὴν Κωνσταντινούπολι ἀπὸ τὴν ξηρὰ καὶ ἀπὸ τὴν θάλασσα. Ὁ Ἡράκλειος δὲν ἐγύρισε πίσω, ὅπως ἐπερίμενε ὁ Χοσρόης, γιὰτὶ εἶχε πεποιθήσει στὴν ἰκανότητά τοῦ Πατριάρχου. Ἐστειλε μόνον ὡς ἐνίσχυσι 22 χιλιάδες στρατὸ καὶ αὐτὸς ἔμεινε στὴν Περσία νὰ ἐμποδίσῃ τὴν ἀποστολὴ νέων περσικῶν δυνάμεων στὴν Κωνσταντινούπολι.

Ὁ γενναῖος Πατριάρχης, ἀφοῦ προετοίμασε τὸ λαό, ἐκάλεσε ὅλους ν' ἀγωνισθοῦν μὲ θάρρος καὶ τοὺς ἐβεβαίωσε ὅτι ἡ Θεοτόκος δὲν θὰ τοὺς ἄφηνε ἀβοηθήτους. Ὁ λαὸς ἐνθουσιάστηκε καὶ μὲ τὴν εἰκόνα τῆς Παναγίας ὄρμησε κατὰ τῶν ἐχθρῶν. Λέγεται πὺς ἐκεῖ πού ἐπολεμοῦσαν, εἶδαν μιὰ μαυροφόρα γυναῖκα ἐπάνω στὰ τεῖχη νὰ πηγαίνει μπροστὰ καὶ νὰ τοὺς ὀδηγῇ. Ἦταν ἡ Παναγία! Στὸ τέλος ἀπὸ τίς πολλὰς ἐπιθέσεις τῶν Ἑλλήνων οἱ Ἄβαραοὶ ἐκλονίσθησαν. Τὸ σπουδαιότερον ἦταν πού μιὰ τρομερὴ θύελλα κατέστρεψε σὲ μιὰ νύκτα ὅλα σχεδὸν τὰ πλοῖα τῶν Ἀβάρων καὶ οἱ περισσότεροὶ ἐπνίγησαν. Τέλος ὁ βασιλεὺς τοῦ Χαγάνου περὶ τὰ μέσα Αὐγούστου τοῦ 626, ἀφοῦ ἔκαμε καὶ ἄλλες ἀποπειρὰς νὰ καταλάβῃ τὴν πόλι, ἀναγκάσθηκε νὰ λύσῃ τὴν πολιορκία καὶ νὰ φύγῃ σὲ κακὰ χάλια (626 μ. Χ.).

Ἔτσι ἡ πόλις ἐσώθηκε. Ἀμέσως ὁ λαὸς ἐμαρτυρήθηκε στὸ ναὸ τῆς Παναγίας τῶν Βλαχερνῶν νὰ εὐχαριστήσῃ τὴν Ὑπέρομαχο στρατηγὸν γιὰ τὴ σωτηρία τῆς «Πόλης» του.

Ἐκεῖ ἔψαλλαν ὄρθιοι τὸν «*Ἀκάθιστο ὕμνον*» καὶ ἡ μυσταγωγία ἐκράτησε ὅλη τὴ νύκτα.

Ὁ *Ἀκάθιστος ὕμνος* ἢ *Χαιρετισμοὶ τῆς Θεοτόκου* ἀποτελεῖται ἀπὸ 24 αἵνους, ὅσα τὰ γράμματα τοῦ ἀλφαβήτου καὶ ψάλλεται πρὸς τιμὴν τῆς Θεοτόκου, πού ἔσωσε τὴν Κωνσταντινούπολι ἀπὸ τοὺς Ἀβάρους. Ἀνὰ 6 αἵνοι ψάλλονται τὸ βράδυ τῆς Παρασκευῆς κατὰ τίς τέσσαρες πρῶτες ἑβδομάδες τῆς Μεγάλης Τεσσαρακοστῆς καὶ τὴν Παρασκευὴ τῆς πέμπτης ἑβδομάδος, ψάλλεται ὀλόκληρος.

Καὶ τὰ πλήθη τῶν εὐσεβῶν χριστιανῶν ἀκοῦνε τότε στοὺς ναοὺς τὸ ὥραϊο αὐτὸ τροπάριον, ἀφιερωμένο στὴν Παναγία, πού μᾶς θυμίζει τὴ δύναμι τῆς θρησκείας κατὰ τῆς βίας καὶ μᾶς γεμίζει μ' ἐλπίδες γιὰ τὸ μέλλον :

Χαῖρε, τῆς Ἐκκλησίας ὁ ἀσάλευτος πύργος·

Χαῖρε τῆς βασιλείας τὸ ἀπόρθητον τείχος·

Χαῖρε, δι' ἧς ἐγείρονται τροπάρια·

Χαῖρε, δι' ἧς οἱ ἐχθροὶ καταπίπτουσιν.

Ἐπίσης κατὰ τοὺς **Χαιρετισμοὺς** ἀκοῦμε καὶ τὸ παρακάτω τροπάριο, ἀφιερωμένο κι αὐτὸ στὴν Ἑπέριμαχο Στρατηγὸ, τὴν Παγαγία :

Τῇ ὑπερμάχῳ Στρατηγῷ τὰ νικητήρια
ὡς λυτρωθεῖσα τῶν δεινῶν εὐχαριστήρια
ἀναγράφω Σοι ἢ πόλις Σου Θεοτόκε·
ἀλλ' ὡς ἔχουσα τὸ κράτος ἀπροσμάχητον,
ἐκ παντοίων με κινδύνων ἐλευθέρωσον,
ἵνα κραῶ Σοι «Χαῖρε Νύμφη, Ἀνύμφευτε».

ΕΡΓΑΣΙΕΣ : 1) Περισσότερες πληροφορίες γιὰ τὴ σωτηρία τῆς Κωνσταντινουπόλεως. 2) Πατριάρχης Σέργιος (πληροφορίες). 3) Νὰ ἐξηγηθοῦν τ' ἀνωτέρω δύο τροπάρια. 4) Ἐντυπώσεις, ἀπορίες, ἰχνογράφησις ἐπεισοδίου ἀπὸ τὴν ὕλη τοῦ μαθήματος. 5) Γραπτὴ ἐργασία : «Ἡ πίστις καὶ τὸ θάρρος σώζουσι».

23. Καταστροφή τῶν Περσῶν

Ἡ μεγάλη χαρά, ποὺ ἐσκόρπισε στὸ στρατόπεδο τοῦ Ἡρακλείου, ὅταν ἔφθασε ἡ εὐχάριστη εἶδησις γιὰ τὴ σωτηρία τῆς «Πόλης» τους, δὲν περιγράφεται. Τὰ ἑλληνικὰ τάγματα μὲ ἐπικεφαλῆς τὸν ἥρωϊκὸν αὐτοκράτορα, προχωροῦν τώρα μ' ἀκράτητο ἐνθουσιασμὸ στὸ ἐσωτερικὸ τῆς Μικρᾶς Ἀσίας καὶ φθάνουν στὶς χῶρες τοῦ Καυκάσου, ὅπου ἐπέρασαν τὸν χειμῶνα τοῦ 624—625. Ἐπειτα, ἀπὸ τὴν Ἀρμενία καὶ τὴ Μεσοποταμία, ἐγύρισαν στὴ Μικρὰ Ἀσία νὰ ἀναπαυθοῦν.

Τὸ 626 ὁ Ἡράκλειος ἐπεχείρησε καὶ τρίτη ἐκστρατεία κατὰ τῶν Περσῶν καὶ πολιορκίσε τὴν Τυφλίδα—προτεύουσα τῆς Ἑπερικανκασίας—ἐνῶ ὁ ἀδελφός του Θεόδωρος μὲ ἄλλες δυνάμεις, ἐπολεμοῦσε στὴ Μεσοποταμία. Τὸ Δεκέμβριον τοῦ 627 κατέβηκε ἐκεῖ κι ὁ Ἡράκλειος καὶ κατεσκήνωσε στὴν ἀρχαία πόλη Νινευί, κοντὰ σὴν πεδιάδα τῶν Γαυγαμήλων. Ἐκεῖ ἄλλοτε ὁ Μέγας Ἀλέξανδρος ἔκαμε τὴ μεγάλη μάχη ἐκ παρατάξεως καὶ διέλυσε τὸν περσικὸ στρατό. Στὴ Νινευί ὁ Χοσροῆς εἶχε συγκεντρώσει ὅλες σχεδὸν τὶς δυνάμεις κι ἡ μάχη ἔρχισε μὲ ἀποφασιστικότητα κι ἀπὸ τὰ δύο μέρη. Ἦταν 12 Δεκεμβρίου τοῦ 627. Ὁ Ἡράκλειος σὰν ἄλλος Ἀλέξανδρος δείχνει μεγάλη

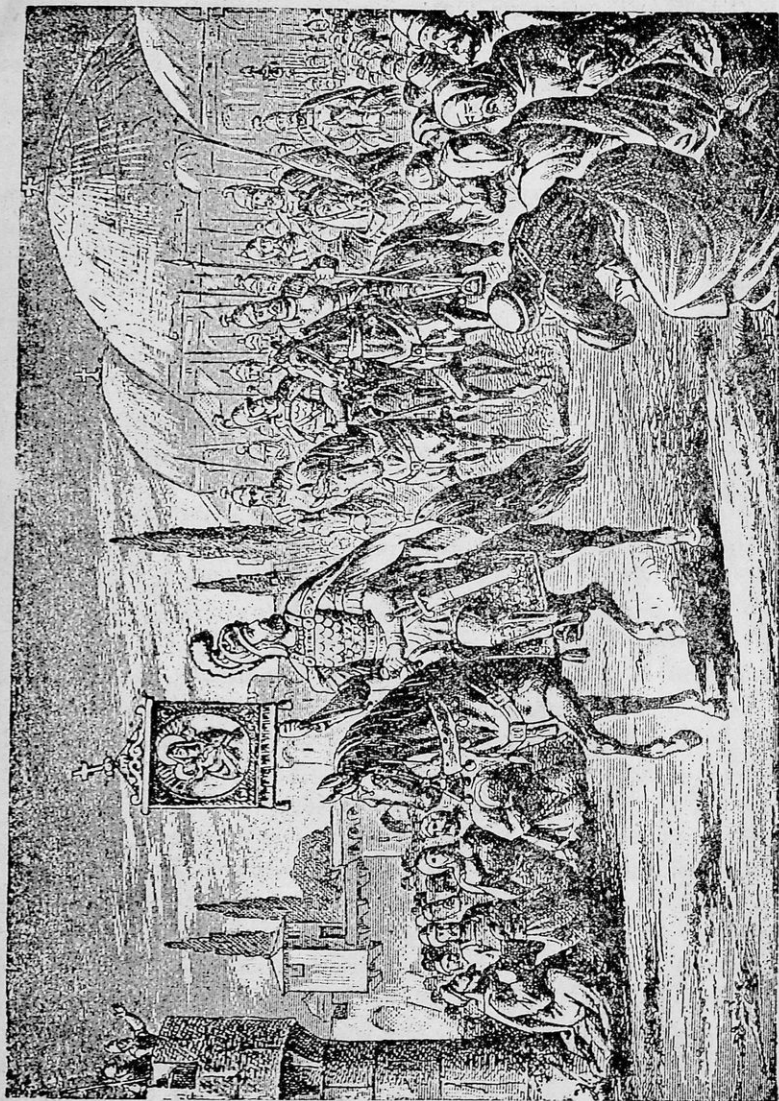
τόλμη και δεξιότητα και τὸν θαυμάζουν οἱ συμπολεμιστές του. Σὲ μιὰ κρίσιμη φάσι τῆς μάχης, ἔφιππος ὁρᾷ μέσα στὶς ἐχθρικές γραμμές· και μὲ τὰ ἴδια του τὰ χέρια φονεύει τρεῖς ἀπὸ τοὺς ἀνδρειότερους Πέρσες στρατηγούς. Μεταξὺ αὐτῶν ἦταν κι ἀρχιστράτηγος Ροζάτης. Ὡστόσο και μετὰ τὸ θάνατο τοῦ Ροζάτη ἡ μάχη συνεχίσθηκε μὲ πείσμα, ὡς τὰ μεσάνυχτα. Ὁ ἑλληνικὸς στρατὸς εἶχε κάμει μεγάλη φθορὰ στὸν ἐχθρό, ἐκυρίευσε 28 σημαῖες και ἀφθονο ὕλικό. Τὸ πρῶτο οἱ Πέρσες, ἀφοῦ εἶχαν πάθει μεγάλη πανωλεθρία, ὑπεχώρησαν ἀτακτα, ἐγινε κατόπιν ἐπανάστασις, ἐσκοτίωσαν τὸ Χοσρόη κι ἤρθε στὰ πράγματα ὁ γιὸς του Σιρόης. Βλέποντας ὁ Σιρόης πὼς ἔπειτα ἀπὸ τὴ διάλυσι τοῦ στρατοῦ του ἦταν μάταιος ὁ ἀγῶνας, ὑπέγραψε εἰρήνη μὲ τὸν Ἡράκλειο και παρέδωκε ὅλους τοὺς αἰχμαλώτους και τὸν Τίμιο Σταυρὸ (Ἀπρίλιος τοῦ 628).

Ἀφοῦ ὁ Ἡράκλειος ἡσύχασε μὲ τοὺς Πέρσες, ἀφησε στὰ σύνορα τοῦ κράτους ἀρκετὲς δυνάμεις και κατόπιν ἐπέστρεψε στὴν Κωνσταντινούπολι, ὅπου ὁ λαὸς τοῦ ἔκαμε μεγάλη ὑποδοχή. Μπροστὰ ἐπήγαν τὸν Τίμιο Σταυρὸ και πίσω ἀκολουθοῦσε ὁ ἴδιος ἐπάνω σὲ ἄρμα, ποὺ τὸ ἔσερναν τέσσαρες ἐλέφαντες.

Τὸν ἄλλο χρόνο (629) ὁ Ἡράκλειος μετέφερε τὸν Τίμιο Σταυρὸ στὰ Ἱεροσόλυμα και τὸν ἔστησε στὸ Γολγοθᾶ. Ἦταν 14 Σεπτεμβρίου, δηλαδὴ τὴν ἴδια ἡμέρα ποὺ πρὶν ἀπὸ 300 χρόνια ἡ Ἁγία Ἐλένη τὸν εἶχε στήσει στὸ ἴδιο μέρος. «Τὴν Ὑψωσι τοῦ Τιμίου Σταυροῦ» ἡ Ἐκκλησία μας ἐορτάζει στὶς 14 Σεπτεμβρίου.

Ὁ Ἡράκλειος ἀπεδείχθη ὁ πῶς τολμηρὸς ἀλλὰ και περισσότερο μελετημένος στρατηγὸς τοῦ Βυζαντίου. Παντοῦ διηύθυνε ὁ ἴδιος τὸν πόλεμο ἀλλὰ τοῦτο εἶχε κι ἓνα κακό. Δὲν ἐμορφώθηκαν στρατηγοὶ ν' ἀναλάβουν ἀργότερα τὸν ἀγῶνα κατὰ τῶν Ἀράβων.

Μετὰ τίς ἐνδοξες νίκες του ὁ Ἡράκλειος ἀπέδωσε ὅλα τὰ χρήματα ποὺ εἶχε δανεισθῆ ἀπὸ τοὺς ναοὺς και ἐφρόντισε και γιὰ τοὺς στρατιῶτες του οἱ ὁποῖοι μὲ τόση πειθαρχία και ἀφωσίωσι τὸν ἀκολούθησαν σ' ὅλη τὴ διάρκειά του σκληροῦ πολέμου. Τοὺς περισσότερους ἀπ' αὐτοὺς ἐγκατέστησε στὴ Μ. Ἀσία και τοὺς ἔδωκε κτήματα νὰ καλλιεγοῦν. Κατὰ γενικότητα ὁ Ἡράκλειος ἐκυβέρνησε καλὰ τὸ κράτος του, ὡς τὸ Φεβρουάριο τοῦ 641, ὅποτε ἀπέθανε δοξασμένος. Τὸ Βυζαντινὸ κράτος τότε ἦταν βέβαια ἐξαντλημένο ἀπὸ τοὺς συνεχεῖς πολέμους ποὺ ἐκράτησαν 25 χρόνια, ἀλλ' ἔμεινε ἀκόμη ἰσχυρὸ και μὲ τὴ θρησκευτικὴ πίστι τοῦ λαοῦ τονωμένη. Ὡστόσο ἡ ἡσυχία

Εικ. 9. 'Εκάνησιν 'Ηρακλείου γιά τήν έκστρατεία.

τοῦ κράτους δὲν διατηρήθηκε πολὺν καιρὸν, γιατί ἔπειτα ἀπὸ λίγο ἐφάνηκε νέος σοβαρὸς ἐχθρὸς, οἱ Ἄραβες.

ΕΡΓΑΣΙΕΣ: 1) Δεῖξετε στὸ χάρτη τίς χῶρες ποὺ κατάλαβε ὁ Ἡράκλειος. 2) Πληροφορίες γιὰ τὴ Νινευί. 3) Διαβάσετε στὸ ἀναγνωστικὸ σας τὸ κεφάλαιο «Ο ΗΡΑΚΛΕΙΟΣ ΚΑΙ ΟΙ ΔΥΟ ΤΕΛΕΤΕΣ». 4) Ἐλεύθερες ἐργασίες, ἐντυπώσεις, ἀπορίες, ἰχνογράφησις εἰκόνων.

24. Ὁ Μωάμεθ καὶ ἡ διδασκαλία του

Στὰ νότια τῆς Παλαιστίνης καὶ τῆς Μεσοποταμίας ἀπλώνεται μιὰ μεγάλη χερσόνησος τῆς Ν. Δ. Ἀσίας κατὰ μέγα μέρος ἀμμώδης καὶ ἀνυδρὸς, ποὺ κατοικεῖται ἀπὸ τοὺς Ἄραβες. Οἱ Ἄραβες τότε ἦσαν ἀπολίτιστοι καὶ ὅταν δὲν ἔβροχε ἀναγκάζονταν νὰ μετακινούνται νὰ εἴθουν τροφή γιὰ τὰ ζῶα τους (πρόβατα, καμήλες καὶ ἄλογα). Πολλὲς φορὲς ἐχρειάζονταν καὶ νὰ πολεμήσουν. Ἡ φύσις λοιπὸν ἔκαμε τοὺς κατοίκους νομάδες καὶ ν' ἀνήκουν σὲ διάφορες φυλές. Ὅλοι τους ἦσαν εἰδωλολάτρες καὶ ἐλάτρευαν μιὰ μεγάλη τετραγωνικὴ πέτρα, ποὺ καθὼς ἔλεγαν εἶχε πέσει ἀπὸ τὸν οὐρανὸν. Τὴν πέτρα αὐτὴ ἐφύλαγαν σ' ἓνα ναὸ τους στὴ Μέκκα.

Τίς φυλὲς τῶν Ἀράβων κατώρθωσε νὰ ἐνώσῃ σ' ἓνα μεγάλο κράτος ὁ Μωάμεθ μὲ τὴ νέα θρησκεία του. Ὁ Μωάμεθ εἶχε γεννηθῆ στὴ Μέκκα τὸ 571 ἀπὸ πτωχὴ οἰκογένεια καὶ ἀπὸ μικρὸς ἔμεινε ὀρφανός. Γιὰ νὰ ἠμπορῇ νὰ ζῆ, ἔγινε βοσκός, ὕστερα ἔμπορος καὶ ἐταξίδευε σ' ὅλη τὴν Ἀραβία. Τὸ ἐπάγγελμα ποὺ εἶχε τὸν ἔκαμε νὰ γνωρισθῆ μὲ πολλοὺς Ἰουδαίους καὶ χριστιανοὺς καὶ ἐγνώρισε τὴ θρησκεία τους. Τίς δυὸ αὐτὲς θρησκείες—τὴν Ἰουδαϊκὴ καὶ τὴν χριστιανικὴ—ὁ Μωάμεθ ἐμελέτησε καλά. Ἐπειδὴ εἶχε μεγάλη φαντασία καὶ ἰσχυρὸ χαρακτῆρα, ἀποφάσισε νὰ καταργήσῃ τὴν εἰδωλολατρεία καὶ νὰ ἰδρύσῃ νέα θρησκεία. Ὅταν πιά εἶδε πὼς εἶχε ἐτοιμασθῆ—ἦταν τότε 40 χρονῶν—ἐγκαταστάθηκε στὴ Μέκκα καὶ ἄρχισε νὰ κηρύττῃ τὴ νέα θρησκεία, ποὺ ὀνομάσθηκε **Μωαμεθανισμὸς** ἢ **Ἰσλαμισμὸς**.

Ὁ Μωάμεθ ἐδίδασκε ὅτι ἓνας εἶναι ὁ Θεὸς καὶ αὐτὸς ὁ προφήτης του ὅτι οἱ ἄνθρωποι πρέπει νὰ εἶναι ἀφοσιωμένοι στὸ Θεό, νὰ προσεύχονται σ' αὐτὸν καὶ νὰ κάνουν φιλάνθρωπιες. Ἀκόμη ἐδίδασκε πὼς ἡ ψυχὴ εἶναι ἀθάνατη. Ὅταν πεθάνωμε, ἀρχίζει μιὰ ἄλλη ζωὴ αἰώνια μὲ τὸν παράδεισο καὶ τὴν κόλαση, ὅπως παραδέχεται καὶ ἡ δικὴ μας θρησκεία. Ἐκεῖ οἱ ἄνθρωποι θὰ κριθοῦν ἀνάλογα μὲ τὰ ἔργα ποὺ ὡς τότε θὰ ἔχουν κάμει. Ἰδιαιτέρως ὅσοι σκοτωθοῦν γιὰ τὴν ἐξάπλωσι τῆς θρησκείας του, θὰ εἶναι στὸν παράδεισο αἰώνια.

Αὐτὰ καὶ ἄλλα πολλὰ ἐδίδαξε ὁ Μωάμεθ. Ὁλη ἡ διδασκαλία του περιλαμβάνεται σ' ἓνα βιβλίον, τὸ **Κοράνιον**, ποὺ γιὰ τοὺς Μωαμεθανοὺς εἶναι ἱερὸ βιβλίον, ὅπως γιὰ μᾶς τὸ Εὐαγγέλιον. Κυριώτερον δίδαγμα τοῦ Κορανίου, τὸ ὁποῖο κάθε ἡμέρα διδάσκεται ἀπὸ τοὺς μιναρέδες στοὺς πιστοὺς εἶναι ὅτι : «Δὲν ὑπάρχει ἄλλος Θεὸς πλὴν τοῦ Ἄλλάχ καὶ ὅτι ὁ Μωάμεθ εἶναι προφήτης τοῦ Ἄλλάχ».

ΕΡΓΑΣΙΕΣ : 1) Ἡ Ἀραβικὴ χειρσόνησος (Γεωγραφία). 2) Περισσότερες πληροφορίες γιὰ τὸ Μωάμεθ. 3) Εὑρετε τὴ διαφορὰ μεταξὺ Χριστιανισμοῦ καὶ Μωαμεθανισμοῦ. 4) Ἐντυπώσεις κ.τ.λ.

25. Διάδοσις τῆς Μωαμεθανικῆς θρησκείας

Πρῶτα ἀσπασθήκαν τὴ διδασκαλία τοῦ Μωάμεθ οἱ συγγενεῖς καὶ οἱ φίλοι του. Ὅταν ὅμως ἀπέκτησε πολλοὺς ὀπαδοὺς, οἱ ἄρχοντες τῆς Μέκκας τὸν εἰδοποίησαν νὰ φύγῃ ἀπὸ τὸν τόπον του, γιὰ τὴ θὰ τὸν ἐσκότωναν. Ὁ Μωάμεθ τότε ἔφυγε ἀπὸ ἐκεῖ μὲ λίγους ὀπαδοὺς του καὶ ἐπῆγε σὲ μιὰν ἄλλη πόλιν, τὴ Μεδίνα, τὸ 622. Τὴ φυγὴ τοῦ Μωάμεθ ἀπὸ τὴ Μέκκα οἱ Μωαμεθανοὶ ὠνόμασαν ἀργότερα **Ἐγίρα**, καὶ τὸ ἔτος αὐτὸ τὸ θεωροῦν ἱερὸ γιὰ τὴν ἐσώθησιν ὁ προφήτης τους. Γι' αὐτὸ ἡ χρονολογία τῶν Μωαμεθανῶν ἀρχίζει ἀπὸ τὸ 622 μ. Χ.

Ἄμα ἐγκατεστάθηκε ὁ Μωάμεθ στὴ Μεδίνα, ἄρχισε νὰ διδάσκῃ καὶ ἀπέκτησε ἀρχετοὺς ὀπαδοὺς. Κατόπιν ἐκήρυξε τὸν πόλεμον κατὰ τῆς Μέκκας καὶ τὸ 630 κατώρθωσε νὰ τὴν καταλάβῃ. Ὅλοι οἱ κάτοικοι τότε τὸν ὑποδέχθησαν γιὰ προφήτην καὶ ἀνεγνώρισαν τὴ θρησκείαν. Ἐν τέλει ὁ Μωάμεθ μὲ τὸ ξίφος καὶ μ' ἄγριον πόλεμον, κατώρθωσε νὰ ἐπιβάλλῃ τὸ Μωαμεθανισμόν σ' ὅλην τὴν Ἀραβίαν, ἔνωσε τὶς φυλὰς τῶν Ἀράβων καὶ ἀποτελέσαν ὅλοι ἓνα ἰσχυρὸν κράτος. Σκοπὸς του ἦταν νὰ ἐπιβάλλῃ τὴ θρησκείαν του σ' ὅλον τὸν κόσμον. Τὸ μεγάλο ὅμως αὐτὸ πολιτικὸν σχέδιον δὲν ἐπρόφθασε νὰ ἐκτελέσῃ ὁ ἴδιος γιὰ τὴν ὕστερα ἀπὸ λίγον καιρὸν ἐπέθανε, τὸ 632.

ΕΡΓΑΣΙΕΣ : 1) Πληροφορίες γιὰ τὴ φυγὴ τοῦ Μωάμεθ. 2) Ἡ Μέκκα καὶ ἡ Μεδίνα (Γεωγραφία—Ἱστορία). 3) Ποιὸς ἦταν ὁ πλατύτερος πολιτικὸς σκοπὸς τοῦ Μωάμεθ ὅταν ἴδρυσεν τὴν νέα θρησκείαν ; 4) Ἐντυπώσεις, ἀπορίαι κτλ.

26. Οἱ κατακτήσεις τῶν Ἀράβων

Τὸ Μωάμεθ διαδέχθηκε ὁ Χαλίφης, ὁ ὁποῖος ἀνέλαβε τὴν ἀρχὴν γιὰ τοῦ Κράτους τῶν Ἀράβων. Ἐχοντας ὁ Χαλίφης στίς διαταγὰς του ἓνα βάρβαρον στρατὸ φανατισμένον στὸ Κοράνιον, ἐκήρυξε τὸν ἱερὸν

πόλεμο, νὰ ὑποδουλώσῃ τοὺς γειτονικοὺς λαοὺς. Πρῶτα ἐκτύπησε τοὺς Πέρσες. Σὲ πέντε χρόνια οἱ Ἄραβες κατέλαβαν τὸ περσικὸ κράτος κι ἀνάγκασαν τοὺς Πέρσες νὰ γίνουν Μωαμεθανοί. Κατόπιν ἐστράφηκαν κατὰ τῆς Συρίας καὶ τὸ 635 κατέλαβαν τὴ Δαμασκὸ, ἔπειτα ἀπὸ πολιορκία πέντε μηνῶν. Τὸ 636 στὰ νότια τῆς Τιβεριάδος ἔγινε ἡ μεγαλύτερα μάχη μεταξὺ ἀραβικῶν καὶ βυζαντινῶν στρατευμάτων τὰ ὁποῖα μολονότι εἶχαν ἐνισχυθῆ μὲ 30.000 ἄνδρες ἐνικήθηκαν. Τέλος τὸ 637 κατελήφθησαν καὶ τὰ Ἱεροσόλυμα καὶ συνεπληρώθη ἡ κατάκτησις τῆς Συρίας καὶ τῆς Παλαιστίνης. Ὁ Ἡρακλεῖος, γέρος πιά καὶ κατεπονημένος ἀπὸ τοὺς πολέμους μὲ τοὺς Πέρσες, μόλις ἠμπόρεσε νὰ σώσῃ τὸν Τίμο Σταυρὸ ἀπὸ τὰ Ἱεροσόλυμα ἀλλ' ἐκράτησε τοὺς Ἄραβες στὰ σύνορα τῆς Μικρᾶς Ἀσίας.

Αἱ Ἄραβες τώρα στρέφονται στὰ νότια πρὸς τὴν Αἴγυπτο καὶ τὸν Ἀπρίλιο τοῦ 641, μετὰ τὸ θάνατο τοῦ Ἡρακλεῖου, εἶχε κατακτηθῆ ὁλόκληρη ἡ χώρα. Οἱ κατακτήσεις τῶν Ἀράβων ἐσυνεχίσθησαν μὲ ὀρμὴ καὶ σὲ λίγα χρόνια ἐπῆραν ὅλη τὴ Βόρειο Ἀφρική κι ἔφθασαν στὸ Γιβραλτάρ. Κατόπιν κατέλαβαν τὴν Ἰσπανία καὶ περὶ τῶντα τὰ Πυρηναῖα ἐμπῆξαν στὴ Γαλλία. Ὅταν ὅμως ἐπλησίασαν στὸ Παρίσι, ἐνικήθηκαν ἀπὸ τοὺς Γάλλους κι ἐγύρισαν πάλι στὴν Ἰσπανία.

Ἡ ἀντίστασις ποὺ ἐπρόβαλαν οἱ Γάλλοι, ἔσωσε βέβαια τὴν ὑπόλοιπη Εὐρώπη, ἀλλ' οἱ Ἄραβες κατώρθωσαν νὰ ἰδρῦσουν ἓνα ἀπεραντο κράτος κι ἀντικατέστησαν μ' αὐτὸ τὴν Ρωμαϊκὴ αὐτοκρατορία. Ἀργότερα τὸ ἀραβικὸ κράτος ἐχωρίσθηκε σὲ τρία κράτη μὲ πρωτεύουσες τὴ Βαγδάτη στὴν Ἀσία, τὸ Κάιρο στὴν Ἀφρική καὶ τὴν Κορδοῦη στὴν Ἰσπανία.

ΕΡΓΑΣΙΕΣ : 1) Εἶχε δικαίωση ὁ ἱερὸς πόλεμος τῶν Ἀράβων καὶ γιατί; 2) Πληροφορίες ἀπὸ τὴ Γεωγραφία γιὰ τὴ Βαγδάτη, τὸ Κάιρο καὶ τὴν Κορδοῦη. 3) Ἐντυπώσεις κτλ.

27. Πρῶτη καὶ δευτέρα πολιορκία τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τῶν Ἀράβων

Ἄμα οἱ Ἄραβες ἔγιναν πιά κοσμοκράτορες, ἠθέλησαν νὰ καταλάβουν καὶ τὴν Κωνσταντινούπολι, νὰ διαλύσουν τὸ Βυζαντινὸ κράτος. Ἐπῆγαν λοιπὸν μὲ πολὺ στρατὸ καὶ τὴν πολιορκήσαν ἀπ' ὅλα τὰ μέρη. Ἡ πολιορκία ἐκράτησε ἀπὸ τὸ 671 ὡς τὸ 678. Αὐτοκράτωρ τότε στὴν Κωνσταντινούπολι ἦταν ὁ Κωνσταντῖνος ὁ Δ' ὁ Πωγωνᾶτος. Αὐτὸς ὑπερασπίσθηκε μὲ θαυμαστὴ ἀνδρεία τὴν πόλι καὶ ἀπέκρουσε ὅλες τὶς ἐπιθέσεις τῶν Ἀράβων. Τὴν πρὸ μεγάλην

καταστροφή ἔπαθαν οἱ Ἄραβες ἀπὸ τὸ «ὕγρον πῦρ» ποὺ τὸ εἶχε τελειοποιήσει ὁ Καλλίνικος. Τὸ «ὕγρον πῦρ» τὸ κατασκευάζαν μὲ θειάφι, πίσσα, νίτρο καὶ πετρέλαιο καὶ ἦταν ρευστό. Οἱ Ἕλληνες τὸ ἐξοκόντιζαν μὲ σωλῆνες ἀπὸ τὰ τεῖχη ἢ μὲ χειροβομβίδες καὶ δὲν ἔσβηνε οὔτε ἅμα ἔπεφτε στὸ νερό. Μὲ τὸν τρόπο αὐτὸ ὁ στρατὸς καὶ ὁ στόλος τῶν πολιορκητῶν ἔπαθαν μεγάλη καταστροφή. Ἐπὶ τέλους τὸν Αὐγούστο τοῦ 678 οἱ Ἄραβες ἔλυσαν τὴν πολιορκία, ἐμπῆκαν σ' ὅσα πλοῖα τοὺς εἶχαν μείνει καὶ ἔφυγαν γιὰ τὴν πατρίδα τους.

Ἐξοκόντιζαν ἀπὸ 40 περίπου χρόνια—τὸ 717—οἱ Ἄραβες ἐπολιορκῆσαν γιὰ δευτέρα φορά τὴν Κωνσταντινούπολι, ἀλλ' αὐτὴ τὴ φορά μὲ περισσότερες δυνάμεις (μὲ 500 χιλ. στρατὸ καὶ 2500 πλοῖα). Εὐτυχῶς αὐτοκράτωρ τότε εἶχε γίνεи ἕνας ἰκανώτατος καὶ ψύχραιμος στρατηγός, ὁ Λέων ὁ Γ' ὁ Ἰσαυρός. Ἡ δευτέρα αὐτὴ πολιορκία τῶν Ἀράβων ἐκράτησε μόνο ἕνα χρόνο, γιὰτὶ ὁ στόλος τους ἔπαθε τρομερὴ καταστροφή ἀπὸ τὸ «ὕγρον πῦρ» τῶν Ἑλλήνων.

Τέλος στὶς 15 Αὐγούστου τοῦ 718, ἀνήμερα τῆς Παναγίας, τὰ λείψανα τοῦ ἀραβικοῦ στρατοῦ ἐπεβιβάσθησαν σ' ὅσα πλοῖα ἔμειναν καὶ ἔφυγαν ἀπὸ τὴν Κωνσταντινούπολι. Ὅταν ὅμως ἔπλεαν στὴν Ἀν. Μεσόγειο συνάντησαν μεγάλη τρικυμία καὶ μόλις πέντε πλοῖα κατόρθωσαν νὰ φθάσουν στὸν προορισμὸ τους καὶ ἀνήγγειλαν στὸ Χαλίφη τὴ θλιβερὴ εἶδησι. Ἀπὸ τότε οἱ Ἄραβες δὲν ἐτόλμησαν νὰ ἐπανέλθουν στὴν Κωνσταντινούπολι παρ' ἀρκέσθησαν νὰ κάνουν ἐπιδρομὲς στὸ ἔσωτερικὸ τῆς Μ. Ἀσίας.

ΕΡΓΑΣΙΕΣ : 1) Πληροφορίες γιὰ τὸ «ὕγρον πῦρ». 2) Πληροφορίες γιὰ τὸ Λέοντα Γ' τὸν Ἰσαυρο. 3) Σχεδιάσατε τὸ μηχανήμα ποὺ ἐξοκόντιζαν οἱ Ἕλληνες τὸ «ὕγρον πῦρ», ὅπως τὸ φαντάζεσθε. 4) Ἐλεύθερες ἐργασίες, ἐντυπώσεις, ἀπορίες, εἰκόνες.

28. Παρακμὴ τῶν Ἀράβων

Οἱ ἀποτυχίες ποὺ εἶχαν ὡς τώρα οἱ Ἄραβες τοὺς ἔκαμαν ν' ἀφήσουν τὰ κατακτητικὰ τους σχέδια καὶ νὰ περιορισθοῦν στὰ σύνορα τοῦ κράτους των. Στὸ μεταξύ ἄρχισαν οἱ ἐμφύλιοι πόλεμοι καὶ ἐχωρίσθησαν σὲ μικρότερα κράτη. Τότε εὐρῶκαν καιρὸ οἱ ἐκάστοτε αὐτοκράτορες τοῦ Βυζαντίου καὶ ἀνέκτησαν τὴν Ἀρμενία, τὴ Μεσοποταμία, τὴ Συρία καὶ τὴν Παλαιστίνη.

Οἱ Ἄραβες ἄν καὶ ἦταν λαὸς πρωτόγονος καὶ φανατισμένος στὸ Κοράνιο, μόλις ἦλθαν σ' ἐπαφὴ μ' ἄλλους λαοὺς, καὶ ἰδίως μὲ τοὺς

Ἕλληνες, ἄρχισαν ν' ἀγαποῦν τὰ γράμματα, τὶς τέχνες καὶ νὰ ἐκπολιτίζωνται. Μετέφρασαν στὴ γλῶσσα τους πολλὰ ἑλληνικὰ βιβλία καὶ προώδευσε ἡ Ἱατρικὴ, ἡ Γεωγραφία, τὰ Μαθηματικὰ κλπ. Οἱ ἀριθμοὶ ποὺ χρησιμοποιοῦμε σήμερα (1, 2, 3 κλπ.) εἶναι ἀραβικοί.

Οἱ ἴδιοι πάλι εἰσήγαγαν στὴν Εὐρώπῃ τὴν καλλιέργεια τοῦ ριζιοῦ, τῶν φασολίων, τῆς μουριάς καὶ ἄλλων φυτῶν καὶ ἐτελειοποίησαν τὴν ταπητουργία, ποὺ σήμερα εἶναι τόσο προωδευμένη στὴν Ἀνατολή. Ἀκόμη οἱ Ἀραβες ἔκτισαν ὄμορφα παλάτια γιὰ τοὺς Χαλίφες, τζαμιὰ στὴ Μέκκα, στὴ Δαμασκὸ, στὴ Βαγδάτη, στὸ Κάιρο καὶ ἄλλοῦ μὲ θαυμαστὴ ἐσωτερικὴ διακόσμησι. Στὶς πόλεις αὐτὲς ἐπὶ αἰῶνες ἐκαλλιιεργήθησαν τὰ ἀραβικὰ γράμματα καὶ οἱ τέχνες καὶ ἔγιναν μέγαρα κέντρα τοῦ ἀραβικοῦ πολιτισμοῦ.

ΕΡΓΑΣΙΕΣ : 1) Πληροφορίες γιὰ τὸν πολιτισμὸ τῶν Ἀράβων. 2) Εἰκό-
νες τζαμιῶν καὶ ἄλλων ἔργων ἀραβικῆς τέχνης. 3) Ἐπανάληψις τετάρτου κε-
φαλαίου, ἀπορίες, ἰχνογράφησις εἰκόνων. 4) Τὰ ἱστορικὰ πρόσωπα καὶ ὁ χρο-
νολογικὸς πίνακας τοῦ κεφαλαίου.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΕΜΠΤΟ

ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΗ ΜΕΤΑΡΡΥΘΜΙΣΙΣ

29. Κοινωνικά καὶ θρησκευτικὰ ἄτοπα

Ἄμα ὁ Λέων Γ' ὁ Ἰσαυρος ἠσύχασε ἀπὸ τοὺς Ἄραβες, ἐπεδόθηκε στὴν ἐσωτερικὴ ὀργάνωσι τοῦ κράτους του. Ἡ κατάστασις τότε τῆς κοινωνίας μέσα στὸ Βυζαντινὸ κράτος δὲν ἦταν εὐχάριστη. Ὁ λαὸς ἦταν ἀμόρφωτος καὶ σὺν τέτοιος δὲν ἐνδιαφερόταν γιὰ τὰ ζητήματα τοῦ κράτους. Οἱ ἄρχοντες καὶ οἱ ἀνώτεροι ὑπάλληλοι ἐφρόντιζαν μόνο γιὰ τὰ συμφέροντά τους καὶ ἀδιαφοροῦσαν γιὰ τὰ συμφέροντα τῆς ὁλόκλητης. Οἱ δύο μεγάλες χριστιανικὲς ἀρετέες, ἡ φιλανθρωπία καὶ ἡ ἀγάπη στὸν πλησίον, ἦταν τότε σπάνιες. Αὐτὰ ἐγίνονταν στὶς πόλεις. Ἐξω στὴν ὑπαιθρο οἱ γεωργοὶ ἦταν δουλοπάροικοι. Καλλιεργοῦσαν δηλαδὴ τὰ κτήματα τῶν πλουσίων χωρὶς νὰ μποροῦν ν' ἀποκτήσουν δική τους περιουσία. Τὸ πιὸ σπουδαῖο ἦταν ὅτι δὲν εἶχαν ἀτομικὴ ἐλευθερία καὶ ἀποτελοῦσαν ἰδιοκτησία τῶν πλουσίων, σὺν νὰ ἦσαν καὶ αὐτοὶ κτήματα ἢ ζῶα. Ἡ κοινωνικὴ αὐτὴ ἀνισότης ὑπέσκαπτε τὰ θεμέλια τῆς βυζαντινῆς κοινωνίας καὶ τὴν ἔθετε σὲ ἄμεσο κίνδυνο. Μὰ δὲν ἔφθανε μόνο αὐτό. Ἡ παιδεία ποὺ θὰ ἠμποροῦσε νὰ ρίξη μέσα στὸ Βυζάντιο μὴν ἀκτῖνα πολιτισμοῦ, εὐρισκόταν στὰ χέρια τῶν μοναχῶν ποὺ ἀντὶ νὰ μορφώνουν τοὺς νέους τοὺς ἐδηλητηρίαζαν μὲ διάφορες προλήψεις, ἀντίθετες μὲ τὸ πνεῦμα τοῦ Χριστιανισμοῦ.

Ἄλλὰ καὶ ἡ θέσις τῆς Ἐκκλησίας δὲν ἦταν καλύτερη. Τὰ μοναστήρια ποὺ ὡς τώρα εἶχαν προσφέρει μεγάλες ὑπηρεσίες γιὰ τὴν διάδοσι τοῦ Χριστιανισμοῦ καὶ ποὺ ὑπῆρξαν φυτόρια τῆς τέχνης, τῆς ἐπιστήμης καὶ ἐργαστήρια τῆς λαϊκῆς παιδείας, ἔχασαν πιά τὴν ἀποστολή τους καὶ μετεβλήθησαν σὲ κέντρα κηφῆνων. Χιλιάδες νέοι ἄφηναν τὰ χωριά καὶ τὰ κτήματά τους καὶ ἐπήγαιναν στὰ μοναστήρια γιὰ ν' ἀποφεύγουν τὸ στρατὸ — καὶ τότε οἱ κληρικοὶ δὲν ἐστρατεύονταν — καὶ νὰ ζοῦν τεμπέλικη ζωὴ. Ἐτσι τὰ κτήματα ἔμεναν ἀκαλλιεργητὰ καὶ τὸ κράτος δὲν εἰσέπραττε φόρους οὔτε μποροῦσε νὰ ὀργανώσῃ στρατὸ γιὰ νὰ ὑπερασπίσῃ τὰ σύνορά του. Ἀντίθετα τὰ μοναστήρια ἐπειδὴ ἔμεναν ἀφορολόγητα, εἶχαν ἀποκτήσει τεράστιες περιουσίες.

Ὁ Λέων ὁ Ἰσαυρος εἶδε τὸν κατήφορο τῆς κοινωνίας καὶ τῆς θρησκείας καὶ ἠθέλησε νὰ βάλῃ τάξι στὸ κράτος του. Ἐκαμε λοιπὸν

καλούς νόμους με τούς όποιους υπεστήριξε τούς γεωργούς και κατάργησε τή δουλοπαροικία. Ξεσκέλαβε δηλαδή τούς δουλευτές τής γής από τά νύχια τών αφεντάδων που τούς εκμεταλλεύονταν άπάνθρωπα. Ακόμη υποστήριξε τό εμπόριο και τή βιομηχανία, έκλεισε πολλά μοναστήρια και τό πιο σπουδαίο, έπηρε τήν εκπαίδευσι από τά χέρια τών μοναχών και τήν έκαμε κρατική. Με τά μέτρα αυτά ο Ίσαυρος κατώρθωσε στό τέλος νά διορθώση τά οικονομικά του κράτους κι όργάνωσε αξιόμαχο στρατό και στόλο.

30. Η εικονομαχία

Από τόν καιρό που πρωτοφάνηκε ο Χριστιανισμός, οι χριστιανοί έστόλιζαν τους ναούς με εικόνες του Χριστού, τής Παναγίας και τών Αγίων. Αργότερα πολλοί από αυτούς, ιδίως οι άμόρφωτοι κι ο κλήρος, παρεξήγησαν τό σκοπό τών εικόνων και σχεδόν τις έλάτρευαν. Μερικοί μάλιστα κληρικοί χρησιμοποιούσαν τά χρώματα τών εικόνων για φάρμακα ή και τ' ανάκατευαν με τή θεία ευχαριστία που κοινωνούσαν οι χριστιανοί. Αυτό έδημιούργησε μεγάλο ζήτημα που άνεστάτωσε τήν Εκκλησία, γιατί οι χριστιανοί διαιρέθηκαν σε δυο αντίπαλες μερίδες. Στη μιá άνήκαν όσοι ήθελαν νά λατρεύουν τις εικόνες κι αυτοί ώνομάστηκαν : **εικονολάτρες**. Στην άλλη, αυτοί που δεν ήθελαν καθόλου τις εικόνες μέσα στις Εκκλησίες κι ώνομάστηκαν : **εικονομάχοι**.

Έπειτα από τή διαίρεση αυτή τών χριστιανών, ο Λέων Ίσαυρος κατάλαβε πως ήταν ανάγκη νά επέμβη. Ήδη έγνωρίζε ότι πολλοί θεολόγοι ήσαν κατά τών εικονολατρών και θεωρούσαν ειδωλολατρική τήν προσκύνησι τών εικόνων. Αυτό τόν ένίσχυσε σημαντικά στόν άγώνα που αποφάσισε ν' αναλάβη. Γιατί επάνω από όλα ο Λέων Γ' ο Ίσαυρος ήταν ευσεβής χριστιανός. Φυσικά δεν ήμπορούσε νά λύση τό ζήτημα διαφωτίζοντας τό λαό πως έπρεπε μόνο νά σέβεται τις εικόνες και νά μην τις λατρεύει σαν είδωλα γιατί οι εικονολάτρες δημαγωγοί ερέθιζαν κι έφανάτιζαν τά πλήθη τών άμορφώτων χριστιανών, λέγοντας πως αν παύση ή λατρεία τών εικόνων θά καταστραφή ή θρησκεία μας. Προσπάθησε λοιπόν νά συμβιβάση τά πράγματα και διάταξε νά κρεμαστούν ψηλά οι εικόνες μέσα στις εκκλησίες, νά μην τις φθάνουν και τις ασπάζονται οι χριστιανοί. Ο λαός που δεν εκάταλαβε τούς σκοπούς του αυτοκράτορα, ένόμισε τότε πως είναι αίρετικός και θέλει νά χαλάση τή θρησκεία του. Γι' αυτό άρνήθηκε νά υπακούση στό νόμο, τό 729, κι έδημιουργήθηκαν μικροεπαναστάσεις.

Τότε ὁ Λέων μὲ διάταγμα, πού τὸ ὑπέγραψε κι ὁ Πατριάρχης Ἀναστάσιος, ἐκηρύχθηκε κατὰ τῶν εἰκόνων ἀλλ' ἐπροχώρησε μὲ μετριοπάθεια. Μιὰ μόνο εἰκόνα, τοῦ Χριστοῦ, κατεστράφη στὴ Χαλκῆ, δηλ. τὰ προύλαια τοῦ Παλατίου. Οἱ ἄλλοι ὅμως εἰκονομάχοι αὐτοκράτορες πού ἦρθαν στὰ πράγματα μετὰ τὸ Λέοντα τὸν Γ' ἐφάνηκαν πῶ ἀυστηροὶ γιατί διέταξαν νὰ καταστρέφονται οἱ εἰκόνες καὶ νὰ καταδιώκονται οἱ εἰκονολάτρες χριστιανοί. Αὐστηρότερος ἀπ' ὅλους ἦταν ὁ Κωνσταντῖνος ὁ Κοπρώνυμος πού διέταξε σκληρὸ διωγμὸ κατὰ τῶν εἰκονολατρῶν, ἔκλεισε τὰ περισσότερὰ μοναστήρια, ἐδήμεισε τὶς περιοσιές των κι ἐξώρισε τοὺς μοναχοὺς. Τότε χιλιάδες μοναχῶν ἀναγκάσθηκαν νὰ φύγουν στὴ Ν. Ἰταλία, ὅπου ἦσαν κι ἄλλοι Ἕλληνες. Ἐπειδὴ πολλοὶ μοναχοὶ ἦσαν καὶ ζωγράφοι, μετέδωσαν τὴ βυζ. τέχνη στὴν Κάτω Ἰταλία. Οἱ θρησκευτικὲς αὐτὲς ταραχὲς ἐκράτησαν 120 χρόνια καὶ λέγονται στὴν ἱστορία : **εἰκονομαχία.**

Ἐπὶ τέλος στὰ 843 ἡ αὐτοκράτειρα Θεοδώρα ἐκάλεσε τοπικὴ Σύνοδο στὴν Κωνσταντινούπολι κι ἐκεῖ ἀποφασίσθηκε νὰ ξαναμποῦν οἱ εἰκόνες στὶς ἐκκλησίες. Γιὰ νὰ ἰκανοποιηθοῦν δὲ κι οἱ δυὸ μερίδες, ἀπὸ τὴ Σύνοδο ὠρίσθηκε ὅτι ὁ χριστιανὸς δὲν πρέπει νὰ προσκυνῇ τὸ ξύλο καὶ τὸ χρῶμα ἀλλὰ τὸ πρόσωπο πού παριστάνει ἡ εἰκόνα. Ὅστερα ἀπὸ τὴν ἀπόφασιν αὐτὴ, ἔγινε στὶς 19 Φεβρουαρίου τοῦ 843 μεγάλη ἑορτὴ καὶ τότε ἀναρτήθηκαν οἱ εἰκόνες στὴν Ἁγία Σοφία καὶ στοὺς ἄλλους ναοὺς. Τὴν ἀνάρτησιν τῶν εἰκόνων στοὺς ναοὺς ἑορτάζομε τὴν πρώτη Κυριακὴ τῆς Μεγάλης Σαρακοστῆς κι ἡ ἑορτὴ αὐτὴ λέγεται : **Κυριακὴ τῆς Ὁρθοδοξίας.**

ΕΡΓΑΣΙΕΣ : 1) Μοναστήρια (πληροφορίες). 2) Κρίνετε τὸ ἔργο τοῦ Λέοντος Γ'. 3) Δουλοπαροικία (περισσότερες πληροφορίες). 4) Ποιὰ ἀπὸ τὶς δυὸ μερίδες ἐνεργοῦσε σύμφωνα μὲ τὸ πνεῦμα τοῦ Χριστιανισμοῦ, οἱ εἰκονομάχοι ἢ οἱ εἰκονολάτρες καὶ γιατί ; 5) Θεοδώρα (πληροφ.) 6) Ἱστορικὰ πρόσωπα καὶ χρονολογικὸς πίνακας. 7) Ἐλεύθερες ἐργασίες, ἀπορίες, ἰχνογράφησις ἐπεισοδίων.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΚΤΟ

ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΗ ΔΥΝΑΣΤΕΙΑ

31. Οί Σλάβοι

Ἐκτὸς ἀπὸ τοὺς Πέρσες καὶ τοὺς Ἄραβες, σπουδαῖοι πάλι ἐχθροὶ τοῦ βυζαντινοῦ κράτους ἦσαν οἱ Σλάβοι. Αὐτοί, ὅπως ἐμάθαμε, κατέβηκαν ἀπὸ τὴ Ρωσία καὶ ἐγκατεστάθησαν κοντὰ στὸ Δούναβη. Ἀπὸ ἐκεῖ ἔκαναν ἐπιδρομὲς καὶ ἐληλατοῦσαν τὶς ἑλληνικὰς χῶρας. Ὅταν ὁ Ἡρόκληϊος ἐπρόκειτο νὰ ἐκστρατεύσῃ κατὰ τῶν Περσῶν γιὰ νὰ ἀσφαλίσῃ τὰ νῶτα του, ἔκαμε εἰρήνη μὲ τοὺς Σλάβους καὶ τοὺς ἐπέτρεψε νὰ κατοικήσουσιν στὴ σημερινὴ Σερβία.

32. Οἱ Βούλγαροι

Χειρότεροι μὰ καὶ πιὸ ἐπικίνδunami ἐχθροὶ τοῦ ἑλληνικοῦ κράτους ἦσαν καὶ εἶναι ἀκόμη οἱ Βούλγαροι. Οἱ Βούλγαροι—βάρβαρος λαὸς Τουρανικῆς καταγωγῆς καὶ συγγενεῖς τῶν Τούρκων—ἔδῳ καὶ 1300 περίπου χρόνια, ἦλθαν ἀπὸ τὴν Ἀσία καὶ κατοίκησαν κοντὰ στὸ Βόλγα. Ἀπ' αὐτὸν ἐπῆραν καὶ τ' ὄνομα. Τὸ 679 μ. Χ. ὁ ἀρχηγὸς τοὺς Χαγάνος Ἀσπαρουχ ἐπῆρε τὸ λαό του καί, γιὰ τὶς ἀμαρτίες μας, τὸν ἔφερε στὴν περιοχὴ τοῦ Αἴμου. Μόλις οἱ Βούλγαροι ἔγιναν γείτονές μας ἄρχισαν τὶς ἐπιδρομὲς καὶ ἐρήμωσαν τὴ χώρα μας, ὅπως οἱ Σλάβοι. Αὐτοκράτωρ τότε στὴν Κωνσταντινούπολι ἦταν ὁ Κωνσταντῖνος Πογωνᾶτος. Αὐτὸς πάλι, ἐπειδὴ εὕρισκόταν σὲ πόλεμο μὲ τοὺς Ἄραβες, γιὰ νὰ ἡσυχάσῃ ἀπὸ τὸν κακὸ αὐτὸ γείτονα τὸ Βούλγαρο, ἀντὶ νὰ τὸν πολεμήσῃ καὶ νὰ τὸν διώξῃ μακριὰ ἀπὸ τὴ χώρα του, τοῦ ἐχώρισε τὰ μέρη ποὺ εἶχε ἀρπάξει. Ἀπὸ τότε ἡ περιοχὴ αὐτὴ ὀνομάσθηκε Βουλγαρία. Ἐκεῖ οἱ Βούλγαροι ἀνεμείχθησαν μὲ τοὺς Σλάβους ποὺ εἶχαν φθάσει προωτύτερα, ἐπῆραν τὴ γλῶσσα τους καὶ ἔγιναν καὶ αὐτοὶ Σλάβοι.

Γιὰ κάμποσα χρόνια οἱ Βούλγαροι ἡσύχασαν. Κατόπιν ἔμπαιναν στὴ Μακεδονία καὶ στὴ Θράκη καὶ τότε ἄρχισαν οἱ φοβερότεροι πόλεμοι μὲ τοὺς Βουλγάρους. Αὐτοκράτωρ τότε τοῦ βυζαντινοῦ κράτους ἦταν ὁ Κωνσταντῖνος ὁ Ε΄ ὁ Κοπρώνυμος, ἀπὸ τὴ δυναστεία τῶν Ἰσαύρων. Ὁ Κοπρώνυμος ἐνίκησε τοὺς Βουλγάρους στὴν ἱστορικὴ

μάχη τῆς Ἀγγιᾶλου, στίς 30 Ἰουνίου τοῦ 765. Ἐκαμε ὅμως σφάλμα πού δὲν ἐμπῆκε στή χώρα τους νά τοὺς διαλύσει παρ' ἄρκεσθηκε νά τοὺς περιορίσει στὰ σύνορά τους.

Μετὰ τὸ θάνατο τοῦ Κωνσταντίνου τοῦ Ε', οἱ διάδοχοί του ἀσχολήθηκαν κυρίως μὲ τὴν εἰκονομαχία καὶ παραμέλησαν τὴν ἀσφάλεια τοῦ κράτους. Γι' αὐτὸ οἱ Βούλγαροι ἐπῆραν θάρρος καὶ ἄρχισαν νέες ἐπιδρομές. Ἀρχηγός τους τότε ἦταν ὁ Κροῦμμος, πού ἔμεινε ὀνομαστός γιὰ τὴν ἀπανθρωπιά καὶ τὴ σκληρότητά του. Ὁνειρο τοῦ Κροῦμμου ἦταν νὰ καταλάβῃ τὴν Κωνσταντινούπολι καὶ νὰ γίνῃ τσάρος. Ἀφοῦ συγκέντρωσε ἄρκετὸ στρατό, ἐμπῆκε στὴ Θράκη καὶ ἔφθασε στὰ τεῖχη τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Εὐτυχῶς πού οἱ Ἕλληνες εἶχαν τότε καλὸν αὐτοκράτορα, τὸν Νικηφόρο τὸν Α'. Αὐτὸς ἐπέτεθῃ κατὰ τῶν Βουλγάρων, τοὺς ἔδιωξε γρήγορά ἀπὸ τὴ Θράκη καὶ προχώρησε στὸ ἐσωτερικὸ τῆς χώρας τους. Σὲ μιὰ μάχη μάλιστα ὁ Κροῦμμος παρ' ὀλίγο νὰ ἐπιανόταν αἰχμάλωτος, ἀλλ' ἐγλύτωσε ἀπὸ τὸ σκλι τοῦ πού, κατὰ τὴν παράδοσι, μόλις ἐκατάλαβε τὴν κύκλωσι ἔκλαιγε λυπητερά.

Στὴ Βουλγαρία ὁ Νικηφόρος ἐνῶ ἐπερνοῦσε τὰ στενὰ τοῦ Αἴμου ἐκυκλώθηκε ἀπὸ ἰσχυρὸ βουλγαρικὸ στρατὸ καὶ πολεμώντας ἥρωϊκὰ στὴ στενὴ καὶ δύσβατο ἐκείνη κοιλάδα, ἐσκοτώθηκε στίς 26 Ἰουλίου τοῦ 811. Ὁ Κροῦμμος ἐπῆρε τότε τὸ κρανίον, τὸ ἐκαθάρισε, τὸ ἀσήμωσε καὶ ὅταν διασκέδαζε τὸ χρησιμοποιοῦσε γιὰ ποτήρι. Τὸ ὀνόμαζε Νικηφόρο.

Κατόπιν ὁ Κροῦμμος ἐμπῆκε πάλι στὴ Μακεδονία, ὕστερα στὴ Θράκη καὶ τὰ σύνορα τοῦ κράτους του ἔφθαναν τότε ἀπὸ τὴ Βέρροια ὡς τὴ Μαύρη θάλασσα. Τέλος πολιορκεῖ καὶ τὴν Κωνσταντινούπολι (Ἰούνιος τοῦ 812). Τὴ φορὰ ὅμως αὐτῆ τὸν ἐξεδικήθηκε σκληρὰ ὁ νέος αὐτοκράτωρ Λέων Ε' ὁ Ἀρμένιος, πού καὶ αὐτὸς καταγόταν ἀπὸ τὴ δυναστεία τῶν Ἰσαύρων. Ὁ Λέων ἐπολέμησε μὲ ἀνδρεία τοὺς Βουλγάρους καὶ τοὺς ἔδιωξε ἀπὸ τὴ χώρα του. Σὲ μιὰ μάχη ἐπληρώθη καὶ ὁ Κροῦμμος καὶ ἀπέθανε. Ἐπειτα ἀπὸ τὴν καταστροφὴ αὐτῆ οἱ Βούλγαροι περιορίσθησαν πιά στὴ χώρα τους καὶ ἡσύχασαν. Ἐπὶ 70 χρόνια ἀπὸ τότε, δὲν ἐπιχείρησαν ἄλλη ἐπιδρομὴ κατὰ τοῦ ἐλληνικοῦ κράτους.

33. Σχίσμα τῶν Ἐκκλησιῶν

Κατὰ τὴν περίοδο τῶν σκληρῶν συγκρούσεων μεταξὺ Ἑλλήνων καὶ Βουλγάρων, ἡ Χριστιανικὴ Ἐκκλησία ἦταν μία καὶ ἀδιαίρετη

καὶ τὴν διοικοῦσαν οἱ πέντε Πατριάρχες : Ρώμης, Ἀλεξανδρείας, Ἱεροσολύμων, Ἀντιοχείας καὶ Κωνσταντινουπόλεως. Ἐπισημότερος ἀπ' αὐτοὺς ἦταν ὁ Πατριάρχης τῆς Ρώμης, πού ὠνομάσθηκε Πάπας, γιατί εἶχε τὴν ἔδρα του στὴ Ρώμη. Ἄν καὶ οἱ Πατριάρχες ἦσαν ἴσοι μεταξὺ τους, ὁ Πάπας ἐθεωροῦσε τὸν ἑαυτό του ἀνώτερο καὶ ἐνόμιζε πὺς αὐτὸς πρέπει νὰ κυβερνᾷ τὴν Ἐκκλησία. Ἄρχισε λοιπὸν νὰ ἐπεμβαίη στὰ δικαιώματα τῶν ἄλλων καὶ ἔτσι ἐδημιουργήθηκε μεγάλη κρίσις στοὺς κόλπους τῆς Ἐκκλησίας.

Ἔτσι εἶχαν τὰ πράγματα, ὅταν τὸ 858 ἔγινε Πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως ἓνας ἀνθρώπος ἠθικώτατος καὶ πολὺ μορφωμένος, ὁ Φώτιος. Σὲ τέσσερες ἡμέρες ὁ Φώτιος, ἀπὸ λαϊκὸς πού ἦταν, ἐπέρασε ὅλους τοὺς βαθμοὺς τῆς ἱεραρχίας καὶ ἔγινε Πατριάρχης. Πάπας τότε τῆς Ρώμης ἦταν ὁ Νικόλαος ὁ Α', ὁ ὁποῖος δὲν ἤθελε ν' ἀναγνωρίσῃ τὸ Φώτιο γιὰ Πατριάρχην. Ἐκάλεσε μάλιστα δική του Σύνοδο στὴ Ρώμην ἀπὸ ἐπισκόπους τῆς Δύσεως καὶ καθαίρεσε τὸ Φώτιο. Ὁ Νικόλαος δὲν περιορίσθηκε μόνο ὡς ἐδῶ, ἀλλ' ἔκαμε καὶ μερικὲς καινοτομίες στὴν Ἐκκλησία τῆς Δύσεως, ὅπως ὅτι τὸ Ἅγιο Πνεῦμα ἐκπορεύεται καὶ ἀπὸ τὸν Υἱὸ καὶ ἄλλες.

Ὁ Φώτιος, μὴ μπορῶντας ν' ἀνεχθῆ τὴν κατάστασι αὐτὴ, ἔστειλε ἐγκύκλιον σ' ἄλλα Πατριαρχεῖα καὶ συγκάλεσε τοὺς ἐπισκόπους καὶ τῶν τεσσάρων σὲ Σύνοδο. Ἡ Σύνοδος ἐκείνη ἔγινε στὴν Κων(σταντι)νοπολιν, τὸ 867 καὶ σ' αὐτὴν ἀπεκήρυξαν καὶ ἀφόρισαν τὸν Πάπα. Ἐπειτα ἀπ' αὐτὰ ἔγινε τὸ σχίσμα μεταξὺ τῶν δύο Ἐκκλησιῶν, τῆς Ἀνατολικῆς καὶ τῆς Δυτικῆς. Ὅριστικὰ ὅμως τὸ σχίσμα ἔγινε στὰ 1053, πού ἦταν Πατριάρχης στὴν Κων(σταντι)νοπολιν ὁ Μιχαὴλ Κηρουάριος. Ἀπὸ τότε ἡ Δυτικὴ Ἐκκλησία ὠνομάσθηκε Καθολικὴ, μὲ ἀρχηγὸ τὸν Πάπα καὶ ἡ Ἀνατολικὴ Ὀρθόδοξος, μὲ ἀρχηγὸ τὸν Πατριάρχην Κων(σταντι)πόλεως. Ὁ τελευταῖος ἐπῆρε τὸν τίτλον : **Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης.**

ΕΡΓΑΣΙΕΣ : Περισσότερες πληροφορίες γιὰ τοὺς Σλαύους καὶ πρὸ πάντων γιὰ τοὺς Βουλγάρους. Κροῦμμος (πληροφ.—κρίσεις). Ποῖοι νὰ ἦσαν οἱ βαθύτεροι λόγοι πού ἀνάγκαζαν τὸν Πάπα νὰ μὴ δεχθῆ τὸ Φώτιο ὡς Πατριάρχην ; Ὁφέλησε ἢ ἐβλάπη τοὺς χριστιανούς τὸ σχίσμα καὶ γιατί ; Περισσότερα γιὰ τὴν προσωπικότητα καὶ τὸ ἔργον τοῦ Πατριάρχου Φωτίου. Διάφορες ἀπορίες, ἔχονγράφους ἐπεισοδίων.

34. Ἐκχριστιανισμὸς τῶν Βουλγάρων (864)

Κατὰ τοὺς χρόνους πού ἦταν αὐτοκράτωρ ὁ Μιχαὴλ ὁ Γ' τὸ Βυζάντιον δὲν εἶχε μόνο καλοὺς στρατηγούς καὶ πολιτικούς ἀλλὰ καὶ

λογίους. Ἐκτὸς ἀπὸ τὸ Φώτιο πού εἶχε ἀναδειχθῆ μέγας σοφὸς καὶ πολιτικὸς καὶ τὸ Λέοντα τὸ μαθηματικόν, ἐξοῦσαν καὶ δυὸ ἀδελφοὶ ἀπὸ τῆ Θεσσαλονίκης, ὁ Κωνσταντῖνος ὁ φιλόσοφος, καθηγητὴς στὴν Κων)πολι (ὅταν ἔγινε μοναχὸς ὠνομάσθηκε Κύριλλος) καὶ ὁ ἀδελφὸς του πού ἔμεινε γνωστὸς μὲ τὸ μοναχικὸ ὄνομα : Μεθόδιος.

Ἡγεμὼν τῆς Γερμανίας ἦταν τότε ὁ Κάρολος ὁ Μέγας ὁ ὁποῖος εἶχε ἀποστείλει ἱεραποστόλους στοὺς Σλάβους τῆς Μοραβίας νὰ διαδώσουν τὸ Χριστιανισμό. Ὁ ἡγεμὼν ὁμοῦ τῶν Σλάβων Ρατισλάβος δὲν ἐμπιστευόταν τῇ διάδοσι τοῦ Χριστιανισμοῦ στὸ γερμανικὸ κλῆρο καὶ ἐξήτησε ἀπὸ τὸ Βυζάντιο, τὸ 863, νὰ σταλοῦν Ἕλληνες ἱεραπόστολοι στὴν πατρίδα του. Τότε ἐστάλησαν στὴ Μοραβία οἱ γνωστοὶ μας Ἕλληνες ἀδελφοὶ **Μεθόδιος** καὶ **Κύριλλος**. Αὐτοὶ ἐπειδὴ κατὰ γόταν ἀπὸ τῆ Μακεδονία ἐγνώριζαν καὶ τὴ σλαβικὴ γλῶσσα καὶ ἐκήρυξαν τὴ θρησκεία στὴ γλῶσσα τῶν Σλάβων. Οἱ ἴδιοι μάλιστα μετέφρασαν τὴν Ἁγία Γραφή στὴ σλαβικὴ γλῶσσα καὶ διευκόλυναν πολὺ τὴ διάδοσι τῆς χριστιανικῆς θρησκείας. Κατόπιν οἱ δυὸ αὐτοὶ ἱεραπόστολοι διέδωσαν τὸ Χριστιανισμό καὶ σ' ἄλλους σλαβικοὺς λαοὺς (Βουλγάρους, Σέρβους, Σλοβένους, Κροάτες κλπ.) καὶ ὠνομάσθησαν ἀπόστολοι τῶν Σλάβων. Οἱ Σλάβοι τοὺς τιμοῦν πολὺ.

Ὁ Χριστιανισμὸς διαδόθηκε καλὰ στοὺς Βουλγάρους, ὅταν μὲ ἐνέργειες τοῦ Πατριάρχου Φωτίου ἐβαπτίσθη ὁ βασιλεὺς Βόγορης ἀπὸ τὸν ἴδιον τὸν Μιχαὴλ τὸν Γ'. Τὸ Βόγορη ἐμιμήθησαν οἱ ἄρχοντες Βούλγαροι καὶ σὲ λίγα χρόνια ὅλοι οἱ Βούλγαροι ἔγιναν χριστιανοί. Ἀπὸ τότε λοιπὸν ἔρχονταν σὲ σχέσεις μὲ τοὺς Ἕλληνες, ἄρχισαν νὰ ἐκπολιτίζονται καὶ πολλοὶ νέοι Βούλγαροι ἐσπούδαζαν στὴν Κων)πολι. Ἕνας μάλιστα ἀπ' αὐτούς, ὁ Συμεὼν, γιὸς τοῦ Βόγορη ἔμεινε πολλὰ χρόνια στὴν Κων)πολι καὶ ἐμοίαζε σὰν Ἕλληνας. Τὰ τελευταῖα χρόνια τῆς ζωῆς του ὁ Βόγορης παρεχώρησε τὴ βασιλεία στὸ γιὸ τοῦ Βλαδίμηρο καὶ ἔγινε μοναχός. Τέλος ἀπέθανε ὡς μοναχός καὶ εἶναι ὁ πρῶτος ἐθνικὸς ἅγιος τῶν Βουλγάρων. Ὡστόσο ὁ Χριστιανισμὸς καὶ ὁ ἑλληνικὸς πολιτισμὸς δὲν κατάρθωσαν νὰ μεταβάλουν τὸ χαρακτῆρα τῶν Βουλγάρων, οἱ ὁποῖοι ἐδείχθησαν πάντοτε ἄπιστοι καὶ ἀχάριστοι. Ὅσακις ἔβλεπαν πὸς οἱ Ἕλληνες εἶχαν ἀνωμαλίες, ἄρχιζαν τὶς ἐπιθέσεις μὲ σκοπὸ νὰ ἐξοντώσουν τὸ ἑλληνικὸ στοιχεῖο.

ΕΡΓΑΣΙΕΣ : 1) Περισσότερες πληροφορίες γιὰ τὸν Κωνσταντῖνο Ε' καὶ τὸ Νικηφόρο Α'. 2) Γιατί ὁ Χριστιανισμὸς καὶ ὁ ἑλληνικὸς πολιτισμὸς δὲν κατάρθωσαν νὰ μεταβάλουν τὸ χαρακτῆρα τῶν Βουλγάρων ; 3) Διαβάσετε τὸ βιβλίον τοῦ Μ. Κανελλῆ «Οἱ Βούλγαροι». 4) Ἐντυπώσεις κ.τ.λ.

35. Μακεδονική Δυναστεία

Τὸ βυζαντινὸ κράτος ἔφθασε σὲ μεγάλη ἀκμὴ ὅταν τὸ ἐκυβερνοῦσαν αὐτοκράτορες τῆς Μακεδονικῆς Δυναστείας, ἀπὸ τὸ 867 ὡς τὸ 1057 μ. Χ. Οἱ περισσότεροι ἀπ' αὐτοὺς εἶχαν σπάνια προτερήματα καὶ ἦσαν ἱκανώτατοι ἀξιωματικοί. Πρῶτος αὐτοκράτωρ ἦταν ὁ **Βασίλειος Α' ὁ Μακεδών** (867—886), ἰδρυτῆς τῆς Μακεδονικῆς Δυναστείας. Ὁ Βασίλειος καταγόταν ἀπὸ ἀσήμαντη οἰκογένεια καὶ ἔτσι δὲν ἠμπούρεσε νὰ μορφωθῇ. Ἦταν ὅμως ἔξυπνος, ρωμαλέος, θερμὸς πατριώτης καὶ στὴν περίοδον τῆς βασιλείας του ἀνέπτυξε σπουδαία βασιλικά προτερήματα. Στρατηγὸς βέβαια δὲν ἦταν ἀλλ' εἶχε τὴν ἱκανότητα νὰ ἐκλέγῃ τοὺς καλύτερους στρατηγούς καὶ ναύαρχους, οἱ ὁποῖοι ὠργάνωσαν ἀξιόμαχο στρατὸ καὶ στόλο. Μεγάλες ἐπίσης φροντίδες κατέβαλεν ὁ Βασίλειος Α' γιὰ τὴν ἐσωτερικὴν διοίκησιν καὶ τὰ οἰκονομικὰ τοῦ κράτους καὶ ὁ λαὸς ἔμεινε εὐχαριστημένος.

Τὴν ἐποχὴ ἐκείνη ἔκαναν μεγάλες ζημιὰς στὸ κράτος οἱ Σαρακηνοὶ πειρατῆς, ποὺ εἶχαν καταφύγια τῇ Βόρειο Ἀφρικῇ, τῇ Συρίᾳ, τελευταῖα δὲ καὶ τὴν Κρήτη. Αὐτοὶ εἶχαν ὀλοκλήρους στόλους ἀπὸ πειρατικὰ πλοῖα, ἐγυρίζαν στὶς θάλασσες καὶ ἐλήστευαν τὰ ἐμπορικὰ πλοῖα ποὺ συναντοῦσαν. Πολλὲς φορὲς ἔβγαιναν καὶ στὴ στεριά, ἐκυρίευαν ἔξαρτικὰ τὶς πόλεις, ἔπαιρναν ἄφθονα λάφυρα, ἔσερναν αἰχμαλώτους τοὺς νέους καὶ τὶς νέες καὶ τοὺς ἐπωλοῦσαν σ' ἄλλες γῶρες γιὰ δούλους. Ὁ Βασίλειος ἔστειλε τότε τὸ ναύαρχο Ὁροῦφα μὲ ἱκανὸν στόλον καὶ ὕστερα ἀπὸ πολλὰς ναυμαχίας κατώρθωσε νὰ διώξῃ τοὺς πειρατῆς ἀπὸ τὶς Δαλματικὰς ἀκτῆς—ποὺ εἶχαν φθάσει τελευταῖα—τὸ Ἰόνιον καὶ τὸν Κρήτη. Ἐπειτα ἀπὸ τὶς νίκας αὐτὰς τοῦ ἑλληνικοῦ στόλου, περιορίσθησαν πολὺ οἱ ἐπιδρομὲς τῶν πειρατῶν καὶ στὸ νότιον Αἰγαῖον.

Ὁ Βασίλειος ὁ Α' ἐπέθανε τὸ 886 μ. Χ. καὶ τὸν διαδέχθηκε ὁ γιὸς του **Δέων ΣΤ' ὁ σοφός** (886—912). Αὐτὸς ἀντίθετα μὲ τὸν πατέρα του ἦταν πολὺ μορφωμένος ἀλλ' ἐπεδόθηκε περισσότερο στὴ μελέτη καὶ παραμέλησε τὸ κράτος του. Τότε εὐρῆκαν καιρὸ οἱ Σαρακηνοὶ καὶ ἄρχισαν νέες ἐπιδρομὲς εἰς τὰ παράλια. Μεγαλύτερη ἐπιδρομὴ ἔκαμαν κατὰ τῆς Θεσσαλονίκης, τὸ 904, ἔγδυσαν τὰ καταστήματα καὶ τὰ σπίτια καὶ ἐπῆραν ἄρκετους αἰχμαλώτους. Λίγον καιρὸ ἔνωρίτερα, τὸ 889, οἱ Βούλγαροι ἄρχισαν νέον πόλεμον κατὰ τοῦ βυζαντινοῦ κράτους καὶ κατώρθωσαν νὰ ἐπεκτείνουν τὸ κράτος τους ἀπὸ τὸ Δούναβη ὡς τὴν Ἀλβανίαν. Ἐπὶ Λέοντος ΣΤ' πάλιν, οἱ Ρῶσοι ἀπέκλεισαν μὲ τὸν στόλον τους τὰ θρακικὰ παράλια τοῦ Εὐξείνου Πόντου καὶ ἀπεσύρθησαν, ἀφοῦ ἐπῆραν μεγάλη ἀποζημίωσιν.

Τὸ Λέοντα ΣΤ΄ διαδέχθηκε ὁ γυιὸς του **Κωνσταντῖνος Ζ΄ ὁ Πορφυρογέννητος** (912—956) σὲ ἡλικία 7 χρονῶν κι ὡς ὅτου ἐνηλικιωθῆ, ἐπίτροπός του ἦταν ὁ θεῖος του Ἀλέξανδρος. Κατὰ τὴν τελευταία περίοδο τῆς βασιλείας του ὁ Κωνσταντῖνος Ζ΄ ἐβασίλευσε μαζί μὲ τὸ **Ρωμανὸ Α΄ τὸ Δεκαπηνὸ** καὶ τούτους διαδέχθηκε ὁ **Ρωμανὸς Β΄** (959—963). Ὁ τελευταῖος ἔμεινε λίγα χρόνια στὴν ἀρχὴ ἀλλ' ὠφέλησε τὴν πατρίδα του γιατί εἶχε καλοὺς στρατηγούς. Σπουδαιότερος ἀπ' αὐτοὺς ἦταν ὁ Νικηφόρος Φωκᾶς.

ΕΡΓΑΣΙΕΣ: 1) Περισσότερες πληροφορίες γιὰ τὸ Βασίλειο Α΄. 2) Πληροφορίες γιὰ τοὺς Σαρακηνούς καὶ εἰκόνες ἐπιδρομῶν. 3) Ἡ ἐπιδρομὴ κατὰ τῆς Θεσσαλονίκης (πληροφ.) 4) Κρίνετε τὸ Λέοντα ΣΤ΄ καὶ τὸ Ρωμανὸ Β΄. 5) Ζωγραφίσετε τὰ σπουδαιότερα ἐπεισόδια τοῦ μαθήματος. 6) Ἐλεύθερες ἐργασίες κλπ.

36. Νικηφόρος Φωκᾶς

Τὸν Ἰούλιο τοῦ 960 ὁ Ρωμανὸς Β΄ ἔστειλε τὸ στρατηγὸ τοῦ Νικηφόρο Φωκᾶ στὴν Κρήτη νὰ τὴν ἀπαλλάξῃ ἀπὸ τοὺς πειρατές, πού στο μεταξὺ τὴν εἶχαν ἀνακαταλάβει κι ἴδρυσαν ἐκεῖ πειρατικὸ κράτος. Ὁ Φωκᾶς ἀπεβίβασε τότε στρατὸ στὴν Κρήτη κι ὕστερα ἀπὸ πολλὰ μάχες ἐλευθέρωσε τὸ περισσότερο μέρος τοῦ νησιοῦ. Κατόπιν ἐπολιόρκησε τὸ φρούριο Χάνδακα (τὸ σημερινὸ Ἡράκλειο) ἐπὶ 8 μῆνες, ὥσπου ἔπεσε κι αὐτὸ καὶ ἡ Κρήτη ἔμεινε πιά ἐλεύθερη. Ἀπὸ τότε μετοίκησαν στὴν Κρήτη πολλοὶ Ἕλληνες ἀπὸ τὴν ἄλλη Ἑλλάδα, ὁ ἐλληνικὸς πληθυσμὸς αὐξήθηκε σημαντικὰ καὶ ἀμυνόταν κατὰ τῶν ἐπιδρομῶν. Ἀπὸ τοὺς Μωαμεθανούς κατοίκους, πού εἶχαν ἐγκαταστήσει στὴν Κρήτη οἱ Σαρακηνοί, ὅσοι δὲν ἐσφάγηκαν ἢ δὲν ἔφυγαν, ἔγιναν χριστιανοὶ κι ἀφομοιώθηκαν μὲ τοὺς Ἕλληνες.

Μετὰ τὴν κατάληψι τῆς Κρήτης ὁ Φωκᾶς ἐπέστρεψε στὴν Κωνσταντινούπολι, ἀλλὰ γοργὰ ἔφυγε γιὰ τὴν Ἀσία νὰ πολεμήσῃ τοὺς Ἀραβες καὶ κατέλαβε πολλὰς πόλεις πέρα ἀπὸ τὸν Εὐφράτη. Ἐνῶ ἐπέστρεφε στὴν πρωτεύουσα τοῦ κράτους ἐπέθανε ὁ Ρωμανὸς ὁ Β΄ κι ἄφησε τὸ θρόνο στὰ παιδιὰ του, Βασίλειο καὶ Κωνσταντῖνο. Ὡς ὅτου ὅμως ἐνηλικιωθῶν αὐτά, ὁ λαὸς ἀνεκέρυξε αὐτοκράτορα τὸ **Νικηφόρο Φωκᾶ**—πού εἶχε δοξασιῆ—κι ἐβασίλευσε ἀπὸ τὸ 963 ὡς τὸ 969. Κατὰ τὸ διάστημα αὐτὸ ὁ Φωκᾶς λίγον καιρὸ ἔμεινε στὴν πρωτεύουσα γιατί τὸν πολὺ καιρὸ τὸν ἐπέρασε πολεμώντας τοὺς Ἀραβες. Ἀφοῦ τοὺς ἐνίκησε στὴ μεγάλη μάχη πού ἔγινε στὴν Ταρσό, ἐλευθέρωσε τὴν Κύπρο, τελευταία δὲ καὶ τὴν Ἀντιόχεια, πού οἱ Ἀραβες

τὴν ἐκρατοῦσαν 300 χρόνια. Γιὰ τὴν κατάληψι τῆς Ἀντιόχειας στὴν Κωνσταντινούπολι ἔγιναν μεγάλες ἐσορτές κι ἐδόξαζαν τὸ ὄνομα τοῦ αὐτοκράτορος,

Ἐνῶ ὁ πόλεμος μὲ τοὺς Ἀραβες συνεχιζόταν, οἱ Βούλγαροι μ' ἐπικεφαλῆς τὸ βασιλιά τους Συμεὼν ἐμπῆκαν στὶς ἑλληνικὲς χῶρες καὶ ἔφθασαν κοντὰ στὴν Κωνσταντινούπολι. Τότε ὁ Νικηφόρος Φωκάς, ἐπειδὴ ἦταν ἀπασχολημένος μὲ τοὺς Ἀραβες, ἐκάλεσε τὸν ἡγεμόνα τῶν Ρώσων Σβιατοσλάβο, ποὺ ἦταν φίλος του, νὰ κτυπήσῃ τοὺς Βουλγάρους. Πράγματι ὁ Σβιατοσλάβος ἔφθασε μὲ πολὺ στρατό, ὑπέταξε τὴ Βουλγαρία, ἀλλὰ παρὰ τὴ συμφωνία δὲν ἐννοοῦσε νὰ φύγῃ ἀπὸ κεῖ. Ἡ στάσις τοῦ Ρώσου ἡγεμόνα ἐστενοχώρησε πολὺ τὸ Νικηφόρο Φωκά κι ἐτοιμαζόταν νὰ τοῦ κηρύξῃ τὸν πόλεμο. Στὸ μεταξὺ ὅμως ἐπέθανε.

ΕΡΓΑΣΙΕΣ : 1) Σαρακηνοὶ (περισσότερες πληροφορίες). 2) Ἐπίσης πληροφορίες γιὰ τὴν πολιορκία τοῦ Χάνδακα καὶ τὸν ἐποικισμό τῆς Κρήτης ἀπὸ Ἕλληνες. 3) Διαβάσετε στὸ ἀναγνωστικὸ τὸ κεφ. «Ο ΔΙΓΕΝΗΣ ΑΚΡΙΤΑΣ». 4) Ἐλεύθερες ἐργασίες, ἀπορίες, ἰχνογράφησις κυριωτέρων ἐπεισοδίων.

37. Ἰωάννης Τσιμισκῆς (969—976)

Τὸ Νικηφόρο Φωκά διαδέχθηκε ὁ ἀνεπιός του Ἰωάννης Τσιμισκῆς, ἔνδοξος στρατηγός. Δυὸ μεγάλοι ἐχθροὶ ἀπειλοῦσαν τότε τὸ βυζαντινὸ κράτος: οἱ Ἀραβες ἀπ' τ' ἀνατολικά κι οἱ Ρῶσοι ποὺ εἶχαν μπῆ στὴ βουλγαρία. Ὁ Τσιμισκῆς ἐθεώρησε λιγώτερο ἐπικίνδυνους τοὺς Ἀραβες, ἐπειδὴ ἦσαν μακριὰ κι ἐστράφηκε κατὰ τῶν Ρώσων. Ἐπειτα ἀπὸ μεγάλες ἐτοιμασίες, τὴν ἀνοίξι τοῦ 971, ἐπικεφαλῆς τοῦ στρατοῦ του ἐλέρασε ταχύτατα τὰ στενὰ τοῦ Αἴμου κι ἐπολιόρησε τὴν πόλιν Πεσλάβα, τὸ μεγαλύτερο τότε φρούριον τῆς Βουλγαρίας. Ἐκεῖ εἶχε κλεισθῆ ὁ Σβιατοσλάβος μὲ τὸ στρατό του. Ταυτόχρονα ὁ βυζαντινὸς στόλος ἀπέπλευσε στὸν Εὐξείνιο Πόντιο νὰ μπῆ στὸ Δούναβη καὶ νὰ ἐμποδίσῃ τὸν ἀνεφοδιασμό τῶν Ρώσων. Ὑστερα ἀπὸ μεγάλη ἐπίθεσι ἡ Πεσλάβα παραδόθηκε κι οἱ Ρῶσοι ὑπεχώρησαν.

Προχωρώντας ὁ Τσιμισκῆς ἔφθασε στὴ Συλίστρια, ποὺ εἶναι κτισμένη στὴν ὄχθη τοῦ Δούναβη. Ἐκεῖ εἶχε καταφύγει ὁ Σβιατοσλάβος μ' ὅλο τὸ στρατό του κι ἄρχισε ἡ πολιορκία τῆς πόλεως. Τρεῖς μῆνες ἐκράτησε ἡ πολιορκία κι οἱ Ρῶσοι ἔχασαν ὡς 15.000 ἄνδρες. Στὸ τέλος ὁ Σβιατοσλάβος, βλέποντας πὼς δὲν ἤμπορεῖ ν' ἀνθέξῃ πιά, ἐζήτησε νὰ συναντήσῃ τὸν αὐτοκράτορα.

Ὁ Τσιμισκῆς, ὄπλισμένος τότε μὲ τὴν ὀλόχρυση πανοπλία του κι ἔφιππος προχωρεῖ στὴν ὄχθη τοῦ Δούναβη ὅπου ἐπλησίαζε ὁ Σβι-

ατοσλάβος, ταπεινωμένος. Ἐπειτα ἀπὸ λίγο ὑπογράφηκε ἡ εἰρήνη. Ὁ Σβιατοσλάβος ἄφησε ἐλεύθερους ὅλους τοὺς αἰχμαλώτους κι αὐτὸς μὲ τὰ λείψανά τοῦ στρατοῦ του ἔφυγε γιὰ τὴ Ρωσία. Μὰ δὲν ἐπρόλαβε νὰ φθάσῃ στὸν προορισμό του, γιατί στὴ Ρουμανία ἐσκοτώθηκε ἀπὸ βαρβάρους λαοὺς ποὺ τοῦ εἶχαν ἐπιτεθῆ.

*Εἰκ. 10. Συνάντησις Τσιμισκῆ καὶ Σβιατοσλάβου
σὴν ὄχθῃ τοῦ Δούναβι.*

Μετὰ τὴν ἀναχώρησι τῶν Ρώσων, οἱ Βούλγαροι παραδίδονταν πιά μόνοι τοὺς στοὺς Ἕλληνας καὶ τοὺς ὑποδέχονταν ὡς ἐλευθερωτές, γιατί εἶχαν ἀπηυδῆσαι ἀπὸ τὴ βαρβαρότητα τῶν Ρώσων. Ἀπὸ τότε ὅλη ἡ Βουλγαρία ἔγινε ἐλληνικὴ ἐπαρχία κι ὁ Τσιμισκῆς ἐγύρισε στὴν Κωνσταντινούπολι, νικητῆς καὶ δοξασμένος.

Κατόπιν ἔκαμε δύο ἐκστρατεῖες κατὰ τῶν Ἀράβων, ἐλευθέρωσε ὅλη τὴ Συρία κι ἔφθασεν ὡς τὰ πρόθυρα τῆς Ἱερουσαλήμ (976). Ἐκεῖ—ἄγνωστο γιὰ πιδό λόγο—διέκοψε τὴν ἐκστρατεία, νὰ ἐπιστρέψῃ στὴν Κωνσταντινούπολι ἀλλ' ἀπέθανεν ἔξαφνικὰ στὸ δρόμο. Ἦταν τότε 50 χρονῶν.

ΕΡΓΑΣΙΕΣ : 1) Πέρισσότερες πληροφορίες γιὰ τὸν Τσιμισκῆ ἀπὸ ἄλλα βιβλία, ἰδίως τὸ βιβλίον «Ὁ Τσιμισκῆς δαμάζει τοὺς Βουλγάρους» Σ. Καραβία. 2) Ζωγραφίστε ἐπεισόδια ἀπὸ τὶς ἐκστρατεῖες του. 3) Ἐντυπώσεις, ἀπορίες κ.λ.π.

38. Βασίλειος Β΄ ὁ Βουλγαροκτόνος (976 - 1025)

Τὸν Ἰωάννη Τσιμισκῆ διαδέχθηκε ὁ νόμιμος διάδοχος τοῦ θρόνου Βασίλειος ὁ Β΄ πὸν ἔγινε ὁ ἐνδοξότερος αὐτοκράτωρ τῆς Μακεδονικῆς δυναστείας. Ἦταν τότε 20 χρονῶν. Τὰ δέκα πρῶτα χρόνια τῆς βασιλείας του ὁ Βασίλειος ὁ Β΄ ἀσχολήθηκε νὰ στερεώσῃ τὸ κράτος του γιατί εἶχε κλονισθῆ ἀπὸ τὶς ἐπαναστάσεις φιλοδόξων στρατηγῶν του, πὸν ἤθελαν νὰ τοῦ πάρουν τὸ θρόνο. Οἱ Βούλγαροι, ὅπως πάντα, βλέποντας τὴν ἐσωτερικὴ ἀνωμαλία μέσα στὸ βυζαντινὸ κράτος, ἐσήκωσαν πάλι τὸ κεφάλι. Βασιλιάς τους τώρα ἦταν ὁ Σαμουήλ, ἓνας τολμηρὸς καὶ γενναῖος πολεμιστῆς. Ὁ Σαμουήλ ἐπροχώρησε μὲ τὸ στρατό του, κατάλαβε τὴν Λυτικὴ Μακεδονία, ἔπειτα τὴν Ἀλβανία καὶ ἔκαμε πρωτεύουσα τοῦ κράτους του τὴν Ἀχρίδα, κοντὰ στὴν Πρέσπα. Ἀλλ' ὁ Σαμουήλ δὲν ἐσταμάτησε ὡς ἐκεῖ. Προχωρώντας πρὸς τὰ νότια, ἐπέρασε τὴ Θεσσαλία καὶ τὴ Στερεὰ Ἑλλάδα καὶ ἀπὸ τὸν Ἰσθμὸ ἐμπῆκε στὴν Πελοπόννησο. Τὸ σχέδιό του ἦταν νὰ κάμῃ ἓνα μεγάλο βουλγαρικὸ κράτος πὸν νὰ πιάνῃ ὅλη τὴ Βαλκανικὴ χερσόνησο.

Ἀφοῦ ὁ Βασίλειος κατώρθωσε νὰ συντρίψῃ τὴν ἐσωτερικὴ ἀντίδραση, ἔστειλε τὸν περίφημο στρατηγὸ του Νικηφόρο Οὐρανὸ μ' ἀρκετὸ στρατὸ στὴν Ἑλλάδα, ν' ἀναγκάσῃ τὸ Σαμουήλ νὰ γυρίσῃ πίσω. Πράγματι ὁ Σαμουήλ, ἅμα ἔμαθε πὸς ὁ Νικηφόρος Οὐρανὸς ἐφθασε στὴ Θεσσαλία καὶ ἐρχόταν πρὸς τὰ κάτω, ἀφῆκε τὴν Πελοπόννησο καὶ ἐγύρισε πίσω. Μόλις ὁ Σαμουήλ ἐφθασε στὴ Φθιώτιδα, εὐθῆκε τὸ Σπερχεῖο μὲ μεγάλη κατεβασία ἀπὸ τὶς βροχὲς καὶ ἀναγκάσθηκε νὰ στρατοπεδεύσῃ στὴ δεξιὰ ὄχθη του. Τὸ βράδυ οἱ Βούλγαροι κουρασμένοι ἀπὸ τὴν ὁδοιπορία ἔπесαν νὰ κοιμηθοῦν ἤσυχοι. Ἀλλὰ τὸ ἴδιο βράδυ ἐφθασε καὶ ὁ Νικηφόρος Οὐρανὸς στὴν ἀντικρυνὴ ὄχθη τοῦ ποταμοῦ. Κατὰ τὰ μεσάνυχτα, ἔχοντας ὁδηγὸ κάποιον ἀπὸ τοὺς ἐντοπίους, ἀνεκάλυψε ἓνα πόρο τοῦ ποταμοῦ, πέφτει κατὰ τῶν Βουλγάρων πὸν ἐκοιμόταν καὶ τοὺς διέλυσε. Οἱ περισσότεροι ἐσφάγησαν καὶ ὁ Σαμουήλ μὲ τὸ παιδί του καὶ λίγους στρατιῶτες μόλις ἐπρόλαβαν νὰ σωθοῦν καὶ ἀπὸ τὶς διαβάσεις τῆς Πίνδου ἐγύρισαν στὴ Βουλγαρία.

Παρ' ὅλη τὴν καταστροφὴ πὸν εἶχε πάθει ὡς τώρα ὁ Σαμουήλ, δὲν ἠσύχαζε καὶ ἐτοίμαζε στρατὸ. Κατὰ τὰ μέσα λοιπὸν τοῦ 1001 ἔρχισε νέος ἑλληνοβουλγαρικὸς πόλεμος, ἀλλὰ πῶ ἀγριος τούτῃ τῇ φορᾷ. Ὁ Βασίλειος, πὸν ὡς τότε εἶχε ὀργανωθῆ καλά, ὥρμησε κατὰ τῶν Βουλγάρων, τοὺς ἐνίκησε καὶ τοὺς ἐπῆγε κυνηγώντας ὡς τὴ Σόφια.

Κατόπιν γυρίζει πρὸς τὰ νότια καὶ ξεκαθαρίζει ὅλη τὴ Δυτικὴ Μακεδονία. Τώρα στρέφεται βορειότερα καὶ παρουσιάζεται μπροστὰ στὰ Σκόπια. Θέλοντας οἱ Βούλγαροι νὰ κρατήσουν ὁποσδήποτε τὴν πόλι, πολεμοῦν μὲ λύσσα ἀλλὰ στὸ τέλος κάμπτονται κι ὑποχωροῦν μὲ ἀταξία. Ὁ Σαμουήλ παρ' ὀλίγον θὰ ἐπιανόταν αἰχμάλωτος μὲ ὅλο τὸ ἐπιτελεῖο του. Ὁ Βασίλειος τώρα εἶχε ἐλευθερώσει ὅλη τὴ Μακεδονία καὶ περιώρισε τοὺς Βουλγάρους μέσα στὰ σύνορα τοῦ κράτους των. Κατόπιν ἐγύρισε στὴν Κωνσταντινούπολι, στὶς ἀρχῆς τοῦ 1005 καὶ τοῦ ἔγινε μεγάλη ὑποδοχή.

Ἀπὸ τὸ 1006 ὡς τὸ 1013 δὲ φαίνεται νὰ ἔγιναν σοβαρὲς μάχες μεταξύ Ἑλλήνων καὶ Βουλγάρων. Τὸ 1014 ὁ Σαμουήλ εἶχε ετοιμάσει νέο στρατὸ κι ὁ πόλεμος ξανάρχισε. Προχωρώντας πρὸς τὰ νότια, ἔπιασε τὰ στενὰ τῆς Κλεισούρας— κοντὰ στὸ σημερινὸ Σιδηρόκαστρο — νὰ ἐμποδίσῃ τοὺς Ἕλληνες νὰ περάσουν κάτω. Σὲ λίγον καιρὸ ἔφθασε ἐκεῖ ὁ Βασίλειος καὶ μόλις ἐμπήκε στὰ στενὰ μὲ τὸ στρατὸ του, εὐρέθηκε κυκλωμένος ἀπὸ τοὺς Βουλγάρους. Ἡ θέσις τῶν Ἑλλήνων ἦταν δύσκολη καὶ παρὰ λίγο νὰ καταστρέφονταν. Ὁ Βασίλειος, βλέποντας πὼς ἦταν δύσκολο νὰ ἐνεργήσῃ κατὰ μέτωπο ἐπίθεσι, στέλνει τὸ στρατηγὸ Νικηφόρο Ξιφία μὲ δύο τάγματα, ὁ ὁποῖος περνώντας ἀπὸ κάτι μονοπάτια πίσω ἀπὸ τὸ Μπέλες, κτυπᾷ τοὺς Βουλγάρους ἀπὸ πίσω. Συνάμα ἐπιτίθεται κι ὁ Βασίλειος μὲ τὸν κύριον ὄγκο τοῦ στρατοῦ του κατὰ μέτωπο. Ἦταν 29 Ἰουλίου τοῦ 1014 κι ἡ μάχη μαίνεται ὅλη τὴν ἡμέρα. Στὸ τέλος οἱ Βούλγαροι βλέποντας πὼς θὰ κυκλωθοῦν, ἀφῆκαν τὰ ὄπλα καὶ ἐζήτησαν νὰ σωθοῦν μὲ τὴ φυγή. Ὡς 15 χιλιάδες ἦσαν οἱ αἰχμάλωτοι κι ὁ Σαμουήλ μόλις ἐσώθηκε, φεύγοντας καβάλα στ' ἄλογό του. Συντετριμμένος ἔφυγε μὲ τὰ λείψανα τοῦ στρατοῦ του στὴν πρωτεύουσά του κι ἐπέθανε ἀπὸ τὴ λύπη του.

ΕΡΓΑΣΙΕΣ: 1) Δοῦτε στὸ χάρτη τὰ μέρη ποὺ κατάλαβε ὁ Σαμουήλ. 2) Περισσότερες πληροφορίες γιὰ τὸν Βασίλειο Β' καὶ τὴ μάχη τῆς Κλεισούρας. 3) Ἐντυπώσεις κτλ.

39. Κατάλυσις τοῦ βουλγαρικοῦ κράτους.

Ἐκχριστιανισμὸς τῶν Ρώσων

Ὁ γιὸς τοῦ Σαμουήλ, ποὺ τὸν διαδέχθηκε στὸ θρόνο, ἐζήτησε εἰρήνην ἀπὸ τὸ Βασίλειο τὸ Β' ἀλλ' ἐκεῖνος δὲν ἐδέχθηκε. Ἦθελε νὰ συνεχίσῃ τὸν ἀγῶνα νὰ ἠσυχάσῃ μιὰ γιὰ πάντα μὲ τοὺς Βουλγάρους. Προχώρησε λοιπὸν στὴ Βουλγαρία καὶ κατάλαβε καὶ τὴν πρωτεύουσα

Ἀρχίδα. Ἐκεῖ ἐπῆγαν καὶ τὸν προσκύνησαν ἡ Τσαρίνα Μαρία μ' ὅλη τῇ βασιλικῇ οἰκογένεια κι οἱ Βούλγαροι ἄρχοντες. Ἔτσι ὕστερα ἀπὸ σκληροὺς πολέμους, πὺ ἐκράτησαν 40 χρόνια, τὸ βουλγαρικὸ κράτος ἔπαισε πιά νὰ ὑπάρχῃ κι εἶχε γίνει ἐπαρχία τοῦ βυζαντινοῦ κράτους. Ὅταν ἄρχισε τὸν πόλεμο ὁ Βασίλειος ἦταν 24 χρονῶν καὶ τὸν ἐτελείωσε γέρος πιά, 64 χρονῶν. Ὡστόσο ἦταν ὑπερήφανος, πὺ ἔσωσε τὸν Ἑλληνισμό ἀπὸ τοὺς Βουλγάρους.

Μόλις πιά ἐπέτυχε τὸ σκοπὸ του κατέβηκε στὴν Ἀθήνα. Μὲ μεγάλη πομπὴ ἀνέβηκε στὴν Ἀκρόπολι καὶ προσκύνησε τὸν Παρθενῶνα, πὺ εἶχε γίνει ναὸς τῆς Παναγίας. Κατόπιν ἐγύρισε στὴν Κωνσταντινούπολι καὶ ὁ λαὸς τοῦ ἔκαμε μεγάλη ὑποδοχή. Ἐπειδὴ κατέστρεψε τοὺς Βουλγάρους, ὠνομάσθηκε **Βουλγαροκτόνος**. Τότε τὰ σύνορα τοῦ κράτους ἔφταναν ὡς τὸ Δούναβη ποταμὸ.

Ἄμα ὁ Βασίλειος ἐξουδετέρωσε τοὺς Βουλγάρους, στὰ τέλη τοῦ 1021 ἐξεστράτευσε στὴν Ἀσία. Ἐκεῖ πολεμώντας μὲ τὴν ἴδια ὁρμὴ, ἐνίκησε τοὺς ἔχθρους του κι ἔφθασε τὰ σύνορα τοῦ κράτους του στὸν Καύκασο, στὴν Κασπία θάλασσα καὶ κάτω ὡς τὸν Εὐφράτη. Κατόπιν ἐγύρισε στὴν Κωνσταντινούπολι.

Ἐνῶ ἐγίνονταν αὐτὰ στὴν Μ. Ἀσία, μερικοὶ ἀπὸ τοὺς στρατηγούς τοῦ Βασιλείου ἐνίκησαν τοὺς Γερμανοὺς στὴν Κάτω Ἰταλία καὶ ἐστερέωσαν κι ἐκεῖ τὸ κράτος του. Ὁ Βασίλειος ὁ Β' ἐκυβέρνησε τὸ κράτος 49 χρόνια καὶ ἀπέθανε τὸ 1025 σὲ ἡλικία 70 χρονῶν.

Ἐνῶ συνεχιζόταν ὁ ἑλληνο—βουλγαρικὸς πόλεμος, ἡ βασίλισσα τῆς Ρωσίας Ὀλγα ἐπεσκέφθηκε τὴν Κωνσταντινούπολι κι ἐβαπτίσθηκε Χριστιανή. Ἐπειτα ἀπὸ κάμποσα χρόνια ἐπεσκέφθηκαν τὴν Κωνσταντινούπολι 800 Ρῶσοι εἰδωλολάτρες, ἔχοντας ἄρχηγὸ τὸν ἡγεμόνα Βλαδίμηρο. Ἐκεῖ ὁ Βλαδίμηρος παντρεύθηκε τὴν ἀδελφὴ τοῦ Βασιλείου, Ἄννα. Πρὶν γίνει τὸ μυστήριό τοῦ γάμου, ὁ Βλαδίμηρος ἐβαπτίσθηκε χριστιανὸς κι ἀμέσως τὸν ἐμιμήθηκε ὅλη ἡ ἀκολουθία του. Γυρίζοντας κατόπιν στὴν Ρωσία, ἀνεκίρῳξε ὡς ἐπίσημη θρησκεία τοῦ κράτους, τὸ Χριστιανισμό κι ὡς τὸ 989 μ. Χ. χιλιάδες Ρῶσοι εἶχαν γίνει χριστιανοί. Ἀπὸ τὸ ἔτος αὐτὸ ἀρχίζει ἡ ἱστορία τῆς χριστιανικῆς Ρωσίας.

ΕΡΓΑΣΙΕΣ: 1) Δεῖξτε στὸ χάρτη ὡς πὺ ἔφθναν τὰ σύνορα τοῦ βυζαντινοῦ κράτους ὅταν ἐπέθανε ὁ Βασίλειος Β'. 2) Διαβάσετε στὸ ἀναγνωστικὸ σας τὰ κεφάλαια: «Ο ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ Β' ΕΙΣ ΑΘΗΝΑΣ» καὶ «Ο ΕΚΧΡΙΣΤΙΑΝΙΣΜΟΣ ΤΩΝ ΡΩΣΩΝ». 3) «Προσκύνημα Βουλγαροκτόνου», Κ. Παλαμά. 4) «Στὸν καιρὸ τοῦ Βουλγαροκτόνου», Π. Δέλτα. 5) Ἐπανάληψις ἐκτου κεφαλαίου, ἀπορίεις, ἰχνογράφησις ἐπεισοδίων, ἱστορικὰ πρόσωπα, χρονολογικὸς πίνακας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΒΔΟΜΟ

ΟΙ ΣΤΑΥΡΟΦΟΡΙΕΣ

40. Τὸ βυζαντινὸ κράτος γέρνει στὴ δύσι του

Ὁ Βασίλειος ὁ Βουγαροκτόνος φαίνεται πὸς δὲν ἐπανιρρεύθηκε κι ἔτσι δὲν ἀφῆκε παιδιά. Γι' αὐτό, ἅμα ἐπέθανε, τὸν διαδέχθηκε ὁ ἀδελφός του **Κωνσταντῖνος ὁ Η΄**, ὁ ὁποῖος ἐβασίλευσε ὡς τὸ 1028. Τοῦτον διεδέχθησαν μερικοὶ ἄλλοι μέχρι τοῦ **Μιχαὴλ ΣΤ΄ τοῦ Στρατιωτικοῦ**, ὁ ὁποῖος θεωρεῖται ὁ τελευταῖος αὐτοκράτωρ τῆς Μακεδονικῆς Δυναστείας κι ἐβασίλευσε δύο μόνον ἔτη. Τὸ 1056 καὶ τὸ 1057.

Τόσο ὁ Κωνσταντῖνος ὁ Η΄ ὅσον καὶ οἱ ὑπόλοιποι αὐτοκράτορες τῆς Μακεδονικῆς Δυναστείας, ἦσαν ἀνίκανοι νὰ διοικήσουν ἓνα τόσο μεγάλο κράτος. Κι ὅπως συμβαίνει σὲ τέτοιες περιστάσεις, ἔτσι κι ἐδῶ ἄρχισαν ἐπαναστάσεις καὶ τὸ κράτος ἐκλονιζόταν. Τότε εὗρηκαν καιρὸ οἱ Ἀραβες κι ἄρχισαν τοὺς πολέμους. Γρήγορα πάλι ἐπανεστάτησαν οἱ Βούλγαροι κι οἱ Σέρβοι. Καὶ οἱ μὲν Βούλγαροι ἐνίκηθησαν ἀπὸ τοὺς Ἕλληνας στρατηγούς καὶ ὑπετάχθησαν πάλι ἀλλ' οἱ Σέρβοι δὲν κατεβλήθησαν κι ἴδρυσαν δικό τους κράτος, ἀνεξάρτητο.

Στὴ Δύσι ἐφάνηκαν νέοι ἐχθροί, οἱ Νορμανδοὶ—ἄνθρωποι τοῦ βορῶ—ποὺ εἶχαν κατεβῆ ἀπὸ τὴ Σκανδιναυικὴ γῶρες στὴν κεντρικὴ Εὐρώπη. Ἐπειδὴ οἱ Νορμανδοὶ ἦσαν πολεμικὸς λαός, ἐμπῆκαν στὴν Ἰταλία καὶ ἐνίκησαν τοὺς Ἕλληνας. Ἐτσι κατώρθωσαν νὰ καταλάβουν καὶ τὴ Νότιο Ἰταλία μὲ τὴ Σικελία, ποὺ ἐπὶ 15 αἰῶνες ἀνθοῦσε ἐκεῖ ὁ ἑλληνικὸς πολιτισμὸς.

Τὴ Μακεδονικὴ Δυναστεία διαδέχθηκε ἡ Δυναστεία τῶν Δουκῶν ἀλλὰ κι οἱ Δοῦκες ἦσαν ἀνίκανοι αὐτοκράτορες καὶ δὲν κατώρθωσαν νὰ βελτιώσουν τὴν κατάστασι τοῦ κράτους των. Καὶ σὰν νὰ μὴ ἔφθανε αὐτὸ στὰ ἀνατολικὰ σύνορα παρουσιάσθηκε νέος ἐχθρός, οἱ Σελτζούκοι Τοῦρκοι.

ΕΡΓΑΣΙΕΣ : 1) Περισσότερες πληροφορίες γιὰ τοὺς τελευταίους αὐτοκράτορες τῆς Μακεδονικῆς Δυναστείας 2) Πληροφορίες γιὰ τοὺς Νορμανδούς. 3) Ἐντυπώσεις κ.τ.λ.

41. Σελτζοῦκοι Τοῦρκοι

Οἱ Τοῦρκοι ἦσαν λαὸς ἄγριος, ἀπολίτιστος καὶ ἐξοῦσαν στὸ Τουρκεστίαν, πέρα ἀπ' τὴν Κασπία θάλασσα. Τὸν ἑνδέκατο αἰῶνα, ἔχοντας ἀρχηγό τους τὸν Σελτσούκ, ποὺ ἀπ' αὐτὸν ἐπῆραν τ' ὄνομα, ἔφυγαν ἀπὸ τὸν τόπο τους, ἐμπῆκαν στὴν Περσία καὶ ἔγιναν εὐκόλα Μωαμεθανοί. Ἀφοῦ ἔγιναν κύριοι ὅλης τῆς Περσίας καὶ τῆς Μεσοποταμίας ἵδρυσαν τὸ τουρκικὸ κράτος καὶ ὁ ἀρχηγός τους ὀνομάσθηκε σουλτᾶνος.

Οἱ Τοῦρκοι, σὰν ἰσχυρὸς καὶ πολεμικὸς λαὸς ποὺ ἦσαν, δὲν ἀρ-
γησαν νὰ μποῦν καὶ στὴ Μ. Ἀσία καὶ ἔφθασαν ὡς τὸ Ἰκόνιο. Ὁ αὐ-
τοκράτωρ Ρωμανὸς ὁ Δ', ἀπὸ τὴ Δυναστεία τῶν Δουκῶν, ἔκαμε δυὸ
ἐκστρατείες. Σ' αὐτὲς ἐνίκησε βέβαια τοὺς Τούρκους μὰ δὲν ἠμπόρεσε
νὰ τοὺς γυρῶσι πίσω. Κατόπιν ἔκαμε καὶ τρίτη ἐκστρατεία ἀλλὰ τὴ φορὰ
αὐτὴ ἐνικήθηκε στὰ βόρεια τῆς λίμνης Βάν, τὸ 1071 καὶ ἔπεσε αἰχμάλ-
ωτος στὰ χέρια τῶν Τούρκων. Ὁ σουλτᾶνος ἐθαύμασε τὴν ἀνδρεία
τοῦ Ρωμανοῦ καὶ τὸν ἀφῆκε ἐλεύθερο ὑπὸ τὸν ὄρον νὰ παραχωρήσῃ
στοὺς Τούρκους ὅσα μέρη εἶχαν καταλάβει στὴ Μ. Ἀσία. Ἔτσι καὶ
ἔγινε. Ἄμα ὅμως ὁ Ρωμανὸς ἐγύρισε στὴν Κωνσταντινούπολι, ἐτυ-
φλώθηκε ἀπὸ τοὺς ἀντιπάλους του καὶ τὸν κατέβασαν ἀπὸ τὸ θρόνο.
Ὁ διάδοχός του, ὅπως ἦταν ἐπόμεινο δὲν ἀνεγνώρισε τὴν εἰρήνη ποὺ
ὑπέγραψε ὁ Ρωμανὸς μὲ τοὺς Τούρκους καὶ ἔτσι ἄρχισε ὁ πόλεμος. Οἱ
Τοῦρκοι τότε ἐπροχώρησαν ὡς τὴν Προῦσσα καὶ τὴν ἔκαναν πρωτεύ-
ουσα τοῦ κράτους των. Στὸ μεταξύ ἄλλος τουρκικὸς στρατὸς κατέλαβε
τὴ Συρία καὶ τὴν Παλαιστίνη.

Ἡ μεγάλη αὐτὴ πρόοδος τῶν Τούρκων ἔφερε σὲ δύσκολη θέσι
τοὺς Ἕλληνες. Γιὰ καλὴ τους ὅμως τύχη ἀνέβηκαν στὸ θρόνο ἱκανοὶ
αὐτοκράτορες, ἀπὸ τὴ Δυναστεία τῶν Κομνηνῶν.

ΕΡΓΑΣΙΕΣ: 1) Δείξτε στὸ χάρτη τὸ Τουρκεστίαν καὶ λέγετε ὅ,τι γνωρίζετε ἀπὸ τὴ Γεωγραφία. 2) Γιατὶ τάχα οἱ Τοῦρκοι ἦσαν ἰσχυρὸς καὶ πολεμικὸς λαός; 3) Πῶς κρίνετε τὴν πράξι τοῦ Ρωμανοῦ Δ'; 4) Προῦσσα, 5) Ἐντυπώσεις, ἀπορίες κ.λ.π.

42. Ὁ Ἀλέξιος Α' ὁ Κομνηνὸς (1081—1118)

Ἀρχηγὸς τῆς δυναστείας τῶν Κομνηνῶν ἦταν ὁ Ἀλέξιος ὁ Α' ὁ Κομνηνός, ἱκανὸς στρατηγὸς καὶ μεγάλος πολιτικός. Τὸ κράτος εὐ-
ρισκόταν τότε σὲ ἀθλία κατάστασι γιατί εἶχε γύρω πολλοὺς ἐχθρούς. Πρώτη φροντίδα τοῦ Ἀλεξίου ἦταν νὰ ὀργανώσῃ ἰσχυρὸ στρατὸ γιὰ
νὰ διώξῃ τοὺς Τούρκους ἀπὸ τὴ Μ. Ἀσία. Κι ἐνῶ ἔτοιμαζόταν, οἱ

Νορμανδοί, πού εϋρίσκονταν στην Κάτω Ίταλία, ἔβγαλαν στρατό στην Κέρκυρα καί τήν κατέλαβαν. Ταυτόχρονα βγάνουν ἄλλο στρατό στο Δυρόάχιο καί καταλαμβάνουν κι αὐτό. Ὁ κίνδυνος τώρα γιά τοὺς Ἕλληνες ἦταν μεγάλος, ἐπειδὴ ἦταν δύσκολο ν' ἀντιμετωπίσουν τοὺς Νορμανδοὺς μὲ τίς δικές τους δυνάμεις. Γι' αὐτὸ ὁ Ἀλέξιος ἐπρότεινε συμμαχία μὲ τοὺς Βενετοὺς πού ἦσαν ἰσχυροὶ στὴ θάλασσα, νὰ διώξουν αὐτοὶ τοὺς Νορμανδοὺς ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα. Οἱ Βενετοὶ ἐδέχθησαν τὴν πρότασι, ἀλλ' ἐπρόβαλαν ὠρισμένα οἰκονομικὰ προνόμια, ὅπως : νὰ ἐμπορεῦνται ἐλεύθερα σ' ὅλο τὸ βυζαντινὸ κράτος, νὰ μὴν πληρώνουν φόρους κ. ἄ. Μολονότι οἱ ὄροι αὐτοὶ ἦσαν βαρεῖς γιά τοὺς Ἕλληνες, μπροστὰ στὸν κίνδυνο ὁ Ἀλέξιος ὑπέγραψε τὴ συμμαχία.

Οἱ Βενετοὶ τότε πρῶτα—πρῶτα ἐλευθέρωσαν τὴν Κέρκυρα. Κατόπιν ἀπέκλεισαν τὰ παραλία τῆς Ἡπείρου καί τῆς Ἀλβανίας καί ἐσκορπίσαν τὸ στόλο τῶν Νορμανδῶν. Ὡστόσο στὴν ξηρὰ οἱ Νορμανδοὶ εἶχαν ἐπιτυχίες κι ἔφθασαν ὡς τὴ Λάρισα. Στὸ τέλος ὁ Ἀλέξιος κατώρθωσε νὰ νικήσῃ τοὺς Νορμανδοὺς καί νὰ τοὺς διώξῃ ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα. Κατόπιν ἐστράφηκε κατὰ τῶν Τούρκων, ἀνακατάλαβε τὴ Νικομήδεια κι ἔφθασε ὡς τὴ Σινώπη. Μολονότι οἱ ἐπιχειρήσεις τοῦ Ἀλεξίου ἐπῆγαιναν καλά, ὥστόσο δὲν κατώρθωσε νὰ ἐλευθερώσῃ τὴ Μ. Ἀσία, γιὰτι νέος κίνδυνος ἐφάνηκε ἀπὸ τὴ Δύσι, οἱ **σταυροφορίες**. Πρὶν ὅμως μάθωμε τι ἦσαν αὐτὲς οἱ σταυροφορίες, πρέπει νὰ ἰδοῦμε σὲ ποιά κατάστασι εϋρίσκονταν τότε οἱ λαοὶ τῆς Εὐρώπης.

ΕΡΓΑΣΙΕΣ : 1) Περισσότερες πληροφορίες γιά τὸν Ἀλ. Κομνηνό. 2) Δείξετε στὸ χάρτη τὴ Νικομήδεια καί τὴ Σινώπη καί λέγεται ὅ,τι γνωρίζετε γι αὐτὲς. 3) Ἐντυπώσεις, εἰκόνες κλπ.

43 Ἡ Εὐρώπη κατὰ τὸ Μεσαίωνα

Ὅπως ἔχομε μάθει ἀπὸ τὰ πρῶτα μαθήματα τοῦ βιβλίου πρὶν πεθάνῃ ὁ Θεοδοσίος ἐχώρισε τὸ κράτος σὲ δύο μέρη—στὸ Ἀνατολικὸ καί στὸ Δυτικὸ—καί τὰ ἔδωκε στὰ δυὸ παιδιὰ του, τὸν Ἀρχάδιο καί τὸν Ὀνώριο. Τὸ Ἀνατολικὸ κράτος διατηρήθηκε ἐπάνω ἀπὸ 1000 χρόνια καί ἐδοξάσθηκε. Τὸ Δυτικὸ ὅμως δὲ διατηρήθηκε πολὺν καιρὸ, γιὰτι ἐμπῆκαν σ' αὐτὸ οἱ Γερμανοὶ καί τὸ διέλυσαν. Ἀργότερα πού οἱ λαοὶ τῆς Εὐρώπης ἔγιναν χριστιανοί, ἐδημιουργήθηκαν κι ἐκεῖ χριστιανικὰ κράτη. Σπουδαιότερα ἀπ' αὐτὰ ἦταν τὸ κράτος τῶν **Φράγκων**. Τὸ κράτος αὐτὸ ἔφθασε σὲ μεγάλη ἀκμὴ ἅμα ἦταν βασιλιάς τους ὁ Κάρολος ὁ μέγας. Αὐτὸς κατώρθωσε νὰ ὑποτάξῃ τὴ Βό-

ρειο Ἰταλία, πὸν τὴν εἶχαν οἱ Λογγοβάρδοι, ἐπῆρε μέρος τῆς Ἰσπανίας ἀπὸ τοὺς Ἀραβες, ὑπέταξε καὶ τοὺς Γερμανοὺς πέρα ἀπὸ τὸ Ρῆνο καὶ ἔτσι ἐδημιούργησε μιὰ μεγάλη αὐτοκρατορία στὰ 800 μ. Χ. Ἀμα πέθανε ὁ Κάρολος, ἡ αὐτοκρατορία αὐτὴ ἔχασε τὴ δύναμὶ τῆς, γιὰτὶ διαιρέθηκε σὲ τρία κράτη : Στὸ **Γαλλικό**, τὸ **Γερμανικό** καὶ τὸ **Ἰταλικό**.

Τὸ τελευταῖο διαιρέθηκε ἐκ νέου σὲ μικρότερα κράτη· σπουδαιότερα ἀπ' αὐτὰ ἦσαν τὰ ναυτικά κράτη τῆς Γένουας καὶ τῆς Βενετίας.

Οἱ βασιλεῖς τότε στὴν Εὐρώπη δὲν εἶχαν μεγάλη δύναμι, γιὰτὶ τὰ κράτη τους ἦταν μοιρασμένα σὲ μεγάλες ἐπαρχίες. Ὁ διοικητὴς κάθε ἐπαρχίας ἐλεγόταν **δούκας** ἢ **κόμης** καὶ ἦταν ἀνεξάρτητος. Ἀνεξάρτητοι ἀκόμη ἦσαν καὶ οἱ μεγαλοκτηματίες, πὸν ἐλέγονταν **εὐγενεῖς**. Τὰ κτήματα πὸν εἶχαν οἱ εὐγενεῖς ἦσαν ἰδιοκτησία τους, **φέουδα** καὶ τὸ σύστημα πὸν ἐπικρατοῦσε, ἐλεγόταν **φεουδαρχικό σύστημα**. Οἱ εὐγενεῖς ἔμειναν στὸν πύργο πὸν ἦταν πρωτεύουσά τους. Γύρω ἀπὸ τὸν πύργο κατοικοῦσαν οἱ χωρικοί, πὸν ἐκαλλιεργοῦσαν τὰ κτήματα τῶν εὐγενῶν. Ἦσαν δηλαδὴ **δουλοπάροικοι**, γιὰτὶ τὸ μεγαλύτερο μέρος ἀπὸ τὰ εἰσοδήματα τὸ ἔπαιρναν οἱ εὐγενεῖς καὶ γιὰτὶ ἀποτελοῦσαν ἰδιοκτησία τῶν εὐγενῶν, χωρὶς ἀτομικὴ ἐλευθερία καὶ πολιτικά δικαιώματα.

Κάθε εὐγενὴς, γιὰ νὰ ἐπιβάλλεται στοὺς γείτονές του εὐγενεῖς συντηροῦσε λίγο στρατὸ ἀπὸ καλοὺς πολεμιστές. Αὐτοὶ εἶχαν σιδερένιο θώρακα καὶ μόνη τους ἀσχολία ἦταν ὁ πόλεμος. Ἐπειδὴ δὲ ἐπολεμοῦσαν πάντα ἔφιπποι, ὠνομάσθηκαν **ἱππότες**. Οἱ ἱππότες ἦσαν ὑπερήφανοι ἄνθρωποι καὶ εἶχαν ἀνεπτυγμένο σὲ μεγάλο βαθμὸ τὸ αἶσθημα τῆς τιμῆς. Οἱ ἀρετὲς αὐτὲς λέγονται «ἱπποτισμός». Ὡστόσο οἱ εὐγενεῖς καὶ οἱ ἱππότες εἶχαν μικρὴ μόρφωσι, ἐνῶ πρὸ μορφωμένη ἦταν ἡ τάξι τῶν κληρικῶν. Ὁ Πάπας μάλιστα τῆς Ρώμης, σὰν θρησκευτικὸς ἀρχηγὸς πὸν ἦταν, εἶχε μεγάλη ἐπιρροή σ' ὅλα τὰ κράτη τῆς Δυτικῆς Εὐρώπης.

Ἔτσι ἡ κοινωνία τῆς Εὐρώπης στὸ Μεσαίωνα ἦταν διαιρεμένη σὲ τρεῖς τάξεις : Στὴν πρώτη τάξι ἀνήκαν οἱ **εὐγενεῖς**, στὴ δεύτερη οἱ **κληρικοὶ** καὶ στὴν τρίτη οἱ **γεωργοὶ** καὶ οἱ **ἄστοι**.

ΕΡΓΑΣΙΕΣ : 1) Πληροφορίες γιὰ τὸ φραγκικὸ κράτος καὶ τὸν Κάρολο τὸ Μεγάλο. 2) Πληροφορίες γιὰ τοὺς ἱππότες. 3) Ἀπορίες κλπ.

44. Γιατὶ ἔγιναν οἱ σταυροφορίες

Ἀπὸ τότε πὸν ἐπεκράτησε ὁ Χριστιανισμός, οἱ χριστιανοὶ συνήθιζαν νὰ πηγαίνουν στὴν Παλαιστίνη καὶ ἐκεῖ προσκυνοῦσαν τοὺς Ἀ-

γίους Τόπους, πού ἔζησε ὁ Χριστός, γιὰ νὰ σώσουν τὴν ψυχὴ τους. Ὅσο εἶχαν τὰ μέρη ἐκεῖνα οἱ Ἄραβες, ἂν καὶ ἦσαν Μωαμεθανοί, δὲν ἔφεραν ἐμπόδια στοὺς προσκυνητές. Ὅταν ὅμως ἡ Παλαιστίνη κατακτιήθηκε ἀπὸ τοὺς Τούρκους—τὸν 11ο αἰῶνα—τὰ πράγματα ἄλλαξαν. Σὰν φανατισμένοι στὸ Κοράνιο οἱ Τούρκοι, ὄχι μόνο δὲν ἐπέτρεπαν στοὺς χριστιανοὺς νὰ ἐπισκέπτονται τοὺς Ἅγίους τόπους, ἀλλὰ καὶ τοὺς κατεδίωκαν. Ἄν κανεὶς ἔφθανε ἐκεῖ κρυφά, τὸν ἔπιαναν καὶ ὑπέφερε μεγάλα βασανιστήρια ὥσπου ἐπέθαινε.

Μεταξὺ ἐκείνων, πού ἐπῆγαν κρυφὰ στὰ Ἱεροσόλυμα, ἦταν καὶ ἓνας Γάλλος μοναχός, ὁ Πέτρος Ἐρημίτης. Αὐτὸν ὅμως δὲν τὸν ἀνακάλυψαν οἱ Τούρκοι τῆς Παλαιστίνης καὶ κατώρθωσε νὰ ἐπιστρέψῃ στὴν Εὐρώπη. Περνώντας ἀπὸ τὴ Ρώμη γιὰ τὴ Γαλλία, παρουσιάσθηκε στὸν Πάπα καὶ τοῦ διηγήθηκε μὲ πειστικότητα ὅλα τὰ μαρτύρια πού ὑπόφεραν οἱ χριστιανοὶ στοὺς Ἅγίους Τόπους.

Ὁ Πάπας τότε ἐκάλεσε τοὺς χριστιανοὺς σὲ συνέλευσι στὴν πόλι Κλερμόν τῆς Γαλλίας καὶ ἐκεῖ ἐπῆγαν οἱ ἐπίσκοποι, οἱ εὐγενεῖς καὶ πολλοὺς κόσμος. Ἀπὸ μιὰ μεγάλη ἐξέδρα, πού εἶχαν κάνει στὴν πλατεῖα, ὁ Πάπας περιστοιχιζόμετος ἀπὸ 14 ἐπισκόπους, ἐξιτόρισε στὸ λαὸ μὲ τὰ πῦρ μελανὰ χρώματα τῆ δεινῆ θέσι τῶν χριστιανῶν, πού ἐπισκέπτονται τοὺς Ἅγίους Τόπους καὶ ἐτόνισε τὸν κίνδυνον πού διατρέχει ὁ Χριστιανισμὸς ἐκεῖ στὴν Ἀνατολή. Στὸ τέλος ἐκήρυξε θρησκευτικὸ πόλεμον καὶ ἐξήτησε ἀπ' ὅλους νὰ πᾶνε νὰ ἐλευθερώσουν τοὺς Ἅγίους Τόπους. Ὁ λαὸς ἐδέχθηκε πρόθυμα καὶ ἀπὸ τὸν ἐνθουσιασμό του ἐφώνησε: «**Ὁ Θεὸς τὸ θέλει, ὁ Θεὸς τὸ θέλει.**»

Ὅσοι ἤθελαν νὰ πάρουν μέρος στὴν ἐκστρατεία, ἔροσαν στὸ δεξιὸ τους βραχίονα ἢ στὸ στῆθος ἓναν κόκκινον σταυρὸ ἀπὸ ὕφασμα γιὰ σημάδι ὅτι γίνονται στρατιῶτες τοῦ Χριστοῦ. Ἀπὸ τὸν κόκκινον σταυρὸ οἱ ἀγωνιστὲς ὠναμάσθησαν **σταυροφόροι** καὶ οἱ ἐκστρατεῖες πού ἔκαναν **σταυροφορίες**.

Ὁ Πάπας ἔστειλε τότε ἱεροκήρυκες σ' ὅλα τὰ μέρη τῆς Λυτικῆς Εὐρώπης νὰ κηρύξουν τὴ σταυροφορία. Τρεῖς μῆνες ἀπὸ τότε καὶ ἐνῶ οἱ βασιλεῖς μὲ τοὺς εὐγενεῖς ἀκόμη εἰτοιμάζονταν γιὰ τὴν ἐκστρατεία, οἱ πτωχοὶ χωρὶς καμμία προετοιμασία, ἐπώλησαν τὰ σπίτια τους καὶ τὰ κτήματά τους, ἀνέβηκαν σ' ἀμάξια μὲ τὶς γυναῖκες καὶ τὰ παιδιὰ τους καὶ ἔφυγαν γιὰ τὴν Ἀνατολή, ἀπὸ τὴ στεριά. Ἀρχηγὸ τους εἶχαν τὸν Πέτρο Ἐρημίτη. Περνώντας τ' ἀνοργάνωτα αὐτὰ στίφη ἀπὸ τὴν Οὐγγαρία καὶ τὴ Βουλγαρία, ἐχύθησαν στὶς γῶρες τῆς ἑλληνικῆς αὐτοκρατορίας καὶ ἔκαναν μεγάλες λεηλασίες. Τόσο ἀκατατόπιστοι ἦσαν

ὅστε ἅμα ἔβλεπαν ἀπὸ μακριὰ καμμιὰ πόλι τὴν ἐνόμιζαν γιὰ τὰ Ἱεροσόλυμα. Τέλος πολὺ λίγοι, ὡς 3.000, ἔφθασαν στὴν Κωνσταντινούπολι γιὰτὶ οἱ περισσότεροὶ ἐπέθαναν στὸ δρόμο ἀπὸ τὴν κούρασι, τὴν πείνα καὶ τὶς ἀρρώστειες. Ἔτσι ἡ ἐκστρατεία αὐτὴ τῶν πτωχῶν, ἐπειδὴ ὅπως εἶπαμε ἦταν ἀνοργάνωτη, ἀπέτυχε.

45. Ἡ πρώτη Σταυροφορία

Τὸν ἄλλο χρόνον ἔγινε ἡ πρώτη ὀργανωμένη σταυροφορία. Ἐνας δούκας ἀπὸ τὴ Γαλλία, ὁ Γοδεφρείδος ντὲ Μπουγιὼν συγκέντρωσε πολλὰς χιλιάδες πολεμιστὰς, ἐνώθησαν μαζί τους καὶ ἄλλοι δούκες καὶ ἔγιναν ὅλοι ὡς 500 χιλιάδες. Ἀπ' αὐτοὺς οἱ 300 χιλ. μόνον ἦσαν μάχιμοι καὶ οἱ ἄλλοι ἦσαν γυναικόπαιδα. Ὁλος αὐτὸς ὁ συρφετὸς ἐπέρασε τὰ Βαλκάνια καὶ ἔφθασε στὴν Κωνσταντινούπολι, τὸ 1096, γιὰ νὰ περάσῃ ἀπὸ ἐκεῖ στὴ Μ. Ἀσία. Ὁ αὐτοκράτωρ Ἀλέξιος ὁ Α' ἐσκέφθηκε νὰ χρησιμοποιοῦσιν τοὺς σταυροφόρους γιὰ νὰ ἐλευθερώσῃ τὴ Μ. Ἀσία. Συνεννοήθηκε λοιπὸν μὲ τοὺς ἀρχηγούς των καὶ ἐκεῖνοι ὑπεσχέθησαν μὲ ὄρκον ὅτι θὰ παρέδιναν στὸν Ἕλληνα στρατηγὸν, ποὺ θὰ ἐπήγαινε κοντὰ, ὅλες τὶς πόλεις ποὺ θὰ ἔπαιρναν ἀπὸ τοὺς Τούρκους. Ὑστερ' ἀπ' αὐτὰ ὁ Ἀλέξιος τοὺς ἔδωκε πλοῖα καὶ 50 χιλιάδες στρατὸ καὶ ἐπέρασαν ἀπέναντι. Πρῶτὴ πόλις ποὺ πολιορκήσαν ἦταν ἡ Νίκαια. Οἱ Τούρκοι, βλέποντας πὼς δὲν ἤμποροῦν νὰ κρατήσουν τὴν πόλι, τὴν παρέδωκαν στοὺς Ἕλληνας, ποὺ εἶχαν περισσότερη ἐμπιστοσύνη καὶ ὄχι στοὺς σταυροφόρους. Οἱ σταυροφόροι ἐστενοχωρήθησαν βέβαια μ' αὐτὸ, ἀλλὰ δὲν ἔδειξαν καμμιὰ δυσαρέσκεια. Κατόπιν πολεμώντας διέσχισαν τὴ Μ. Ἀσία, ἐμπῆκαν στὴ Συρία καὶ πολιορκήσαν τὴν Ἀντιόχεια. Ἀμα τὴν κατέλαβαν, δὲν τὴν ἔδωκαν στοὺς Ἕλληνας, ὅπως εἶχαν συμφωνήσει μὲ τὸν Ἀλέξιο, παρὰ τὴν ἐκράτησαν οἱ ἴδιοι. Ἀπὸ ἐκεῖ προχώρησαν γιὰ τὴν Ἱερουσαλήμ. Μόλις τὴν ἀντίκρυσαν, ἐφίλησαν τ' ἅγια χῶματα καὶ εὐχαρίστησαν τὸ Θεὸν, ποὺ τοὺς ἀξίωσε νὰ ἐλευθερώσουν τὴν Ἁγία πόλι. Ἐπειτα ἄρχισε ἡ πολιορκία.

Μολοντὶ οἱ Τούρκοι ἐπολέμησαν γενναῖα, ἐνικήθησαν καὶ ἡ πόλις ἐκυριεύθηκε, τὸ 1099. Ἀρχισε τότε ἄγρια σφαγὴ τῶν Τούρκων καὶ τῶν Ἰουδαίων καὶ τὸ αἷμα ἔτρεχε στοὺς δρόμους. Ὡστόσο καὶ ἐδῶ οἱ σταυροφόροι ἐλησμόνησαν τὴν ὑπόσχεσί τους καὶ ἐκράτησαν τὴν πόλιν γιὰ λογαριασμό τους. Ἰδρυσαν μάλιστα φράγκικον κράτος, τὸ **Βασίλειον τῆς Ἱερουσαλήμ** καὶ ἔκαμαν βασιλιὰ τὸν ἀρχηγὸν τους.

Γοδεφρείδο ντὲ Μπουγιών. Ὡς τώρα οἱ σταυροφόροι εἶχαν πάθει μεγάλη φθορά κι εἶχαν μείνει μόνο 25 χιλιάδες.

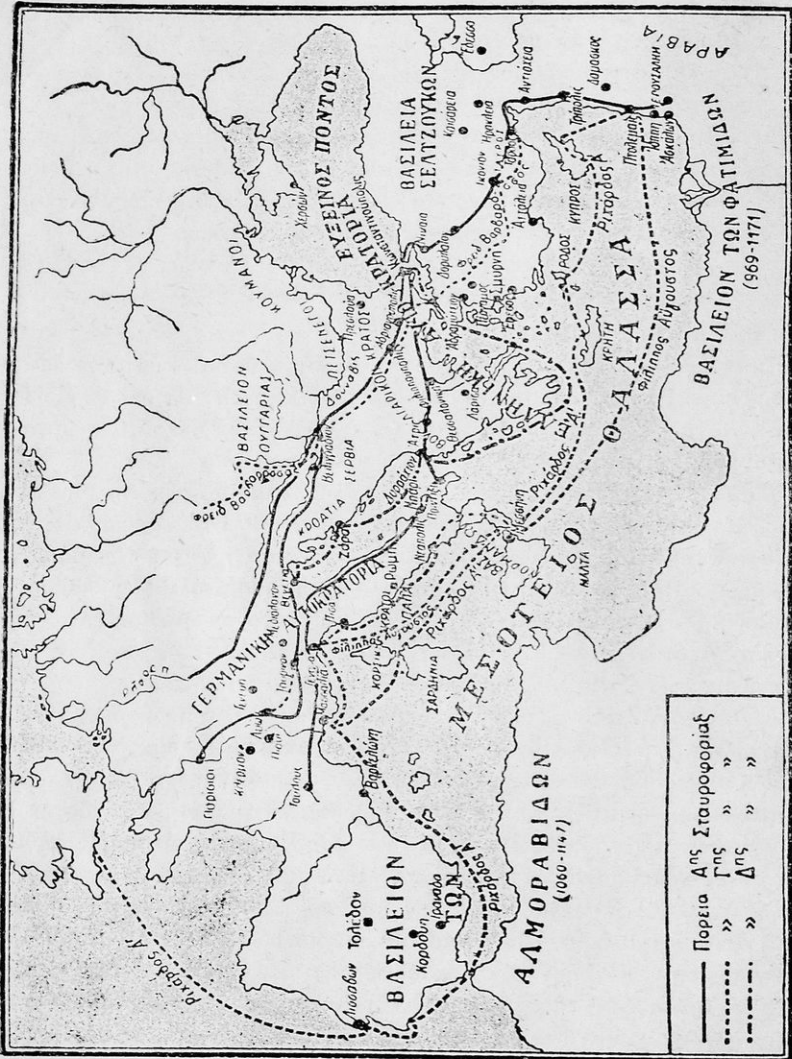
Ἄλλὰ οἱ σταυροφόροι δὲ φθάνει πού ἀθέτησαν τὴ συμφωνία, παρὰ ἐφάνηκαν καὶ σκληροὶ στοὺς Ὀρθοδόξους χριστιανούς. Ἐτσι ἔδιωξαν ὅλους τοὺς ἐπισκόπους καὶ τοὺς ἱερεῖς καὶ παρέδωκαν τοὺς ναοὺς σὲ καθολικούς. Ἀπὸ τὶς ἐνέργειες αὐτὲς ἐφάνηκε πᾶς καθαρὰ πὼς τὴν ἐκστρατεία αὐτὴ δὲν τὴν ἔκαναν νὰ ἐλευθερωθοῦν τάχα οἱ χριστιανοὶ ἀλλὰ γιὰ νὰ κατακτήσουν τὴν Παλαιστίνη.

46. Οἱ ἄλλες σταυροφορίες

Ἀργότερα οἱ Τοῦρκοι ἀπειλοῦσαν τὸ φράγκικο κράτος μὲ σκοπὸ νὰ τὸ καταλύσουν. Γι' αὐτὸ οἱ χριστιανοὶ τῆς Δύσεως ἔκαναν κι ἄλλες σταυροφορίες γιὰ νὰ υπερασπίσουν τὸ βασίλειο τῆς Ἱερουσαλήμ. Ἡ δεύτερη αὐτὴ σταυροφορία ἔγινε τὸ 1147, ἀλλ' ἀπέτυχε γιατί οἱ σταυροφόροι δὲν κατώρθωσαν νὰ φθάσουν στὸν προορισμὸ τους.

Τὸ 1185 ὁ σουλιᾶνος τῆς Αἰγύπτου Σαλαδὶν ἐκυρίευσε τὴν Ἱερουσαλήμ καὶ κατέλυσε τὸ φράγκικο κράτος. Τότε οἱ βασιλεῖς τῆς Γαλλίας, Γερμανίας καὶ Ἰταλίας ἔκαμαν τὴν τρίτη σταυροφορία. Οἱ σταυροφόροι τὴ φορὰ αὐτὴ ἔφθασαν ὡς τὴ Συρία ἀλλὰ δὲν ἠμπόρεσαν νὰ νικήσουν τὸ Σαλαδὶν. Τὸ μόνο πὸν ἐπέτυχαν ἦταν νὰ ἐπιτρέψῃ στοὺς προσκυνητὲς νὰ ἐπισκέπτονται τοὺς Ἅγίους Τόπους καί, κάπως εὐχαριστημένοι γι αὐτὸ, ἐγύρισαν στὴν πατρίδα τους.

Λίγα χρόνια ἀπὸ τότε ἔγινε ἡ τετάρτη καὶ τελευταία σταυροφορία. Ἀρχηγοὶ ἦσαν ὁ **Βονιφάτιος ὁ Μομφερατικός**, ὁ κόμης τῆς Φλάνδρας **Βαλδουῖνος** κι ὁ Δούκας τῆς Βενετίας **Δάνδολος**. Ἀφοῦ ὅλος ὁ στρατὸς τῶν σταυροφόρων συγκεντρώθηκε στὴ Βενετία, οἱ ἀρχηγοὶ ἐξήγησαν πλοῖα ἀπὸ τοὺς Βενετοὺς νὰ τοὺς μεταφέρουν στοὺς Ἅγίους Τόπους γιατί μόνο μὲ τὸν τρόπο αὐτὸ θὰ ἔφθαναν σύντομα κι ἀσφαλέστερα. Οἱ Βενετοὶ ὅμως δὲν ἠθέλαν νὰ τὰ χαλάσουν μὲ τὸ Σαλαδὶν γιατί εἶχαν μεγάλα οἰκονομικὰ οὐμφέροντα. Ὡστόσο γιὰ ν' ἀποφύγουν τὴν ἐνόχλησι τῶν σταυροφόρων, ἐξήγησαν πολλὰ χρήματα γιὰ νὰ μὴ ἠμποροῦν νὰ τὰ εὔρουν. Ὑστερα ἀπ' αὐτὰ οἱ ἀρχηγοὶ ἐστενοχωρήθηκαν καὶ δὲν ἤξευραν τί νὰ κάνουν. Γιὰ καλὴ τους τύχη τὶς ἡμέρες ἐκεῖνες ἔφθασε στὴ Βενετία ὁ πρίγκηπας τῆς Κωνσταντινουπόλεως Ἄλέξιος, ἀπεσταλμένος ἀπὸ τὸν πατέρα του Ἰσαάκιο Β' Ἄγγελο, πὸν τὸν εἶχαν κατεβάσει ἀπὸ τὸ θρόνο. Ὁ Ἄλέξιος ὑποσχέθηκε τότε στοὺς σταυροφόρους ὅτι ἠμποροῦσε νὰ τοὺς εὔρη αὐτὸς τὰ χρήματα πὸν χρειαζόνταν, φθάνει νὰ ἐπαναφέρουν τὸν πατέρα του

11. Χάρτης τῶν Σταυροφοριῶν

στο θρόνο. Τοὺς ὑποσχέθηκε ἀκόμη νὰ τοὺς δώσει στρατὸ καὶ τὸ πιὸ σπουδαῖο, ὅτι θὰ ὑποτάξει τοὺς Ὁρθοδόξους χριστιανούς στὴ Δυτικὴ ἐκκλησία.

Μὲ τίς προτάσεις πὺ ἐκανε ὁ Ἀλέξιος δυὸ εἶχαν μεγάλα συμφέροντα : Ὁ Δάνδολος πὺ θὰ εὐτυχοῦσε ἡ πατρίδα του κι ὁ Πάπας πὺ θὰ ἐγινόταν ἀρχηγὸς ὅλων τῶν χριστιανῶν.

47. Οἱ Φράγκοι παίρνουν τὴν Κωνσταντινούπολι

Ὅπως ἦταν ἐπόμενο οἱ σταυροφόροι κι οἱ Βενετοὶ ἐδέχθηκαν πρόθυμα τὴν πρότασι τοῦ Ἀλεξίου. Ἐμπῆκε λοιπὸν ὅλος ὁ στρατὸς στὰ πλοῖα καὶ ἀντὶ νὰ πᾶνε στοὺς Ἁγίους Τόπους ἐτράβηξαν γιὰ τὴν Κωνσταντινούπολι, νὰ βοηθήσουν τὸν Ἰσαάκιο νὰ ξαναπάρῃ τὸ θρόνο. Μόλις ἀντίκρισαν τὰ μεγάλα κάστρα μὲ τοὺς ψηλοὺς πύργους, τίς ψηλὲς ἐκκλησίες, τὴν ὁμορφιὰ καὶ τὸν πλοῦτο τῆς δοξασμένης «Πόλης», ἔμειναν ἐστατικοί! Ποτὲ δὲν ἐφραντάζονταν ὅτι ὑπῆρχε στὸν κόσμο τόση μεγάλη κι ὁμορφη πολιτεία!

Φθάνοντας, τὴν ἐπολιορκῆσαν καὶ δὲν ἄρρησαν νὰ τὴν καταλάβουν. Ἀμέσως τότε ἀνέβασαν στὸ θρόνο τὸν Ἰσαάκιο τὸν Β' μαζί μὲ τὸν Ἀλέξιο τὸν Δ'. Οἱ νέοι αὐτοκράτορες ἔβαλαν τρομερὴ φορολογία, ἔπαιρναν τὰ κειμήλια τῶν ἐκκλησιῶν, ἀλλὰ τόσα χρήματα πὺ ὑποσχέθηκε ὁ Ἀλέξιος στοὺς Βενετούς, ἦταν ἀδύνατο νὰ εὔρεθοῦν. Ὅταν μάλιστα ἀνεκοίνωσαν πὺς οἱ χριστιανοὶ ὑποτάσσονται στὸν Πάπα, ὁ λαὸς ἐπανεστάτησε καὶ ἐξεθρόνισε τὸν Ἀλέξιο μὲ τὸν πατέρα του. Αὐτοκράτωρ ἀνακηρύχθηκε τότε ὁ Νικόλαος Καναβός. Τοῦτον ὅμως ἔσκότωσαν ὁ στρατηγὸς Μούτζουφλος κι ἐγινε αὐτὸς αὐτοκράτωρ μὲ τ' ὄνομα Ἀλέξιος ὁ Ε'. Οἱ Φράγκοι βλέποντας πὺς ἔτσι χάνονται τὰ σχέδιά των, πολιορκοῦν πάλι τὴν πόλι. Μετὰ τρεῖς ἡμέρες—ἦταν 12 Ἀπριλίου τοῦ 1204—ἐμπῆκαν μέσα κι ἄρρισαν τὴν λεηλασία. Ἐμπαιναν στὰ καταστήματα, στὰ σπίτια κι ὅπου ἄλλοῦ εὔρισκαν καὶ τὰ ἐγδυναν. Μὰ οὔτε καὶ τοὺς ναοὺς ἐσεβάσθησαν καὶ τοὺς ἐγδυσαν κι αὐτούς. Μὲ χαρακτηριστικὴ ἀσέβεια ἐχρησιμοποιοῦσαν τὰ ἱερὰ σκευὴ γιὰ μαγεῖρεμα καὶ μὲ τὰ δυσκολότηρα ἔπιναν κρασί.

Μιὰ ομάδα μάλιστα ἀπ' αὐτοὺς ἐπῆγε στὴν Ἁγία Σοφία, ἔσπασαν τίς πόρτες κι ἐμάζεψαν ὅ,τι πολύτιμο εὔρηκαν ἐκεῖ. Κατόπιν ἐμπασαν μέσα γαϊδούρια, ἐφόρτωσαν τὴν Ἁγία Τράπεζα κι ἄλλα λάφυρα καὶ τὰ συνεκέντρωσαν κάπου. Τὸ χρυσάφι, τ' ἀσημι, τὰ πολύτιμα πετράδια καὶ τὰ μεταξωτά, ἦσαν σὲ σωροὺς. Ὅλους αὐτοὺς τοὺς θησαυροὺς μὲ τὴν Ἁγία Τράπεζα τῆς Ἁγίας Σοφίας, τὰ ἔβαλαν στὰ πλοῖα καὶ τὰ ἔστειλαν στὴ Βενετία.

Ἄλλ' οἱ ἀγριότητες τῶν σταυροφόρων δὲν ἐσταμάτησαν ὡς ἐδῶ. Ὅλα τ' ἀγάλματα καὶ ἄλλα σπουδαῖα ἔργα τέχνης τὰ κατέστρεψαν. Καὶ ἂν νὰ μὴν ἔφθανεν αὐτό, ἔβαλαν φωτιά στὶς βιβλιοθῆκες καὶ ἔκαψαν σπάνια χειρόγραφα τῆς βυζαντινῆς φιλολογίας.

Ἔτσι ἡ Κωνσταντινούπολις, ποὺ τόσους αἰῶνες ἐστάθηκε τεῖχος ἀκλόνητο νὰ σώσῃ τὴν Εὐρώπῃ ἀπὸ τὴν βαρβαρότητα τῆς Ἀνατολῆς, κατεστράφη ἀπὸ τοὺς χριστιανοὺς (!) τῆς Δύσεως ποὺ στὴν περίπτωσι αὐτὴ ἐφάνηκαν ἀχάριστοι καὶ χειρότεροι ἀπὸ τοὺς βαρβάρους λαοὺς, ποὺ ἀναφέραμε ὡς τώρα.

ΕΡΓΑΣΙΕΣ: 1) Δεῖξετε στὸ χάρτη σταυροφοριῶν τὴν πορεία κάθε σταυροφορίας καὶ κάνετε σχετικὰ κρίσεις. 2) Πῶς κρίνετε τὸν Ἰσαάκιο Β'; 3) Μὲ τίς σταυροφορίες οἱ Φράγκοι ἔκαναν θρησκευτικὸ ἢ κατακτητικὸ πόλεμο; Ἐπομένως ὠφέλησαν ἢ ἐζημίωσαν τὸ Χριστιανισμὸ οἱ Σταυροφορίες καὶ γιατί; 4) Ζωγραφίσετε ἐπεισόδια ἀπὸ τὴ ληλασία τῆς Ἁγ. Σοφίας. 5) Συγκρίνετε τὴ βαρβαρότητα τῶν Σαρακηνῶν καὶ τῶν Βουλγάρων πρὸς τοὺς Ἕλληνας μὲ τὴν τῶν Σταυροφόρων. Ἦσαν ἀληθινοὶ χριστιανοὶ οἱ σταυροφόροι; 6) Ἐπανάληψις ἐβδόμου κεφαλαίου, ἀπορίες, ἱστορικὸ πρόσωπα, πίνακας. 7) Γραπτὴ ἐργασία: «Οἱ ἀγριότητες τῶν σταυροφόρων».

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΟΓΔΩΘ

Η ΦΡΑΓΚΟΚΡΑΤΙΑ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

(1204 — 1261)

48. Διανομή τῆς ἑλληνικῆς αὐτοκρατορίας

Ἄμα οἱ Φράγκοι ἔγιναν κύριοι τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἐμοίρασαν τὴν ἑλληνικὴ αὐτοκρατορία, χωρὶς ἀκόμη νὰ τὴν καταλάβουν. Ἰδρυσαν δηλαδὴ τὴ Λατινικὴ αὐτοκρατορία μὲ αὐτοκράτορα τὸ Βαλδουῖνο. Αὐτὸς θὰ ἐκυβερνοῦσε τὴ Θράκη μὲ τὴ Κωνσταντινούπολι καὶ τὴ Μ. Ἀσία. Ὁ Βονιφάτιος ἐπῆρε τὴ Μακεδονία, τὴ Θεσσαλία καὶ τὴ Στερεὰ Ἑλλάδα καὶ ἔκανε βασιλεῖο μὲ πρωτεύουσα τὴ Θεσσαλονίκη. Τέλος οἱ Βενετοὶ ἐπῆραν τὴ Πελοπόννησο, τὴν Ἡπειρο, τὰ νησιά τοῦ Ἰονίου, μερικὰ τοῦ Αἰγαίου καὶ τὴν Κρήτη. Πατριάρχης στὴν Κωνσταντινούπολι θὰ ἦταν πάντα Βενετὸς καὶ τέτοιον ἔκαμαν τὸν Θωμᾶ Μοροζίνη.

Μετὰ τὴ διανομὴ καθένας ἔπρεπε νὰ καταλάβῃ τὸ μερίδιό του. Ὁ Βαλδουῖνος εὐκόλα ἐπῆρε τὴ Θράκη. Ὑστερα ἔστειλε στρατὸ στὴ Μ. Ἀσία ἀλλὰ, ἐνίκηθη ἀπὸ τοὺς Ἕλληνας ποὺ εἶχαν καταφύγει ἐκεῖ. Ἔτσι ἐγύρισε ἀπρακτὸς στὴν πρωτεύουσα. Ὁ Βονιφάτιος πάλι κατέλαβε εὐκόλα τὴ Μακεδονία καὶ τὴ Θεσσαλία. Ἀπὸ κεῖ κατεβάνοντας στὰ νότια, στὶς Θερμοπύλες συνάντησε τὸν ἡγεμόνα τοῦ Ναυπλίου Λέοντα Σγουρὸ μὲ λίγο στρατὸ καὶ τὸν ἐνίκησε. Προχωρώντας κατόπιν ἔφθασε ὡς τὸν Ἰσθμὸ. Ἐκεῖ τοῦ ἔφεραν τὴν εἶδησι ὅτι οἱ Βούλγαροι ἔκαναν ἐπιδρομὴ στὸ κράτος του καὶ ἀφοῦ ἄφησε τὸ στρατὸ στὴν Κόρινθο νὰ συνεχίσῃ τὴν προέλασι πρὸς τὴν Πελοπόννησο, αὐτὸς ἐγύρισε στὴ Θεσσαλονίκη.

Δυὸ ἄλλοι Γάλλοι, ὁ Γουλιέλμος Σαμπλίτης καὶ ὁ Γοδεφρεῖδος Βιλλάρδουῖνος, προχώρησαν κάτω ἀπὸ τὸν Ἰσθμὸ καὶ κατέκτησαν ὅλη τὴν Πελοπόννησο χωρὶς νὰ συναντήσουν πούθενά σοβαρὴ ἀντίστασι, τὸ 1215.

Οἱ Βενετοὶ πάλι σὰν ναυτικὸ κράτος ποὺ ἦσαν ὕστερα ἀπὸ πεισματώδη ἀγῶνα τὸ 1206 κατὰ τῶν Γενουατῶν ποὺ κατεῖχαν τὸ φρούριον τῆς Κερκύρας κατέλαβαν ὅλο τὸ νησι καὶ ὕστερα τ' ἄλλα νησιά τοῦ Ἰονίου, τὴν Κρήτη καὶ ἀπὸ τὴ Πελοπόννησο τὴ Μεθώνη καὶ τὴν Κο-

ρώνη. Στη θάλασσα έγινε άλλο μικρό κράτος, τὸ δουκάτο τοῦ Αἰγαίου μὲ πρωτεύουσα τὴ Νάξο.

Μόλις συμπληρώθηκε ἡ κατάκτησις τῆς Ἑλλάδος οἱ Φράγκοι ἐμοίρασαν τὴ χώρα σὲ μικρὰ κράτη, δουκάτα καὶ κομητείες. Ἐφήρμοσαν δηλαδὴ κι ἐδῶ τὸ φεουδαρχικὸ σύστημα ποὺ ἐπικρατοῦσε στὴν Ἑυρώπη. Ἔτσι ἐδημιουργήθηκαν τὰ δουκάτα τῶν Θηβῶν καὶ τῶν Ἀθηνῶν, τὸ πριγκηπάτο τοῦ Μορέως στὴν Πελοπόννησο κ. ἄ. Κάθε ἡγεμόνας ἦταν ἀνεξάρτητος. Ἐπλήρωνε μόνο στὸν αὐτοκράτορα Βασιλικοῦ ὠρισμένα χρήματα κάθε χρόνο κι ὅταν ἦταν ἀνάγκη ἔστειλε καὶ λίγο στρατό.

Ἡ διαίρεσις αὐτὴ ἐξημίωσε τοὺς Φράγκους γιατί δὲν ἠμπόρεσαν νὰ κρατηθοῦν πολλὰ χρόνια στὴν Ἑλλάδα.

49. Τὸ πριγκηπάτο τοῦ Μορέως

Ἀπ' ὅλα τὰ φραγκικὰ κράτη ποὺ ἰδρύθηκαν μετὰ τὴ διάλυσι τῆς ἐλληνικῆς αὐτοκρατορίας, σπουδαιότερο ἦταν τὸ πριγκηπάτο τοῦ Μορέως, τὸ ὁποῖο διατηρήθηκε ἕνα περίπου αἰῶνα.

Τὸ μικρὸ αὐτὸ κράτος εἶχε πρωτεύουσα τὴν Ἀνδραβίδα, στὴν πεδιάδα τῆς Ἡλείας καὶ ὁ ἡγεμόνας του ἐλεγόταν πριγκηπας (ἀνώτερος ἀπὸ τὸν δούκα). Πρῶτος πριγκηπας τοῦ Μορέως ἦταν ὁ Σαμπλίνης ἀλλ' ἔφυγε γρήγορα γιὰ τὴ Γαλλία καὶ τὸν διαδέχθηκε ὁ Βιλλαρδουίνος ὁ Α' (1210—1218). Αὐτὸς ἦταν εἰρηνικὸς ἄνθρωπος καὶ ὅλοι οἱ κάτοικοι τὸν ἀγαποῦσαν. Ἡ χώρα τότε ἐμοιράσθηκε σὲ διάφορους ἱππότες, οἱ ὁποῖοι ἔκτισαν ἰσχυρὰ κάστρα ποὺ σώζονται ὡς τὰ σήμερα καὶ μαρτυροῦν τὴν οἰκονομικὴ ἀκμὴ τοῦ μικροῦ αὐτοῦ κράτους.

Τὸ Βιλλαρδουίνου τὸν Α' διαδέχθηκε ὁ γιὸς του Βιλλαρδουίνος ὁ Β' (1218—1245), ὁ ὁποῖος ἔδωσε μεγαλύτερη σημασία στὴν ἐσωτερικὴ διοίκησι τοῦ τόπου. Αὐτὸν πάλι διαδέχθηκε ὁ ἀδελφός του Βιλλαρδουίνος ὁ Γ', ὁ ὁποῖος ἐκυβέρνησε τὸν τόπο ὡς τὸ 1278. Γενικὰ ἠμποροῦμε νὰ εἰποῦμε ὅτι κι οἱ τρεῖς Βιλλαρδουῖνοι ἦσαν καλοὶ ἡγεμόνες γιατί ἐσεβάσθηκαν τὴν ἐλευθερία τῶν κατοίκων, ἐπέβαλαν τὴν τάξι καὶ τὴν ἀσφάλεια, ἔκαμαν καλοὺς νόμους, ὑπεστήριξαν τὸ ἐμπόριο κι οἱ Πελοποννήσιοι στὰ χρόνια ἐκεῖνα εἶδαν καλὰς ἡμέρας.

ΕΡΓΑΣΙΕΣ: 1) Ποιὰ θὰ ἦταν ἡ κατάστασις ἂν οἱ Φράγκοι δὲν ἐχώριζαν τὴν πατρίδα μας σὲ μικρὰ κράτη; 2) Ἡ εὐημερία ποὺ ὑπῆρχε στὸ πριγκηπάτο τοῦ Μορέως εἶχε σημασία γιὰ τὴν ἄλλη Ἑλλάδα καὶ ποιὰ; 3) Τί γνωρίζετε γιὰ τὸ «χρονικὸ τοῦ Μορέως»; 4) Φέρτε εἰκόνες τῶν κάστρων ποὺ ἔγιναν ἐπὶ Βιλλαρδουῖνων καὶ πληροφορίες. 5) Ἐλεύθερες ἐργασίες, ἀπορίες κλπ.

50. Τὰ νέα ἑλληνικὰ κράτη

Μετὰ τὴν ἄλωσι τῆς Κωνσταντινουπόλεως Ἕλληνες πατριῶτες ἐπῆγαν σὲ μερικά μέρη, ποὺ δὲν ἠμπόρεσαν νὰ φθάσουν οἱ Φράγκοι καὶ ἴδρυσαν νέα κράτη. Ἔτσι θὰ ἠμποροῦσαν ἀπὸ κεῖ νὰ κρατήσουν τὸν πόλεμο γιὰ τὴν ἀνάκτησι τῆς πατρίδας τους. Τὰ νέα αὐτὰ κράτη ἦσαν τρία : Οἱ αὐτοκρατορίες τῆς Νικαίας καὶ τῆς Τραπεζοῦντος καὶ τὸ Δεσποτᾶτο τῆς Ἡπείρου.

Ἡ αὐτοκρατορία τῆς Νικαίας : Λίγες ὥρες πρὶν μπουὶν οἱ Φράγκοι στὴν Κωνσταντινούπολι, οἱ Ἕλληνες εἶχαν κάνει αὐτοκράτορα τὸ **Θεόδωρο Α' Λάσκαρη** (1204—1222). Βλέποντας ὁ Λάσκαρης πὼς ἡ πρωτεύουσα θὰ ἔπερτε στὰ χέρια τῶν ἐχθρῶν καὶ ἐνῶ οἱ μάζες τῶν Φράγκων ἔμπαιναν στὴν πρωτεύουσα, ἔφυγε μὲ τὸν Πατριάρχη, τοὺς ἀνώτερους κληρικούς καὶ ὑπαλλήλους καὶ ὅλοι αὐτοὶ ἐγκαταστάθηκαν στὴ Νίκαια. Τὴν πόλι αὐτὴ ἔκαναν νέα πρωτεύουσα καὶ ἴδρυσαν τὸ κράτος τῆς Νικαίας. Ὁ Λάσκαρης ἦταν γενναῖος αὐτοκράτωρ καὶ πολὺ δραστήριος. Ὁργάνωσε λοιπὸν γρήγορα τὸ κράτος του καὶ ἐμπόδισε τοὺς Φράγκους νὰ περάσουν τὴ Μ. Ἀσία. Κατόπιν ἐπολέμησε τοὺς Τούρκους καὶ ἔφθασε τὰ σύνορα τοῦ κράτους του ὡς τὴ Σμύρνη. Στὸ βόρειο μέρος συνώρευε μὲ τὸ νέο κράτος τῆς Τραπεζοῦντος.

Ἄμα ἐπέθανε ὁ Λάσκαρης, τὸν διαδέχθηκε ὁ γαμβρός του **Ἰωάννης Βατάτσης** (1222—1245). Αὐτὸς ἦταν ἱκανώτερος ἀπὸ τὸν Λάσκαρη καὶ ἄπλωσε τὸ κράτος του ὡς τὸν Σαγγάριο καὶ τὸν Μαϊάνδρο. Κατόπιν κατέλαβε τὰ νησιὰ Σάμο, Χίο, Λέσβο, ὕστερα ἐπέρασε ἀπὸ τὸν Ἑλλήσποντο στὴ Θράκη καὶ περιώρισε τοὺς Φράγκους γύρω ἀπὸ τὴν Κωνσταντινούπολι. Ἄλλ' ὁ Βατάτσης δὲν ἀρκέστηκε ὡς ἐδῶ παρὰ ἐμπῆκε στὴ Μακεδονία καὶ ἔφθασε τὰ σύνορα ὡς τὴ Θεσσαλονίκη. Τὸ κράτος τῆς Νικαίας εἶχε γίνει τώρα αὐτοκρατορία καὶ ἦταν σημαντικὴ βαλκανικὴ δύναμις. Τέλος ὁ Βατάτσης ἀφῆρεσε ἀπὸ τοὺς Φράγκους καὶ τὶς τελευταῖες κτήσεις των στὴ Θράκη, τὴν Τυρολόη καὶ τὴ Βιζύη τὸ 1247.

Τὸν Ἰωάννη Βατάτση διαδέχθηκε ὁ γυιὸς του **Θεόδωρος Β' ὁ Λάσκαρης** καὶ αὐτὸν ἀργότερα ὁ **Μιχαὴλ Παλαιολόγος**, ὁ ὁποῖος ἴδρυσε τὴ Δυναστεία τῶν Παλαιολόγων.

Ἡ αὐτοκρατορία τῆς Τραπεζοῦντος : Τὸν Ἀπρίλιο τοῦ 1204 ὁ πρίγκηπας **Ἀλέξιος Κομνηνός**, ἀπόγονος τῶν Κομνηνῶν, ἐπῆγε στὸν Πόντο καὶ ἴδρυσε νέο κράτος μὲ πρωτεύουσα τὴν Τραπεζοῦντα. Τὸ κράτος αὐτὸ ὕστερα ἐμεγάλωσε καὶ ἔγινε δυνατὸ καὶ πλού-

σιο. Δυστυχῶς τόσο ὁ Ἀλέξιος, ὅσο κι οἱ διάδοχοί του Κομνηναὶ ἀπὸ φιλοδοξία δὲν ἠθέλησαν νὰ ἐνωθῆ τὸ κράτος τους μὲ τὸ κράτος τῆς Νικαίας ὁπότε θὰ ἐγίνονταν ἓνα μεγάλο κι ἰσχυρὸ ἑλληνικὸ κράτος.

Ἀργότερα τὸ κράτος τῆς Τραπεζοῦντος ἔχασε τὴ δύναμί του καὶ περιορίσθηκε στὸ Β.Α. μέρος τῆς Ἀσίας, ὅπου ἐπὶ 250 χρόνια ἦταν ἡ ἀκρόπολις τῆς χριστιανοσύνης καὶ τοῦ ἑλληνισμοῦ. Τὸ 1461 οἱ Τοῦρκοι ἔπειτα ἀπὸ μακριὰ πολιορκία ἐμπῆκαν στὴν πρωτεύουσα καὶ κατέλυσαν τὴν αὐτοκρατορία τῆς Τραπεζοῦντος.

Τὸ Δεσποτᾶτο τῆς Ἡπείρου : Τὸν καιρὸ ποὺ ὁ Βονιφάτιος εἶχε φθάσει στὸν Ἴσθμό, ὁ **Ἄγγελος Κομνηνός**, ἀπόγονος κι αὐτὸς τῶν Κομνηνῶν, ἐπῆγε στὸ δυτικὸ μέρος, ὠργάνωσε τὴν ἀντίστασι τοῦ λαοῦ κι ἵδρυσε τὸ Δεσποτᾶτο τῆς Ἡπείρου μὲ πρωτεύουσα τὴν Ἄρτα. Τὸ νέο αὐτὸ κράτος στὴν ἀρχὴ ἔπιανε ἀπὸ τὰ Ἰωάννινα ὡς τὴ Ναύπλιο καὶ ἀργότερα ἀπλώθηκε ὡς τὸ Δυρράχιο, ποὺ τὸ εἶχαν πρὶν οἱ Βενετοί.

Τὸν Ἄγγελο Κομνηνὸ διαδέχθηκε ὁ ἀδελφὸς του **Θεόδωρος**. Αὐτὸς ἐνίκησε τοὺς Φράγκους κι ἐλευθέρωσε τὴ Θεσσαλία. Συνεχίζοντας τὸν πόλεμο, ἐπῆρε τὴ φραγκοκρατούμενη Μακεδονία, ὕστερα τὴ Θράκη κι ἔφθασε ὡς τὴν Ἀνδριανούπολι. Ἐπειτα ἀπὸ τὶς νίκες αὐτὲς μετέφερε τὴν πρωτεύουσα τοῦ κράτους του στὴ Θεσσαλονίκη καὶ τὸν ἔστυψαν ἐκεῖ αὐτοκράτορα (1222). Ἀργότερα ὁ Θεόδωρος Κομνηνὸς ἀνemeίχθηκε σὲ πόλεμο μὲ τοὺς Βουλγάρους. Σὲ μιὰ μάχη κοντὰ στὸν Ἐβρο, τὸ 1230, οἱ Βούλγαροι τὸν ἔπιασαν αἰχμάλωτο καὶ τὸν ἐτύφλωσαν. Ἐπειτα ἐπῆραν τὴ Βόρειο Μακεδονία. Τὴν ὑπόλοιπο Μακεδονία καὶ τὴ Θεσσαλία, καθὼς ἐμίθασαμε, κατέλαβε ὁ Ἰωάννης Βατάτσης καὶ προσόρτισε στὴν αὐτοκρατορία τῆς Νικαίας. Ὑστερ' ἀπ' αὐτὰ τὸ κράτος τῆς Ἡπείρου περιορίσθηκε γύρω ἀπὸ τὴν Ἄρτα.

Καὶ τὰ τρία ἑλληνικὰ κράτη ὠφέλησαν τὸ ἔθνος μίας γιατί, ὅπως θὰ ἴδουμε πρὸ κάτω, κατόρθωσαν νὰ διαλύσουν τὴ φραγκικὴ αὐτοκρατορία.

ΕΡΓΑΣΙΕΣ : 1) Δείξτε στὸ χάρτη τὰ σύνορα τῆς αὐτοκρατορίας Νικαίας ἐπὶ Ἰω. Βατάτση. 2) Περισσότερα γιὰ τὴν αὐτοκρατορία τῆς Τραπεζοῦντος. 3) Πληροφορίες γιὰ τὸ Θεόδ. Κομνηνὸ. 4) Πῶς κρίνετε τὶς ἐνέργειες τοῦ Ἀλεξ. Κομνηνοῦ ; 5) Πληροφορίες, εἰκόνας.

51. Οἱ Ἕλληνες ξαναπαίρνουν τὴν Κωνσταντινούπολι

Τελευταῖο αὐτοκράτορα στὴ Νίκαια ἔχουμε ἀφήσει τὸ Μιχαὴλ Παλαιολόγο. Μόνη σκέψις τοῦ Παλαιολόγου ἦταν πῶς νὰ ξαναπάρῃ

τὴν Κωνσταντινούπολι ἀπὸ τοὺς Φράγκους, ποὺ εἶχαν περιορισθῆ γύρω σ' αὐτήν. Πρὶν ἀρχίσῃ τὴν πολιορκία, ἔστειλε στὴ Θράκη τὸ στρατηγὸ Θεόδωρο Στρατηγόπουλο μὲ 800 ἰππεῖς καὶ λίγους πεζοὺς νὰ παρακολουθήσῃ τὶς κινήσεις τῶν Βουλγάρων ποὺ ἤθελαν νὰ μποῦν καὶ αὐτοὶ στὴν Κωνσταντινούπολι.

Ὁ Στρατηγόπουλος ἀποβιβάστηκε στὴν Καλλίπολι μὲ 800 ἰππεῖς καὶ λίγους πεζοὺς ἀλλ' ἐνισχύθηκε ἀπὸ ἐντόπιους ἐθελοντές. Προχωρώντας ἔφθασε στὴ Σηλύβρια, ὅπου παρουσιάσθηκαν μερικοὶ Ἕλληνες ἀπὸ τὰ περὶχωρὰ τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ τοῦ εἶπαν πὸς εἶναι εὐκαιρία νὰ μπῆ στὴν πόλι γιατί ὁ στρατὸς κι ὁ στόλος τῶν Φράγκων ἔλειπαν σὲ μιὰ κοντινὴ ἐκστρατεία. Ἀμέσως ὁ Στρατηγόπουλος συνεννοήθηκε μὲ τοὺς Ἕλληνες τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Κατόπιν ἔμπασε τὴ νύκτα 50 στρατιῶτες ἀπὸ μιὰ ὑπόγειο εἴσοδο, ἐσκότωσαν τοὺς φρουροὺς κι ἄνοιξαν τὴν πόρτα τοῦ τείχους. Ἀπὸ ἐκεῖ μπαίνει μ' ὄλο τὸ στρατό του, ἐνισχύεται κι ἀπὸ τοὺς Ἕλληνες κατοίκους καὶ παίρνει τὴν πόλι χωρὶς ἀντίστασι, στίς 26 Ἰουλίου τοῦ 1261.

Οἱ Φράγκοι ποὺ ἔφθασαν σὲ λίγο—βλέποντας πὸς δὲν μποροῦν νὰ ξαναπάρουν τὴν πόλι, ἔκαμαν συμφωνία μὲ τοὺς Ἕλληνες νὰ τοὺς ἀφήσουν νὰ φύγουν. Τότε ὁ Βαλδουῖνος μὲ τὸν Πατριάρχη καὶ τοὺς ἄλλους Φράγκους ἐμπῆκαν στὰ πλοῖα κι ἔφυγαν γιὰ τὴν Εὐρώπη. Αὐτὸ ἦταν τὸ ἄδοξο τέλος τῆς φράγκικης αὐτοκρατορίας.

Ἡ εὐχάριστη εἰδήσις πὸς ἐλευθερώθηκε ἡ Κωνσταντινούπολις, σὰν ἀστραπὴ ἐκκυκλοφόρησε στὴ Νίκαια. Τὸ ὄνειρο τοῦ Παλαιολόγου εἶχε γίνει πραγματικότητα. Γρήγορα λοιπὸν αὐτὸς μὲ τὸν Πατριάρχη καὶ τὴν ἀκολουθία του ἐμπῆκαν στὴν Κωνσταντινούπολι στίς 16 Αὐγούστου, ἀνήμερα τῆς Παναγίας καὶ τοὺς ἔγινε μεγάλη ὑποδοχὴ. Ὁ Μιχαὴλ Παλαιολόγος ἐπῆγε τότε στὸ ναὸ τῆς Ἁγίας Σοφίας καὶ ἐστέφθηκε ἀπὸ τὸν Πατριάρχη αὐτοκράτωρ τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Ἔτσι ὕστερα ἀπὸ περιπέτεια 60 χρονῶν περίπου, ἰδρύθηκε πάλι ἡ Βυζαντινὴ αὐτοκρατορία ἀπὸ τὴ Δυναστεία τῶν Παλαιολόγων.

ΕΡΓΑΣΙΕΣ : 1) Περισσότερες πληροφορίες γιὰ τὸ Θεόδ. Στρατηγόπουλο καὶ τὴ στέψι τοῦ Μιχ. Παλαιολόγου. Εἰκόνες. 2) Ἡ ἀργοπορία ἀπελευθερώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὀφείλεται στὸ ὅτι τὰ τρία ἑλληνικὰ κράτη δὲν ἦσαν ἐνωμένα ἢ ποῦ ἄλλου; 3) Ἱστορικὰ πρόσωπα—χρονολογικὸς πίνακας. 4) Γραπτὴ ἐργασία: «Ἡ ὑποδοχὴ τοῦ Μιχ. Παλαιολόγου στὴν Κων(πο)λι».

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΝΝΑΤΟ

ΤΑ ΤΕΛΕΥΤΑΙΑ ΧΡΟΝΙΑ ΤΗΣ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΑΣ

(1261 — 1449)

52. Ἡ αὐτοκρατορία μετὰ τὸ 1261

Ὅταν οἱ Ἕλληνες ξαναπῆραν τὴν Κωνσταντινούπολι, ἡ ἑλληνικὴ αὐτοκρατορία δὲν εἶχε οὔτε τὴν ἔκτασι οὔτε τὴ δύναμι τῆς παλαιᾶς. Στὴν Εὐρώπῃ εἶχε τὴ Θράκη καὶ μέρος τῆς Μακεδονίας μετὰ τὴ Θεσσαλονίκη. Στὴ Μ. Ἀσία μόνο τὰ δυτικὰ παρῶλια μετὰ τὰ νησιά Ρόδο, Λέσβο, Σαμοθράκη καὶ Ἴμβρο. Τ' ἄλλα μέρη τὰ εἶχαν οἱ Τούρκοι. Ἀλλὰ καὶ τὰ οἰκονομικὰ τοῦ κράτους ἀπὸ τοὺς συνεχεῖς πολέμους δὲν ἦσαν εὐχάριστα καὶ ἐπομένως ἦταν ἀδύνατο νὰ ὀργανωθῇ στρατὸς ἀξιόμαχος. Ἀντίθετα γύρω εἶχαν δημιουργηθῆ ἰσχυρὰ κράτη, ὅπως τῶν Τούρκων στὴ Μ. Ἀσία, τῶν Σέρβων καὶ τῶν Βουλγάρων στὴ Βαλκανικὴ καὶ στὴ νότιο Ἑλλάδα τῶν Φράγκων καὶ τῶν Βενετῶν.

Μὰ οἱ Ἕλληνες εἶχαν τότε καὶ ἓνα ἄλλο κακό. Εὐρίσκονταν μετὰ ξύ τους σὲ διχόνοιες καὶ ἦσαν διαιρεμένοι. Αὐτὸ τὸ ἐκμεταλλεύθηκαν πρῶτοι οἱ Σέρβοι, οἱ ὁποῖοι ἄπλωσαν τὸ κράτος τους καὶ ἔκαμαν πρωτεύουσα τὰ Σκόπια. Ἐπεὶτα προχώρησαν στὴ Νότιο Μακεδονία, κατέλαβαν τὶς Σέρρες καὶ ἔφθασαν ὡς τὸ Αἰγαῖο. Ἀργότερα πού ἔγινε βασιλιάς τους ὁ Στέφανος Ντουσιάν (1331—1355), ἰκανὸς στρατηγὸς καὶ διπλωμάτης, τὸ σερβικὸ κράτος ἐδοξάσθηκε πολὺ. Στὸ βόρειο μέρος τὰ σύνορά του ἔφθαναν ὡς τὸ Σαῦο καὶ τὸ Δούναβη καὶ στὰ νότια ὡς τὴ Θεσσαλία καὶ τὴν Ἥπειρο. Τὸ 1446 ὁ Ντουσιάν ὀνομάσθηκε τσάρος τῶν Σέρβων καὶ τῶν Ἑλλήνων καὶ ἐσχεδιάζε νὰ καταλάβῃ ὅλη τὴ Βαλκανικὴ χερσόνησο. Εὐτυχῶς, ἐνῶ ἐτοιμαζόταν νὰ ἐπιτεθῇ κατὰ τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἐπέθανε καὶ ἔτσι τὸ σχέδιό του ἐματαιώθηκε.

Ὅλους τοὺς παραπάνω ἐχθροὺς ὁ Μιχαὴλ Παλαιολόγος διαρκῶς ἐπολεμοῦσε καὶ μολονότι ἔκανε καλὰ τὸ καθήκον του, γιὰ λόγους πού ξέρουμε, δὲν ἠμύρρεσε νὰ τοὺς νικήσῃ. Μόνο πού κατώρθωσε νὰ διώξῃ τοὺς Φράγκους ἀπὸ τὴν Πελοπόννησο καὶ ἴδρυσε ἐκεῖ τὸ **Δεσποτᾶτο τοῦ Μυσταῖ**. Τὴ διοίκησι τοῦ μικροῦ αὐτοῦ κράτους ἀνέθεσε σὲ δύο ἄνδρες ἀπὸ τὴν οἰκογένεια τῶν Παλαιολόγων.

Ἐνῶ ἔτσι εἶχαν τὰ πράγματα στὴν ἑλληνικὴ αὐτοκρατορία ἐπέθανε ὁ αὐτοκράτορας Μιχαὴλ Η΄ ὁ Παλαιολόγος. Καὶ σὰν νὰ μὴν ἔφθανε αὐτό, τότε ἐφάνηκε στὴ Μ. Ἀσία ἕνας νέος τουρκικὸς λαός, πὸ ἐπικίνδυνος, οἱ Ὀθωμανοὶ Τοῦρκοι οἱ ὁποῖοι ἔμελλε νὰ δώσουν τὸ τελευταῖο καὶ καίριο κτύπημα κατὰ τῆς αὐτοκρατορίας. Ἀλλὰ γι αὐτοὺς στὸ ἐπόμενο μάθημα.

ΕΡΓΑΣΙΕΣ: 1) Ἐμπορεῖτε νὰ φαντασθῆτε σὲ ποιά κατάστασι θὰ ἦταν ἡ αὐτοκρατορία ἂν ἔλειπαν οἱ διχόνοιες; 2) Στέφανος Ντουσιάν (περισ. πληροφορίες). 3) Πληροφορίες γιὰ τὸ Δεσποτᾶτο τοῦ Μυστρᾶ καὶ εἰκόνες. 4) Διάφορες ἀπορίες.

53. Ὀθωμανοὶ Τοῦρκοι

Ἡ νέα τουρκικὴ φυλὴ μὲ ἀρχηγὸ τὸ φύλαρχο Ἐρτογρούλ ἐξεκίνησε ἀπὸ τὰ βάθη τῆς Ἀσίας. Ὄταν ἔφθασαν στὴ Μ. Ἀσία, ὁ Σελτσούκος σουλτᾶνος τοῦ Ἰκονίου τοὺς ἐπέτρεψε κι ἐγκαταστάθηκαν κοντὰ στὸ σημερινὸ Ἐσκή—Σελίρ. Κατόπιν ἐπέθανε ὁ Ἐρτογρούλ, τὸν διαδέχθηκε ὁ γυιὸς του Ὀθμᾶν κι ἀπ' αὐτὸν οἱ Τοῦρκοι ὠνομάσθησαν Ὀθωμανοί. Ἐπειδὴ οἱ Ὀθωμανοὶ Τοῦρκοι ἦτον φανατικοὶ Μουσουλμᾶνοι καὶ σκληροὶ πολεμιστές, γρήγορα ὑπέταξαν τοὺς Σελτσούκους Τοῦρκους, κατέλαβαν ὅλη τὴ Μ. Ἀσία κι ἔκαμαν πρωτεύουσα τὴν Προύσα, τὸ 1326.

Ἐπειτα ἀπὸ μερικὰ χρόνια οἱ Τοῦρκοι βλέποντας πὼς τὸ βυζαντινὸ κράτος εἶχε ἀδυνατίσει ἀπὸ τὶς ἐσωτερικὲς ταραχὲς ἔκαμαν ἀπόβασι στὴν Καλλίπολι καὶ τὴν κατέλαβαν. Ἀπὸ ἐκεῖ κατόπιν ἔγιναν κύριοι μέρους τῆς Θράκης καὶ μετέφεραν τὴν πρωτεύουσά τους στὴν Ἀνδριανούπολι, τὸ 1365. Ἔτσι ἀνοίχθηκε ὁ δρόμος πρὸς τὴ Βαλκανικὴ, τὴν ὁποία προσπάθησαν νὰ καταλάβουν προτοῦ δώσουν τὸ τελευταῖο κτύπημα κατὰ τῆς Κων)πόλεως.

Αὐτοκράτωρ τότε τῆς Κων)πόλεως ἦταν ὁ Ἰωάννης Παλαιολόγος. Βλέποντας αὐτὸς πὼς δὲν ἤμπορεῖ μόνος του νὰ κρατήσῃ τοὺς Τοῦρκους, ἐπῆγε στὴν Εὐρώπη καὶ ἐξήτησε νὰ γίνουν νέες σταυροφορίες νὰ σώσουν τὸ Χριστιανισμὸ ἀλλὰ βοήθεια πουθενὰ δὲν ἔβλεπε. Κατόπιν παρουσιάζεται στὸν Πάπα καὶ τοῦ προτείνει τὴν ἔνωσι τῶν δύο ἐκκλησιῶν ἀλλ' οὔτε κι αὐτὸ ἔφερε ἀποτέλεσμα. Ἀπελπισμένους τότε ἐγύρισε στὴν πρωτεύουσά του καὶ ὑπέγραψε συνθήκη μὲ τοὺς Τοῦρκους μὲ τὸν ὅρο νὰ πληρώνη ὄρισμένο φόρο κάθε χρόνο.

Τὸ 1382 ὁμως ὁ Μουράτ, χωρὶς νὰ λάβῃ ὑπ' ὄψιν του τοὺς ὄρους τῆς συνθήκης, ἐκτύπησε πάλι τὸ βυζαντινὸ στρατὸ καὶ κατέλαβε ὅλη

τὴ Μακεδονία ὡς τὴ Βέρροια (1386). Δυὸ χρόνια ὕστερα κατέλαβε καὶ τὴ Βουλγαρία καὶ ἔγινε καὶ αὐτὴ ἐπαρχία τοῦ τουρκικοῦ κράτους. Ἐπειτα ἀπ' αὐτὰ οἱ Σέρβοι, οἱ Κροάτες, οἱ Ἀλβανοί, οἱ Οὐγγροὶ καὶ οἱ Πολωνοὶ ἐνώθησαν κατὰ τῶν Τούρκων, νὰ σώσουν τὸ Χριστιανισμό. Ὁ Μουράτ ἐκστράτευε τότε ὁ ἴδιος κατὰ τοῦ συμμαχικοῦ στρατοῦ, ποῦ εἶχε συγκεντρωθῆ στὸ Κοσσυφοπέδιο τῆς Σερβίας. Στὴ μάχη αὐτή, ποῦ ἔγινε στὶς 15 Ἰουνίου τοῦ 1389 μὲ μεγάλο πείσμα, ἐνίκησε ὁ Μουράτ ἀλλ' ἐσκοτώθηκε ἀπὸ ἓνα Σέρβο τραυματία καὶ τὸν διαδέχθηκε ὁ γιὸς του ὁ Βαγιαζήτ. Κατόπιν οἱ Τούρκοι κατέλαβαν ὅλη τὴ Βαλκανικὴ καὶ ἐδημιούργησαν ἓνα μεγάλο καὶ ἰσχυρὸ κράτος, ποῦ ἔπιανε ἀπὸ τὸν Εὐφράτη ὡς τὴν Ἀδριατικὴ θάλασσα. Οἱ λόγοι ποῦ προώδευσε τόσο γρήγορα τὸ νέο αὐτὸ κράτος ἦσαν:

α') Ὅτι ἡ ἑλληνικὴ αὐτοκρατορία ἀπὸ τὶς διχόνοιες τῶν Ἑλλήνων ἦταν ἐξασθενημένη

β') Ὅτι τὰ χριστιανικὰ κράτη δὲν ἐνώθηκαν ἀμέσως, παρὰ μόνον ἦταν οἱ Τούρκοι εἶχαν ἀπλωθῆ σ' ὅλη τὴ Βαλκανικὴ. Τότε ὁμως ἦταν ἀσθενῆ.

γ') Ὅτι ὁ σουλτᾶνος εἶχεν ὀργανώσει ἰσχυρὸ καὶ πειθαρχημένον στρατό, ποῦ ἔμενε μὲ τὴν πεποίθησιν ὅτι πολεμᾷ γιὰ τὴν ἀληθινὴν θρησκεία του.

Ἐπειδὴ ὁ γνήσιος τουρκικὸς λαὸς τότε δὲν ἦταν πολὺς, οἱ Τούρκοι μετὰ τὴν κατάληψιν τῆς Βαλκανικῆς ἐστρατολογοῦσαν τὰ πρὸ γερά ἑλληνόπουλα ἀπὸ ἑπτὰ χρονῶν καὶ ἐπάνω. Τὰ παιδιὰ αὐτὰ τὰ ἐμεγάλωναν σὲ στρατῶνες καὶ ἐκεῖ ἐξιπλαμίζονταν καὶ ἐγυμνάζονταν μὲ μεγάλη πειθαρχία καὶ σκληραγωγία, ὥσπου ἐγίνονταν 20 χρονῶν. Κατόπιν τὰ κατέτασσαν σὲ ἰδιαίτερα στρατιωτικὰ σώματα, τὰ περιόφημα τάγματα τῶν γενιτσάρων. Ἡ στρατολογία αὐτὴ τῶν ἑλληνοπαίδων λέγεται *παιδομαζώμα* καὶ ἔφερε μεγάλη φθορὰ στὴ φυλὴ μας.

ΕΡΓΑΣΙΕΣ: 1) Ἡ ἀδιαφορία ποῦ ἔδειξαν οἱ λαοὶ τῆς Εὐρώπης νὰ βοηθήσουν τοὺς Ἕλληνας πῶς κρίνεται; 2) Περισσότερες πληροφορίες γιὰ τὴ μάχη τοῦ Κοσσυφοπεδίου. 3) Ἐλεύθερες ἐργασίες, ἀπορίες, εἰκόνες. 4) Γραπτὴ ἐργασία: «Τὸ παιδομαζώμα».

54. Ἐπιδρομὴ Μογγόλων — Ταμερλᾶνος

Ὑστερὸν ἀπὸ τὶς κατακτήσεις στὴ Βαλκανικὴ, ὁ σουλτᾶνος ἐπολιόρθησε τὴν Κωνσταντινούπολιν ἀλλ' οἱ Ἕλληνες ἀντιστάθηκαν μὲ πείσμα. Γιὰ νὰ ἐμποδίσῃ ὁ σουλτᾶνος τοὺς Ἕλληνας νὰ πάρουν βοήθεια ἀπὸ τὴ νότιο Ἑλλάδα, ἔστειλε στρατὸ στὴ Θεσσαλία καὶ τὴν

κατέλαβε: Ὁ στρατὸς αὐτὸς συνέχισε κατοπινὴν τὴν προέλασιν καὶ κατέλαβε ὅλην τὴν Ἑλλάδα. Τοῦτο ὅμως ἐλύπησε τοὺς Ἕλληνας τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ εἶχαν ἀπελπιστῆ γιὰ τὴν τύχην τῆς πρωτεύουσάς τους. Εὐτυχῶς ἓνα νέο συμβάν ἔδωσε τότε γιὰ λίγα χρόνια ζωὴν εἰς τὴν αὐτοκρατορίαν :

Ὁ περίφημος βασιλεὺς τῶν Μογγόλων Ταμερλᾶνος ἐξεκίνησε ἀπὸ τὰ βάθη τῆς Ἀσίας μ' ἀμέτρητο στρατὸν καὶ ἀφοῦ ὑπέταξε ὅλες τὰς χῶρας ποὺ συναντοῦσε, ἐμπῆκε καὶ εἰς τὴν Μ. Ἀσίαν ποὺ τὴν εἶχαν οἱ Τοῦρκοι. Μπροστὰ τὸν κίνδυνον νὰ ὑποδουλωθοῦν, οἱ Τοῦρκοι λύνουν τὴν πολιορκίαν τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ στρέφονται μὲ 350 χιλιάδες στρατὸν κατὰ τῶν Μογγόλων ἀλλ' αὐτοὶ εἶχαν περισσότερον στρατόν, ὡς 800 χιλιάδες. Μεγάλῃ μάχῃ ἐγένετο κοντὰ εἰς τὴν Ἀγκυρὰν (Ἰούλιος 1402) καὶ μολονότι οἱ δύο βαρβαρικοὶ στρατοὶ ἐπολέμησαν μὲ λυσσώδη ἀντίστασιν, στὸ τέλος οἱ Τοῦρκοι ἐνίκηθησαν. Ὁ σουλτᾶνος τοὺς μάλιστα Βαγιαζήτ ὁ Α' ἐπιάσθη αἰχμάλωτος καὶ ἐπέθανε εἰς τὴν αἰχμαλωσίαν. Ἀφοῦ ὁ Ταμερλᾶνος σκορπίζοντας παντοῦ τὴν καταστροφὴν καὶ τὴν ἐρήμωσιν κατέλαβε ὅλην τὴν Μ. Ἀσίαν, τὴν ἐμοίρασε εἰς τοὺς γιουοὺς τοῦ Βαγιαζήτ. Αὐτὸς δὲ μὴ ἔχοντας πλοῖα νὰ περάσῃ εἰς τὴν Εὐρώπην, ἀφοῦ ἐλεηλάτησε τὴν Ν. καὶ Ν. Δ. Μικρὰν Ἀσίαν ἐγένετο εἰς τὴν πατρίδα του.

Ἡ ἐπιδρομὴ τοῦ Ταμερλᾶνου ὠφέλησε πολὺ τοὺς Ἕλληνας. Πρῶτα—πρῶτα γιὰ τὴν ἐγλύτωσιν ἢ «Πόλην» ἀπὸ τῆς πολιορκίας. Ἐπειτα γιὰ τὴν ἀντιζηλίαν τὰ παιδιὰ τοῦ Βαγιαζήτ εὐρίσκονταν σὲ διάστασιν καὶ τὸ κράτος τοὺς παρουσιαζόταν διαιρεμένο. Ἀπὸ τὴν κατάστασιν αὕτη ἐπῆραν θάρος οἱ Ἕλληνας καὶ κατέλαβαν ὅλες τὰς παραλίαις πόλεις τῆς Θράκης, τῆς Θεσσαλονίκης καὶ μερικὰς πόλεις τοῦ Εὐξείνου Πόντου. Κατόπιν φαίνεται πὺς ὁ πόλεμος ἔπαυσε.

55. Τελευταῖοι ἀγῶνες τῶν Ἑλλήνων

Οἱ προστριβὲς μεταξὺ Τούρκων ἐκράτησαν ἀρκετὸ χρονικὸ διάστημα. Στὸ τέλος ἀπὸ τὰ παιδιὰ τοῦ Βαγιαζήτ ἐπεκράτησε μόνον ἓνα, ὁ **Μωάμεθ ὁ Α'** (1402—1421) καὶ τὸ κράτος παρουσιάσθη πάλιν ἐνωμένο. Τὸ Μωάμεθ τὸν Α' ἀργότερα διαδέχθη ὁ **Μουράτ ὁ Β'** (1421—1451) καὶ σὺν φιλοπόλεμος ποὺ ἦταν, ἄρχισε ἀμέσως τὸν πόλεμον μὲ τοὺς Ἕλληνας. Πολιορκήθη λοιπὸν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, ἀλλ' οἱ Ἕλληνας ἀπέκρουσαν ὅλες τὰς ἐπιθέσεις τοῦ στρατοῦ τούτου καὶ τὸν ἀνάγκασαν νὰ λύσῃ τὴν πολιορκίαν καὶ νὰ φύγῃ. Γιὰ τὴν ἀπομονώσιν τὴν Κωνσταντινούπολιν ἀπὸ τὴν ἄλλην Ἑλλάδα ὁ Μουράτ Β'

κατέλαβε τὴ Θεσσαλονίκη—στὶς 29 Μαρτίου τοῦ 1430—καὶ τότε ἔγινε ἄγρια σφαγὴ στοὺς κατοίκους. Ἀπὸ ἐκεῖ ἐπροχώρησε στὰ δυτικὰ καὶ στὶς 10 Ὀκτωβρίου τοῦ ἰδίου ἔτους ἐμπῆκε στὰ Ἰωάννινα πού τὰ εἶχαν οἱ Φράγκοι. Ἐπειτα ἀπὸ τὶς κατακτήσεις αὐτές, ὁ Μουράτ Β΄ ἄρχισε νὰ ἐτοιμάζεται γιὰ νὰ καταλάβῃ τὴν Κωνσταντινούπολι. Ἐκεῖ τὸν αὐτοκράτορα Μανουὴλ Η΄ εἶχε διαδεχθῆ τότε τὸ παιδί του **Ἰωάννης Η΄ ὁ Παλαιολόγος**, προτελευταῖος αὐτοκράτωρ τῶν Ἑλλήνων. Ὡστόσο καὶ τὴ φορὰ αὐτὴ ἡ Κωνσταντινούπολις δὲν ἔπεσε γιὰτὶ παρουσιάσθησαν τρεῖς νέοι ἐχθροὶ τῶν Τούρκων: Ὁ Οὐγγρος ἀρχηγὸς Ἰωάννης Οὐννιάδης, ὁ ἡγεμόνας τῆς Ἀλβανίας Γεώργιος Καστριώτης καὶ ὁ δεσπότης τῆς Πελοποννήσου Κωνσταντῖνος Παλαιολόγος.

Ὁ **Οὐννιάδης** ἐπολέμησε τοὺς Τούρκους πού ἐμπῆκαν στὴν Οὐγγαρία, τοὺς ἐνίκησε καὶ τοὺς περιώρισε στὸν Αἴμο. Κατόπιν μὲ λίγο στρατὸ ἔπέρασε τὸ Δούναβη καὶ ἐπροχώρησε πρὸς τὰ κάτω. Στὸ Κοσσυφοπέδιο γίνεται νέα μάχη καὶ ἐπὶ τρεῖς ἡμέρες—ἀπὸ τὶς 17 ὡς τὶς 19 Ὀκτωβρίου 1448—οἱ ἀντίπαλοι στρατοὶ ἐπολεμοῦσαν μὲ πείσμα. Στὸ τέλος ὁ Οὐννιάδης ἐνίκηθη καὶ μόλις ἐπρόφθασε νὰ σωθῆ.

Ὁ **Γεώργιος Καστριώτης** ἢ **Σκεντέρμπεης** ἦταν γιὸς τοῦ ἡγεμόνα τῆς Ἀλβανίας Ἰωάννη Καστριώτη. Τὸν καιρὸ πού ὁ Μουράτ ὁ Β΄ εἶχε φθάσει στὴν Ἀλβανία, ὁ Καστριώτης παρέδωσε στὸ Μουράτ τὸ γιὸ του Γεώργιο γιὰ ἐγγύησι πὸς θὰ ἔμενε πιστὸς στὶς ὑποσχέσεις πού ἔδωκε. Ὁ Γεώργιος πού ἦταν τότε ἐννιά χρόνων, κοντὰ στὸν Μουράτ ἐπῆρε τουρκικὴ ἀνατροφή καὶ ἔγινε Μωαμεθανός. Ἀμα ὅμως ἐμεγάλωσε καὶ ἔμαθε τὴν καταγωγὴ του, ἐδραπέτευσε καὶ ἐπῆγε στὴν Ἀλβανία. Ἐκεῖ ἐξεσήκωσε τοὺς πατριώτες του σὲ πόλεμο καὶ ἔκαμε μεγάλη φθορὰ στὸ στρατὸ τῶν Τούρκων. Οἱ ἀγῶνες τοῦ Σκεντέρμπεη, πού καθὼς λένε ποτὲ δὲν ἐνίκηθη, ἐξακολούθησαν καὶ μετὰ τὴν ἄλωσι τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ ἔγινε ὁ θρυλικὸς ἥρωας, ὃχι μόνο τῶν Ἀλβανῶν ἀλλὰ καὶ ὄλων τῶν χριστιανῶν τῆς Βαλκανικῆς χερσονήσου.

Ὁ **Κωνσταντῖνος Παλαιολόγος**, ἀδελφὸς τοῦ αὐτοκράτορα Ἰωάννη τοῦ Η΄, ἔφυγε μὲ στρατὸ ἀπὸ τὴν Πελοπόννησο νὰ ἐνωθῆ μὲ τὸ Σκεντέρμπεη καὶ τὸν Οὐννιάδη νὰ κτυπήσουν μαζὶ τοὺς Τούρκους. Μόλις ὅμως ἔφθασε στὴ Θεσσαλία, τοῦ ἐπετέθη ὁ Μουράτ ὁ Β΄ μὲ πολὺ στρατὸ καὶ τὸν ἐνίκησε. Κατόπιν ὁ Κωνσταντῖνος, μὴ ἔχοντας ἀρκετὸ στρατὸ νὰ προχωρήσῃ, ἐγύρισε στὴν Πελοπόννησο. Ὁ

Μουράτ ἐστράφηκε τότε κατὰ τῶν Οὐγγῶν, τοὺς ὁποίους, ὅπως ἐμάθαμε, ἐνίκησε. Κατόπιν ἔφυγε ἀπὸ τὴν Μακεδονία μὲ 60 χιλιάδες στρατὸ κι ἐπῆγε νὰ ὑποτάξῃ τὸ Δεσποτᾶτο τῆς Πελοποννήσου. Στὸν Ἴσθμὸ ὁ Παλαιολόγος ἐπρόβαλε τότε μεγάλη ἀντίστασι ἀλλὰ δὲν κατώρθωσε νὰ κρατήσῃ τὸν ὄγκο τοῦ ἐχθρικοῦ στρατοῦ. Ἔτσι ἀναγκάσθηκε νὰ υπογράψῃ εἰρήνη καὶ νὰ πληρώνῃ στὸ σουλτᾶνο ὀρισμένο φόρο κάθε χρόνο.

Τέτοια ἦταν ἡ κατάστασις στὴν Πελοπόννησο, ὅταν στὶς 31 Ὀκτωβρίου 1448 ἐπέθανε ἔξαφνα ὁ αὐτοκράτωρ Ἰωάννης ὁ Η΄. Ὁ λαὸς τότε τῆς Κωνσταντινουπόλεως δμόφωνα ἀνεκήρυξε νέο αὐτοκράτορα τὸν Κωνσταντῖνο Παλαιολόγο. Ὁ Κωνσταντῖνος ἀφήνει στὴν Πελοπόννησο τοὺς δύο ἀδελφούς του, τὸ Θωμᾶ καὶ τὸ Δημήτριο κι αὐτὸς ἔφυγε γιὰ τὴν πρωτεύουσα. Ἐκεῖ ἔφθασε στὶς 12 Μαρτίου τοῦ 1449 καὶ τοῦ ἔγινε μεγάλη ὑποδοχή.

ΕΡΓΑΣΙΕΣ: 1) Πληροφορίες γιὰ τοὺς Μογγόλους καὶ τὸν Ταμερλᾶνο. 2) Τί θὰ ἐγινόταν, ἂν ἐνώνονταν ὁ Οὐννιάδης μὲ τὸ Καστριώτη καὶ τὸν Κωνσταντῖνο Παλαιολόγο; 3) Συγκεντρώσετε πληροφορίες γιὰ τὴ ζωὴ καὶ τὸν πατριωτισμὸ τοῦ Σκερντέμπεη. 4) Διαβάσετε στὸ ἀναγνωστικὸ σας τὸ κεφάλαιο «Ο ΜΥΣΤΡΑΣ». 5) Ἱστορικὰ πρόσωπα, χρονολογικὸς πίνακας, ἀπορίες, εἰκόνες.

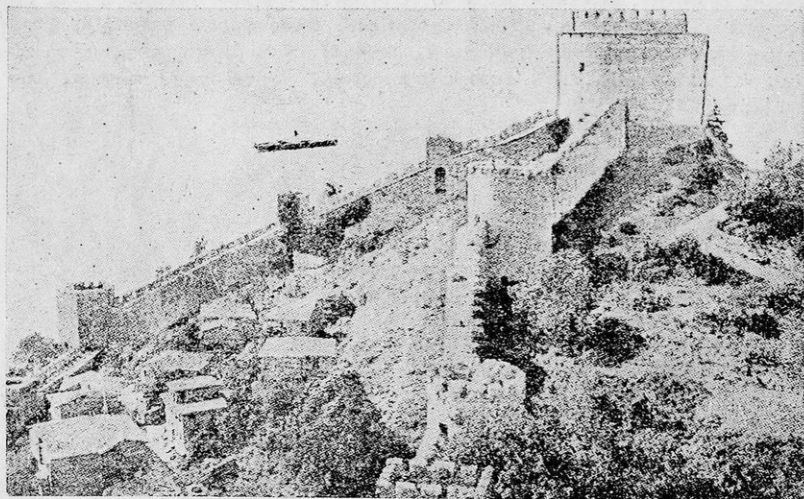
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΚΑΤΟ

ΤΟ ΤΕΛΟΣ ΤΗΣ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΑΣ

(1449 — 1453)

56 Ὁ σουλτᾶνος Μωάμεθ ὁ Β΄

Δυὸ χρόνια ἀπὸ τότε πού ὁ Κωνσταντῖνος Παλαιολόγος ἀνέβηκε στὸ θρόνο τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἀπέθανε ὁ σουλτᾶνος Μουράτ ὁ Β΄ καὶ τὸν διαδέχθηκε ὁ γιὸς του Μωάμεθ ὁ Β΄. Ὁ Μωάμεθ, ὅπως μᾶς τὸν περιγράφουν οἱ σύγχρονοί του, εἶχε ἀνάστημα μᾶλλον ὑψηλὸ μὲ λεπτὰ χαρακτηριστικά, μύτη γαμψή σὰν τοῦ ἀετοῦ, μάτια σπινθηροβόλα καὶ ὄψι σκεπτική. Μολονότι ἐγίνε σουλτᾶνος νεώτατος,

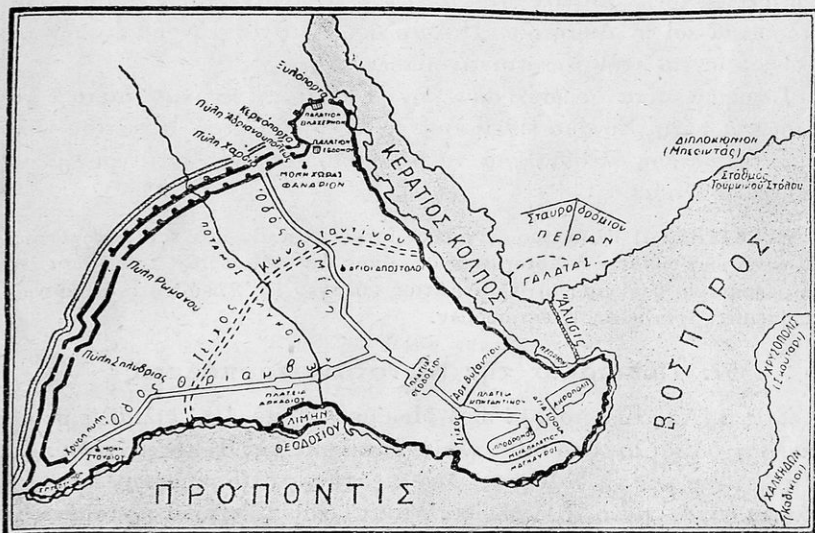

Εἰκ. 12. Τὸ φρούριο «Ρούμελη—Χιόαρ».

μόλις 21 χρονῶν, ἦταν πολὺ ἔξυπνος μὲ ἐξαίρετο στρατηγικὸ πνεῦμα καὶ φιλοπόλεμος. Κατὰ τὸν ἱστορικὸ μας Γεώργιο Φραντζῆ πού ἦταν ἰδιαίτερος καὶ ἔμπιστος ἀνθρώπος τοῦ Κωνσταντίνου Παλαιολόγου κι ἐπομένως δὲν εἶχε λόγους νὰ λιβανίζη τὸ σουλτᾶτο, ὁ Μωάμεθ ὁ Β΄ ἐκτὸς ἀπὸ τὴν τουρκικὴ γλῶσσα ἐγνώριζε καλὰ τὴν ἑλληνικὴ, τὴν περ-

σική, τὴν ἄραβικὴ καὶ τὴ λατινικὴ, ἀγαποῦσε δὲ νὰ μελετᾷ μὲ ἰδιαίτερο ἐνδιαφέρον τὰ κατορθώματα τοῦ Μεγ. Ἀλεξάνδρου καὶ τοῦ Μεγ. Κωνσταντίνου. Ἐπίσης εἶχε τὴν περιέργεια νὰ μαθαίνει ἀπὸ τὴν ἀρχαία καὶ νεώτερη ἱστορία μας, ὅ,τι καλὸ καὶ χρήσιμο εἶχε σχέση μὲ τὴν πολεμικὴ τέχνη γιὰ νὰ αὐξήσῃ τὰ ὅρια τοῦ κράτους του, πρῶγμα πού ὅπως θὰ ἴδουμε τὸ κατώρθωσε καὶ ἔγινε ὁ μεγαλύτερος ἐχθρὸς τοῦ Ἑλληνισμοῦ.

Μ' αὐτὲς τὶς προϋποθέσεις ὁ Μωάμεθ ἀπὸ τὴν πρώτη στιγμή ἔθεσε ὡς ὄνειρό του νὰ καταλάβῃ τὴν Κωνσταντινούπολι καὶ πρὸς

13. Γενικὴ εἰκὼν τῶν τειχῶν τῆς Κων/πόλεως μὲ τὸν Κερατιὸν κόλπον.

τὴν κατεύθυνσι αὐτὴ ἔστρεψε ὅλη τὴν προσοχή του. Ἄρχισε λοιπὸν νὰ ἐτοιμάζῃ στρατὸ καὶ πυροβολικόν. Τὰ κανόνια εἶχε χρησιμοποιήσει γιὰ πρώτη φορὰ ὁ πατέρας του, στὴν προηγούμενη πολιορκία.

Ἀπὸ τὸ ἄλλο μέρος ὁ Κωνσταντῖνος, βλέποντας τὶς προετοιμασίαι τῶν Τούρκων, διόρθωνε τὰ χαλασμένα τείχη, ἐμάζευε τροφίμα γὰ ἔχῃ ὁ λαὸς του στὴν περίοδο τῆς πολιορκίας καὶ ἐτοίμαζε ὅ,τι δυνατόις ἠμποροῦσε γιὰ τὸν ἀγῶνα. Δὲν παρέλειψε ἀκόμα νὰ στείλῃ ἀνθρώπους στὸν Πάπα καὶ νὰ τοῦ ζητήσῃ βοήθεια νὰ ὑπερασπίσῃ τὸ Χριστιανισμὸ. Ὁ Πάπας, μολονότι προσπάθησε, δὲν ἠμύρρεσε νὰ τοῦ

στείλη σημαντική βοήθεια, παρὰ 700 Γενουάτες πολεμιστές, λίγους Βενετούς και μερικούς άλλους.

Τὸ 1452 ὁ Μωάμεθ ἐπῆρε ἀπότομα ἐχθρικήν στάσι. Στὸ στενωτέρου μέρος τοῦ Βοσπόρου πρὸς τὴν Εὐρωπαϊκὴν παραλία ἐχτισε ἕνα ἰσχυρὸν φρούριον, τὸ «Ρούμελη—χισάρ», πού σώζεται ὡς τὰ σήμερα. Ἀντίκρου πρὸς τὸ μέρος τῆς Ἀσίας εἶχε κτισθῆ ἄλλο φρούριον ἀπὸ τὸ Βαγιαζήτ. Μὲ τὰ δύο αὐτὰ φρούρια ἦταν ἀδύνατον σιὰ ἑλληνικὰ πλοῖα νὰ ἐπικοινωνήσουν πιά μὲ τὶς χῶρας πού εἶναι γύρω στὴ Μαύρην Θάλασσα καὶ νὰ φέρουν τροφίμα στὴν «Πόλι». Ἀλλ' ὁ Μωάμεθ δὲν ἀρκέσθηκε ὡς ἐδῶ. Ἔστειλε στρατὸ στὴν Πελοπόννησο ν' ἀπασχολήσῃ τὸ Θωμᾶ καὶ τὸ Δημήτριον Παλαιολόγο, γιὰ νὰ μὴν ἠμποροῦν νὰ στείλουν ἐνίσχυσιν στὴν Κωνσταντινούπολι.

Τὰ μέτρα αὐτὰ ἀνησύχησαν τὸν Κωνσταντῖνον καὶ διέταξε γὰ κλείσουν τὰ τεῖχη. Συνάμα ἐκλείσθη καὶ ἡ εἴσοδος τοῦ Κερατίου κόλπου μὲ μιὰ χονδρὴ ἀλυσίδα, γιὰ νὰ μὴ ἠμποροῦν νὰ μπαίνουν μέσα τὰ τουρκικὰ πλοῖα.

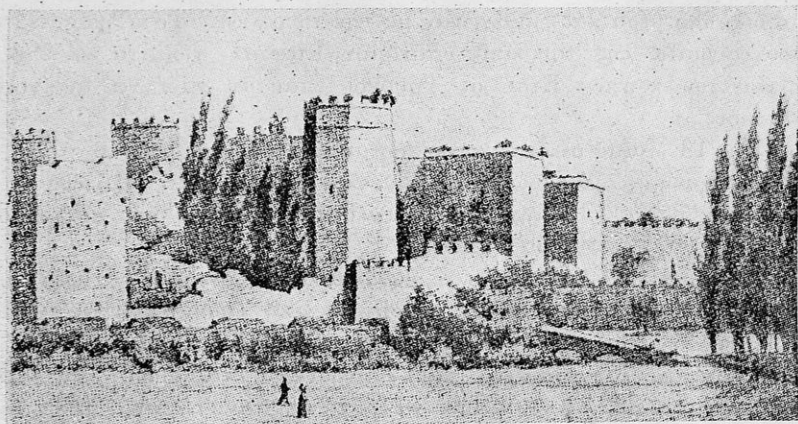
ΕΡΓΑΣΙΕΣ : 1) Πληροφορίες γὰ τὰ ἱστορικὰ πρόσωπα τοῦ μαθήματος. 2) Τί κινδύνους διέτρεχε ὁ Χριστιανισμὸς ἀπὸ τὴν ἀδιαφορίαν τοῦ Πάπα νὰ στείλῃ σημαντικὴ βοήθεια ; 3) Ὁ Κεράτιος κόλπος. 4) Ἐλευθερὲς ἀνακωνιώσεις, ἀπορίες, ἰχνογράφησις ἐπεισοδίων.

57. Πολιορκία τῆς Κωνσταντινουπόλεως

Στις 5 Ἀπριλίου τοῦ 1453 ὁ Μωάμεθ Β' μὲ 190 χιλιάδες στρατὸ καὶ ἰσχυρὸ στόλον ἀπὸ 400 πλοῖα ἀπέκλεισε τὴν Κωνσταντινούπολι ἀπὸ τὴ στεριά καὶ τὴ θάλασσα. Μέσα στὴν πολιορκημένη πόλι οἱ Ἕλληνες εἶχαν μόνο 10 χιλιάδες στρατὸ καὶ 26 πλοῖα κλεισμένα καὶ αὐτὰ στὸν Κεράτιον. Ἀρχηγὸς τῶν ἑλληνικῶν δυνάμεων ἦτο ὁ ἴδιος ὁ αὐτοκράτωρ, ὁ ὁποῖος ἔστησε τὸ στρατηγεῖο του κοντὰ στὴν Πύλη τοῦ Ρωμανοῦ. Ἡ θέσις αὐτὴ ἦταν πολὺ ἐπικίνδυνη, γιὰτὶ ἀπέναντι ἦταν τὸ στρατηγεῖο τοῦ Μωάμεθ, πού τὸ ἐφρουροῦσαν 15 χιλιάδες γενίτσαροι. Ἡ ἄμυνα τῆς «Πόλης» ἀνατέθηκε στὸ γενναῖον Γενουάτην στρατηγὸν Ἰωάννη Ἰουστινιάνη. Ἐδῶ πρέπει νὰ ἐξηγήσωμεν ὅτι ὁ ὀπλισμὸς τῶν Ἑλλήνων ἀπετελεῖτο ἀπὸ βέλη, ὑγρὸ πῦρ, μαπαρούτι καὶ κανόνια, τὰ ὁποῖα ἔσχιζαν βλήματα πέτρινα. Τὸν ἴδιον ὀπλισμὸν διέθεταν καὶ οἱ Τοῦρκοι, ἀλλὰ περισσότερα κανόνια καὶ μεγάλης ὀκλήσ. Ἐνα ἀπ' αὐτὰ, τεράστιον, εἶχε στηθῆ κοντὰ στὸ στρατηγεῖο τοῦ Μωάμεθ.

Ὡς τις 20 Ἀπριλίου ἡ πολιορκία παριοριζόταν σὲ ἀπλὸ κανονιο-

βολισμό κατά τῶν τειχῶν ἀπὸ τὸ μέρος τῆς στεριάς καὶ σὲ μερικὲς μικροσυμπλοκὰς γύρω ἀπὸ τὰ τείχη. Τὸ πρωτὶ τῆς ἰδίας ἡμέρας ἐφάνηκαν ἀπὸ τὴν Προποντίδα τέσσερα πλοῖα μ' ἑλληνικὴ σημαία, πού ἔφεραν τροφὲς καὶ πολεμοφόδια στοὺς πολιορκημένους. Μόλις ἐπλησίασαν, ἐκυκλώθηκαν ἀπὸ τὸν τουρκικὸ στόλο καὶ ἀναγκάσθηκαν νὰ

Εἰκ. 14. Πύλη τοῦ Ρωμαίου

δεχθοῦν τὴ ναυμαχία. Ὑστερα ἀπὸ σκληρὸ καὶ ἄνισο ἀγῶνα, πού ἐκράτησε τρεῖς ὥρες, τὰ τουρκικὰ πλοῖα ἐνίκηθηκαν καὶ ἐσκορπίσθηκαν. Οἱ Ἕλληνες, πού παρακολουθοῦσαν ἀπὸ τὰ τείχη ὅλες τὶς φάσεις τῆς ναυμαχίας βλέποντας τὴ γενναιότητα τῶν δικῶν τους, δακρύζουν! Ὁ σουλιτᾶνος ὅμως ἀπὸ τὴν παραλία ἐκραύγαζε στοὺς δικούς σου ὅτι εἶναι δειλοὶ καὶ ἀνανδροὶ. Σ' ἓνα παραλήρημα τῆς μανίας του, ἐκέντησε τ' ἀλόγῳ του καὶ ἐμπῆκε κάμποσο διάστημα στὴ θάλασσα, νὰ βοηθήσῃ τοὺς δικούς τους.

Ὑστερα ἀπ' τὴ λαμπρὴ ἐκείνη νίκη, τὰ ἑλληνικὰ πλοῖα ἐσήκωσαν τὴ ἄλυσίδα, ἐμπῆκαν στὸν Κεράτιο καὶ πάλι τὴν ἔκλεισαν.

Ὁ σουλιτᾶνος εὗρηκε τότε ἓνα σατανικὸ σχέδιο. Ἐκανε δρόμο μὲ σανίδες ἀπὸ τὸ Βόσπορο στὸν Κεράτιο, τὶς ἄλειψε ἀπὸ πάνω μὲ λίπος καὶ σὲ μιὰ νύκτα οἱ ναῦτες τοῦ κατώρθωσαν νὰ περάσουν 72 πλοῖα ἀπὸ τὴ μία θάλασσά στὴν ἄλλη. Ταυτόχρονα ἔκαμε τὴν πρώτη ἐπίθεσι ἀπ' τὴ στεριά. Καὶ ἐνῶ τὰ κανόνια ἐκτυποῦσαν τὰ τείχη, ὁμάδες πολεμιστῶν προσπαθοῦσαν ν' ἀνεβοῦν ἐπάνω μὲ σκάλες. Οἱ Ἕλληνες πάλι διώρθωναν ἀμέσως τὶς ζημιὰς πού ἔκαναν τὰ κανόνια

στά τείχη και ἐγκορμιζαν τοὺς Τούρκους κάτω. Οἱ Τούρκοι βλέποντας πὼς δὲν ἠμποροῦν νὰ φέρουν ἀποτέλεσμα μὲ τὶς κατὰ μέτωπο ἐπιθέσεις, ἐφήρμοσαν τὸ σύστημα τῶν ὑπονόμων. Ἐνοιγαν δηλαδὴ κάτω ἀπὸ τὰ τείχη μεγάλους ὑπονόμους, ἔβαναν μαροῦτι κι ἤλιζαν πὼς μὲ τὴν ἔκρηξι τὰ τείχη θὰ ἐγκορμιζόνταν. Τὸν κίνδυνον αὐτὸν οἱ Ἕλληνες ἐξουδετέρωναν μ' αὐτὸν τὸν τρόπο : Ἐσκαφταν και αὐτοὶ ἄλλη ὑπόνομο ἀπὸ μέσα και τὴν ἔνωσαν μὲ τὴν τουρκική. Τότε ἔκαιγαν τὰ ὑποστηρίγματα τῆς τουρκικῆς ὑπονόμου, ἔπεφταν χώματα και ἐπρολάβαναν τὴν ἔκρηξι. Ἔτσι οἱ Τούρκοι ἔπαυσαν πιά νὰ ἀνοίγουν ὑπονόμους.

Στὶς 18 Μαΐου οἱ Τούρκοι ἐχρησιμοποίησαν ἓνα μεγάλο πολιορκητικὸ μηχανήμα ξύλινο, ὠπλισμένο μὲ κανόνια κι ἦταν ψηλότερο ἀπὸ τὰ ἔξωτερικὰ τείχη. Τὸ μηχανήμα αὐτὸ διατηρήθηκε μόνο μία μέρα, γιατί τὸ πρῶτο βράδυ τὸ ἔκαψαν οἱ Ἕλληνες.

Ἄμα ὁ Μωάμεθ εἶδε πὼς τὰ κανόνια κι οἱ ὑπόνομοι δὲν φέρουν κανένα ἀποτέλεσμα, ἀποφάσισε νὰ κάμῃ γενικὴ ἔφοδο ἀπὸ τὴ στεριά κι ἀπὸ τὴ θάλασσα. Πρὶν ὅμως ἐπιχειρήσῃ τὸ τόλμημα τοῦτο, ἔστειλε ἀνθρώπους στὸν Κωνσταντῖνο και ἐζήτησε νὰ παραδώσῃ τὴν πόλι. Τοῦ ὑποσχόταν ὅτι θὰ τὸν ἀφήνῃ νὰ φύγῃ μὲ τὸν στρατό του στὴν Πελοπόννησο και νὰ ἰδρῦσῃ ἐκεῖ δικό του κράτος. Ἀκόμη ὅτι δὲ θὰ ἐπειράζε τοὺς κατοίκους τῆς Κωνσταντινουπόλεως και θὰ ἐσεβόταν τὴν περιουσίαν τους. Ὁ γενναῖος ὅμως αὐτοκράτωρ ἔστειλε τότε στὸ Μωάμεθ τὴν ἱστορικὴ αὐτὴ ἀπάντησι : «Δὲν ἔχω δικαίωμα οὔτε ἐγὼ οὔτε κανεὶς ἄλλος ἀπὸ τοὺς κατοίκους νὰ σοῦ παραδώκουμε τὴν πόλι, γιατί ὅλοι εἴμαστε ἀποφασισμένοι νὰ πεθάνουμε».

ΕΡΓΑΣΙΕΣ : 1) Πληροφορίες γιὰ τὰ ἱστορικὰ πρόσωπα τοῦ μαθήματος. 2) Ζωγραφίσετε ὅπως φαντάζεσθε τὸ πολιορκητικὸ μηχανήμα τοῦ Μωάμεθ. 3) Διαβάσετε στὸ ἀναγνωστικὸ τὸ κεφάλαιο «Ο ΦΑΝΤΑΝΕΛΑΣ». 4) Πῶς κρίνετε τὴν ἀπάντησι τοῦ Κωνσταντίνου ; 5) Ἐλεύθερες ἀνακοινώσεις, ἀπορίες, εἰκόνας.

58. Ἐλωσις τῆς Κωνσταντινουπόλεως

Ἡ γενναία ἀπάντησις τοῦ Κωνσταντίνου ἔπεισε τὸν Μωάμεθ πὼς δὲ μὲνει τίποτε ἄλλο παρὰ νὰ συνεχίσῃ τὸν πόλεμο. Καὶ γιὰ νὰ ἐξάψῃ τὴν προθυμίαν τοῦ στρατοῦ του, ὑποσχέθηκε μεγάλας τιμὰς σ' ὅσους ἔμπαιναν πρῶτοι στὴν πόλι και πὼς θὰ ἔμεναν τρεῖς ἡμέρες ἐλεύθεροι, νὰ κάμῃ ὅ,τι θέλει ὁ καθένας. Ἡ ἐπίθεσις ὠρίσθηκε νὰ γίνῃ στὶς 29 Μαΐου.

Τὴν ἀπόφρασι αὐτῆ τοῦ Μωάμεθ ὁ Κωνσταντῖνος τὴν εἶχε μάθει ἀπὸ ἐνωρίσ. Τὴν παραμονὴ λοιπὸν τῆς ἐφόδου ἐκάλεσε τοὺς ἀξιωματικούς καὶ τοὺς ὑπενθύμισε πὸς ἔχουν καθῆκον νὰ πολεμήσουν «ὑπὲρ πίστεως καὶ πατριδος». Ἐπειτα τοὺς ἔδωκε τὶς τελευταῖες ὁδηγίες, τοὺς ἀποχαιρέτησε καὶ τράβηξε γιὰ τὸ ναὸ τῆς Ἁγίας Σοφίας, πὸν εἶχε μαζευθῆ πολὺς κόσμος. Ἐκεῖ ὁ εὐσεβὴς αὐτὸς αὐτοκράτωρ, ἐζήτησε συγγώρησι ἀπ' ὅλους καὶ κατόπιν ἐκοινώνησε. Ἐπειτα καβάλα στ' ἄλογό του ἐπῆγε στὸ παλάτι, ἀποχαιρέτησε τοὺς δικούς του καὶ ἀπὸ ἐκεῖ κατέληξε στὸ στρατηγεῖο του.

Ἐνῶ αὐτὰ ἐγίνονταν μέσα στὴν πολιορκημένη πόλι, οἱ Τοῦρκοι ἀποβραδὶς εἶχαν ἀνάψει φωτιὰς γύρω στὰ τεῖχη καὶ διασκέδαζαν, ὡς ὅτου δοθῆ ἢ διαταγὴ τῆς ἐπιθέσεως. Στὶς 2 μετὰ τὰ μεσάνυκτα ἕνας κρότος κανονιοῦ ἔδωκε τὸ σύνθημα. Οἱ Τοῦρκοι ὄρμησαν τότε μὲ φωνὰς καὶ ἀλαλαγμούς ἀπ' ὅλα τὰ σημεῖα καὶ προσπαθοῦσαν μὲ σκάλες ἢ ὁ ἕνας στὸν ὄμο τοῦ ἄλλου, ν' ἀνεβοῦν τὰ τεῖχη. Ἄλλ' οἱ γενναῖοι ὑπερασπιστῆς, πὸν ἤξεραν γιὰτὶ πολεμοῦν, δὲν δειλιάζουν. Ρίχνονται ἐπάνω μὲ θάρρος καὶ τοὺς γκρεμίζουν. Ἀκολούθησε δευτέρα ἐπίθεσις, μὰ τίποτε.

Ἡ 29 Μαΐου τοῦ 1453 : Εἶχε πιά ξημερώσει ἡ 29 Μαΐου καὶ ἡ ἑλληνικὴ σημαία μὲ τὸ δικέφαλο ἀετό, ἐκνυμάτιζε περὶ φρανα ἐπάνω ἀπὸ τὸ στρατηγεῖο τοῦ Κωνσταντίνου. Ἐπειτα ἀπὸ λίγο ἐκδηλώνεται ἡ τρίτη καὶ τελευταία τουρκικὴ ἐπίθεσις πὸν ἦταν ὀρμητικότερη ἀπ' ὅλες. Ἡ ὀρμὴ ὅμως συγκεντρώνεται περισσότερο στὴν πύλη τοῦ Ρωμανοῦ, ὅπου ἐπιτίθεται ὁ ἴδιος ὁ Μωάμεθ μὲ τοὺς γενιτσάρους του. Στὴν πιὸ κρίσιμη στιγμή τῆς μάχης τραυματίζεται ὁ Ἰουστινιάνης καὶ ἀποσύρεται ἀπὸ τὴ μάχη. Αὐτὸ βέβαια φέρνει σύγχυσι στοὺς χριστιανούς, ἀλλ' ὁ γενναῖος αὐτοκράτωρ κατορθώνει νὰ συγκεντρώσῃ τὸ στρατό του, ἀμύνεται καρτερικὰ τέσσερες ὥρες καὶ ἀντιμετωπίζει καὶ τὴ φοβερὴ αὐτὴ καταιγίδα. Οἱ νεκροὶ ἔξω στὰ τεῖχη κοίτονταν κατὰ σωρούς !

Κι ἐνῶ ὁ ἀγῶνας ἐκλινε μὲ τὸ μέρος τῶν χριστιανῶν, οἱ Τοῦρκοι ἀνεκάλυψαν κάτω ἀπὸ τὰ τεῖχη μιὰ μικρὴ ὑπόγειο πόρτα, τὴν Ἐυλόπορτα. Φαίνεται πὸς ἀπὸ τὴ ζάλη τοῦ πολέμου, οἱ Ἕλληνες τὴν ἐξέχασαν ἀνοικτῆ. Ἀμέσως ἐμπῆκαν ἀπὸ κεῖ μερικοὶ Τοῦρκοι, ἔπειτα καὶ ἄλλοι καὶ ἐκτυποῦσαν τοὺς Ἕλληνες ἀπὸ πίσω. Μεγάλῃ σύγχυσις ἐγένεε στοὺς Ἕλληνες καὶ κόπηκε ἡ ὀρμὴ τους στὸ μέρος ἐκεῖνο. Τότε εὐρῆκαν καιρὸ οἱ ἀπ' ἔξω Τοῦρκοι καὶ ἀνενόχλητοι ἐπηδοῦσαν πιά ἐλεύθερα μέσα στὰ τεῖχη. Στὸ τέλος οἱ Ἕλληνες ἐκλονίσθησαν καὶ ἄρχισαν

νά υποχωροῦν στὸ ἐσωτερικὸ τῆς πόλεως. Ὡστόσο ὁ ἡρωϊκὸς αὐτοκράτωρ δὲ δειλιάζει. Μένει ἀλόνητος στὴ θέσι του καί, ἔχοντας γύρω τοὺς πρὸ ἀποφασισμένους πολεμιστές, πολεμáει σὰ λιοντάρι, πέντε δλόκληρες ὥρες! Κι ὅταν πιά ὅλοι γύρω του εἶχαν σκοτωθῆ, ἐφοβήθηκε μὴν πιασθῆ αἰχμάλωτος κι ἐφώνησε : «**Δὲν ὑπάρχει κανεὶς χριστιανὸς νὰ μοῦ πάρῃ τὸ κεφάλι!**». Πρὶν ὅμως τελειώσῃ τὴ φράσι αὐτῆ, ἓνας Τοῦρκος τὸν ἐκτύπησε ἀπὸ πίσω κι ἔπεσε νεκρὸς, ὡς ἄλλος Κόδρος. Ἐπεσε ἀλλ' ἡ μνήμη του θὰ μείνῃ αἰῶνια καί ἡ

Εἰκ. 15. Κωνσταντῖνος ὁ Παλαιολόγος
Τελευταῖος αὐτοκράτωρ τοῦ Βυζαντίου

Ἱστορία θὰ ὁμιλῆ πάντοτε μὲ θαυμασμὸ γιὰ τὴν αὐτοθυσία καί τὴν αὐταπάρησί του!....

Μετὰ τὸ θάνατο τοῦ ἡρωϊκοῦ αὐτοκράτορος, ἔπαυσε κάθε ἀντίστασις. Οἱ Τοῦρκοι ἐχύθησαν στὴν πόλι κι ἔσφαζαν τοὺς Ἑλληνας ὅπου τοὺς εὔρισκαν, στοὺς δρόμους, στὰ σπίτια ὡς καί μέσα στὶς ἐκκλησίες. Πολλοὶ ἐτράβηξαν γιὰ τὴν Ἁγία Σοφία, πού εἶχαν κλεισθῆ τὰ γυναικόπαιδα, γιὰτὶ σύμφωνα μὲ τὴ λαϊκὴ παράδοσι ἐκεῖ θὰ τοὺς ἐγλύτωνε ἓνας ἄγγελος. Φθάνοντας ἐκεῖ οἱ Τοῦρκοι ἔσπασαν τὶς πόρτες μὲ τσεκούρια, ἐμπῆκαν μέσα, ἄλλους ἔσφαζαν κι ἄλλους ἐπήρσαν αἰχμαλώτους. Τὰ ὄργια

ποῦ ἔκαναν στὸν ἱερό αὐτὸ χῶρο, προκαλοῦν φρίκη.

Τὴν ἄλλη ἡμέρα ἐμπῆκε κι ὁ Μωάμεθ στὴν πόλι καβάλα στ' ἄλογό του. Ἐπροχώρησε τότε γιὰ τὴν Ἁγία Σοφία νὰ εὐχαριστήσῃ τὸν Ἄλλάχ, πού τὸν ἀξίωσε νὰ μπῆ μέσα νικητής. Ἀπὸ ἐκείνη τὴν ἡμέρα ἡ Ἁγία Σοφία ἔπαυσε νὰ εἶναι χριστιανικὸς ναὸς κι ἐγίνε τζαμί.

Κατόπιν ὁ Μωάμεθ διέταξε νὰ εὐρεθῆ τὸ πτώμα τοῦ Κωνσταντίνου. Τὸ πτώμα εὐρέθηκε ἀνάμεσα σ' ἄλλα καί τὸ ἀνεγνώριταν ἀπὸ

τὰ κόκκινα πέδιλα μὲ τοὺς χρυσοὺς ἀετούς. Μόλις τὸ παρουσίασαν στὸ Μωάμεθ, ἐκεῖνος διέταξε νὰ κόψουν τὸ κεφάλι καὶ νὰ τὸ στήσουν κάπου νὰ προκαλέσῃ τὸν τρόμο· τὸ πτώμα τὸ παρέδωκαν στοὺς Ἕλληνες νὰ τὸ ἐνταφιάσουν. Δὲν εἶναι γνωστὸ σὲ ποῖο μέρος ἐνταφιάσθηκε τὸ πτώμα τοῦ Κωνσταντίνου. Ὅμως ὁ ἥρωϊσμός καὶ ἡ ἀποφασιστικότης του νὰ θυσιασθῇ γιὰ τὴν πατρίδα, θὰ μένουν ὡς παράδειγμα γιὰ ὅλους τοὺς λαοὺς ποὺ ἀγωνίζονται γιὰ τὴν ἐλευθερία τους.

ΕΡΓΑΣΙΕΣ: 1) Πῶς κρίνεται ἡ ὑπόσχεσις ποὺ ἔδωσε ὁ Μωάμεθ εἰς τὸ στρατὸ του; 2) Ἄλλες πληροφορίες γιὰ τὴν ἄλωσι. 3) Ἡ θρησκευτικὴ πίστις τοῦ Κωνσταντίνου. 4) Ἡ παράδοσις τοῦ μαρμαρωμένου βασιλιᾶ. 5) Διαβάσετε στὸ ἀναγνωστικὸ σας τὸ κεφάλαιον «Ἡ ΜΕΓΑΛΗ ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΑ». 6) Ζωγραφίσετε ἐπεισόδια ἀπὸ τὴν ἄλωσι. 7) Ἐλεύθερες ἐργασίαι, ἀπορίαι κλπ.

59. Ὑποταγὴ τῆς Ἑλλάδος

Μετὰ τὴν ἄλωσι τῆς Κωνσταντινουπόλεως, οἱ Τοῦρκοι εἵκοιλα ὑπέταξαν καὶ τὴν ὑπόλοιπὴ Ἑλλάδα μὲ τὰ νησιά, ἐκτὸς ἀπὸ τὴν Ἑπτάνησο, ποὺ τὴν εἶχαν οἱ Ἑνετοί. Τὸ 1461 καταλύθηκε καὶ ἡ αὐτοκρατορία τῆς Τραπεζοῦντιος καὶ ἐγένετο ἐπαρχία τοῦ Ὀθωμανικοῦ κράτους. Μόνο ἡ ἠρωϊκὴ Κρήτη ἐκράτησε τὴν ἀμυνα 25 χρόνια καὶ ἔπεσε τελευταία, ὅπως σὲ ὅλους τοὺς μεγάλους ἀγῶνες τοῦ ἔθνους.

Ἔτσι ἔπαυσε πιά νὰ ὑπάρχῃ ἡ περιφραγμὴ Ἑλληνικὴ Αὐτοκρατορία, ποὺ ἐπὶ χίλια χρόνια καὶ πλέον ἐκράτησε τὸ φῶς τῆς προόδου καὶ τοῦ πολιτισμοῦ, καὶ τὸ μαρτυρικὸ ἔθνος μας ἄρχισε ν' ἀνεβαίνει τὸ δρόμο τοῦ Γολγοθᾶ, κάτω ἀπὸ τὸ ζυγὸ τοῦ ἀσιάτη κατακτητῆ. Μὰ καὶ ἂν οἱ Ἕλληνες ἔχασαν τὴν ἐλευθερία τους, ποτὲ δὲν ἔχασαν τὴν ἐλπίδα πὼς μιὰ μέρα ἡ σκλαβωμένη πατρίδα μας θ' ἀναστηθῇ. Καὶ ὅσο περνοῦσαν τὰ χρόνια καὶ ἐγίνονταν αἰῶνες, τόσο ἡ ἐλπίδα ἐθέρωνε μέσα τους καὶ ἐγίνονταν ἀνίκητη. Ἐπὶ 400 χρόνια ὁ μαρτυρικὸς λαὸς μας ὑπόφερε τὰ τρομερότερα βασανιστήρια ν' ἀλλάξῃ τὴν πίστιν του, μὰ κανεὶς δὲν ἀλλάξοπίστησε. Στὸ τέλος—ὅπως θὰ ἴδοῦμε στὴν Ἱστορία τῆς ΣΤ'—ἐπανεστάτησε σύσσωμος καὶ ἐλευθερώθηκε, γιὰ νὰ συνεχίσῃ τὸ δρόμο ποὺ τοῦ ἐχάραξε ἡ Ἱστορία.

Ὡστόσο δὲν ἐλησμόνησε τὴν πόλιν τοῦ Κωνσταντίνου, τὴν περιώνυμη πρωτεύουσα τῆς Ἑλληνικῆς Βυζαντινῆς Αὐτοκρατορίας, ποὺ ἐπὶ χίλια χρόνια ἔζησε τὶς λαμπρότερες περιόδους ἀπ' ὅσας ἐγνώρισε ἡ Ἱστορία καὶ ποὺ μὲ τὸν πλοῦτον της, τὴ δύναμίν της, τὴ στρατιωτικὴ καὶ τὴν πολιτικὴν ὀργάνωσιν ἦταν τὸ κέντρο τοῦ τότε πολιτισμένου

κόσμου καὶ ὁ φωτεινὸς πνευματικὸς φάρος «ἐν τῷ μέσῳ» βαρβάρων καὶ ἀμορφῶτων φυλῶν. Ἡ θλίψις τοῦ μαρτυρικοῦ λαοῦ μας γιὰ τὸ χαμὸ τῆς «Πόλης» του καὶ ἡ κρυφὴ ἐλπίδα πὸς μιὰ μέρα θὰ γίνουν πάλι δικὰ μας, φαίνονται ἀπὸ τοὺς παρακάτω στίχους τοῦ γνωστοῦ δημοτικοῦ τραγουδιοῦ μας ποῦ ἐπιγράφεται «**Ὁ θρῆνος γιὰ τὴν ἄλωσι**» :

Σημαίνει ὁ Θεός, σημαίνει ἡ γῆ, σημαίνουν τὰ ἐπουράνια,
σημαίνει κι ἡ Ἅγια—Σοφιά, τὸ μέγα μοναστήρι,
μὲ τετρακόσια σήμαντρα κι ἐξήντα δυὸ καμπάνες,
κάθε καμπάνα καὶ παπάς, κάθε παπάς καὶ διάκος.
Ψάλλει ξερβὰ ὁ βασιλιάς, δεξιὰ ὁ Πατριάρχης.
Κι ἀπ' τὴν πολλὴ τὴν ψαλμουδιὰ ἐσειότανε οἱ κολῶνες.
Νὰ μποῦνε στὸ χερουβικὸ καὶ νάβγη ὁ βασιλέας.
Φωνὴ τοὺς ἤρθε ἐξ οὐρανοῦ κι ἀπ' ἀρχαγγέλου στόμα :
—«Πάψετε τὸ χερουβικὸ κι ἄς χαμηλώσουν τ' ἅγια,
παπάδες πάρτε τὰ ἱερὰ καὶ σεῖς κεριὰ σβηστήτε,
γιατὶ εἶναι θέλημα Θεοῦ, ἡ πόλι νὰ τουρκεῖνη.
Μόν' στείλτε λόγο στὴ Φραγκιά νὰρθοῦν τρία καράβια.
Τὸνα νὰ πάρη τὸ Σταυρὸ καὶ τᾶλλο τὸ Βαγγέλιο,
τὸ τρίτο τὸ καλύτερο τὴν Ἅγια Τράπεζά μας,
μὴ μᾶς τὴν πάρουν τὰ σκυλιὰ καὶ μᾶς τὴ μαγαρίσουν»—
Ἡ Δέσποινα ταράχθηκε, δακρῦσαν οἱ εἰκόνες.
«Σώπασε, κυρὰ Δέσποινα καὶ μὴν πολυδακρῦξεις.
Πάλι μὲ χρόνια μὲ καιροὺς πάλι δικὰ μας θὰ ἔναι».

Ἡ παράδοσις ἀναφέρει ὅτι ἡ τελευταία λειτουργία τῆς Ἅγιας Σοφίας δὲν ἐτελειώσε. Ἡ διακοπὴ τῆς ἔγινε ὅταν ἐπιάλλετο ὁ Χερουβικὸς ὕμνος καὶ ἐπρόκειτο νὰ βγοῦν τ' ἅγια (καὶ νάβγη ὁ βασιλέας). Τὴ στιγμὴ ποῦ οἱ Τοῦρκοι στρατιῶτες παραβίαζαν τὶς πόρτες—συνεχίζει ἡ παράδοσις—ἕνας ἱερέας ἐπῆρε τὰ δυσκοπότερα καὶ τὰ ἱερὰ σκευὴ τῆς Μεταλήψεως καὶ ἐξαφανίστηκε στὰ πλάγια τοῦ θυσιαστηρίου, σ' ἕνα ἐξαφρικὸ ἄνοιγμα τοῦ τοίχου, ποῦ ἀμέσως ἔκλεισε. Οἱ Τοῦρκοι ποῦ στὸ μεταξὺ εἶχαν πλησιάσει στὸ Ἱερό, βλέποντας τὸν ἱερέα νὰ χάνεται, ἐνόμισαν πὸς ἐκεῖ κάπου εἶναι μυστικὴ πόρτα. Ἐτρέξαν τότε, ἀλλ' ὁ τοῖχος δὲν ἔφερε κανένα τέτοιο σημεῖο. Ἀπὸ τὸν τοῖχο ἐκεῖνο κάποτε—κάποτε ἀκούεται μιὰ σιγανὴ γλυκεῖα ψαλμουδιὰ... Ἅμα ἡ Ἅγια Σοφία γίνη πάλι χριστιανικὴ ἐκκλησία, θὰ

βγῆ ἀπὸ τὴν κρύπτη του ὁ κρυμμένος ἱερέας νὰ συνεχίσῃ τὴ λειτουργία πὸν διακόπηκε στὶς 29 Μαΐου τοῦ 1453.

ΕΡΓΑΣΙΕΣ : 1) Νὰ ἐξηγήσετε γιατί ἡ Κωνσταντινούπολις ἦταν προπύργιο τοῦ Χριστιανισμοῦ καὶ τοῦ Εὐρωπαϊκοῦ πολιτισμοῦ. 2) Μετὰ τὴν ἄλωσί της ὡς σήμερα εἶχε καμμιά πνευματικὴ πρόοδο ἡ Κωνσταντινούπολις ; 3) Νὰ φέρετε περισσότερες πληροφορίες γιὰ τὴν τελευταία περίοδο τῆς αὐτοκρατορίας τῆς Τραπεζοῦντος, προτοῦ διαλυθῆ. 4) Νὰ διαβάσετε ἀπὸ τὴ συλλογὴ Νικ. Πολίτου (σελ. 293) τὸ θρῆνο τῆς Τραπεζοῦντος γιὰ τὴν ἄλωσι τῆς «Πόλης». Ἐπίσης πληροφορίες γιὰ τὴν ἠρωϊκὴ ἄμυνα τῆς Κρήτης ἀπὸ τὸ 1453 ὡς τὸ 1478. 5) Κάμετε ἀνάλυσι τοῦ ποιήματος «ὁ θρῆνος γιὰ τὴν ἄλωσι τῆς Κωνσταντινουπόλεως». 6) Διαβάσετε στὸ ἀναγνωστικὸ τῆς ΣΤ' τάξεως (σελ. 198) τὸ ποίημα τοῦ Γεωργίου Δροσίνη «Ο ΔΙΚΕΦΑΛΟΣ» πὸν δείχνει καὶ αὐτὸ τὴν ἀκλόνητη πίστι τοῦ Ἔθνους μας γιὰ τὴν ἀναβίωσι τῆς ἑλληνικῆς αὐτοκρατορίας καὶ νὰ τὸ ἀναλύσετε. 7) Ἄλλες ἀνακοινώσεις σχετικὲς μὲ τὴν ὑποδούλωσι τῆς Ἑλλάδος, ἀπορίες, ἱστορικὰ πρόσωπα, χρονολογικὸς πίνακας. 8) Γραπτὴ ἐργασία : «Ἡ Κωνσταντινούπολις ἄλλοτε καὶ τώρα».

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΝΔΕΚΑΤΟ

ΑΝΑΓΕΝΝΗΣΙΣ ΣΤΗ ΔΥΣΙ

60 Πρόδρομοι τῆς ἀναγεννήσεως

Τὸ Δυτικὸ Ρωμαϊκὸ κράτος, καθὼς ἔχομε μάθει, διατηρήθηκε μόνον ἑκατὸ χρόνια κι ἀπὸ τὰ εἰρεπία του ἐδημιουργήθηκαν τὰ σημερινὰ κράτη τῆς Δυτικῆς Εὐρώπης. Ἐπὶ πολλοὺς αἰῶνες τότε ὁ χριστιανικὸς κόσμος εἶχε πέσει σὲ μεγάλη ἀμάθεια καὶ στασιμότητα γιατί ἦταν διαιρεμένος σὲ δυὸ τάξεις : Τοὺς εὐγενεῖς μὲ τὸν κλῆρο, ποὺ ἐκυβερνοῦσαν τὰ κράτη κι ὅλη ἡ γῆ ἀνῆκε σ' αὐτούς, καὶ τὸ λαό, ποὺ εἶχε μόνον ὑποχρεώσεις καὶ κανένα δικαίωμα. Ἡ μεγάλη αὐτὴ περίοδος ποὺ ἐπικρατοῦσε στὴ Δυτικῇ Εὐρώπῃ ἀμάθεια καὶ στασιμότης στὴν ἱστορία λέγεται **Μεσαίων**.

Ἐπειτα ὅμως ἀπὸ τὶς σταυροφορίες ἐπειδὴ οἱ λαοὶ τῆς Δυτικῆς Εὐρώπης ἦρθαν σ' ἐπικοινωνία μὲ τὸν ἑλληνικὸν κόσμο τοῦ Βυζαντίου κι εἶδαν τὴ μεγάλη πρόοδο ποὺ εἶχαν οἱ Ἕλληνες στὰ γράμματα, τὶς τέχνες καὶ τὸ ἐμπόριο, τὰ πράγματα ἄλλαξαν. Ἀπὸ τότε κατεβλήθη μεγάλη προσπάθεια στὴν Εὐρώπῃ γιὰ τὴν ἀναβίωσι τῆς κλασσικῆς ἀρχαιότητος μὲ ἀποτέλεσμα ν' ἀφυπνισθῇ τὸ εὐρωπαϊκὸ πνεῦμα ἀπὸ τὸ λήθαργο στὸν ὁποῖον εἶχε βυθισθῇ κατὰ τὸν Μεσαίωνα.

Ἡ ἀναζωογόνησις αὐτὴ τοῦ πνευματικοῦ καὶ κοινωνικοῦ βίου τῆς Νεωτέρας Εὐρώπης παρουσιάστηκε κατὰ τὸν 15ο αἰῶνα, πρῶτα στὴν Ἰταλία. Λόγοι ποὺ συνετέλεσαν στὴν πνευματικὴ ἀνθισι τῆς Ἰταλίας, ἡ ὁποία καὶ ἔγινε ἀργότερα ἡ κοιτίδα τῆς Ἀναγεννήσεως, ἦσαν ὅτι οἱ κάτοικοι κάθε ἡμέρα ἔβλεπαν τ' ἀρχαῖα μνημεῖα, τὶς ἐπιγραφὰς καὶ τόσα ἄλλα ἔργα ποὺ εἶχαν γίνεϊ κατὰ τοὺς χρόνους τῆς Ρωμαϊκῆς κυριαρχίας. Σὰν ἀπόγονοι λοιπὸν τῶν ἀρχαίων Ρωμαίων οἱ Ἰταλοὶ ἔθεσαν ὡς καθῆκον τους νὰ ἀφομοιώσουν τὸ πνεῦμα τῆς ἀρχαιότητος καὶ νὰ δημιουργήσουν δικὰ τους πνευματικὰ καὶ καλλιτεχνικὰ ἔργα. Σοβαρότεροι ὅμως παράγοντες ποὺ συνετέλεσαν στὸ νὰ δημιουργηθῇ ἡ Ἀναγέννησις στὴν Ἰταλία, ἦσαν οἱ Ἕλληνες λόγιοι καὶ καλλιτέχνες τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ τῶν ἄλλων μεγάλων πόλεων τῆς Βυζαντινῆς Αὐτοκρατορίας οἱ ὁποῖοι συχνὰ ἐταξίδευαν στὴν Ἰταλία κι εἶχαν δημιουργήσῃ δεσμοὺς μὲ τ' ἀνώτερα στρώματα τῆς ἰταλικῆς κοινωνίας. Ὅταν τὸ βυζαντινὸν κράτος εὐρέθηκε στὴν ἀνά-

γκη νὰ στείλῃ στὴν Ἰταλία διπλωματικούς ἀντιπροσώπους νὰ ὑπερασπίζον τὰ συμφέροντά του, μαζὶ μ' αὐτοὺς ἐγκατεστάθηκαν ἐκεῖ καὶ Ἕλληνες διδάσκαλοι, οἱ ὁποῖοι ἴδρυσαν σχολεῖα κι ἐδίδασκαν τοὺς νέους τὰ ἑλληνικὰ γράμματα καὶ τὴν ἑλληνικὴ φιλοσοφία. Ἔτσι ἅμα ὕστερ' ἀπὸ χρόνια οἱ κάτοικοι τῆς Ἰταλίας ἀνέμειξαν τοὺς δύο ἀρχαίους πολιτισμούς, τὸν Ἑλληνικὸ καὶ τὸ Ρωμαϊκὸ, μὲ τὸ Χριστιανισμό, ἄρχισε νὰ δημιουργῆται στὴν πατρίδα τους ὁ πολιτισμὸς τῆς Ἀναγεννήσεως.

Ἀπ' ὅλες τὶς πόλεις τῆς Ἰταλίας τὴν πρὸ μεγάλη θέσι στὴν ἱστορία τοῦ νεωτέρου πολιτισμοῦ καὶ τῆς τέχνης, ἔχει ἡ Φλωρεντία γιατί εἶναι πατρίδα τῶν πρώτων συγγραφέων καὶ καλλιτεχνῶν οἱ ὁποῖοι προετοίμασαν τὴ μεγάλη Ἀναγέννησι τοῦ 16ου αἰῶνος. Στὴ λαμπρὴ αὐτὴ πόλι πού δίκαια λέγεται «μητέρα τῶν τέχνων καὶ ἡ Ἀθήνα τῆς Ἰταλίας» ἐγενήθηκε ὁ μέγας ποιητὴς **Δάντης Ἀλιγιέρης** (1265—1321) ὁ ὁποῖος εὑρίσκεται στὸ μεταίχμιο τῶν δύο κόσμων, τοῦ Μεσαιωνικοῦ καὶ τοῦ Νεωτέρου. Ὁ Δάντης εἶναι ἀπὸ τοὺς πρώτους Ἰταλοὺς συγγραφεῖς πού ἔγραψε στὴν ἰταλικὴ γλῶσσα, ἀντὶ τῆς λατινικῆς πού ἐχρησιμοποιοῦσαν ὡς τότε. Στὴ νέα γλῶσσα ἔγραψε τὸ ἀριστοῦργημά του «Ἡ θεία Κωμωδία» πού ἐπροκάλεσε τὸν παγκόσμιον θαυμασμό. Στὸ ἔργο τοῦτο τὸ ὁποῖο διαιρεῖται σὲ τρία μέρη, τὸν «Ἄδη», τὸ «Καθαρτήριο» καὶ τὸν «Παράδεισο», ὁ ποιητὴς μὲ τὴ μεγάλη του φαντασία περιγράφει τὴ τύχη πεποιμένη τὶς ψυχῆς τῶν ἀνθρώπων μετὰ τὸ θάνατο.

Λίγα χρόνια ἀργότερα ἀπὸ τὸ Δάντη ἐφάνησαν οἱ μεγάλοι συγγραφεῖς **Πετράρχης** (1304—1374) καὶ **Βοκκάκιος** (1313—1375). Ὁ Πετράρχης εἶναι ὁ πρῶτος Ἰταλὸς πού ἔμαθε τὴν ἑλληνικὴ γλῶσσα κι ἀνεγίνωσκε τὸν Ὅμηρο. Ὁ φίλος του ὅμως Βοκκάκιος εἶχε καλύτερη τύχη ἀπ' αὐτὸν γιατί ἐφιλοξένησε πολὺν καιρὸ στὸ σπίτι του τὸ διάσημο Ἑλληνα Λεόντιο Πιλάτο ἀπὸ τὴν Κάτω Ἰταλία κι ἔτσι τοῦ ἐδόθηκε ἡ εὐκαιρία νὰ μάθῃ καλύτερα τὴν ἑλληνικὴ γλῶσσα καὶ νὰ διαβάσῃ τοὺς Ἕλληνες κλασσικοὺς συγγραφεῖς ἀπὸ ἑλληνικὰ χειρόγραφα.

Τὸ 1396 ἐγκατεστάθηκε στὴ Φλωρεντία ὡς καθηγητὴς ὁ Ἕλληνας **Ἐμμανουὴλ Μεσολωρᾶς** ὁ ὁποῖος ἐδίδαξε τὴν ἑλληνικὴ γλῶσσα καὶ φιλολογία κι εἶχε μαθητές, ἰδίως ἀπὸ τὴν ἀνώτερη τάξι τῆς ἰταλικῆς κοινωνίας. Ὁ Μεσολωρᾶς εἶναι ὁ πρῶτος πού ἐνέπνευσε στοὺς Ἰταλοὺς τὴν ἰδέα νὰ ἰδρῦσουν Ἀκαδημία ἑλληνικῶν γραμμάτων καὶ μάλιστα ὁ ἴδιος ἔθεσε τὶς βάσεις της. Τὸ παράδειγμα τῆς Φλωρεντίας

ἐμιμήθησαν κι ἄλλες πόλεις τῆς Ἰταλίας καὶ πρὸ παντὸς ἡ Φερράρα ὅπου προσελήφθη ὡς καθηγητῆς τῆς ἐλληνικῆς γλώσσης καὶ τῆς φιλοσοφίας ὁ Θεσσαλονικεὺς **Θεόδωρος Γαζῆς** (1398—1478). Ὁ Γαζῆς μετέφρασε στὴν ἰταλικὴ γλῶσσα πολλὰ ἐλληνικὰ συγγράμματα καὶ ἴδρυσε στὴ Φερράρα πανεπιστήμιο τοῦ ὁποῖου ὑπῆρξε ὁ πρῶτος πρύτανης.

Μεταξὺ τῶν ἄλλων Ἑλλήνων λογίων ποὺ ἐγκατεστάθηκαν πρὸ τῆς ἀλώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως στὴν Ἰταλία ἦταν κι ὁ **Γεώργιος Τραπεζούντιος** ὁ ὁποῖος ἐδίδαξε στὴ Βενετία καὶ τὴ Ρώμη. Τὸ ταξίδι ποὺ ἔκαμε ὁ Ἰωάννης Η΄ ὁ Παλαιολόγος στὴν Ἰταλία, τὸ 1437 νὰ ἐπιτύχῃ τὴν ἔνωση τῶν δύο ἐκκλησιῶν, συνετέλεσε πολὺ στὴν διάδοσι ἐκεῖ τοῦ ἐλληνικοῦ πνεύματος γιὰτὶ ἀρκετοὶ ἀπὸ τὸ πλῆθος τῶν κληρικῶν καὶ ἄλλων λογίων ποὺ εἶχε πάρει μαζί του, βλέποντας πὼς τὰ πράγματα στὴν Κωνσταντινούπολι δὲν ἐπῆγαιναν καλά, ἐπροτίμησαν νὰ μείνουν ὀριστικὰ στὴν Ἰταλία. Μεταξὺ αὐτῶν ἦσαν ὁ Γεώργιος Γεμιστὸς καὶ ὁ Βησσαρίων.

Ὅλοι λοιπὸν οἱ παραπάνω λόγιοι, ποὺ ἐργάσθηκαν στὴν Ἰταλία πρὸ τῆς ἀλώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως, προετοίμασαν τὴ μεγάλη Ἀναγέννησι ποὺ θὰ μᾶς ἀπασχολήσῃ στὸ ἐπόμενο μάθημα.

61. Ἡ μεγάλη ἀναγέννησις

Ἡ μεγάλη Ἀναγέννησις στὴ Λύσι ἔγινε μετὰ τὴν ἄλωσι τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τῶν Τούρκων, τὸ 1453, ὁπότε παρατηρήθηκε ὁμαδικὴ ἔξοδος τῶν λογίων Ἑλλήνων ἰδίως στὴν Ἰταλία. Ὅλοι αὐτοὶ γιὰ νὰ μποροῦν νὰ ζοῦν ἀνοιξαν σχολεῖα κι ἐδίδασκαν τὴν ἐλληνικὴ γλῶσσα καὶ τὴ φιλοσοφία. Οἱ Ἰταλοὶ τότε ἀπὸ ἐθνικὴ φιλοτιμία ἀρχισαν νὰ βγάνουν ἀπὸ τὶς βιβλιοθηκῆς τῶν μοναστηριῶν τὰ συγγράμματα τῶν ἀρχαίων Ρωμαίων σοφῶν, ποὺ ἦσαν ἐκεῖ λησμονημένα κατὰ τὰ μεσαιωνικὰ χρόνια καὶ τὰ ἐμελετοῦσαν μ' ἐνδιαφέρον. Ἐπειδὴ ὁμῶς μέσα σ' αὐτὰ οἱ Ρωμαῖοι σοφοὶ ἐμιλοῦσαν μὲ θανατισμὸ γιὰ τὰ συγγράμματα τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων συγγραφέων καὶ μάλιστα τὰ ἐθεωροῦσαν πολὺ ἀνώτερα ἀπὸ τὰ ἰδικὰ τους, οἱ μορφωμένοι Ἰταλοὶ αἰσθάνθηκαν τὴν ἀνάγκη νὰ μάθουν ἐλληνικὰ γιὰ νὰ μποροῦν νὰ διαβάζουν καὶ τ' ἀρχαῖα ἐλληνικὰ συγγράμματα. Ἐτσι τὰ ἐλληνικὰ σχολεῖα ποὺ εἶχαν ἀνοίξει οἱ Ἑλληνες λόγιοι στὴ νέα τους πατρίδα ἔκαναν χροσῆς δουλειές.

Σπουδαιότεροι ἀπὸ τοὺς Ἑλληνες λογίους ποὺ κατέφυγαν τότε ὡς πρόσφυγες στὴν Ἰταλία, ἦσαν :

Ὁ **Ἐμμανουὴλ Μοσχόπουλος**, ὁ ὁποῖος ἐδίδασκε κυρίως τὸν

Ὁμηρο καὶ τὸν Ἡσίοδο. Ὁ **Ἰωάννης Ἀργυρόπουλος**, ὁ ὁποῖος ἐρομήνευσε τοὺς ἀρχαίους Ἑλληνες συγγραφεῖς, ἰδίως τὸν Ἀριστοτέλη, στὴ Φλωρεντία, τὴν Πάδουα καὶ τὴ Ρώμη. Ὁ **Κωνσταντῖνος Δάσκαρης**, ὁ ὁποῖος ἐδίδαξε στὴ Ρώμη, τὴ Νεάπολι καὶ τὴ Μεσσήνη. Ὁ ἴδιος ἔγραψε καὶ τὴν ἑλληνικὴν Γραμματικὴν ποὺ εἶναι τὸ πρῶτο ἔντυπο ἑλληνικὸ βιβλίον καὶ ἐξεδόθηκε στὸ Μιλᾶνο τὸ 1476. Ὁ **Δημήτριος Χαλκοκονδύλης**, ὁ ὁποῖος, ἐκτὸς ἀπὸ πολλὰ ἄλλα ἔργα, ἐξέδωκε βελτιωμένην τὴν ἑλληνικὴν Γραμματικὴν καὶ τὸν Ὁμηρο. Τὸ 1479 ὁ Χαλκοκονδύλης κατεῖχε τὴν ἔδρα τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης καὶ τῆς ἑλληνικῆς φιλοσοφίας στὸ Πανεπιστήμιον τῆς Φλωρεντίας καὶ ἀργότερα ἐδίδαξε στὸ Πανεπιστήμιον τοῦ Μιλάνου, ὅπου μεταξὺ τῶν ἀκροατῶν ἦταν ὁ περίφημος Ὁλλανδὸς λόγιος Ἐρασμος καὶ ὁ Γερμανὸς Ρόϋχλιν. Οἱ δύο τελευταῖοι ὅταν ἐγύρισαν στὴν πατρίδα τοὺς ἴδρυσαν ἔδρα φιλολογικῆς ἐπιστήμης. Ὁ πρῶτος μάλιστα ἐγύρισε στὴν Εὐρώπη νὰ εὔρη χειρόγραφα ἀρχαίων συγγραμμάτων τὰ ὁποῖα ἐμελέτησε καὶ ἀρκετὰ ἀπ' αὐτὰ ἐξέδωκε σὲ βιβλία. Ἐπίσης μεγάλες ὑπηρεσίας στὴ δημοιοργία νεωτέρου εὐρωπαϊκοῦ πνεύματος προσέφερε ὁ **Ἰωάννης Δάσκαρης**, ἐξάδελφος τοῦ Κωνσταντίνου Δάσκαρη καὶ ὁ **Κωνσταντῖνος Μουσοῦρος**, ἀπὸ τὴν Κρήτη, ὁ ὁποῖος ἀναδείχθηκε ἀπὸ τοὺς πρὸ ἐπιφανεῖς φιλόλογους τῆς Εὐρώπης. Στὴ Πάδουα ὅπου ἐδίδασκεν ὁ Μουσοῦρος κατέφθαναν ἀκροατῆς καὶ ἀπὸ τῆς Γερμανίας καὶ τῆς Γαλλίας.

Μεταξὺ τῶν σπουδαιότερων Ἑλλήνων λογίων συγκαταλέγονται ἀκόμη καὶ οἱ γνωστοὶ μας Γεώργιος Γεμιστὸς καὶ Βησσαρίων οἱ ὁποῖοι τὸ 1437 εἶχαν συνοδεύσει στὴν Ἰταλία τὸν αὐτοκράτορα Ἰωάννη Η' Παλαιολόγο καὶ κατέβαλαν μεγάλες προσπάθειες νὰ πραγματοποιηθῇ ἡ ἔνωσις τῶν δύο ἐκκλησιῶν. Ὁ **Γεώργιος Γεμιστὸς** ἀπὸ πολὺ νέος εἶχε μεγάλη μανίαν νὰ μελετᾷ τοὺς ἀρχαίους Ἑλληνες συγγραφεῖς καὶ πρὸ παντὸς τὸν Πλάτωνα τὸν ὁποῖον ἐθαύμαζε περισσότερο. Γι' αὐτὸ ἄλλαξε τὸ ὄνομά του καὶ τὸ ἔκαμε Πλήθων ποὺ εἶναι ἀρχαῖον καὶ μοιάζει μὲ τὸ Πλάτων. Ὁ Γεμιστὸς ἐφιλοξενήθηκε πολὺν καιρὸν στὴν αὐλὴν τῶν Μεδίκων ποὺ ἐκυβερνοῦσαν τὴ Φλωρεντία καὶ προστάτευαν ἰδιαίτερα τοὺς σοφοὺς καὶ καλλιτέχνες. Ἐκεῖ ὁ Γεμιστὸς ἴδρυσεν τὴν Πλατωνικὴν Ἀκαδημίαν ὅπου ἐμελετοῦσαν τὰ ἔργα τοῦ Πλάτωνα.

Ὁ **Βησσαρίων**, μαθητὴς τοῦ Γεμιστοῦ, ἦταν ἐπίσκοπος στὴ Νίκαια τῆς Βιθυνίας. Ὅταν μὲ τὸ δάσκαλό του δὲν ἠμπόρεσαν νὰ ἐπιτύχουν τὴν ἔνωσιν τῶν δύο ἐκκλησιῶν τὸ 1437, παρέμεινε στὴ Ρώμη καὶ ἔγινε καθολικὸς. Ἐπειδὴ εἶχε μεγάλη μόρφωσιν καὶ ἐξαιρέτα

προσόντα εξετιμήθηκε πολὺ στους κύκλους τῆς Καθολικῆς ἐκκλησίας, διετέλεσε καρδινάλιος καὶ παρ' ὀλίγο νὰ γίνῃ καὶ πάπας. Ὁ Βησσαρίων δὲν ἔπαυσε νὰ ἐπισκέπτεται συχνὰ τοὺς ἐπισκόπους καὶ τοὺς βασιλεῖς τῆς Δυτικῆς Εὐρώπης καὶ τοὺς παρακινῶσε νὰ ξεσηκώσουν τοὺς λαοὺς σὲ νέα σταυροφορία νὰ ἐλευθερώσουν τὴν Κωνσταντινούπολι ἀπὸ τοὺς Τούρκους.

Ἡ διάδοσις τῶν ἑλληνικῶν γραμμιάτων καὶ τῆς φιλοσοφίας στὴν Ἰταλία ἐβοήθησε πάρα πολὺ καὶ στὴν ἀνάπτυξι τῆς τέχνης. Μεγαλύτεροι ἀπὸ τοὺς καλλιτέχνες ποὺ ἀνεδείχθησαν τότε στὴν Ἰταλία ἦταν: Ὁ Φλωρεντινὸς γλύπτης **Μιχαὴλ Ἀγγελος** (1475—1564) ὁ ὁποῖος ἔκαμε τὸ περίφημο ἄγαλμα τοῦ Μωϋσῆ, τὸ Δαβίδ καὶ πολλὰ ἄλλα. Ὁ διάσημος ζωγράφος **Λεονάρδος Δαβίντσι**, — Φλωρεντινὸς κι αὐτός — ὁ ὁποῖος ἄφησε πολλοὺς ζωγραφικοὺς πίνακες, ἀλλὰ τὸ ωραιότερο ἔργο εἶναι ὁ «Μυστικὸς Δεῖπνος». Ὁ Δαβίντσι ἦταν ἀκόμη γλύπτης, φυσικός, μαθηματικός καὶ ἀρχιτέκτων. Ὁ **Ραφαήλ**, ὁ ὁποῖος ἀνύψωσε τὴν τέχνην στὸ ὑψηλότερο σημεῖο τῆς ἀνθίσεώς της καὶ ἐζωγράφησε τὶς θαυμάσιες εἰκόνες τῆς Παναγίας, ὁ **Δουκᾶς Σινιορέτι** ποὺ εἶναι ζωγράφος τοῦ ἀριστουργήματος «Δευτέρα Παρουσία» καὶ τόσο ἄλλοι ποὺ ἐλάτρευσαν τὸ αἰώνιο κάλλος κι ἐδόξασαν τὴν τέχνη. Ὅλοι αὐτοὶ ἔχουν ἐξαιρετικὴ θέσι στὴν ἱστορία τῶν γραμμιάτων καὶ τῶν τεχνῶν καὶ ἔκαμαν τὴν Ἰταλία κοιτίδα τῆς ὅλης προόδου.

Ἡ πνευματικὴ λοιπὸν καὶ καλλιτεχνικὴ αὐτὴ κίνησις ποὺ ἐδημιούργησε στὸ χριστιανικὸ κόσμο τῆς Ἰταλίας ἀνώτερο πνευματικὸ καὶ κοινωνικὸ βίον, μεταδόθηκε ἀπ' ἐκεῖ σ' ὅλη τὴν Εὐρώπη καὶ στὴν Ἱστορία ὀνομάζεται **Ἀναγέννησις**. Ἀπ' ὅσα ἐμάθαμε ἢ Ἀναγέννησις δὲν θὰ ἐγινόταν στὴν Εὐρώπη — τόσο γρήγορα τοῦλάχιστον — ἂν δὲν κατέρρεε ἡ Βυζαντινὴ αὐτοκρατορία. Ἔτσι οἱ Ἕλληνες λόγιοι ἂν καὶ ὑπετάχθηκαν «πολιτικῶς» στὴ νέα τους πατρίδα, κατέκτησαν μὲ τὸ πνεῦμα τοὺς λαοὺς τῆς Εὐρώπης. Γι' αὐτὸ δίκαια ἡ πατρίδα μας ὀνομάσθηκε «Μητέρα τῶν τεχνῶν καὶ τοῦ πολιτισμοῦ ὅλου τοῦ κόσμου».

ΕΡΓΑΣΙΕΣ : 1) Ποιοὶ νὰ ἦσαν σημαντικότεροι λαοὶ στὴν Εὐρώπη τὸ 1453; 2) Περισσότερες πληροφορίες ἀπὸ ἄλλα βιβλία γιὰ τοὺς Ἕλληνες λογίους ποὺ κατέφυγαν στὴν Ἰταλία πρὸ τῆς ἀλώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τῶν Τούρκων. 3) Δάντης, Πετράρχης, Βοκκάκιος (περισσότερα καὶ εἰκόνες). 4) Φλωρεντινὴ σχολὴ (πληροφορίες) 5) Ἡ ὀμαδικὴ ἐξοδος τῶν λογίων Ἑλλήνων ποὺ ἐγίνε στὴν Ἰταλία μετὰ τὴν ἄλωσι τῆς Κωνσταντινουπόλεως μήπως ἐξήμιωσε τὴν πατρίδα μας καὶ πῶς; 6) Γιατί οἱ Εὐρωπαῖοι ἐμελετοῦσαν τ' ἀρχαῖα ἑλληνικὰ συγγράμματα; 7) Φέρετε βιβλία μὲ ζωγραφικοὺς πίνακες τῶν Μιχαὴλ Ἀγγέλου, Λεονάρδου Δαβίντσι, Ραφαήλ κ. ἄ. Ἰταλῶν καλλιτεχνῶν καὶ κάνετε τὶς παρατηρήσεις σας 8) Ἡ ἀρχιτεκτονικὴ κατὰ τοὺς χρόνους τῆς Ἀναγεννήσεως στὴ Δύσι (πληροφ.) 9) Διάφορες ἀπορίες, ἰχνογράφοις εἰκόνων. 10) Γραπτὴ ἐργασία: «Τὸ ἑλληνικὸ πνεῦμα ὑποτάσσει τῇ Δύσει».

62. Ἐφευρέσεις

Κατὰ τοὺς χρόνους τῆς Ἀναγεννήσεως δὲν προώδευσαν μόνον τὰ γράμματα καὶ οἱ τέχνες. Ἀπὸ τῆ μελέτη τῶν διαφόρων βιβλίων καὶ τῆ δημιουργικῆ τους φαντασίᾳ οἱ ἄνθρωποι ἐπρόσεξαν κατὰ τὴ φύσιν καὶ ἔκαμαν πολλὰς ἐφευρέσεις πὺν διευκόλυναν πολὺ τὴν ἀνθρωπότητα. Σπουδαιότερες ἀπὸ τις ἐφευρέσεις αὐτὲς εἶναι, ἡ ἐφευρέσεις τῆς πυρίτιδας, τῆς τυπογραφίας καὶ τῆς ναυτικῆς πυξίδας.

α) **Ἐφευρέσεις τῆς πυρίτιδας.** Τὴν πυρίτιδα μεταχειρίζονταν πολλὰ χρόνια ὡς τότε οἱ Κινέζοι, οἱ Ἴνδοὶ καὶ οἱ Ἀραβες ἀλλὰ μόνο νὰ κάνουν πυροτεχνήματα καὶ νὰ σπᾶνε τοὺς βράχους. Πρῶτος πὺν ἐπενόησε τὴν πυρίτιδα γιὰ πολεμικοὺς σκοποὺς εἶναι ὁ Γερμανὸς μοναχὸς Βαρθολομαῖος Σχουάρτσος. Σύμφωνα λοιπὸν μὲ τὴν ἐπινόησιν τοῦ Σχουάρτσου οἱ ἄνθρωποι ἐγέμισαν ἕνα μεγάλο σιδερένιον σωλῆνα μὲ πυρίτιδα καὶ τὸν ἐβούλωσαν ἀπὸ μπροστὰ μὲ μιὰ πέτρα. Ἦταν τὸ πρῶτον κανόνι πὺν ἐξακόντιζε πέτρινα βλήματα. Τέτοια βλήματα ἐχρησιμοποίησε ὁ Μωάμεθ μὲ τὰ κανόνια του κατὰ τὴν πολιορκίαν τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Ὡστόσο τὰ κανόνια τῆς ἐποχῆς ἐκείνης δὲν ἔκαναν τίς καταστροφὰς πὺν κάνουν τὰ σημερινὰ κανόνια. Μόνον πὺν μὲ τὸν κρότον πὺν ἔκαναν, ἔφεραν τὸν πανικὸν στοὺς ἀμυνομένους.

Ἀργότερα ἐφευρέθησαν τὰ ντουφέκια καὶ οἱ στρατοὶ ἔπαυσαν νὰ πολεμοῦν πια μὲ τὰ βέλη καὶ τ' ἀκόντια. Τὸ βέβαιον εἶναι ὅτι πρὶν οἱ πολεμιστὲς ἐσκέπαζαν τὸ σῶμα τους μὲ τὸ σιδερένιον θώρακα πὺν δὲν ἤμποροῦσαν νὰ τὸν τρυπήσουν τὰ ὄπλα τοῦ καιροῦ ἐκείνου. Τώρα ὁμως τὸν τρυποῦσε ἡ σφαῖρα εὐκόλα. Ἐπίσης ἐνῶ πρὶν ἦταν δύσκολον νὰ κυριευθῆ ἕνας Πύργος, τὸ κανόνι ἀνοίγει τρύπες καὶ τὸν ἐγκρῆμιζε. Μὲ τὰ κανόνια λοιπὸν καὶ τὰ ντουφέκια ἄλλαξε ἐντελῶς ἡ τέχνη τοῦ πολέμου ἡ ὁποία ἔως τότε ἐστηριζόταν στὴν προσωπικὴ ἀνδρεία τῶν πολεμιστῶν. Οἱ πύργοι καὶ τὰ κάστρα ἐκυριεύονταν καθὼς εἶδαμε εὐκόλα καὶ οἱ εὐγενεῖς ἔχασαν πια τὴ δύναμίν τους. Ἀντίθετα ἐνισχύθηκε σημαντικὰ ἡ θέσις τῶν βασιλέων γιὰτὶ ἀπὸ τοὺς φόρους πὺν εἰσέπρατταν ἀπὸ τὸ λαὸν, ὠργάνωναν τακτικὸν στρατὸ μὲ κανόνια καὶ ντουφέκια καὶ ἔτσι ἤμποροῦσαν νὰ ἐπιβάλλωνται στοὺς εὐγενεῖς.

β) **Ἐφευρέσεις τῆς τυπογραφίας.** Τυπογραφία λέμε τὴν τέχνη πὺν ἐκτυπώνονται τὰ βιβλία (οἱ ἐφημερίδες κ.τ.λ.) ἀπὸ τυπογραφικὰ στοιχεῖα, δηλαδὴ μετάλλιναν γράμματα ἐπάνω στὸ πιεστήριον. Ὡς τὴν ἐποχὴ τῆς Ἀναγεννήσεως τὰ βιβλία ἐγράφονταν μόνον μὲ τὸ χέρι. Κι ἐπειδὴ καθὼς ἀπὸ τὴν πείρα ξεύρομε χροιάζεται πολὺς χρό-

νος και κόπος για να γραφῆ ἓνα βιβλίο, τὰ βιβλία τότε ἦσαν ἀπρόσιτα για τὸν πολὺ κόσμο. Μόνον οἱ πλούσιοι ἤμποροῦσαν ν' ἀγοράζουν βιβλία κι ἐπομένως αὐτοὶ εἶχαν τὸ προνόμιο νὰ μορφώνωνται. Ὁλος ὁ ἄλλος λαὸς ἔμεινε ἀγράμματος.

Πρῶτος, ποὺ ἐπενόησε τὰ κινήτὰ τυπογραφικὰ στοιχεῖα και ἴδρυσε συστηματικὸ τυπογραφεῖο, ἦταν ὁ Γερμανὸς Ἰωάννης Γουτεμβέργιος (1400—1468). Μὲ τὴν ἐφεύρεσι τῆς τυπογραφίας ἄρχισαν νὰ τυπώνωνται στὴν Εὐρώπη βιβλία μ' εὐκολία κατὰ χιλιάδες. Ἐπειδὴ δὲν ἐστοίχιζαν πολὺ, ἤμποροῦσαν νὰ τ' ἀγοράζουν ὅλες οἱ τάξεις τῶν ἀνθρώπων κι ἡ ὠφέλεια τῆς κοινωνίας ἦταν μεγάλη. Πρῶτο βιβλίο, ποὺ ἐτυπώθηκε, ἦταν ἡ Βίβλος κι ἀπὸ τὰ δικά μας ἡ Γραμματικὴ τοῦ Λάσκαρη στὸ Μιλᾶνο, τὸ 1476. Ἡ ἐφεύρεσις τῆς τυπογραφίας, ἡ ὁποία τελευταῖα ἔχει πολὺ ἐξελιχθῆ, ἔχει μεγάλη σημασία γιατί μὲ τὴν εὐκολὴ ἐκδοσι βιβλίων, περιοδικῶν και ἐφημερίδων διαδίδονται οἱ γνώσεις τῶν ἀνθρώπων και ἐπέρχεται πρόοδος.

γ) **Ναυτικὴ πυξίδα.** Σπουδαία πάλι εἶναι ἡ ναυτικὴ πυξίδα, ποὺ τὴν ξέρετε ὅλοι σας. Εἶναι ἓνα στρογγυλὸ κουτάκι μὲ μιὰ πλάκα και γύρω εἶναι γραμμένα τὰ σημεῖα τοῦ ὀρίζοντος. Στὸ μέσο τῆς πλάκας, ἐπάνω σ' ἓναν ἄξονα στηρίζεται μιὰ μαγνητικὴ βελόνη, ποὺ ἔχει τὴν ιδιότητα νὰ στρέφεται πάντοτε πρὸς τὸ Βορρᾶν. Πρὸ τοῦ ἐφεύρουν τὴν πυξίδα, οἱ ναυτικοὶ ἐταξίδευαν πάντοτε κοντὰ στὴν παραλία, νὰ βλέπουν ποῦ πᾶνε. Μετὰ τὴν ἐφεύρεσί της ὀδηγοῦνται ἀπὸ τὰ σημεῖα τοῦ ὀρίζοντος και ἤμποροῦν νὰ ταξιδεύουν και στὶς ἀνοικτὲς θάλασσες, γιατί ὁποιαδήποτε στιγμὴ ξέρουν ποῦ εὐρίσκονται.

ΕΡΓΑΣΙΕΣ : 1) Πῶς φαντάζεσθε τὰ πρῶτα κανόνια ; 2) Γιατί ἡ τυπογραφία ἔχει μεγάλη σημασία ; Ἐπισκεφθῆτε ἓνα τυπογραφεῖο. 3) Περισσότερες πληροφορίες για τὸ Γουτεμβέργιο. 4) Φέρετε μιὰ ναυτικὴ πυξίδα και παρατηρήσετε τὰ σημεῖα τοῦ ὀρίζοντος. 5) Ποῦ ὀφείλεται ἡ ιδιότης τῆς μαγνητικῆς βελόνης νὰ στρέφεται πάντοτε πρὸς τὸ Βορρᾶ ; 6) Ἐπανάληψις 11ου κεφαλαίου, ἀπορίες, ἱστορικὰ πρόσωπα, χρονολογικὸς πίνακας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΩΔΕΚΑΤΟ

ΑΝΑΚΑΛΥΨΕΙΣ ΝΕΩΝ ΧΩΡΩΝ

63. Οί Πορτογάλοι θαλασσοπόροι

Μετά τὴν ἐφεύρεσι τῆς ναυτικῆς πυξίδας πρῶτοι οἱ Πορτογάλοι θαλασσοπόροι ἐτόλμησαν ν' ἀνοιχθοῦν στοὺς ὠκεανούς γιὰ ν' ἀνακαλύψουν ἄγνωστες χῶρες καὶ νὰ προπαρασκευάσουν τὴν ἐξερεύνησι ὅλης τῆς ὑδρογείου.

Ὁ μικρότερος γιὸς τοῦ βασιλιᾶ τῆς Πορτογαλίας Ἰωάννου τοῦ Α' ποὺ ἔμεινε γνωστός μὲ τ' ὄνομα Ἑρρίκος ὁ θαλασσοπόρος, ἀπὸ βιβλία ἀρχαίων Ἑλλήνων καὶ Ἀράβων γεωγράφων, ἐσχημάτισε τὴ γνώμη ὅτι ἠμποροῦσε νὰ περιπλεύσῃ τὰ παράλια τῆς Ἀφρικῆς καὶ νὰ φθάσῃ στὶς Ἰνδίες. Ἀφοῦ τοῦ ἐδόθηκε πλοῖο μὲ ναῦτες ἀπέπλευσε ἀπὸ τὴ Λισσαβῶνα, ἀνεκάλυψε τὶς Μαδέρες καὶ ἐγκαταστάθηκαν ἐκεῖ ἄποικοι Πορτογάλοι. Μὲ ἄλλο ταξίδι ὁ Ἑρρίκος προσήγγισε στὸ γνωστό μας ἀκρωτήριο τῆς Διτ. Ἀφρικῆς, τὸ ὁποῖο οἱ θαλασσοπόροι ὠνόμασαν «Πράσινο Ἀκρωτήριο» ἐπειδὴ ὁ τόπος ἐκεῖ ἦταν καταπράσινος ἀπὸ τὴ μεγάλη βλάστησι. Κατόπιν ἔφθασε στὰ παράλια τῆς Γουϊνέας. Ἡ περιοχὴ αὐτὴ ὅπως γνωρίζομε εἶναι εὐφορωτάτη καὶ κατὰ τὴν ἐπιστροφὴν τους στὴ Λισσαβῶνα οἱ Πορτογάλοι ἐξερεύνητες μετέφεραν σκόνη ἀπὸ χρυσό, ἐλεφαντοκόκκαλο κ. ἄ. Ἐλεῖται ἀπ' αὐτὰ ὁ Ἑρρίκος ἀπέθανε καὶ δὲν ἐπρόφθασε νὰ ὀλοκληρώσῃ τὰ σχέδιά του.

Ἄλλος πάλι Πορτογάλος θαλασσοπόρος ὁ Διέγος Κὰμ ἔφθασε στὶς ἐκβολὰς τοῦ Κόγγου καὶ στὴν Ἀγγόλα ποὺ ἀκόμη εἶναι πορτογαλικὴ ἀποικία. Λίγα χρόνια ὕστερα ὁ Βαρθολομαῖος Διάζ, Πορτογάλος καὶ αὐτός, ἔφθασε στὸ νοτιώτατο ἀκρωτήριο τῆς Ἀφρικῆς. Ἐπειδὴ ἐκεῖ ἀπὸ τὴ σύγκρουσι τῶν κυμάτων τῶν δύο ὠκεανῶν γίνεται συχνὰ τρικυμία, τὸ ὠνόμασε «Ἀκρωτήριο τῶν Καταιγίδων». Ὡστόσο ὁ βασιλεὺς Ἰωάννης Β' ἐπειδὴ ἦταν βέβαιος ὅτι ἀπ' ἐκεῖ ἦταν ὁ δρόμος γιὰ τὶς Ἰνδίες, τὸ ὠνόμασε «Ἀκρωτήριο τῆς Καλῆς Ἑλπίδος» καὶ μ' αὐτὴ τὴν ὀνομασίαν ἔμεινε.

Ἐκεῖνος ὅμως ποὺ μεταξὺ τῶν ἐξερευνητῶν πῆρε τὴν πρώτη θέσιν ἦταν ὁ Βάσκο δὲ Γάμα. Στὶς 7 Ἰουνίου τοῦ 1497 ὁ δὲ Γάμα ἔφυγε ἀπὸ τὴν Πορτογαλίαν μὲ μικρὸ στόλο καὶ πλήρωμα ἀπὸ 160 ἄνδρες καὶ ὅταν

ἕστερ' ἀπὸ μερικοὺς μῆνες ἔφθασε στὸ Ἀκρωτήριο τῆς Καλῆς Ἑλπίδος, τὰ πλοῖα του ἐκινδύνευσαν νὰ βυθισθοῦν ἀπὸ τὴ μεγάλη τροχυμία ἢ νὰ συντριβοῦν ἐπάνω στοὺς βράχους. Ὡστόσο ὁ τολμηρὸς αὐτὸς θαλασσοπόρος συνέχισε τὸ ταξίδι του κι ἀφοῦ ἀνεκάλυψε τὴ Μοζαμβίκη ποὺ μένει ἀκόμη πορτογαλικὴ ἀποικία, ἀπὸ τὴ Μελίνδα (βλ. τὸ χάρτη τῶν ἀνακαλύψεων) ἐστράφη κατόπιν πρὸς τὰ Β. Α. καὶ στὶς 20 Μαΐου τοῦ 1498 ἔφθασε στὴ Βομβάη κι ἀνεκάλυψε τὶς Ἰνδίες. Ἀφοῦ ὁ Βάσκο δὲ Γάμα ἐπέτυχε τὸ σκοπὸ του ἐγύρισε στὴ Λισσαβῶνα καὶ τοῦ ἔγινε μεγάλη ὑποδοχή.

Ἀνὸ χρόνια μετὰ τὴν ἀνακάλυψι τῶν Ἰνδιῶν ὁ θαλασσοπόρος Διέγο Διαῆ ἀνεκάλυψε τὴ Μαδαγασκάρη κι ἄλλοι πιὸ τολμηροὶ ἀνοίχθηκαν στὸν Ἰνδικὸ ὠκεανὸ κι ἀνεκάλυψαν τὰ νησιὰ τῆς Σούνδης (Ἰάβα, Μολοῦκαι κ. ἄ.) Ἀπὸ ἐκεῖ ἐπροχώρησαν στ' ἀνατολικά τῆς Κίνας, ἐμπῆξαν στὴν Καντώνα, στὴ Σαγγάη καὶ τέλος ἀνεκάλυψαν καὶ τὴν Ἰαπωνία, τὸ 1530.

Ἔτσι οἱ Πορτογάλοι ἔπειτα ἀπὸ μακρινὰ κι ἐπικίνδυνα θαλασσινὰ ταξίδια, μὲ τὰ πλοῖα τοῦ καιροῦ ἐκείνου, ποὺ ἐκράτησαν ἑκατὸ χρόνια περίπου κατώρθωσαν νὰ ἐξερευνήσουν τὰ παράλια τῆς Ἀφρικῆς καὶ Ἀσίας καὶ νὰ φθάσουν ὡς τὴν Ἰαπωνία. Ἰδρυσαν τότε ἀποικιακὸ κράτος σὲ διάφορα παραλιακὰ σημεῖα τῶν (Ἰνδιῶν (ὄπως στὴ Βαμβάη, Καλκούτα κ. ἄ.), ἔπλεαν πρὸς τὰ ἐκεῖ τὰ ἐμπορικὰ τους πλοῖα, μετέφεραν τὰ προϊόντα τῆς πλούσιας χώρας στὴν Πορτογαλία καὶ τὰ ἐπωλοῦσαν. Ὡς τὴν ἐποχὴ ἐκείνη τὰ προϊόντα τῶν Ἰνδιῶν (μετάξι, πιπέρι, τσάι κ. ἄ.) μετέφεραν οἱ Ἀραβες ἀπὸ τὴν Ἐρυθρὰ θάλασσα στὴν Ἀλεξάνδρεια κι ἀπὸ κεῖ οἱ Βενετοὶ μὲ τοὺς Γενουάτες τὰ ἐφόρωναν στὰ πλοῖα καὶ τὰ μετέφεραν στὶς ἀγορὰς τῆς Εὐρώπης. Ἔτσι ἦταν πανάκριβα. Τώρα ὅμως οἱ Πορτογάλλοι, ἐπειδὴ τὰ ἔφεραν μόνοι, τὰ ἐπωλοῦσαν σὲ μικρὰς τιμὰς κι ἔτσι ἠμποροῦσε νὰ τ' ἀγοράζῃ πολὺς κόσμος. Στὴν Πορτογαλία παρατηρήθηκε τότε μεγάλη ἐμπορικὴ κίνησις κι ἡ Λισσαβὼν ἔγινε ἀπὸ τὶς πιὸ πλούσιες πόλεις τῆς Εὐρώπης. Κάθε ἡμέρα ἀνεγείρονταν μεγάλες οἰκοδομὲς, οἱ ἄνθρωποι διασκέδαζαν κι οἱ Πορτογάλοι ποιητὲς ἔψαλλαν τὰ κατορθώματα τῶν τολμηρῶν θαλασσοπόρων ποὺ ἔφεραν τὴν εὐτυχία στὴ χώρα τους.

Ἀλλὰ τὸ ἀπέραντο αὐτὸ ἀποικιακὸ κράτος ποὺ ἔκαμαν οἱ Πορτογάλοι δὲν ἦταν δυνατὸ νὰ κρατηθῇ «ἐπ' ἄπειρον» ὄχι μόνο γιατί εἶναι μικρὸς λαὸς ἀλλὰ καὶ γιατί ἐφέρονταν μὲ σκληρότητα στοὺς ἐντόπιους κι ἐπομένως δὲν ἔκαναν γιὰ ἔμποροι. Ἔτσι ἕστερ' ἀπὸ κάμποσο καιρὸ οἱ Ἰνδοὶ μὲ τὴ βοήθεια τῶν Ἀράβων ἐπανεστάτησαν κι

ἔδιωξαν τοὺς Πορτογάλους ἀπὸ τὶς κτήσεις ποὺ εἶχαν. Τὶς κτήσεις αὐτὲς ἀργότερα κατώρθωσαν ν' ἀνακτήσουν οἱ Ἕλληνοι καὶ οἱ Ὀλλανδοὶ καὶ τὶς ἐκράτησαν ὡς τὸ Β' παγκόσμιον πόλεμον.

ΕΡΓΑΣΙΕΣ : 1) Παρακολουθήσετε στὸ μεγάλο χάρτη τοῦ σχολείου σας τὰ ταξίδια τῶν Πορτογάλων θαλασσινοῶν. 2) Περισσότερες πληροφορίες γὰρ τὸ ταξίδι τοῦ Βάσκο δε Γάμα. 3) Δεῖξετε τὶς σημερινὲς κτήσεις τῶν Πορτογάλων στὴν Ἀφρική (Γεωγραφία). 4) Ἀνικανότης τῶν Πορτογάλων νὰ διοικήσουν τοὺς Ἰνδοὺς (κρίσεις). 5) Διάφορες ἀπορίες κτλ.

64. Ἀνακάλυψις τῆς Ἀμερικῆς

Τὸν καιρὸ ποὺ οἱ Πορτογάλοι ἔκαναν ταξίδια στὴν Ἀσία καὶ ἴδρουν ἐκεῖ ἀποικίες, παρουσιάσθηκε ἓνας νέος τολμηρὸς ναυτικὸς ὁ **Χριστόφορος Κολόμβος**, γυιὸς ὑφαντουργοῦ ἀπὸ τὴν Γένοα τῆς Ἰταλίας. Παρ' ὅτι στὴν πατρίδα του ὁ Κολόμβος ἔμαθε λίγα γράμματα ἢ φήμη τῶν ἀνακαλύψεων τὸν ἔκαμε νὰ φθάσῃ νέος στὴ Λισσαβῶνα. Ἐκεῖ ἐσπούδασε Γεωγραφία, Ἀστρονομία καὶ τὴ ναυτικὴ τέχνη καὶ διαρκῶς ἐσχεδίαζε χάρτες. Κατόπιν παρηκολούθησε ὡς ναύτης τοὺς Πορτογάλους θαλασσοπόρους, ἀπέκτησε μεγάλη πείρα στὴ θάλασσα καὶ ξαναγύρισε στὴ Λισσαβῶνα.

Στὴ Λισσαβῶνα ὁ Κολόμβος συμπλήρωσε τὶς γνώσεις του καὶ ἔκαμε τότε αὐτὸν τὸν συλλογισμό : « Ἄφοῦ ὅπως φαίνεται ἡ γῆ εἶναι στρογγυλὴ ἂν ταξιδεύσῃ κανεὶς διαρκῶς πρὸς τὰ δυτικά, θὰ φθάσῃ στὶς Ἰνδίες ἀπὸ τ' ἀνατολικά ». Μὲ τὴν πεποίθησιν λοιπὸν αὐτὴ ὑπέβαλε τὸ σχέδιόν του στὴν Κυβέρνησιν τῆς πατρίδας του Γένοας ἀλλ' ἀπερρίφθηκε. Κατόπιν ἀπετάθη στὸ βασιλεῖον τῆς Πορτογαλίας ἀλλὰ καὶ ἐκεῖ δὲν τὸν ἐπρόσεξαν. Τέλος ἀπετάθη στὴ βασίλισσα τῆς Ἰσπανίας Ἰσαβέλλα, ἢ ὅποια εὐρῆκε λογικὸ τὸ σχέδιόν του καὶ ὑποσχέθηκε νὰ τὸν βοηθήσῃ. Τοῦ ἔδωκε λοιπὸν τρία πλοῖα μὲ 90 ναῦτες καὶ ἀφοῦ ὄλα ἦσαν ἔτοιμα, στὶς 3 Αὐγούστου τοῦ 1492, τὰ πλοῖα τοῦ Κολόμβου ἀπέπλευσαν ἀπὸ τὸ λιμάνι Πάλος μὲ κατεύθυνσιν πρὸς τὰ δυτικά. Μετὰ τὶς 20 Σεπτεμβρίου οἱ ναῦτες ἄρχισαν ν' ἀπαγοητεύονται καὶ ἐζητοῦσαν διαρκῶς ἀπὸ τὸν Κολόμβον νὰ γυρίσουν πίσω ἀλλ' ἐκεῖνος ἐπέμενε καὶ τοὺς ἔδινε θάρρος. Τὰ πλοῖα τώρα διέσχισαν τὶς ἐκτάσεις τοῦ Ἀτλαντικοῦ ποὺ εἶναι σκεπασμένον μὲ φύκια καὶ μοιάζουν μὲ πλωτὲς πεδιάδες.

Στὶς 10 τοῦ βραδύ τῆς 11 Ὀκτωβρίου, ὅπως γράφει ὁ ἴδιος ὁ Κολόμβος στὸ ἡμερολόγιόν του, ἐνῶ ἔκαθόταν στὴν πρῶρα τοῦ πλοίου, εἶδε ἀπὸ μακριὰ ἓνα φῶς νὰ ταλαντεύεται καὶ εἰδοποίησε τὰ

πληρώματα. Λίγο πριν νὰ ἐξημερώσῃ ἐφάνη ξηρὰ κι ὁ Κολόμβος γο-
νατισμένος τώρα προσηύχeto εὐχαριστώντας τὸ Θεό. Ἐμα ἐξημέρωσε
καλὰ ἡ 12 Ὀκτωβρίου τοῦ 1492, ὁ Κολόμβος κρατώντας βασιλικὴ
σημαία, ἐβγήκε με συνοδεία ἀξιωματικῶν του στὴν ξηρὰ, κατέλαβε τὴ
χώρα στὸ ὄνομα τῶν βασιλέων τῆς Ἰσπανίας καὶ τὴν ὠνόμασε Ἅγιο
Σωτῆρα. Ἦταν ἓνα νησι τοῦ συμπλέγματος τῶν Βαχαμῶν, ἴσως ἡ
Γουαναχάνι στὴν εἴσοδο τοῦ πορθμοῦ τῆς Φλωρίδος καὶ στὰ βόρεια
τῶν Μεγάλων Ἀντιλλῶν. Κατόπιν ὁ Κολόμβος ἔφυγε ἀπὸ ἐκεῖ κι ἀνε-
κάλυψε τὴν Κούβα καὶ τὴν Αἰτή. Μολαταῦτα ἐνόμισε πὼς τὰ νησιά
αὐτὰ ἀνῆκαν στὸ πέλαγος τῆς Ἰαπωνίας καὶ πὼς ὕστερ' ἀπὸ λίγον
καιρὸ θὰ ἔφθανε στὶς Ἰνδίες. Τέλος ἀνεχώρησε γιὰ τὴν Ἰσπανία ν'
ἀναγγεῖλῃ ὁ ἴδιος τὶς νέες χώρες ποὺ ἀνακάλυψε κι ἔφθασε στὸ λιμάνι
τοῦ Πάλο στὶς 15 Μαρτίου τοῦ 1493. Μαζί του εἶχε καὶ ἰθαγενεῖς
τῶν μακρινῶν αὐτῶν χωρῶν κι ἄλλα περίεργα πράγματα. Οἱ Ἰσπανοὶ
ἔκαμαν μεγάλη ὑποδοχὴ στὸν Κολόμβο, ἡ φήμη του ἀπλώθηκε σ' ὅλη
τὴν Εὐρώπη κι ὅλοι ἐμιλοῦσαν γιὰ τὸ μεγάλο του ταξίδι.

Ὁ Κολόμβος ἐπεχείρησε ἀργότερα ἄλλα τρία ταξίδια κι ἀνεκά-
λυψε τὶς ἄλλες Ἀντίλλες καὶ τὸ δέλτα τοῦ Ὄρενόκου ποταμοῦ τῆς
Νοτίου Ἀμερικῆς, ἀπέναντι ἀπὸ τὴν Ἁγία Τριάδα. Ὡστόσο ὅλοι
εἶχαν τὴ γνώμη πὼς τὰ μέρη ἐκεῖνα εἶναι κοντὰ στὶς Ἰνδίες, με τὴν
ἴδια δὲ ἐντύπωσι ἔμεινε κι ὁ Κολόμβος ὥσπου ἐπέθανε. Ἀπὸ τὴν
πλάνη αὐτὴ τὰ νησιά τοῦ Μεξικανικοῦ κόλπου ποὺ ἔφθασε ὁ Κολόμ-
βος ὠνομάσθησαν «**Δυτικὲς Ἰνδίες**». Τὴν πλάνη διέλυσε ὁ Ἀμερι-
κος Βεσπούκης ὁ ὁποῖος λίγα χρόνια μετὰ τὸ θάνατο τοῦ Κολόμβου ἐξε-
ρεύνησε τὸ Νέο Κόσμο κι ἀπὸ τὸ ὄνομά του ὠνομάσθηκε «**Ἀμερικῆ**».

Μετὰ τὸν Κολόμβο καὶ ἄλλοι τολμηροὶ ναυτικοί, Πορτογάλοι,
Ἄγγλοι, Γάλλοι, Ὀλλανδοὶ ἔκαμαν ταξίδια, ἐρεύνησαν τὸ ἐσωτερικὸ
τῆς Ἀμερικῆς κι ἵδρυσαν ἀποικίες. Σπουδαιότερες ἀπὸ τὶς ἀποικίες
αὐτὲς ἦσαν οἱ ἀγγλικὲς ποὺ ἀργότερα ἔγιναν οἱ «Ἠνωμένες Πολιτεῖες
τῆς Ἀμερικῆς» ἀπὸ τὰ πλουσιώτερα καὶ ἰσχυρότερα κράτη τῆς ἐπο-
χῆς μας. Ὁ Καναδᾶς ποὺ ἐκτείνεται στὰ βόρεια τῶν Ἠνωμένων Πο-
λιτειῶν ὡς τὸ Βόρειο Παγωμένο Ὠκεανὸ μετὰ τὴ Νέα Γῆ, ἔξακολου-
θοῦν νὰ εἶναι αὐτοδιοικούμενη κτῆσις τῆς Βρετανικῆς Κοινοπολιτείας.

65. Πρῶτος γύρος τῆς Γῆς. Μαγελάνος

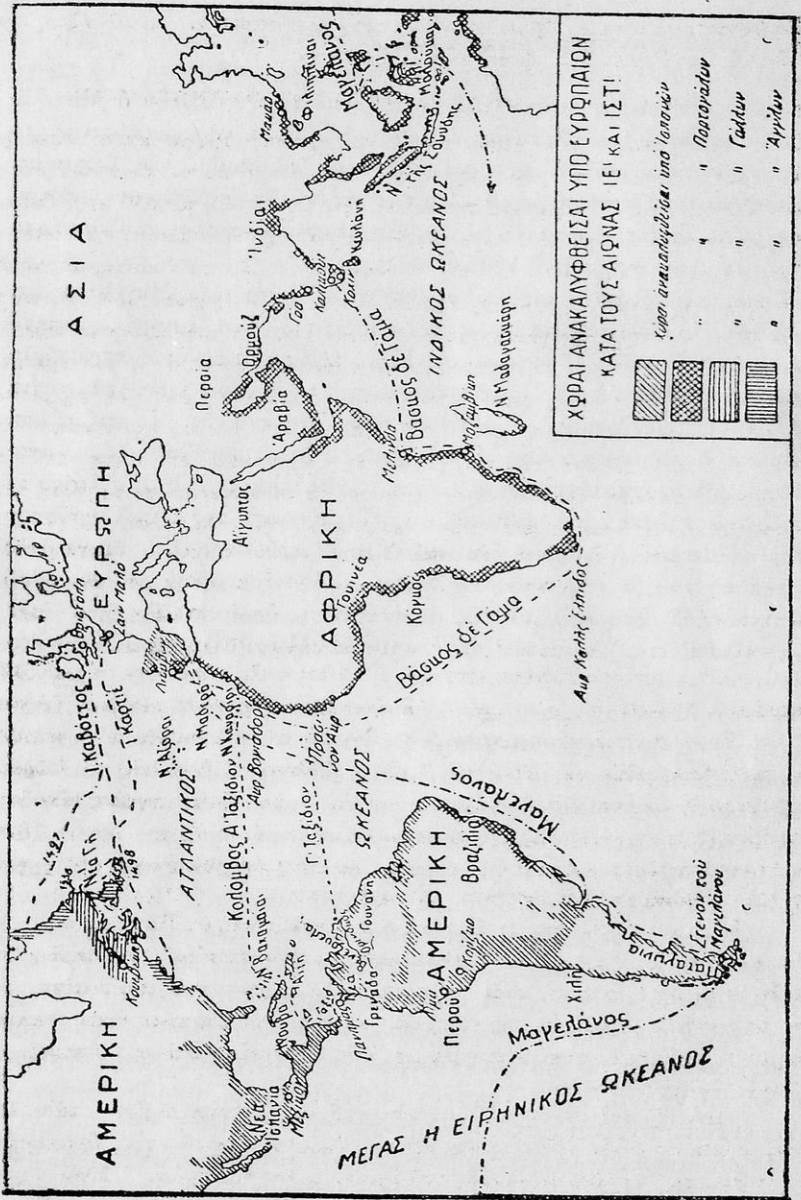
Ἀπὸ ὅλους τοὺς θαλασσοπόρους μεγαλύτερη δόξα ἀπέκτησε κα-
θὼς θὰ ἰδοῦμε ὁ Πορτογάλος Μαγελάνος. Νέος ἀκόμη ὁ Μαγελάνος
ἐπολέμησε με τοὺς συμπατριῶτες του στὴν Ἰάβα κι ἀργότερα στὸ Μα-

ρόκο όπου ἐπληρώθηκε στο πόδι κι ἔμεινε κουτσός. Ὅταν ἐγύρισε στην πατρίδα του συνέλαβε τὸ τολμηρὸ σχέδιο νὰ κάμῃ τὸ γύρο τῆς γῆς, γιὰ νὰ βρῆ τὸ δρόμο πρὸς τὶς Ἰνδίες ἀπὸ τὰ δυτικά. Τὸ σχέδιο ὅμως αὐτὸ ἀπέρριψε ὁ βασιλιάς τῆς Πορτογαλίας ἀλλὰ κι ὁ Μαγεῶνος ἐθύμωσε κι ἔγινε Ἴσπανὸς ὑπήκοος. Ἀφοῦ λοιπὸν κατάρτισε τὸ σχέδιο τοῦ γύρου τῆς Γῆς, τὸ παρουσίασε στὸ βασιλιά τῆς Ἰσπανίας. Ἐκεῖνος τὸ ἀποδέχθηκε, τοῦ ἔδωκε πέντε πλοία μὲ 280 συντρόφους καὶ στὶς 20 Σεπτεμβρίου 1519 ἀπέπλευσε μὲ τὸ στόλο του ἀπὸ τὸ λιμάνι σὰν Λούκαο τῆς Ἀνδαλουσίας.

Τρεῖς μῆνες ἀφ' ὅτου ἔφυγε ἀπὸ τὴν Ἰσπανία ὁ Μαγεῶνος περιέπλεε τὰ Βραζιλιανὰ παραλία κι ἔφθασε στὸ Ρίο Ἰανέριο, ποῦ τὸ εἶχαν ἀνακαλύψει οἱ Πορταγάλοι. Μετὰ ἓνα μῆνα ἔφθασε στὸ στόμιο τοῦ ποταμοῦ Ρίο δὲ λὰ Πλάτα καὶ κατόπιν ἐστράφη πρὸς τὰ νότια περιπλέοντας τὶς ἔρημες ἀκρογιαλιές τῆς Ἀργεντινῆς. Ἐπειδὴ ἐκεῖ τὸν βρῆκε ὁ χειμώνας, ποῦ εἶναι δριμύτατος στὰ νότια πλάτη, ἀναγκάστηκε νὰ παραμείνῃ πέντε μῆνες στὸ λιμάνι Σὰν Γουλιάνο κι ἐγνωρίσθηκε μὲ τοὺς γιγαντώσωμους Παταγῶνες. Στὰ τέλη Αὐγούστου (1520) ποῦ καθὼς ξεύρομε ἐκεῖ κάτω ἀρχίζει ἡ ἀνοιξίς, ὁ Μαγεῶνος συνέχισε τὸ ταξίδι του πρὸς τὰ νότια κι ἔφθασε στὸν πορθμὸ ποῦ χωρίζει τὸ νοτιώτατο ἄκρο τῆς ἀμερικανικῆς ἠπείρου ἀπὸ τὴ Γῆ τοῦ Πυρὸς κι ἀπὸ τὸ ὄνομά του ὠνομάσθηκε «**Πορθμὸς τοῦ Μαγεῶνου**».

Μόλις ὁ Μαγεῶνος μὲ τὸ στόλο του παρέκαμπε τὸ ἀκρωτήριο Χόρν συνήντησε σφοδρὴ τρικυμία ἀπὸ τὴ σύγκρουσι τῶν κυμάτων τῶν δύο ὠκεανῶν. Συνεχίζοντας τὸ ταξίδι ἐμπῆκε κατόπιν στὸ γνωστὸ μας ἀπέραντο ὠκεανὸ κι ἐπειδὴ εὗρηκε γαλήνη τὸν ὠνόμασε **Εἰρηνικό**. Πλέοντας τρεῖς μῆνες μετὰξυ οὐρανοῦ καὶ θάλασσας ἔφθασε στὸ ἀρχιπέλαγος τῶν Μαριάνων καὶ στὶς 17 Μαρτίου 1521, ἔχοντας νερὸ καὶ τροφὲς μόνο γιὰ τρεῖς ἡμέρες, ἔφθασε στὶς Φιλιππίνες. Ἐκεῖ ἦλθε σὲ πόλεμο μὲ τοὺς ἰθαγενεῖς κι ἐσκοτώθηκε. Ὅσοι ἀπὸ τοὺς συντρόφους του ἐσώθηκαν ἀπὸ τὴ μάχη, συνέχισαν τὸ ταξίδι κι ἔφθασαν στὴ Βόρνεο. Ἐκεῖ καθὼς ἔχομε μάθει εἶχαν ἐγκατασταθῆ ἀπὸ χρόνια οἱ Πορτογάλοι καὶ παραξενεύθηκαν ὅταν τοὺς εἶδαν νὰ φθάνουν ἀπὸ τὴν ἀντίθετη διεύθυνσι. Τέλος ἀπὸ τὰ πλοῖα τοῦ Μαγεῶνου μόνον ἓνα κατώρθωσε νὰ γυρῖσῃ στὴν Ἰσπανία μὲ 18 ἄνδρες οἱ ὁποῖοι ἀνήγγειλαν τὶς ἐντυπώσεις τους ἀπὸ τὸν πρῶτο γύρο τῆς Γῆς.

Μὲ τὶς ἀνακαλύψεις ποῦ εἶχαν γίνει ὡς τότε στὴν Ἀμερικὴ καὶ διάφορα ἄλλα μέρη τῆς Γῆς, παρουσιάσθηκαν νέοι λαοί, νέα καὶ

16. Χάρτης ἀνακαλυφθεισών χωρών

ἄφθονα προϊόντα, προώδευσε ἄλματικά ἢ ναυτιλία κι ἄλλαξαν ἐντε-
λῶς οἱ συνθῆκες τῆς ζωῆς τῶν ἀνθρώπων.

66. Ἡ μεγάλη σημασία τῶν ἀνακαλύψεων

Ἡ πρόοδος τῶν λαῶν τῆς Εὐρώπης πού ἄρχισε κατὰ τοὺς χρό-
νους τῆς Ἀναγεννήσεως, ἔγινε πιδ σημαντικὴ μὲ τις ἀνακαλύψεις καὶ
καθὼς εἶδαμε ἄλλαξαν οἱ συνθῆκες τῆς ζωῆς. Ἡ μεγαλύτερη ἀνατρο-
πὴ στὸν κοινωνικὸ βίον τῶν ἀνθρώπων ἔφερε ἡ διάδοσις τοῦ πλοῦτου
στὴ Δυτικὴ Εὐρώπη. Ὡς τότε—δηλαδὴ σ' ὅλο τὸ διάστημα τοῦ Με-
σαιῶνα—ὁ πλοῦτος προερχόταν ἀπὸ τὴν καλλιέργεια τῆς Γῆς καὶ γιὰ
τὸ λόγο τοῦτο πλουσιώτεροι ἄνθρωποι ἦσαν οἱ μεγάλοι γαιοκτῆμονες,
πού ἀποτελοῦσαν τὴν προνομιούχο τάξι τῶν εὐγενῶν. Ἐπειτα ὁμως
ἀπὸ τις ἀνακαλύψεις τῶν νέων χωρῶν, ὁ πλοῦτος ἀπὸ τὴ γῆ μετατο-
πίσθηκε στὴ ναυτιλία καὶ στὸ ἐμπόριο τῶν νέων προϊόντων (ὅπως
τῆς ζάχαρης, τοῦ καφέ, τῆς βανίλιας, τοῦ κακάο, τῆς κίνας, τοῦ καπ-
νοῦ καὶ πολλῶν ἄλλων), πού ἄρχισαν νὰ εἰσάγονται σὲ μεγάλες ποσό-
τητες στὴν Εὐρώπη ἀπὸ τὴν Ἀσία καὶ τὴν Ἀμερικὴ. Ἐπειτα μὲ
τὴν εἰσαγωγὴ τῶν ὀσπρίων καὶ ἄλλων ξηρῶν καρπῶν, συμπληρώθηκε
καὶ ἡ τροφὴ τῶν εὐρωπαϊῶν. Λίγον καιρὸ ἀπὸ τότε ἄρχισαν νὰ συσσωρεύ-
ονται στὴν Εὐρώπη μεγάλες ποσότητες χρυσοῦ καὶ ἀργύρου ἀπὸ τὰ
μεταλλεῖα τῆς Ἀμερικῆς τὸ ὁποῖα, μὲ τὴν ἐπίβλεψη εὐρωπαϊῶν εἰδικῶν
ἐλειτουργοῦσαν μ' ἐντατικότητά. Οἱ ἰθαγενεῖς ἄλλωστε ἐξασφάλιζαν
ἄφθονα ἐργατικά χέρια καὶ μ' ἐλάχιστη ἐπιβάρυνσι τῶν ἐπιχειρήσεων.

Τεράστιες ποσότητες ἀπὸ τὰ εὐγενῆ αὐτὰ μέταλλα, εἴτε σὲ μορφῇ
νομισμάτων εἴτε σὲ ράβδους, διαχειρίζονταν οἱ βασιλεῖς τῆς Εὐρώπης
κι ἔκαναν ναυπηγεῖα, εὐρύχωρα λιμάνια, φρούρια, μεγάλες οἰκοδομῆς,
δρόμους, πλατεῖες, ὕδραγωγεῖα κι ἄλλα δημόσια ἔργα. Ἀκόμη ὠργά-
νωσαν μεγάλους στρατοὺς μὲ τοὺς ὁποίους ἐπιβάλλονταν στοὺς γειτο-
νικοὺς λαοὺς καὶ μεγάλωναν τὰ κράτη τους.

Μεγάλα πάλι ἀποθέματα χρυσοῦ καὶ ἀργύρου ἔπесαν ὅπως ἦταν
ἐπόμενο στὰ χέρια τῶν βιομηχάνων καὶ τῶν ἐμπόρων, οἱ ὁποῖοι ἀπο-
τελοῦσαν τὴν ἀστικὴν τάξι. Ἀποτέλεσμα τούτου τοῦ τελευταίου ἦταν
ν' αὐξηθῇ ἡ ἐπιρροὴ τῆς ἀστικῆς τάξεως, πού ὡς τότε ἦταν περιφρο-
νημένη στὴν ἐν γένει διαμόρφωσι τῆς κοινωνίας ἐνῶ οἱ εὐγενεῖς συ-
νεχῶς ἔχαναν ἔδαφος.

Ἄλλ' ἡ μεταβολὴ τοῦ κοινωνικοῦ καὶ πολιτικοῦ βίου τῶν λαῶν
τῆς Εὐρώπης δέν ἦταν αὐτὴ μόνον. Ἀμέσως μετὰ τις ἀνακαλύψεις
ἄλλαξαν καὶ τὰ δρομολόγια τοῦ παγκόσμιου ἐμπορίου. Ἐνῶ δηλαδὴ
πρὶν στὸ ἐμπόριο μεταξὺ Εὐρώπης καὶ Ἰνδιῶν χρησιμοποιοῦσαν τὴ

Μεσόγειο και την Ἐρυθρὰ θάλασσα, ἀπὸ τότε ποὺ ὁ Βάσκο δὲ Γάμα περιέπλευσε τὸ ἀκρωτήριο τῆς Καλῆς Ἑλπίδος κι ἀνεκάλυψε τὸν δρόμο πρὸς τὶς Ἰνδίες και ἀπὸ τότε πάλι ποὺ ὁ Γενουάτης Χριστόφορος Κολόμβος ἀνεκάλυψε τὴν Ἀμερικὴ, τὰ λιμάνια τῆς Μεσογείου (¹) ἔχασαν τὴ ζωτικότητα ποὺ εἶχαν ὡς τότε και παραχώρησαν τὴ θέσι τους στὰ λιμάνια τοῦ Ἀτλαντικοῦ.

Τέτοια μὲ τὴν σειρά ἦσαν πρῶτα τῆς Ἰσπανίας και τῆς Πορτογαλίας, ἔπειτα τῆς Γαλλίας και τῆς Ὀλλανδίας κι ἀργότερα τῆς Μεγάλης Βρετανίας και τῆς Γερμανίας.

Μὲ τὴ χαλάρωσι τοῦ ἐμπορίου στὴ Μεσόγειο παρήκμασαν και τὰ κράτη τῆς Μεσογείου, ὅπως τῆς Βενετίας και ἄλλα κι ἐδημιουργήθηκαν ἔτσι τὰ ἰσχυρὰ κράτη τῆς Ἰσπανίας, Πορτογαλίας, Γαλλίας, Ὀλλανδίας, Μεγάλης Βρετανίας κ.ἄ. ὅπου μετατοπίσθηκαν τὰ μεγάλα οἰκονομικὰ και πολιτικὰ κέντρα τοῦ κόσμου.

Τέλος οἱ ἀνακαλύψεις εἶχαν κι εὐνοϊκὰ ἀποτελέσματα γιὰ τὴ διάδοσι τῆς θρησκείας μας γιὰτὶ ὁ Πάπας τῆς Ρώμης και τὸ Πατριαρχεῖο τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἀργότερα, ἐξαπέλυσαν ἱεραποστόλους και διέδωσαν τὸ Χριστιανισμό. Ἀπ' ὅλες τὶς νέες χῶρες περισσότερο Χριστιανοὶ ὑπάρχουν σήμερα στὴν Ἀμερικὴ, Αὐστραλία και Νέα Ζηλανδία.

Ἀνακεφαλαιώνοντας τὰ ὅσα εἰπώθηκαν στὰ δυὸ τελευταῖα μεγάλα κεφάλαια τοῦ βιβλίου, παρατηροῦμε ὅτι ἡ Ἀναγέννησις τῶν γραμμάτων και τῶν τεχνῶν, οἱ διάφορες ἐφευρέσεις και οἱ ἀνακαλύψεις νέων χωρῶν, εἶχαν τεράστια κοινωνικὴ, πολιτικὴ και θρησκευτικὴ σημασία στὴν Παγκόσμιον Ἱστορίαν και ἡ Ἀνθρωπότης ἐπέβρασε πιά στὴν ἐποχὴ τῶν **Νέων Χρόνων** ποὺ εἶναι ὁ πρόδρομος τοῦ συγχρόνου πολιτισμοῦ.

ΕΡΓΑΣΙΕΣ: 1) Ν' ἀναπτύξετε γιὰτὶ κατὰ τὸν Μεσαίωνα οἱ λαοὶ εἶχαν καταδικασθῆ σὲ στασιμότητα και ἀμάθεια. 2) Δεῖξετε στὸ μεγάλο χάρτη τοῦ σχολείου σας τὸ δρομολόγιον ποὺ ἔκαμε ὁ Μαγελάνος και λέγετε ὅ,τι γνωρίζετε γιὰ τὶς χῶρες αὐτὲς ἀπὸ τὴ Γεωγραφίαν. 3) Ἀναπτύξετε τὶς μεγάλες ὀφέλειες ποὺ εἶχε και ἔχει ἡ Ἑλλάδα ἀπὸ τὶς ἀνακαλύψεις τῶν νέων χωρῶν και πρὸ παντὸς ἀπὸ τὴν Ἀμερικὴ. 4) Ἐπανάληψις τελευταίου κεφαλαίου και κατόπιν μὲ συντομία ὅλης τῆς ὕλης τοῦ βιβλίου. Γενικὲς ἀπορίες και κρίσεις. 5) Στὸ τετράδιον τῆς ἱστορίας τὰ τελευταῖα ἱστορικὰ πρόσωπα και νὰ κλείσῃ ὁ χρονολογικὸς πίνακας. 6) Γραπτὴ ἐργασία: Ἡ Μεγάλῃ ἰδέα τοῦ Ἔθνους (ἀναβίωσις τῆς Ἑλληνικῆς Βυζαντινῆς Αὐτοκρατορίας μὲ πρωτεύουσα τὴν Κωνσταντινούπολιν).

(¹) Τὰ σημερινὰ μεγάλα λιμάνια τῆς Μεσογείου (Μασαλίας, Γένουας, Νεαπόλεως, Τεργέστης, Ἀλεξάνδρειας κ. ἄ.), ἀνέλαβαν μετὰ τὸ ἄνοιγμα τῆς διώρυγας τοῦ Σουέζ ποὺ συντομεύει τὰ ταξίδια ἀπὸ τὴν Εὐρώπην στὴν Ἀσία.

ΠΙΝΑΚΑΣ

ΙΣΤΟΡΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ ΔΙΑ ΤΟΥΣ ΜΑΘΗΤΑΣ ΤΗΣ Ε΄ ΤΑΞΕΩΣ
ΠΡΟΣ ΣΥΜΠΛΗΡΩΣΙΝ ΤΩΝ ΙΣΤΟΡΙΚΩΝ ΤΩΝ ΓΝΩΣΕΩΝ

1. *Ἐκδ. Συλ. Ὠφελίμων βιβλίων* : Ὁ Αὐτοκράτωρ Ἰουστινιανὸς
2. *Π. Καρολίδου* : Ὁ αὐτοκράτωρ Ἡράκλειος
3. *Στ. Καραβία* : Ὁ Τσιμισκῆς δαμάζει τοῦ Βουλγάρου
4. *Μ. Κανελλῆ* : Οἱ Βούλγαροι
5. *Π. Δέλτα* : Τὸν καιρὸ τοῦ Βουλγαροκτόνου τόμος Α΄.
6. *Π. Δέλτα* : Τὸν καιρὸ τοῦ Βουλγαροκτόνου > Β΄.
7. *Κ. Παλαμᾶ* : Τὸ προσκύνημα τοῦ Βουλγαροκτόνου
8. *Σλουμπερζὲ* : Βυζαντινὲς Ἱστορίαι
9. *Σπ. Χατζηδάκη* : Οἱ μεγάλοι θαλασσοπόροι
10. *Ἰμίλαχ* : Ὁ Χριστόφορος Κολόμβος

ΧΡΟΝΟΛΟΓΙΚΟΣ ΠΙΝΑΚΑΣ

ΤΩΝ ΚΥΡΙΩΤΕΡΩΝ ΙΣΤΟΡΙΚΩΝ ΓΕΓΟΝΟΤΩΝ ΤΗΣ ΒΥΖΑΝΤΙΝΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ

Μετὰ Χριστὸν

- 50 Ὁ Παῦλος στὴν Ἀθήνα.
- 306—337 Βασιλεία Μεγάλου Κωνσταντίνου.
- 313 Διάταγμα Μεδιολάνων.
- 323 Ὁ Κωνσταντῖνος κύριος ὅλου τοῦ Ἀνατολικοῦ κράτους μετὰ τὴν νίκη τοῦ κατὰ τοῦ Λικινίου, κοντὰ στὴν Ἀδρια νούπολι.
- 325 Ἡ πρώτη Οἰκουμενικὴ Σύνοδος στὴ Νίκαια.
- 327 Ἀνακάλυψις τοῦ Τιμίου Σταυροῦ.
- 330 Ἡ κτίσις τῆς Κωνσταντινουπόλεως.
- 337 Θάνατος Μεγάλου Κωνσταντίνου στὸ Δρέπανο τῆς Βιθυνίας (21 Μαΐου).
- 337—361 Κωνσταντῖος.
- 361—363 Ἰουλιανός.
- 381 Ἡ Δευτέρα Οἰκουμενικὴ Σύνοδος στὴν Κωνσταντινούπολι.
- 395 Ὅριστικὴ διαίρεσις τοῦ Δυτικοῦ καὶ Ἀνατολικοῦ Ρωμαϊκοῦ κράτους.
- 476 Κατάλυσις τοῦ Δυτικοῦ Ρωμαϊκοῦ κράτους.
- 527 Ὁ Ἰουστινιανὸς αὐτοκράτωρ.
- 532 Στάσις τοῦ Νίκα.
- 537 Ἐγκαίνια Ἀγίας Σοφίας.
- 610 Ὁ Ἡράκλειος ἀνακηρύσσεται αὐτοκράτωρ.
- 622 Ἐγίρα.
- 626 Πολιορκία τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τῶν Ἀράβων.
Ἀκάθιστος ὕμνος.
- 629 Ὑψωσις Τιμίου Σταυροῦ.
- 673—678 Πολιορκία τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τῶν Ἀράβων.
- 679 Ἐγκατάστασις τῶν Βουλγάρων στὴ σημερινὴ Βουλγαρία.
- 717 Δευτέρα πολιορκία τῆς Κων)πόλεως ὑπὸ τῶν Ἀράβων.
- 729 Διάταγμα Λέοντος Γ' τοῦ Ἰσαύρου κατὰ τῶν εἰκόνων.
- 826 Κατάληψις τῆς Κρήτης ὑπὸ τῶν Ἀράβων.
- 843 Ἀναστήλωσις τῶν εἰκόνων. Θεοδώρα.
- 858 Ὁ Φώτιος Πατριάρχης.
- 864 Ἐκχριστιανισμὸς τῶν Βουλγάρων. Μεθόδιος καὶ Κύριλλος.
- 867 Σύνοδος Κωνσταντινουπόλεως. Διάρρηξις σχέσεων Ἀνατολικῆς καὶ Δυτικῆς Ἐκκλησίας.
- 904 Μεγάλῃ ἐπιδρομῇ τῶν Σαρακηνῶν κατὰ τῆς Θεσσαλονίκης.
- 924 Ὁ Συμεὼν πρὸ τῆς Κωνσταντινουπόλεως.

- 961 Ἐνακατάληψις τῆς Κρήτης ὑπὸ τοῦ Νικηφόρου Φωκά.
971 Οἱ Ρῶσοι νικῶνται στῆ Συλίστρια.
976 Ὁ Βασίλειος Β΄ ὁ Βουλγαροκτόνος αὐτοκράτωρ τοῦ Βυζαντίου.
989 Ἐκχριστιανισμὸς τῶν Ρώσων.
996 Οἱ Βούλγαροι νικῶνται στὸ Σπερχειό.
1000—1014 Νέοι πόλεμοι κατὰ τῶν Βουλγάρων.
1018 Ὑποταγὴ τῆς Βουλγαρίας.
1054 Τὸ σχίσμα μεταξὺ τῶν δύο ἐκκλησιῶν γίνεται ὀριστικό.
1095 Οἱ Σταυροφόροι φθάνουν στὴν Κωνσταντινούπολι.
1099 Οἱ Σταυροφόροι κυριεύουν τὰ Ἱεροσόλυμα.
1147 Δευτέρα Σταυροφορία.
1204 Τετάρτη Σταυροφορία—Ἀλωσις τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τῶν Φράγκων.
1261 Οἱ Ἕλληνες ἀνακτοῦν τὴν Κωνσταντινούπολι.
1326 Οἱ Τοῦρκοι κάνουν πρωτεύουσα τὴν Προῦσσα.
1348 Ἰδρυσις δεσποτάτου τοῦ Μορέως.
1365 Οἱ Τοῦρκοι μεταφέρουν τὴν πρωτεύουσα τοῦ κράτους τῶν στὴν Ἀδριανούπολι.
1389 Μάχη τοῦ Κοσσυφοπεδίου.
1397 Ὁ Βαγιαζήτ κατὰ τῆς Κωνσταντινουπόλεως.
1402 Οἱ Τοῦρκοι νικῶνται ἀπὸ τὸν Ταμερλᾶνο στὴν Ἀγκυρα.
1430 Ἀλωσις τῆς Θεσσαλονίκης ὑπὸ τοῦ Μουράτ.
1449 Ὑποδοχὴ τοῦ Κωνσταντίνου Παλαιολόγου στὴν Κων)πολι.
1453 Ἀλωσις τῆς Κων)πόλεως ὑπὸ τῶν Τούρκων.
1460 Ὑποταγὴ τῆς Πελοποννήσου εἰς τοὺς Τούρκους.
1461 Κατάλυσις τῆς Αὐτοκρατορίας τῆς Τραπεζοῦντος.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ

α) ΡΩΜΑΪΚΗ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΑ ΚΑΙ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΣΜΟΣ

1. Τὸ Ρωμαϊκὸ κράτος	Σελίς	3
2. Ἐπίδρασις τοῦ ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ στοὺς Ρωμαίους	>	4
3. Εἰδωλολατρεία καὶ Χριστιανισμὸς	>	5
4. Διάδοσις τοῦ Χριστιανισμοῦ	>	6
5. Πρῶτες ἐκκλησίαι	>	7
6. Ἀπόστολος Παῦλος	>	8
7. Διωγμοὶ τῶν χριστιανῶν	>	10

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ

ΕΠΙΚΡΑΤΗΣΙΣ ΤΟΥ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΣΜΟΥ

8. Μέγας Κωνσταντῖνος	>	12
9. Ὁ Κωνσταντῖνος προστάτης τοῦ Χριστιανισμοῦ	>	13
10. Αἵρεσις τοῦ Ἀρείου	>	16
11. Τὸ ἔργο τοῦ Μ. Κωνσταντίνου	>	17
12. Ἡ Μεγάλῃ μετανάστευσις τῶν λαῶν	>	18
13. Μέγας Θεοδόσιος	>	19

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΤΟ

Η ΔΥΝΑΣΤΕΙΑ ΤΟΥ ΙΟΥΣΤΙΝΙΑΝΟΥ

14. Ἀνατολικὸ Ρωμαϊκὸ κράτος	>	21
15. Ἑλληνικὴ Παιδεία	>	21
16. Πατέρες καὶ Διδάσκαλοι τῆς Ἐκκλησίας	>	22
17. Ἰουστινιανὸς	>	25
18. Στάσις τοῦ Νίκαι. Θεοδώρα	>	26
19. Πόλεμοι Ἰουστινιανοῦ	>	28
20. Εἰρηνικὰ ἔργα Ἰουστινιανοῦ—Κτίσις Ἁγίας Σοφίας	>	30

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΕΤΑΡΤΟ

ΗΡΑΚΛΕΙΟΣ ΚΑΙ ΑΡΑΒΕΣ

21. Ἐκστρατεία κατὰ τῶν Περσῶν	>	34
22. Οἱ Ἀβάροι πολιορκοῦν τὴν Κων)πολι	>	36
23. Καταστροφή τῶν Περσῶν	>	37
24. Ὁ Μωάμεθ καὶ ἡ Διδασκαλία του	>	40
25. Διόδοσις Μωαμεθανικῆς θρησκείας	>	41
26. Κατακτήσεις τῶν Ἀράβων	>	41
27. Πρώτη καὶ δευτέρα πολιορκία τῆς Κων)πόλεως ὑπὸ τῶν Ἀράβων	>	42
28. Παρακμὴ τῶν Ἀράβων	>	43

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΕΜΠΤΟ
ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΗ ΜΑΤΑΡΡΥΘΜΙΣΙΣ

29. Κοινωνικά και θρησκευτικά ἄτοπα	>	45
30. Ἡ εἰκονομαχία	>	46

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΚΤΟ
ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΗ ΔΥΝΑΣΤΕΙΑ

31. Οἱ Σλάβοι	>	48
32. Οἱ Βούλγαροι	>	48
33. Σχίσμα τῶν δύο Ἐκκλησιῶν	>	49
34. Ἐκχριστιανισμὸς τῶν Βουλγαρῶν	>	50
35. Μακεδονικὴ δυναστεία	>	52
36. Νικηφόρος Φωκᾶς	>	53
37. Ἰωάννης Τσιμισχῆς	>	54
38. Βασίλειος ὁ Β΄ ὁ Βουλγαροκτόνος	>	56
39. Κατάλυσις τοῦ Βουλγαρικοῦ κράτους. Ἐκχριστιανισμὸς τῶν Ρώσων	>	57

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΒΔΟΜΟ
ΟΙ ΣΤΑΥΡΟΦΟΡΙΕΣ

40. Τὸ Βυζαντινὸ κράτος γέρνει στὴ δύσι του	>	59
41. Σελτζουκοὶ Τοῦρκοι	>	60
42. Ἀλέξιος Α΄ ὁ Κομνηνὸς	>	60
43. Ἡ Εὐρώπη κατὰ τὸ Μεσαίωνα	>	61
44. Γιατί ἔγιναν οἱ Σταυροφορίες	>	62
45. Ἡ πρώτη Σταυροφορία	>	64
46. Οἱ ἄλλες Σταυροφορίες	>	65
47. Οἱ Φράγκοι παίρνουν τὴν Κων)πολι	>	67

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΟΓΔΩΟ
Ἡ ΦΡΑΓΚΟΚΡΑΤΙΑ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

48. Διανομὴ ἑλληνικῆς αὐτοκρατορίας	>	69
49. Τὸ Πριγκηπάτο τοῦ Μορέως	>	70
50. Τὰ νέα ἑλληνικά κράτη	>	71
51. Οἱ Ἕλληνες ξαναπαίρνουν τὴν Κων)πολι	>	72

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΝΑΤΟ

ΤΑ ΤΕΛΕΥΤΑΙΑ ΧΡΟΝΙΑ ΤΗΣ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΑΣ

52. Ἡ αὐτοκρατορία μετὰ τὸ 1261	>	74
53. Οἱ Ὄθωμανοὶ Τοῦρκοι	>	75
54. Ἐπιδρομὴ Μογγόλων—Ταμερλᾶνος	>	76
55. Τελευταῖοι ἀγῶνες τῶν Ἑλλήνων	>	77

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΚΑΤΟ
ΤΟ ΤΕΛΟΣ ΤΗΣ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΑΣ

56. Ὁ σουλτᾶνος Μωάμεθ ὁ Β΄	Σελ.	80
57. Πολιορκία τῆς Κωνσταντινουπόλεως	>	82
58. Ἄλωσις τῆς Κωνσταντινουπόλεως τὸ 1453	>	84
59. Ὑποδούλωσις τῆς Ἑλλάδος	>	87

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΝΔΕΚΑΤΟ
ΑΝΑΓΕΝΝΗΣΙΣ ΣΤΗ ΔΥΣΙ

60. Πρόδρομοι τῆς Ἀναγεννήσεως	>	90
61. Ἡ Μεγάλη Ἀναγέννησις	>	92
62. Οἱ Ἐφευρέσεις	>	95

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΩΔΕΚΑΤΟ
ΑΝΑΚΑΛΥΨΕΙΣ ΝΕΩΝ ΧΩΡΩΝ

Ἡ Πορτογάλοι θαλασσοπόροι	>	98
4. Ἀνακάλυψις τῆς Ἀμερικῆς	>	97
65. Πρῶτος γύρος τῆς Γῆς. Μαγελάνος	>	99
66. Ἡ μεγάλη σημασία τῶν ἀνακαλύψεων	>	100

ΠΙΝΑΚΕΣ

1. Ἱστορικῶν περιεχομένων διὰ τοὺς μαθητὰς Ε΄ τάξεως.
2. Χρονολογικὸς Κυριωτέρων Γεγονότων.
3. Περιεχομένων.

1. *
2. X
3. Γ

$$\begin{array}{r} 59 \\ 17 \\ \hline 42 \end{array}$$